VZDĚLAVACÍ

KNIHOVNA KATOLICKÁ

POŘÁDÁ

Dr. ANTONÍN PODLAHA.

NOVÉ ŘADY SVAZEK II.

RUKOVĚŤ KATOLICKÉ MRAVOUKY.

V PRAZE 1924.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

RUKOVĚŤ

KATOLICKÉ MRAVOUKY

VZDĚLANÝM LAIKŮM

SESTAVIL

DR. ANTONÍN VŘEŠTÁL.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKA KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

1924.

NIHIL OBSTAT.

Pragae, 21. Novembris 1923.

Dr. **Josephus Kachník.**

IMPRIMATUR.

Pragae, 22. Novembris 1923.

Nr. 13.296.

† **Antonius Podlaha,**
ep scopus Paphiensis,
vicarius generalis.

Činy lidské.

§ 1. Mravouka.

Cílem naším jest dle vůle Boží věčná, nadpřirozená blaženost po smrti. V nesmírné dobrotě své povolal nás Bůh k této blaženosti; spolu však nám vytkl nezbytnou podmínku k dosažení tohoto cíle. Podmínku tu katechismus stručně podává, an dí: Člověk stvořen jest, aby Pána Boha poznával, Jej ctil, Jej miloval, Jeho poslouchal a tak na věky spasen byl. Chceme-li tedy věčné blaženosti dojíti, jest nám plniti povinnosti, jež nám k dosažení života věčného uloženy jsou. Souhrn povinností těch nazýváme mravním řádem.

Co s mravním řádem se shoduje, jest mravně dobré. Co mravnímu řádu se příčí, jest mravně zlé. Čeho mravní řád se netýká, jest mravně nelišné.

Mravouka jest výklad mravního řádu čili mravních našich povinností.

Mravní řád a mravní povinnosti poznáváme po části již pouhým svým rozumem; mravouka založená na pouhém rozumování čili filosofování jest mravouka rozumová čili filosofická, jinak také ethikou zvaná. Pouhým však rozumem dospíváme

jen k poznání řádu a zákona přirozeného (viz níže, II., § 2.). Ale k nadpřirozené blaženosti vede řád nadpřirozený. Mimo to rozum náš snadno se mýlí. Proto bylo člověku třeba nadpřirozeného zjevení Božího. Toho se člověku během času dostalo. Ježíš Kristus založil církev svou, aby zjevení Boží po všechny doby nezměněné a nezkalené zachovávala. Církví pak Kristovou jest církev katolická.

Má-li tedy mravouka úplně dostáti úkolu svému, musí se opírati o zjevení Boží, musí býti náboženskou, křesťanskou. Pouhá rozumová čili filosofická ethika nestačí (ač jinak nikterak jejího významu nepopíráme); jest kusou a neúplnou a snadno propadá omylu. Poněvadž pak zjevení Boží nezměněno a nezkaleno jen v katolické církvi nalézti lze, jest pouze ona mravouka správnou a spolehlivou, která se opírá o učení církve katolické; tím právě stává se mravoukou katolickou.

Vyměřujeme tedy:

Katolická mravouka jest věda, která dle zjevení Božího, v církvi katolické uloženého, učí nás, co zde na zemi činiti a čeho se střížiti máme, abychom po smrti došli věčné a nadpřirozené blaženosti.

§ 2. Činy lidské.

Předmětem mravouky jsou činy lidské po mravní stránce své, čili činy lidské dle svého poměru k mravnímu řádu. Poměrem tím pak činy lidské jsou buď mravně dobré nebo mravně zlé nebo mravně nelišné. Činy mravně dobré jsou ony činy, které s mravním řádem souhlasí. Činy mravně zlé čili hříchy jsou ony činy, které mravnímu řádu se příčí. Činy mravně nelišné jsou činy, které spadají mimo mravní řád.

Dle podstaty své jsou činy lidské buď úkony nebo nekony. Úkonem čili činem kladným člověk úmyslně něco koná, moha také nekonati,

na příklad čte, píše, modlí se. Nekonem čili činem záporným člověk úmyslně něčeho nekoná, ač by konati mohl, na příklad v neděli nepracuje. Mravní řád hledí nejen k úkonům, nýbrž i k nekonům.

Dle provedení svého jsou činy lidské buď vnitřní nebo vnější. Činy vnitřní jsou ony činy, jež pouhými duševními mohutnostmi úplně se provádějí, aniž by k tomu těla třeba bylo, na příklad láska, nenávist. Činy vnější jsou ony činy, které nejen duševními mohutnostmi, nýbrž i tělem (ať celým, ať části jeho) úplně se provádějí, na příklad ústní modlitba, půst, krádež. Mají tedy i vnější činy svou vnitřní, duševní část, která jest jaksi jádrem celého činu; a právě tato vnitřní část již určuje poměr celého činu k mravnímu řádu. Tak na příklad vražda jest činem vnějším. Myslil by se však, kdo by myslil, že hříchu dopouští se vrah, až když oběť svou skutečně zahubil; není tomu tak, neboť vrah hřeší již vražedným svým úmyslem (tedy vnitřní částí činu), a hřích z vražedného úmyslu zůstává, i když potom pro nahodilé překážky konatel úmyslu svého provésti nemohl.

§ 3. **Příčetnost činů lidských a jejich následků.**

Člověk jest pánem činů svých; ovládá je rozumem a svobodnou vůlí. Rozumem uvažuje o činu a po případě i o jeho následku, svobodnou vůlí pak se rozhoduje a pojímá úmysl, konati nebo nekonati. Díme-li: „uvažuje, rozhoduje“, nemyslíme, že k úvaze a rozhodnutí třeba jest delší doby; stačí doba kratinká, jen když člověk ví, oč běží a chce tak jednati, jak jedná.

Jsa pánem činů svých jest člověk za ně také zodpovědným, a činy jeho se mu přičítají. Činy mravně dobré přičítají se konateli k zásluze a odměně, činy mravně zlé přičítají se konateli

k vině a trestu. Při činech vnějších zodpovědnost počíná již při úmyslu (viz výše § 2).

Člověk jest zodpověden za činy své v první řadě Bohu, Tvůrci a Pánu všech tvorů; v druhé řadě však také oprávněné vrchnosti lidské, duchovní i světské, pokud její, Bohem jí udělená pravomoc sahá. Rozeznáváme tedy dvojí příčitku a zodpovědnost: 1. před Bohem, pro soud vnitřní, ve svědomí; 2. před lidmi, pro soud vnější.

Člověk jest však zodpověděn nejen za pouhé činy své (ať úkony, ať nekony), nýbrž po případě někdy i za následky činů svých. Zejména pak plně se mu přičítají následky zamýšlené čili následky, jichž konatel činem svým docíliti chtěl. Zamýšlený následek dobrý přičítá se konateli k zásluze a odměně, zamýšlený následek zlý nebo záhubný přičítá se mu k vině a trestu. Pravíme: „jichž konatel docíliti chtěl", neboť přičítá se mu úmysl i když pro nahodilé a nepředvídané překážky k provedení úmyslu nedošlo. Tak na příklad má zásluhu, kdo bližnímu činem svým prospěti chtěl a o to upřímně se snažil; zásluha jeho zůstává, i když pro nedostatek sil úmysl se nezdařil. Hřeší, kdo něco na škodu bližního podniká (na příklad stodolu mu zapálí), a hřích jeho zůstává, i když mimo jeho vůli úmysl se mu nezdařil (na příklad náhlý vydatný déšť oheň v zárodku uhasil).

Jest povinností naší, abychom uvažujíce o zamýšlených činech hleděli i k možným jejich následkům, zejména k následkům zlým a škodlivým. Neboť má-li čin v zápětí následek zlý neb škodlivý, tu takovýto přičítá se, byl-li zaviněn, i když nebyl snad přímo zamýšlen. Jest pak zlý neb neblahý následek zaviněn, jestliže 1. bylo možno jej předvídati, dále jestliže 2. bylo možno mu zabrániti, a konečně jestliže 3. konatel byl povinen pečovati, aby k neblahému následku nedošlo. Příkladem uvádíme neštěstí, o němž tak často v novinách se dočítáme, a k němuž přes to často dochází: domnívaje se, že střelná zbraň není

nabita, namíří ji nerozvážlivec na někoho; mimo nadání zbraň byla nabita, spustí, a ubohá oběť klesá zraněna nebo zastřelena. Nerozvážlivec jest vinen nebahým následkem nerozumného počínání svého, jelikož v něm sbíhají se výše uvedené tři podmínky. A vina jeho jest stejná, i když rána nevyšla a nic se nestalo; neboť není jeho zásluhou, že rána nevyšla, a jest jeho vinou, že bližního uvedl v nebezpečí a zbytečně polekal.

Příčetnost a zodpovědnost činů lidských zakládá se na možnosti rozumové úvahy a svobodného rozhodnutí. Proto také veškerá zodpovědnost odpadává, kde buď předchozí rozumová úvaha nebo svobodné rozhodnutí nebo po případě obé jest nemožno. Člověk v takovém stavu jest nepříčeten. Příčiny nepříčetnosti mohou býti různé: bezvědomí, spánek, hypnosa, blouznění, horečka, bibost, slabomyslnost, úplná opilost a p., vůbec každý přirozený nebo způsobený stav, který duševní činnost vylučuje nebo znemožňuje. Je-li duševní činnost vůbec nemožná, odpadává veškera zodpovědnost; je-li duševní činnost seslabena, seslabuje se v stejné míře i zodpovědnost.

V příčinách jmenovaných jest tedy nedostatek duševní činnosti důvodem nepříčetnosti. Vedle nich jsou však ještě jiné příčiny, které duševní činnosti neruší, ale přece buď rozumové úvaze nebo svobodné volbě překážejí, a proto závadami zodpovědnosti jsou. Předchozí úvaze překáží nevědomost, svobodné volbě překáží násilí a strach.

§ 5. **Nevědomost.**

Nevědomost jest nedostatek vědomosti; ji rovná se: neznalost, nepozornost, roztržitost, zapomenutí, omyl, blud.

Vědění lidské jest rozmanité. Není člověka na světě, který by vše věděl; ale také není toho třeba.

Ovšem některé věci věděti jsme povinni, a jest vadou, neznáme-li jich; ale některých jiných věcí věděti nejsme povinni, a nelze nám vadou vytýkati, neznáme-li jich. Tak na příklad vadou jest, nemá-li lékař dostatečných vědomostí lékařských, nebo advokát dostatečných vědomostí právnických; ale nelze vytýkati, nezná-li se lékař v právech nebo právník v lékařství; alespoň k vině to nelze vytýkati a přičítati.

Povinné vědomosti, jichž každý člověk nabýti má, jsou

a) vědomosti náboženské, věro- a mravoučné, v tom asi rozsahu, v jakém nám je katechismus podává; neboť bez těchto vědomostí nelze žíti životem křesťanským;

b) vědomosti potřebné ve vlastním stavu a povolání, jakož i znalost povinností stavovských, jelikož by příslušník toho kterého stavu jinak nemohl vyhověti úkolu naň vloženému.

Potřebných vědomostí stavovských nabýváme přípravou k tomu kterému stavu.

Potřebných vědomostí náboženských, alespoň těch nejpotřebnějších, nabýváme výchovou a školním vyučováním. Tu ovšem snadno může se státi, že někdo (z různých příčin) nebyl v náboženských pravdách s důstatek vyučen, nebo že během časů mnoho z nich zapomněl. Není sice hříchem býti nevědomým, pokud nevědomec není sám tím vinen; ale hříchem jest úmyslně setrvávati v nevědomosti náboženské jakmile jsme poznali, že se nám potřebných náboženských vědomostí nedostává. V takovém případě jsme povinni vhodným způsobem doplniti, co nám chybí. K tomu slouží různé cesty.

Nejlepším a nejvydatnějším prostředkem jest pilně čítati v katechismu; prostředek ten se hodí všem, kdož čísti umí. Vzdělaný muž, chce-li nabýti důkladnějšího poučení, hledej je v dobrých knihách věro- a mravoučných. Jest mu však toho dbáti, aby volil jen knihy církevně schválené. Do-

bře také pos'ouží mu konference čili kázání a promluvy pro vzdělané obecenstvo konané. Kdo četbě není zvyklý, choď pilně na kázání a křesťanská cvičení. Vždyť právě proto se káže, aby křesťané potřebných náboženských vědomostí nabýti nebo si je připomenouti a vůbec poučiti se mohli.

Tak překoná katolík nevědomost svou a nabývá potřebných vědomostí náboženských. Zbývá-li mu ještě nějaká pochybnost, zejména ve věcech svědomí, poradiž se se svým stálým zpovědníkem nebo duchovním správcem nebo jiným knězem; po případě i se zbožným a nábožensky vzdělaným laikem.

Ovšem nelze upříti, že někdy i při nejlepší vůli nelze nevědomost překonati. Stává se tak při předmětech zvlášť záhadných, o kterých i učenci zůstávají v pochybnosti,*) nebo při zvláštních neblahých okolnostech, které nabývání potřebných vědomostí stěžují nebo snad i nemožným činí. Po té stránce pak lišíme nevědomost nepřekonatelnou a nevědomost překonatelnou.

1. Nevědomost nepřekonatelná a tudíž i nedobrovolná a nezaviněná jest ona, kterou nevědomec překonati nemůže. Příčina pak proč ji překonati nemůže, jest buď ta, že o své nevědomosti ani tušení nemá; nebo že pojav tušení omylu, pilně a upřímně se snažil, dojíti pravdy, avšak pro různé neblahé, nezaviněné okolnosti pravdy nedošel. Příklady: Nekatolík, vychován v nepravém náboženství svém, nemá ani tušení, že by byl na nepravé cestě; nebo vznikají mu pochybnosti o pravdě jeho víry, a on následkem toho upřímně se snaží dojíti pravdy, avšak neblahými

*) Slova ta ovšem neplatí o vědomostech potřebných k životu křesťanskému a k dosažení blaženosti věčné, neboť zjevení Boží vykládá nám vše, čeho nám věděti třeba, abychom zde na této zemi dle vůle Boží žíti a jednou po smrti blaženosti věčné dojíti mohli Zde jsou míněny některé vědecké otázky bohoslovecké, jichž neznalost nám v dosažení cíle nepřekáží.

okolnostmi pravdy nedochází. Jest jasno, že ani v prvém ani v druhém případě nelze mu jeho nevědomost k vině přičítati a že se mu také přičítati nemůže, jestliže něco koná, co by vědoucímu pokládalo se za hřích, co on však ve své nezaviněné nevědomosti za hřích si nepokládá. Tu platí slovo: „Nevědomost hříchu nečiní."

Nepřekonatelné nevědomosti rovná se nezaviněné zapomenutí. Příklad: Katolík úplně zapomenuv, že dnes jest půst, pojedl masa; kdyby byl postu vzpomněl, jistě by byl masa nejedl. V tom případě nelze mu přestoupení církevního přikázání vykládati ve hřích, chybí mu úmysl.

2. Nevědomost překonatelná jest ona, kterou nevědomec tuší, ba snad i zná, ale neodstraňuje; k překonání jejímu buď vůbec nic nečiní, nebo užívá nějakých sice, ale nedostatečných prostředků. Takováto nevědomost jest dobrovolnou, poněvadž nevědomec v ní dobrovolně trvá, moha se z ní vymaniti, jen kdyby chtěl. Jsou-li pak předmětem jejím potřebné pravdy náboženské nebo povinnosti stavovské, jest i zaviněnou. Trvaje úmyslně v této nevědomosti, nevědomec hřeší, jelikož se vydává v nebezpečí velmi pravděpodobné, že nedostojí povinnostem svým. Hříchy z takovéto nevědomosti vzniklé přičítají se mu jakožto neblahé zaviněné následky jeho nedbalosti (§ 3. str. 9). Vina jeho jest tu větší tu menší, dle toho, jakou byla jeho nedbalost. Vina jeho zajisté poněkud se umenšuje, jestliže alespoň poněkud se snažil poznané nevědomosti odpomoci, ale žádné omluvy nemá, kdo o poučení nedbal. Tu také ovšem neplatí, že „nevědomost hříchu nečiní", neboť nedbalost a netečnost ve věci vážné jest hříchem.

§ 6. **Násilí a strach.**

Násilí vadí svobodnému rozhodnutí. Ačkoliv člověk znásilněný nepozbývá svobodné vůle, přece nemůže tělem tak vládnouti, jak by jím vládnout chtěl. Vnitřní činy znásilněny býti nemohou; ale vnější činy mohou násilím se zameziti nebo po případě vynutiti. Jest jasno, že nemáme žádné zodpovědnosti za vynucené činy vnější; ba naopak, utrpěné násilí, jemuž znásilněnec dle sil svých odporoval, přičítá se mu k zásluze, jednak jako mučednictví, jednak jako vítězný boj proti hříchu. Svatá Lucie*) stojíc před pohanským soudcem a majíc víru svou zapříti doufala v pomoc Ducha svatého. Soudce se jí tázal: „Sídlí-li v tobě Duch svatý?“ Lucie odpověděla: „Chrámem Ducha svatého jest, kdo čistě a svatě žije.“ Soudce jí pohrozil: „Dám tě zavésti do nevěstince, tam tě Duch svatý opustí.“ Panna však mu odvětila: „Dáš-li mne zneuctíti proti vůli mé, dvojí korunu mi opatříš.“ Mínila tím, že koruna panenská jí proti její vůli nemůže býti odňata, ba naopak, že k ní přibude koruna mučednická.

Ač však násilím nelze vynutiti hřích, dokud znásilněnec nechce hřešiti, přece násilí nezřídka bývá nebezpečno a plodí značné pokušení a blízkou příležitost hříchu. Proto křesťan povinen jest brániti se proti násilnému svádění k hříchu, zejména však proti násilí nemravnému (proti němuž až do krajní možnosti brániti se jest).

Strach vadí sice také poněkud svobodnému rozhodnutí, ale jiným způsobem než násilí. Násilím totiž lze alespoň vnější činy vynutiti; strach však svobody neničí a nemaří. Strach staví konateli nějaké buď skutečné nebo zdánlivé zlo před oči, a poděšený konatel, chtěje se tomuto zlu vyhnout, jedná tak, jak jednal, moha také jinak jednati;

---

*) Umučena na sklonku 3. století; svátek její 13. pros.

svobodná vůle strachem se tedy nemaří. Kdo strachem veden ustanovil se na činu, jedná svobodně, s úmyslem vyhnouti se obávanému zlu. Proto hřích ze strachu spáchaný přece jest hříchem. Vina hříchu někdy se snad umenšuje, poněvadž ten, kdo ze strachu hřeší, nejeví takovou náklonnost k zlému, jako ten, kdo hřešil z jiné pohnutky. Jest zajisté rozdíl, jestliže někdo zapřel víru, aby unikl hrozící a bolestné smrti, nebo jestliže někdo jiný zřekl se víry své, aby se mohl bohatě oženiti nebo vdáti. Ač však strachem hřích někdy poněkud zmenšiti se může, přece těžký hřích ze strachu spáchaný zůstává hříchem těžkým. V dobách pronásledování křesťanů mnozí jen ze strachu zapřeli víru svou; církev však nedbajíc pohnutky strachu vyobcovala je jakožto odpadlíky a jen po tuhém pokání je zase přijímala.

V náhlém a nenadálém nebezpečí propuká strach někdy takovou silou, že na kratší nebo snad i delší dobu zamezuje veškeru úvahu. Následkem takového leknutí neboli zděšení bývá někdy okamžitá nepříčetnost. Jest jasno, že činy v tomto duševním stavu konané přičítati se nemohou, jelikož konatel obyčejně jen náhlým pudem veden bývá a ani neví, co činí (viz § 4.).

II. Přikázání.

§ 1. Výměr a rozvrh přikázání.

K cíli našemu, ku věčné blaženosti, vede nás mravní řád; poznáváme jej z přikázání. Na otázku jinochovu, co dobrého by měl činit, aby dosáhl života věčného, odpovídá Spasitel: „Chceš-li vejíti do života, zachovávej přikázání.“ (Mat. 19, 17.) A těmiže slovy Spasitelovými vítá kněz křtěnce na počátku křestních obřadů.

Přikázání čili zákon jest závazné mravní pravidlo činů lidských. Přikázání jest pravidlem mravním, jelikož vykládá mravní řád. Jest pravidlem lidských činů, to jest činů rozumem uvážených a svobodnou vůlí volených, jelikož ukládá se tvorům rozumným a svobodným, na nichž jest, po předchozí úvaze, rozhodnouti se, zda chtějí či nechtějí poznaným přikázáním se říditi; kdežto tvorové nerozumní, nesvobodní nutně a nezbytně hmotnému řádu podléhají. Jest pravidlem závazným, jelikož člověk jinak nedojde spasení věčného, leč podrobí-li se přikázáním.

Přikázání čili zákony ukládati náleží v první řadě Bohu jakožto Tvůrci a Pánu všehomíra. Poznáváme pak vůli Boží jednak pouhým již rozumem, jednak zjevením. Zákon Boží poznaný rozumem jest zákon přirozený; zákon Boží poznaný zjevením jest zákon zjevený.

Z vůle Boží jsou však i někteří lidé (čili vrchnosti) zákonodárnou pravomocí pověřeni, aby

v rámci zákonů Božích poměry lidské podrobněji upravovali. Vrchnost jest buď církevní nebo světská. Zákony lidské dělí se tedy na dvé: zákony vydané církví jsou zákony čili přikázání církevní, a zákony vydané vrchností světskou jsou zákony světské čili občanské.

2 Zákon přirozený.

Zákon přirozený jest mravní, rozumem poznaný řád.

Některé náboženské pravdy lze již pouhým lidským rozumem (bez zjevení) poznati. Staří předkřesťanští mudrci a filosofové byli jen na své rozumování odkázáni; a pohané pozdějších dob, jimž křesťanství ještě zvěstováno nebylo, jsou doposud jen na tento pramen, na zdravý rozum svůj k poznání náboženských pravd a mravních zásad odkázáni. Pouhým zdravým rozumem poznává člověk (nebo alespoň může poznati): že jest jeden Bůh, že máme Boha ctíti, jemu sloužiti, jeho milovati, že jest rozdíl mezi mravním dobrem a mravním zlem, že máme konati, co za dobré poznáváme, že vystříhati se máme mravního zla, že máme ctíti rodiče, že nemáme jiným činiti, co nechceme, aby nám jiní činili, že není dovoleno bližního zabíjeti, cizoložiti, krásti, neprávě svědčiti, lháti, po cizím majetku toužiti atd.

Toto rozumové poznání, je-li odkázáno jen na lidský rozum, jest pro nedokonalost rozumu neúplné a kusé a pro nebezpečí omylu neb bludu nespolehlivé. Proto ovšem pouhé přirozené poznání pravd náboženských člověku nestačí a jest mu nadpřirozeného zjevení třeba (I., § 1., str. 8). Celý přirozený zákon jest obsažen ve zjevení nadpřirozeném. Tak na příklad zejména desatero Božích přikázání (nehledíme-li k časovému udání soboty) jest jen stručným výkladem zákona přirozeného. Přirozený zákon jest ve zjevení jaks

základem, nad nímž nadpřirozený mravní řád vybudován jest. Kdo tedy zjevení Božího účasten jest, má spolu jistotu úplné známosti zákona přirozeného.

Jsou bludaři, kteří tvrdí, že není žádného zákona přirozeného. Jejich blud však vyvrací nejen Písmo svaté, nýbrž i rozum náš.

Že zákon přirozený jest, dosvědčuje písmo svaté. Sv. apoštol Pavel píše (Řím. 2, 14): „Když totiž pohané, kteří nemají zákona, přirozeným způsobem činí to, co zákon předpisuje, ti nemajíce zákona, jsou sami sobě zákonem, neboť ukazují, že dílo zákona jest vštípeno v srdcích jejich". Smysl těchto slov jest: Pohané sice nemají zákona Božího napsaného na kamenných deskách (zjeveného) jako židé; neznají tedy ani desatera Božích přikázání ani ostatních zákonů Božích; ale oni sami (rozumem svým) poznávají mravní zákon, a ti mezi nimi, kdož jsou dobré vůle, řídí se jím, jako židé desaterem.

Že zákon přirozený jest, dosvědčuje i sám rozum náš, jenž přirozený zákon chtě nechtě poznává a poznání jeho se uzavříti nemůže. Vždyť právě jen na základě jeho jest filosofická ethika vypracována. Člověk zdravého rozumu jest si vědom mravních povinností. Nebudiž namítáno, že toto vědomí výchovou, zvykem, úmluvou vysvětliti se dá; neboť kdyby tomu bylo tak, zajisté by nebylo nemožno těmiže prostředky to, co dosud bylo zlem (na př. vraždu, krádež, cizoložství) prohlásiti za věc dovolenou, a co dosud bylo dobrem (na příklad přátelství, lásku bližénskou, věrnost) klasifikovati jako zlo. Neupíráme, že zejména výchova při poznání dobra značně zúčastněna jest; ale nepřipouštíme, že ona by byla s to, aby zplodila rozdíl mezi dobrem a zlem.

Zákon přirozený jest rozumem poznaný mravní řád. Poněvadž pak mravní řád jakožto řád Bohem uložený jest nezrušitelný a nezměnitelný, ovšem i zákon přirozený jest také nezrušitelný a nezměnitelný. Ani Bůh jej nemůže změniti nebo zrušiti,

jelikož by měně nebo ruše mravní řád, měnil nebo rušil vůli svou, což při nezměnitelnosti Boží jest nemožno.

Poněvadž pak mravní řád zavazuje všechny lidi, zavazuje ovšem i přirozený zákon všechny lidi bez rozdílu.

§ 3. Zákon zjevený.

Zákon zjevený jest mravní zákon, který nám Bůh ve zjevení svém uložil. Jest tedy částí zjevení Božího a s ním uložen v Písmě svatém a tradici. Církev katolická, strážkyně a hlasatelka zjevení Božího, jest povolána, aby nám zákon Boží hlásala a vykládala.

Jako zjevení, tak i zákon Boží dělí se dle doby na dvé: zákon Boží předkřesťanský a zákon Kristův.

1. Zákon Boží předkřesťanský jest obsažen v Písmě svatém „Starého Zákona“. Nejdůležitější jeho částí jest dekalog čili desatero Božích přikázání. Někteří bludaři (na př. Luther) tvrdili, že „Starý Zákon“ a desatero pro křesťany již vůbec neplatí. Blud ten ovšem dlužno rozhodně odmítnouti, neboť sám Spasitel dí (Mat. 5, 17): „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit zákon nebo proroky; nepřišel jsem zrušit, ale naplnit“, t. j., co tam chybí, doplnit. A nelze jinak souditi, neboť desatero jest jen zjeveným výkladem zákona přirozeného, a proto nezavazuje jen židy, nýbrž zavazuje všechny lidi všech věků a tudíž ovšem i křesťany.

Závazna však jsou jen mravní přikázání Starého Zákona. Vedle nich pak má Starý Zákon ještě různá obřadní přikázání a vládní nařízení. Obřadní čili rituelní přikázání Starého Zákona měla národ vyvolený na příchod Mesiášův připravovati; proto ovšem pozbyla významu i závaznosti, když Mesiáš přišel (při smrti Kristově roztrhla se opona chrámová). Vládní nařízení, které Bůh-král dal svému lidu, hleděla ku polit-

ckým a společenským poměrům a přestala, když stát židovský pozbyl samostatnosti své.

2. Zákon Kristův jest spolu s věroučným zjevením obsažen v Písmě svatém „Nového Zákona“ a v tradici čili církevním podání. Zahrnuje v sobě přikázání mravní, přikázání obřadní a evangelické rady. Přikázání mravní zákona Kristova hledí k dobrým skutkům a ctnostem; doplňují a zdokonalují starozákonní přikázání mravní. Přikázání obřadní zákona Kristova ustanovují podstatu*) mše svaté a svatých svátostí.

Vedle závazných přikázání obsahuje zákon Kristův ještě evangelické rady (jsou to: dobrovolná chudoba, ustavičná čistota, stálá poslušnost pod představeným duchovním). Již jméno jejich označuje, že jsou pouhými radami a nikoho nezavazují, leda že by byl někdo slibem k nim se zavázal; jest však nesporno, že úplné neb částečné jich zachovávání vede k životu dokonalejšímu.

Zákon Kristův jest téhož rázu, jako zjevení Kristovo vůbec. Jest to zákon dokonalý a nepřijde po něm již žádný jiný, dokonalejší. Jest nezměnitelný a nezrušitelný, a nepřipouští žádného „pokroku“ nebo „přizpůsobování se potřebám časovým“. Obsahuje vše, čeho k spasení věčnému třeba. Poněvadž pak všichni lidé k spasení věčnému povoláni jsou, zavazuje zákon Kristův nejen křesťany, nýbrž všechny lidi, kteří ho poznali.

§ 4. Zákon církevní.

Církev obecná čili katolická jest viditelná společnost všech pravověřících křesťanů, kteří jedno učení vyznávají, jedněch svátostí užívají, a řím-

*) Díme: „podstatu“, míníce obřady a úkony podstatné, ke platnosti mše svaté nebo svatých svátostí nezbytně potřebné. Na těch církev nic měniti nemůže. Cítíc pak důstojnost služeb Božích zvýšiti, přidala církev některé obřady průvodní, jež během časů vznikly a ovšem i změnám podléhají.

ského papeže za svou nejvyšší viditelnou hlavu uznávají. Spasitel založil tuto církev svou, aby lidé všech věků v ní mohli dojíti pravého učení a posvěcení k životu věčnému. K tomu cíli svěřil jí trojí úřad: úřad učitelský, aby slovo Boží zvěstovala a proti bludům chránila; úřad kněžský, aby skrze sluhy své oběť Nového Zákona obětovala a svaté svátosti udílela; úřad královský čili pastýřský, aby zákonem a kázní vedla věřící k spasení. Trojí tento úřad jest svěřen církvi, nikoliv však celému sboru věřících, nýbrž výhradně jen sv. Petru a sv. apoštolům, a po nich (po jejich úmrtí) jejích nástupcům, t. j. římskému papeži a biskupům s ním sjednoceným. Pomocníky papeže a biskupů u vykonávání tohoto trojího úřadu jsou katoličtí kněží a jáhnové.

Odkazujíce podrobnější výklad o církvi do věrouky, uvádíme zde jen to, co k církevnímu zákonodárství hledí.

V církevním zákonodárství máme zákony dvojího rázu: 1. zákony Boží, 2. zákony ryze církevní.

1. Zákony Boží, obsažené v zákonodárství církevním. Jsouc strážkyní a hlasatelkou zjevení Božího a tudíž i zákonů Božích, církev nám je v zákonodárství svém ukládá, ne jako vůli svou, nýbrž jako vůli Kristovu. Tak na příklad předpisuje církev, jaký chléb a jaké víno má se bráti ke mši svaté, že se má křtíti vodou přirozenou, a jaká slova se při tom říkati mají, že při svátosti pokání máme hříchů svých litovati, z nich se zpovídati a za ně zadost učiniti, že máme ze všech těžkých hříchů se zpovídati atd. Prohlašujíc tyto zákony z úřadu učitelského, ovšem nemůže na nich ničeho měniti ani slevovati; může v tom oboru jen to činiti, co jí jakožto zástupkyni Boží zde na zemi svěřeno jest.

2. Zákony ryze církevní vydává církev ze svého pastýřského čili královského úřadu, nadána jsouc k tomu pravomocí od Zakladatele svého. Tak na příklad k podstatným obřadům svátostí při-

dává obřady průvodní, ustanovuje svátostniny, ukládá posty, velí světiti svátky a pod. Poněvadž církev tyto zákony vydává ze své pravomoci, může je také dle potřeb časových měniti, jinými nahrazovati, z nich úplně nebo částečně dispensovati čili úplné neb částečné úlevy povolovati; a uzná-li za dobré, později úplně nebo částečně zrušiti.

Zákony ryze církevní jsou buď zákony obecné nebo zákony údělné.

a) Církevní zákony obecné platí pro celou církev a zavazují všechny věřící po celé zemi. Takovéto zákony vydává papež jakožto hlava církve, buď na sněmu obecném nebo mimo něj, buď ve vlastní osobě nebo skrze své zástupce (posvátné sbory kongregací).

b) Církevní zákony údělné platí jen pro nějaký úděl církevní, na příklad pro některé krajiny nebo provincie nebo diecése nebo řehole a řády a pod. Vydává je hlava toho údělu, ač-li je zákonodárnou pravomocí opatřena. Provinciím ukládá zákony sněm provinciální,*) diecésním ukládá je biskup.

K ryze církevním, zejména údělným zákonům možno ještě připočísti právoplatný obyčej. Při rozsáhlosti církevního oboru snadno se stává, že některý jinak dobrý zákon některým místům nebo poměrům nevyhovuje a nějaké změny vyžaduje. Nezřídka věřící tohoto místa neb kraje za takových poměrů sami tuto změnu úkony svými provádějí, upravujíce si zákon tak, jak by poměrům odpovídal. Někdy se praksе v zájmu obecného dobra utužuje, nejčastěji však v zájmu svobody uvolňuje. Tak vzniká obyčej. Když pak církevní vrchnost dozvěděvši se o obyčeji jej schvaluje nebo alespoň jej trpí a ničeho nenamítá, ač by namítati mohla, stává se obyčej ten pravoplatným a nabývá moci zákona.

---

*) K církevní provincii české náleží arcidiecése Pražská a diecése Králové-Hradecká, Litoměřická a Budějovická.

Zákonu Božímu v církevním zákonodárství prohlášenému podléhají všichni lidé, kteří jej poznali, právě proto, že jest to zákon Boží.

Zákonu ryze církevnímu podléhají všichni, kdož byli křtem do katolické církve přijati a k užívání rozumu došli. Pravíme:

a) Kdož byli křtem do církve katolické přijati. Židé a pohané tedy zákony ryze církevními vázáni nejsou. Avšak rozkolníci, bludaři, odpadlíci a vůbec křesťané nekatolíci po přísném právu zákonům i ryze církevním podléhají, neboť křtem jsou členy církve, byť i neposlušnými. Obyčejně však je nevědomost omlouvá.

b) Kdož k užívání rozumu dospěli. To ovšem děje se pozvolna, a proto stanoví se určitá hranice. Jest to dokončený sedmý rok. Platí tedy pravidlo, že dítě do 7 let zákony ryze církevními vázáno není. Závaznost zákonů ryze církevních, na příklad postu, svěcení neděl a svátků počíná teprve s dokončeným sedmým rokem, ač jestliže zákon sám nevyžaduje stáří pokročilejšího (na příklad újma).

Závaznost zákona ryze církevního trvá i když někdo dočasně užívání rozumu zbaven byl (na příklad při opilství). Avšak lidé užívání rozumu naprosto zbavení, buď že ho nikdy nenabyli, nebo nabyvše ho, neštěstím zase pozbyli (na příklad blbci, blázni a pod.) nepodléhají zákonům ryze církevním.

§ 5. **Zákony světské čili občanské.**

Státní útvar, nabývání pravomoci vladařské a způsob, jakým tato pravomoc se vykonává, podléhají dějinnému vývinu a jsou tudíž původu lidského. Avšak sama pravomoc vladařská jest vrchnosti lidské od Boha svěřena. Když Pilát Kristu Pánu vykládal, že má moc jej ukřižovati nebo propustiti, odpovídá mu Spasitel (Jan 19, 11): „Neměl bys žádné moci proti mně, kdyby ti ne-

bylo dáno shůry.“ A apoštol Pavel (Řím 13, 1) napomíná věřících, aby poslušni byli vrchnosti, dokládaje: „neboť kdo se protiví mocnosti, zřízení Božímu se protiví“. I rozum dospívá k stejnému výsledku. Člověk jest odkázán na společnost lidskou a nelze mu žíti životem v pravdě lidským a vyhověti úkolům svým, než jen ve společnosti uspořádané; ale uspořádaná společnost nemůže býti bez pravomoci vladařské a rozumného vedení. Jasnotudíž, že sám zákon přirozený, tedy sama vůle Boží vyžaduje občanské pravomoci vladařské. (Encyklika papeže Lva XIII. ze dne 1. listopadu 1885.)

Z toho vyplývá, že z vůle Boží povinni jsme poslouchati vrchnosti světské, a že hřeší, kdo proti zákonům občanským jedná. Poněvadž však pravomoc světská čili občanská na vůli Boží se zakládá, nesmí sama vůli Boží se protiviti; z čehož plyne, že nejsme povinni poslouchati světských zákonů, které zákonu Božímu (ať přirozenému, ať zjevenému) zřejmě odpírají. Tu platí opět apoštolské slovo (Skut. 5. 29): „Poslouchati sluší více Boha než lidí“.

Poměr mezi církví a státem vyplývá z úkolů, jež Bůh oběma mocnostem vytkl. Církvi Bůh odevzdal pravomoc duchovní, aby věřící vedla k blaženosti nadpřirozené; jí náleží nařizovati, co k dosažení toho cíle slouží, po ruce má prostředky nadpřirozené. Státu připadá úkol, pečovati o vezdejší blaho poddaných; jemu náleží nařizovati, co toto vezdejší blaho podporuje, po ruce má prostředky přirozené. Církev není podrobena státu, stát není podroben církvi. Každá z obou těch mocností má vymezený obor svůj a nemá před soud svůj potahovati předměty oboru mocnosti druhé. Tu platí slovo Páně (Mat. 22, 21): „Dávejte tedy, co jest císařovo, císaři, a co jest Božího, Bohu.“

§ 6. **Příkaz a zákaz.**

Každý zákon, ať Boží, ať lidský, jest buď příkazem nebo zákazem, někdy však také obojím. Příkazem se nám něco ukládá čili přikazuje, co činiti máme, vyžaduje se tedy úkon. Zákazem se nám něco zapovídá čili zakazuje, co činiti nemáme, vyžaduje se tedy nekon.

Zákazu vyhovujeme prostým nekonem, a zákon nežádá více, než aby se nedělo, co díti se nemá. Chceme-li však vyhověti příkazu, jest nám toho dbáti, abychom vykonali: 1. to, co zákon žádá, 2. tak, jak to zákon žádá a 3. v době, kdy to zákon žádá.

Ku třetímu bodu poznamenáváme: Někdy zákon určuje dobu, v které se mu vyhověti má; někdy však žádné doby neurčuje.

Není-li v zákoně žádná doba stanovena, můžeme si sami dobu voliti a jest nám jen toho dbáti, abychom přespříliš neodkládali.

Stanoví-li však zákon dobu, v níž se mu vyhověti má, jsme povinni dobou tou se říditi. Tu platí zásady:

a) Zákonu nelze vyhověti, dokud závazná doba nepočala. Tak na příklad nevyhovuje zákonu, kdo by chtěl nedělní mši slyšeti již v sobotu, nebo velikonoční přijímání vykonati před popeleční středou.

b) Nebylo-li zákonu v určité době vyhověno, jest to hříchem. Tu pak někdy po uplynutí předepsané doby povinnost přestává; kdo na příklad v neděli mši svatou neslyšel, hřešil; není však povinen, aby mezi týdnem dohánět, co v neděli zameškal. Jindy však i po uplynutí předepsané doby zanedbaná povinnost ještě dále trvá; kdo na příklad v čase velikonočním nebyl u sv. přijímání, hřešil; nesmí však mysliti, že po uplynutí doby velikonoční jest povinnosti prost, neboť povinnost jeho, přistoupiti k sv. zpovědi a sv. přijímání, dále ještě trvá.

V podrobném výkladu jednotlivých přikázání vyžadujících určitou dobu neopomineme vyložiti, která zanedbaná povinnost po uplynutí předepsane doby ještě váže a která již neváže.

§ 7. Spor povinností.

Tážeme se: Lze-li dvěma zákonům současně vyhověti? Odpovídáme: Jestliže výkony obou zákonů srovnati se dají, aniž by jeden druhému vadil, lze oběma zákonům současně vyhověti. Tak na příklad slyšíce v neděli povinnou mši svatou, můžeme při ní pomodliti se uložené pokání nebo slibem slíbenou modlitbu. Kdyby však jeden výkon druhému vadil, nezbývá než oběma zákonům vyhověti postupně.

Někdy však na nás v téže době naléhají dva různé zákony nebo dvě různé povinnosti, jimž nelze ani vyhověti postupně, jelikož oba neb obě právě nyní naléhají, ani současně, jelikož jeden úkon druhému vadí. Tu vzniká zdánlivý spor povinností. Nazýváme jej sporem, poněvadž jedna povinnost druhé překáží; ale jest pouze zdánlivým, jelikož závaznost všech zákonů vyplývá z vůle Boží, ta však sama sobě odporovati nemůže. Zdánlivý spor povinností dokazuje tudíž, že z obou těch povinností jen jedna vskutku zavazuje, druhá však pouze závaznou býti se zdá, ač závaznou není. I jde o to, zjistiti, která z těch dvou neslučitelných povinností zavazuje a která nezavazuje, čili jak se obyčejně říká: která jakožto vyšší předchází a převládá, takže ta druhá jakožto nižší jí ustoupiti musí.

V podrobném výkladu jednotlivých přikázání přihlédneme i k takovým zdánlivým sporům, pokud vyskytnouti se mohou. Nyní uvádíme jen obecná pravidla, kterak se spor povinností rozuzluje.

1. Zákazu zákona přirozeného ustupuje příkaz téhož zákona a vůbec každý jiný zákon; na příklad

nesmíme lháti, nikdy, ani kdybychom lží prospěti měli sobě neb bližnímu.

2. Zákonu přirozenému ustupuje zákon zjevený; na příklad na odvrácení vlastní neb cizí škody dovoleno jest rušiti nedělní klid.

3. Zákonu Božímu (přirozenému i zjevenému) ustupuje zákon lidský; proto hájí se apoštolové (Skutky ap. 4, 19), že sluší více poslouchati Boha než lidí.

§ 8. Nemožnost vyhověti zákonu.

Někdy se stává, že zákonu vyhověti nemůžeme. Tato nemožnost pak jest buď naprostá nebo mravní; obojí pak jest buď úplná nebo částečná.

Výkon zákonem uložený jest naprosto nemožný, jestliže nám k němu potřebných sil naprosto se nedostává. Tak na příklad nemocný, chorobou na lůžko upoutaný, nemůže v neděli jíti do kostela. Naprostá nemožnost osvobozuje vždy; osvobozuje i v tom případě, že byla hříchem zaviněna nebo i úmyslně přivoděna, jen když hřích upřímným pokáním smazán byl.

Výkon zákonem uložený jest mravně nemožný, jestliže bychom sice fysickými silami stačili, ale jen s nepřiměřeně velkou pohromou neb škodou na životě neb zdraví neb majetku neb cti, nebo aspoň s pravděpodobným nebezpečím takovéto pohromy neb škody. Volíme slova „nepřiměřeně velkou“, míníce takové případy, kde mravní síla poddaného žádaným výkonem až do krajnosti se napíná a téměř vyčerpává. I takováto mravní nemožnost někdy povinnosti zbavuje, zejména při zákoně lidském; ale jen někdy. Také o té věci promluvíme obšírněji v podrobném výkladu jednotlivých přikázání.

Oboji nemožnost jest buď úplná nebo částečná. O částečné nemožnosti platí zásada, že zákonu má se vyhověti, pokud to možno

jest, ač jestliže možná část rozumným způsobem od celku odděliti se dá, a i v ní ráz zákona se jeví. Příklad: na některý den připadá přísný půst, t. j. půst zdrželivosti i újmy zároveň. Kdo nemůže zachovávati půst zdrželivosti (na příklad že nucen jest jísti při cizím stole), ale újmu si činiti může, zachovejž alespoň újmu. A kdo nemůže újmu si učiniti (snad že těžce pracuje), ale masa jísti nemusí, maje dosti jiných potravin, alespoň nejez v ten den masa.

∧ ∨ ∧

III. Svědomí.

§ 1. Výměr a rozvrh svědomí.

Přikázání jest mravním pravidlem činů. Jde-li pak o činy naše, tu my v rozumu svém porovnáváme je se zákonem a tak poznáváme, zdali náš čin jest mravně dobrý neb zlý. Tento vlastní náš soud o mravnosti našich vlastních činů nazýváme svědomím. Přikázání jest tedy pravidlem lidských činů vůbec, svědomí pak jest pravidlem našich vlastních činů zvlášť. Jako přikázání poznáváme rozumem, tak rovněž rozumem přikládáme poznané přikázání na činy naše a vynášíme soud o vlastních našich činech.

Z tohoto výkladu poznáváme, čím svědomí jest a čím není. Svědomí jest hlasem našeho vlastního rozumu. Ono není hlasem cizím, v našem nitru mluvícím.

Není tedy ani hlasem Božím (sic by nemohlo mýliti se) ani hlasem anděla strážného nebo svatých našich patronů ani hlasem nějaké trestající moci; ono jest prostě hlasem našeho rozumu. Tím však spolu vysvětluje se jeho neodolatelná síla. S rozumem nemůžeme se smlouvati. Když jsme poznali, že to neb ono pravdou jest (na příklad že dvakrát dvě jsou čtyři), nemůžeme tomu přesvědčení se uzavříti, ať chceme ať nechceme. A když zdravým svým rozumem jsme poznali, že to, co konati zamýšlíme, nebo co jsme vykonali, jest hříchem, nemůžeme nalhati si, že to hříchem není.

Svědomí ozývá se před činem i po činu. Svědomí mluvící před činem sluje svědomí předchozí; svědomí mluvící po činu sluje svědomí následné. Závazným pravidlem činů našich jest ovšem jen svědomí předchozí, nikoliv však následné, jelikož pravidlo musí býti časově dříve, než to, co se jím řídí.

§ 2. **Svědomí předchozí.**

Svědomí předchozí jest soud našeho rozumu o mravnosti zamýšleného činu. Chystajíce se totiž k činu nějakému, ať úkonu ať nekonu, srovnáváme čin ten s přikázáním, a tak soudíme o mravnosti toho činu, poznávajíce jej jakožto čin mravně dobrý nebo čin mravně zlý čili hříšný. Uvedeme příklady: Vědouce, že v neděli povinni jsme slyšeti mši svatou a vědouce, že dnes jest neděle, poznáváme tím svou povinnost slyšeti mši svatou. Vědouce, že není dovoleno přivlastniti si věci cizí a vědouce, že tato věc jest cizí věc, poznáváme, že bychom hřešili, kdybychom tuto věc si přisvojili.

Proto také má pro nás naše svědomí stejnou závaznost jako zákon. Dle toho, zda zákon přikazuje nebo zakazuje nebo dovoluje, i svědomí naše přikazuje nebo zakazuje nebo dovoluje. Z toho plyne pravidlo:

Nehřeší, kdo koná něco, co ve svém předchozím svědomí pokládá za dobré nebo dovolené. Svědomí jest tedy ohlasem poznaného zákona. Hřeší, kdo koná něco, co ve svém předchozím svědomí pokládá za hřích. Dle toho, zda to pokládá za těžký či lehký hřích, hřeší těžce či lehce.

§ 3. **Svědomí následné.**

Svědomí následné jest soud našeho rozumu o mravnosti vykonaných našich

činů. K tomu soudu pak se druží úvaha o následcích činů těch. Jestliže totiž vykonaný čin náš shoduje se s přikázáním, těšíme se z blahého citu vykonané povinnosti, máme dobré svědomí. Jestliže však čin náš poznanému přikázání odporuje, víme, že jsme hřešili; víra pak nás poučuje o následcích hříchu, a toto vědomí nás zejména po vykonaném těžkém hříchu naplňuje strachem, máme zlé svědomí. Strach ten pak dotud trvá, dokud jsme upřímným pokáním hřích ten a jeho následky nesmazali; když se tak stalo, tu vírou poučeni víme, že již nám není třeba strachovati se o spasení naše, máme opět klidné svědomí.

Jako předchozí, tak i následné svědomí posuzuje mravnost dle k činu hledícího přikázání. Z toho ovšem plyne, že soud svědomí předchozího a soud svědomí následného má souhlasiti. A dál-li se soud ve svědomí i předchozím i následném řádně a správně, nemůže ani jinak býti.

Přes to však přece někdy se stává, že svědomí předchozí a následné ve svém soudu o mravnosti činu se rozcházejí. Obyčejně děje se to tak, že to, co jsme ve svědomí předchozím pokládali za dovolené, pak ve svědomí následném uznáváme za hřích; může však i naopak býti.

Někdy jest takováto změna jen zdánlivou. Předchozí i následné svědomí shodují se v soudu svém. Ale před činem byl hlas vášní, náruživostí a vábivých pokušení tak silný, že přehlušil hlas svědomí předchozího. My jsme neslyšeli hlasu svědomí, poněvadž jsme ho slyšeti nechtěli. Když však po činu rozvaha se vrací, tu teprve zděšeni naslouchámе svědomí svému. V takovém případě ovšem nelze říci, že by předchozí svědomí bylo mlčelo, nebo jinak soudilo, než následné, nýbrž dlužno jen přiznati, že jsme před činem předchozího svědomí nedbali.

Jindy však v soudu svědomí předchozího a

následného jest rozpor skutečný; tu pak ovšem důležito jest poznati příčinu tohoto rozporu.

Příčinou změněného soudu bývá obyčejně lepší a důkladnější poznání zákona a zralejší uvážení činu, ovšem teprve po činu. Tu platí zásada, že mravnost činu neřídí se svědomím následným, nýbrž jediné svědomím předchozím. Jestliže jsem tedy před činem po zralé úvaze čin svůj pokládal za dovolený nebo dobrý, jest jím také a zůstává dovoleným nebo dobrým. Nemění se ve hřích, i když jsem později nabyl poučení, že čin můj zákonu se příčí; bylo-li mé svědomí bludné, bylo nezavinile bludné (o čemž níže, § 5.). Jestliže pak jsem před činem čin svůj pokládal za hřích, jest jím také a zůstává jím; na tom nic nemění, poučil-li jsem se později, že čin můj žádnému přikázání se nepříčí.

To mějtež na mysli. kdož teprve po činu v knihách hledají poučejí nebo zpovědníka se táží, zda hřešili či nehřešili; měli se poučiti před činem, neboť po činu získaným poučením mravnost činu se nemění. Než přes to získané poučení přece není zbytečným; poslouží jim alespoň pro budoucnost.

Někdy však měníme soud ve svědomí následném, nemajíce k tomu žádného rozumného důvodu. Nejspíše stává se, že před činem jsme byli o správnosti a dovednosti jeho úplně přesvědčeni, ale po činu, někdy hned, někdy později, počínáme o dovolenosti jeho pochybovati, ba i domýšleti se, že jsme hřešili, aniž bychom mohli říci, proč nyní jinak soudíme než prve. Děje-li se tak častěji, jest to znamením úzkostlivosti čili skrupulosity, o níž promluvíme níže (v § 8.). Úzkostlivci budiž útěchou, že o mravnosti činu rozhoduje svědomí předchozí, nikoliv však následné.

§ 4. Svědomí dokonalé a svědomí vadné.

Svědomí jest našim vůdcem a rádcem mravnostním. Předchozí svědomí nám udává, co činiti

a čeho nechati máme; následné svědomí pak vybízí nás, abychom napravili, v čem bylo chybeno. Má-li však svědomí býti vůdcem spolehlivým, jest mu náležité dokonalosti třeba a musí býti prosto vad. Dokonalým jest svědomí, je-li pravdivé, jisté, bdělé, útlé. Vadným jest svědomí, je-li bludné, zmatené, pochybné, dřímající, otupělé, volné, úzkostlivé.

Jsme povinni snažiti se, abychom svědomí své dle možnosti zdokonalili a poznané jeho vady odstranili. Dvojí pak jest cesta, která nás vede k dokonalému svědomí: 1. znalost věcí náboženských, zejména mravouky, čímž nabýváme svědomí pravdivého a jistého; 2. život zbožný, čímž nabýváme svědomí bdělého a útlého. Nevědomost jest příčinou svědomí bludného, zmateného, pochybného, úzkostlivého, hříšný život plodí svědomí dřímající, otupělé, volné.

Jest nám nyní v následujících paragrafech vykládati o jmenovaných dokonalostech a vadách svědomí. Pravdivost s jistotou a vady opačné hledí jen k svědomí předchozímu, ostatní pak dokonalosti a vady k svědomí i předchozímu i následnému.

§ 5. **Svědomí pravdivé a bludné.**

Svědomí jest pravdivé, jestliže výrok jeho souhlasí s pravdou, jestliže tedy prohlašuje za dovolené nebo nedovolené a za povinné nebo nepovinné to, co skutečně dovoleno, nedovoleno, povinno, nepovinno jest. Svědomí pravdivé jest prosto omylu. Nabýváme ho jednak důkladnou znalostí mravouky a různých přikázání, jednak obezřetným zkoumáním případů, k nimž poznaná přikázání přikládati máme.

Svědomí jest bludné, jestliže výrok jeho od pravdy se odchyluje, je-li tedy na omylu. Vzniká z nevědomosti; buď neznáme zákona, o který jde, na příklad nevíme, že dnes jest půst; ne[illegible]zíme

v nevědomosti o případu podloženém, na příklad nevíme, že tento pokrm jest masitý.

Nevědomost, která jest příčinou bludného svědomí, jest buď nezaviněná nebo zaviněná (I., § 5, str. 9); dle toho pak jest bludné svědomí buď nezavinile nebo zavinile bludné.

Svědomí nezavinile bludné vzniká z nezaviněné nevědomosti neb neznalosti nebo ze zapomenutí, omylu, bludu a pod. nezaviněného a tudíž i nepřičítatelného. Nevědomec není nevědomostí svou vinen a tudíž nemůže se mu následek té nevědomosti přičítati. Nevědomec toho rázu nemá ani tušení o nevědomosti své nebo o omylu svém; vůle jeho směřuje ku předmětu tak, jak předmět ten poznává. Proto také, alespoň před Bohem, svědomí nezavinile bludné platí tolik, co svědomí pravdivé. Kdo jedná dle svého nezavinile bludného svědomí, jedná správně a nehřeší, i kdyby snad (nevědomky) zákona porušil, neboť vůle jeho směřuje k dobru. Kdo jedná proti svému nezavinile bludnému svědomí, hřeší, i kdyby snad čin jeho se zákonem se srovnával, neboť vůle jeho směřuje ke zlu; hřeší pak těžce nebo lehce, dle toho, jak sám v bludné domněnce své o tom přesvědčen jest.

Příklady: Jinověrec, který pevně přesvědčen jest, že jeho nekatolická víra jest pravou a každá jiná že jest mylnou, nehřeší, zůstává-li v bludné víře své; ale naopak hřešil by, kdyby pro sňatek nebo jinou výhodu víry své se zřekl. Nehřeší, kdo v postní den jí maso, nezavinile nevěda nebo zapomenuv, že dnes jest půst, nebo nevěda, že pokrm jest masitý. Ale hřeší, kdo v nepostní den jí maso, domnívaje se, že dnes jest půst; nebo kdo v pátek jí postní pokrm domnívaje se, že jest to pokrm masitý.

2. Svědomí zavinile bludné vzniká z nevědomosti překonatelné a tudíž i (jelikož jde o věc důležitou) zaviněné. Jím trpí, kdo nevědomost svou zná neb alespoň tuší. Svědomí zavinile bludné ne-

může a nesmí býti vůdcem a pravidlem mravů. Hřeší, kdo se jím řídí, neboť věda nebo tuše, že jest na omylu, vydává se v nebezpečí hříchu, a tím právě hřeší. Ale hřeší také, kdo jedná proti němu, neboť jednati proti svědomí jest hříchem, a toto bludné svědomí jest nyní jeho jediným vůdcem. Člověk se svědomím zavinile bludným podobá se turistovi, který ku svému výletu do hor vědomě a lehkomyslně vybral si vůdce neznalého a nezkušeného. Řídí-li se jeho radou, vydává se v nebezpečí; přihodí-li se mu něco, jest tím sám vinen, jelikož si vybral špatného vůdce. Jest však také zle na tom, neřídí-li se jeho radou, jelikož (jsa již na cestě) jiného vůdce nemá; přihodí-li se mu něco, jest tím sám vinen, jelikož vůdce svého neposlechl a při tom nevědomost svou zná, nebo alespoň tuší.

Kdo tedy trpí svědomím zavinile bludným, hřeší, ať svým svědomím se řídí, ať neřídí; celkem vzato však více vinen jest, kdo se jím neřídí a proti němu jedná, jelikož v tom případě hřích jeho jest jistý.

Ví-li tedy někdo nebo tuší-li, že svědomí jeho jest bludné, neotálej a snaž se napraviti nevědomost svou. Jak se to děje, vyloženo I., § 5., str. 10.

3. Zvláštním odstínem svědomí bludného jest svědomí zmatené, kde člověk vězí ve zdánlivém sporu povinností (II., § 7., str. 25) a neví, kterak ho rozuzliti. Vidí před sebou dvě nesrovnatelné povinnosti, nemoha oběma vyhověti, a bojí se, že hřeší, ať tu ať onu zanedbá. Příklad: Ošetřovatel slouže nemocnému v neděli neví, má-li nemocného (jenž jiného ošetřovatele nemá) nechati a do kostela jíti, nebo má-li u nemocného zůstati a kostel vynechati. V takovém a podobném případě snažme se rozuzliti spor ten, abychom poznali, která povinnost převládá; po případě zeptejme se někoho, kdo tomu rozumí a poraditi dovede. Nejsme-li s to, abychom si pomohli, a kvapí-li čas, vězíme v nevědomosti nepřekonatelné. Bojíme se zla na té i na oné straně; nemohouce se

mu vyhnouti, volme ono zlo, které se nám menším býti zdá. A nedovedeme-li ani toho rozeznati, činme, co se nám příhodnějším býti zdá, přesvědčeni jsouce, že omyl náš (ač jestliže se mýlíme) pro nepřekonatelnou nevědomost se nám nepřičítá.

§ 6. Svědomí jisté a pochybné.

Má-li naše svědomí nás spolehlivě vést, musí býti jisté, to jest, musíme býti přesvědčeni, že nehřešíme, jednajíce tak, jak jednati hodláme. Nemáme-li tohoto přesvědčení, nesmíme jednati; neboť jednajíce bez takového přesvědčení bychom dokazovali, že hřích a nehřích jest nám lhostejný, a tím již bychom hřešili.

Nedostatkem jistoty trpí svědomí pochybné, které bojí se omylu a tudíž jest na vahách, zdali správno jednati tak, jak jednati chceme. Z důvodu právě uvedeného jest jasno, že není dovoleno jednati při svědomí pochybném, že tedy před úkonem nebo nekonem jest nám pochybnosti se zbaviti a jistoty nabýti.

Každá pochybnost jest v podstatě své nevědomostí; proto (podobně jako nevědomost, I., § 5., str. 11) jest i pochybnost buď překonatelná nebo nepřekonatelná.

Pochybnosti překonatelné snadno zbavíme se vlastním přemýšlením, pátráním a (kde obé nestačí) poučováním u jiných lidí hledaným. Kdo na příklad neví, zdali dnes jest či není půst a následkem toho pochybuje, zdali se má či nemusí postiti, podívej se do postního mandátu nebo zeptej se někoho, kdo to ví. Tím pochybnost jeho zmizí, a hned bude věděti, co činiti. Kdyby však někdo, ať z pohodlí, ať z jiného důvodu pátrati nebo poučení hledati nechtěl, nezbývalo by mu, než voliti to, co jest bezpečnější a jistě bezhříšno, t. j. (v našem příkladu) postiti se; ovšem sám si působí zbytečné povinnosti a obtíže.

Nelze-li však ani vlastním uvažováním ani pá-

tráním ani poučováním ani jakýmkoliv jiným prostředkem zbaviti se pochybnosti, vězíme v pochybnosti nepřekonátelné, nezaviněné; a někdy nám i při takovéto pochybnosti jest rozhodnouti se ať tak ať jinak. Tu jednajíce vězíme v nebezpečí možného omylu (ovšem nezaviněného); i dlužno tázati se: kdyby možný ten omyl skutečně se přihodil, jaké by byly jeho následky?

1. Někdy takovýto (ať bezděčný a nezaviněný) omyl má škodlivé, ba snad i záhubné následky (nebo alespoň je míti může), kterých buď vůbec nelze postřehnouti, nebo kterých, i když později postřehnuty byly, pak nelze napraviti. Pak arciť již sama opatrnost velí, voliti to, co po rozumném soudu bezpečnějším jest a co možný omyl a následek jeho určitě vylučuje. To platí zejména ve dvou případech.

a) Běží-li o naši nebo bližního věčnou spásu, jest největší opatrnosti třeba, jelikož ztráta věčné spásy ničím napraviti a nahraditi se nedá. Tak na př. špatně pečuje o spásu svou, kdo ledabylo se zpovídá, domnívaje se, že to snad také stačí, ačkoliv o dostatečnosti svých zpovědí vážně a důvodně pochybuje.

b) Běží-li o náš nebo bližního život a zdraví, nutno užíti opatrnosti a péče poměrům přiměřené. Máme-li tedy na př. podezření, že tomuto pokrmu bylo něco jedovatého, životu škodlivého přimíseno, nesmíme konejšiti se myšlenkou, že snad to nic není; nenabudeme-li neklamné jistoty, že pokrm jest neporušen, nesmíme z něho ani sami jísti ani jiným k požívání předkládati.

2. Někdy takovýto nahodilý omyl nemá žádného jiného následku, než leda ten, že snad nebylo slovnemu znění některého zákona vyhověno; o čemž v pochybnosti ovšem nevíme. Poněvadž pak nevědomé a nezaviněné přestoupení zákona se nepřičítá, můžeme v takovém případě užíti práva volnosti, dle kterého jen určitým a nesporně plat-

ným zákonem vázáni, ale ve věcech pochybných a sporných volni jsme. Zásadou naší jest: Jsem ochoten poslechnouti zákona, ale ovšem jen, když vím, že jde o zákon platný a závazný.*) Příklady: Pochybuji-li, zdali jsem od půlnoci lačen, t. j. nemohu-li určitě říci ani že jsem ani že nejsem lačen, mohu přes to přece jíti k svatému přijímání. Mám-li podezření, že do postního pokrmu přimísilo se něco masitého, ale nelze-li to podezření najisto dokázati, mohu klidně toho pokrmu v pátek požívati a ovšem i jiným k požívání předložiti.

§ 7. Svědomí bdělé a útlé. Vady opačné.

Vzácnou vlastností našeho svědomí (i předchozího i následného) jest bdělost a útlost. Blaze tomu, kdo svým zbožným životem vypěstoval si bdělé a útlé svědomí; dbaje pak hlasu jeho nabývá svědomitosti, stává se člověkem svědomitým.

Bdělým jest ono svědomí, které ozývá se v čas, kdy hlasu jeho třeba jest, tedy zejména před činem. Bdělé svědomí střeží se nejen hříchu, nýbrž i příležitosti a pokušení k němu. Útlé čili jemné svědomí poznává každý i lehký, ba i nejlehčí hřích, asi tak, jako citlivá váha i zlomek gramu ještě označuje. Ozývá se zejména po činu; a byli-li jsme tak nešťastni, že jsme se dopustili hříchu těžkého, útlé svědomí nedá nám pokoje, dokud jsme se dobrou zpovědí nebo alespoň dokonalou lítostí hříchu nezbavili.

Bdělého a útlého svědomí nabýváme každodenním zpytováním (nejlépe večer), častým přijímáním svatých svátostí, a vůbec životem svědomitým, v pravdě křesťanským. Pozbýváme ho ži-

*) Obdobně jest i ve věcech víry. Jsme povinni věřiti, co církev nám jakožto zjevení ku věření předkládá. Ale při míněních sporných, o kterých církev nerozhodla, máme volnost mínění.

votem vlažným; životem pak hříšným snadno mění se ve svědomí dřímající nebo ve svědomí volné.

Svědomí dřímající jest onen děsný stav duše, k němuž dospívá člověk hříšnému životu oddaný. Během času nabývá hřích nad ním vždy větší a větší vlády, hlas svědomí vždy víc a více umlká, až snad konečně naprosto umlkne. Takovéto svědomí jest již otupělé a zatvrzelé. Mlčí i při nejtěžších hříších; ovšem mlčí jen na čas. Či správněji řečeno: Člověk sám je umlčuje, ale jen na čas; neboť jednou ono přece se probudí, a pak zahřímá hlasem tím silnějším. Jen aby pak nebylo již pozdě!

Svědomí volné čili široké z nedostatečných a nicotných důvodů omlouvá činy těžce hříšné, jakoby byly jen lehkými hříchy nebo bezhříšny. O něm platí slovo Spasitelovo (Mat. 7, 13): „Široká jest brána a prostranná cesta, která vede k zahynutí, a mnoho jest těch, kteří vcházejí skrze ni.“ Odstínem volného čili širokého svědomí jest svědomí farizejské, které nedostatek na straně jedné nahraditi chce nemístným přebytkem na straně druhé. Nedbá různých těžkých (oblíbených) hříchů, za to však tím houževnatěji lpí na bezcenných zevnějších malichernostech, a pohrdá jinými, kteří na těchto malichernostech nelpí; cedí komáry a velbloudy polyká (Mat. 23, 24.).

Kdo trpí svědomím dřímajícím, otupělým, volným, farizejským, sám zavinil smutný svůj stav. Chce-li se zachrániti, nezbývá mu, než aby vady té se zhostil. A to snadno každý může učiniti, jen když chce. Docílí toho dobrou, po případě generální zpovědí a upřímným předsevzetím, že chce napotom žíti životem v pravdě křesťanským.

§ 8. Svědomí úzkostlivé.

Jest nám ještě promluviti o svědomí úzkostlivém čili skrupulosním; mnozí je zaměňují se svědomím bdělým a útlým, ale neprávem. Svě-

domí bdělé a útlé vidí hříchy, a to i nejmenší, ale vždy jen hříchy skutečné; ukládá pak povinnosti jen tam, kde jimi skutečně jsme vázáni. Ale svědomí úzkostlivé tuší povinnosti a hříchy, kde jich není. Svědomí bdělé bojí se skutečnosti, svědomí úzkostlivé děsí se nebytujících strašidel.

Úzkostlivec s nedůvěrou soudí o činech zamýšlených, obávaje se, aby jimi nehřešil; a s bázní vzpomíná činů minulých, přesvědčen, že jimi hřešil, ač žádného důvodu k tomu nemá. O vykonaných zpovědích stále pochybuje a nejraději by je opět a opět opakoval.

Tento stav nejeví se jen tu a tam při některém činu, nýbrž trvá stále, delší dobu. Jest to jakýsi chorobný stav duševní. Příčiny jeho mohou býti rozmanité, na př. nemoc, podrážděné nervy, ochablost po těžké nemoci, urychlený vývin tělesný, bázlivá mysl, obcování s lidmi úzkostlivými, četba asketických přemrštěně přísných spisů. Těmi a takovými příčinami úzkostlivec ovšem není vinen; ale někdy také sám zavinil si stav svůj předchozím rozmařilým a smyslným životem nebo netečností o své duševní blaho.

Stav úzkostlivcův jest trapný a spolu i nebezpečný. On nenalézá klidu, modlitba a dobré skutky se mu znechutí, pokrok v ctnosti stává se mu nemožným, důvěra jeho klesá, a na konec, nenastane-li včas náprava, buď propadá zoufalství nebo oddává se životu prostopášnému.

Kdo tedy sám na sobě seznal nebo zpovědníkem upozorněn byl, že jest úzkostlivcem, chop se energicky díla; vždyť kdyby tělo bylo churavo, neváhal bys svěřiti se dovednému lékaři; neváhej také, churaví-li duše. Úzkostlivec vyhledej si učeného a zbožného zpovědníka. Nenalezne-li obě vlastnosti v jednom knězi spojené, tu vyber si zpovědníka alespoň učeného, třeba i nebyl bezvadné zbožnosti; nesvěřuj se však zpovědníku neučenému, byť i zbožností vynikal. Pak se zpovědníkem pátrej po příčině úzkostlivosti. Je-li jí nějaká tělesná

choroba, dotaž se lékaře; „zdravá duše v zdravém těle“. Snad, uzdraví-li se tělo, pomine i úzkostlivost. Nepomine-li však nemoc a s ní úzkostlivost brzy, mejž trpělivost a neztrácej důvěry. Zejména důvěřuj svému zpovědníku a podrobuj se poslušně jeho vedení. Neměň tak snadno zpovědníka, nemusí-li to býti; nepřebíhej od jednoho zpovědníka k druhému. Nevadí však, jestliže tu a onde vyhlédá zpovědníka jiného, jen když pravidelně k jednomu zpovědníku se vrací. Ovšem záhodno jest, aby několikrát do roka se zpovídal.

Co pak jednotlivých pochybností se týče, řiď se úzkostlivec těmito zásadami: Před činem hleď dobře poučiti se, nebo zeptej se zpovědníka a pak jednej dle svého přesvědčení. Po činu nepřemítej mnoho o jeho dovolenosti a nedovolenosti; přijde li pochybnost, uvědomiž si, že o mravnosti činu rozhoduje jen svědomí předchozí, nikoliv však následné.

Bedlivě varuj se úzkostlivec toho, aby nezatahoval jiné do úzkostlivosti své. Otec, matka, učitel, mistr, představený a p. nechtěj své podřízené nutiti, aby se spravovali jeho úzkostlivými nápady: k tomu nemá žádného práva. Dopouštěl by se na nich křivdy, ukládaje jim nenáležitá břemena a snadno by je nakazil svou úzkostlivostí.

Pochybuje-li úzkostlivec o platnosti vykonaných zpovědí, dobře mu poslouží zpověď generální, buď za celý minulý život, nebo za období od poslední platné generální zpovědi. Ale připrav se k ní dobře, a nemá-li právě času, odlož ji na dobu příhodnější. Tu pak velmi často se ukáže, že úzkostlivost měla dobrý důvod svůj, a že skutečně při některé minulé zpovědi stala se chyba, která nyní se napravila; načež úzkostlivost zmizí. Generální zpověď jednou vykonaná nebudiž opětována, leda že by na jisto postaveno bylo, že byla neplatná.

IV. Mravnost činů lidských.

§ 1. Výměr mravnosti.

Mravností činu lidského rozumíme poměr jeho k mravnímu řádu, dle něhož lidský čin jest buď mravně dobrý nebo mravně zlý, nebo mravně nelišný (I., § 2., str. 6).

Každý lidský čin jest po zevnější stránce své doprovázen okolnostmi a po vnitřní stránce určen účelem čili pohnutkou. Chceme-li tedy poměr nějakého lidského činu ku mravnímu řádu správně a úplně vystihnouti, nestačí hleděti jen k pouhému činu čili podstatě jeho, nýbrž třeba jest hleděti i k okolnostem a účelu čili pohnutce. Mravní řád žádá, aby čin lidský byl ve všech svých mravních součástech bezvadným.*) Proto nyní přesněji vyslovujeme pravidlo o mravnosti činů lidských:

Činem mravně dobrým čili skutkem dobrým jest onen čin, který nejen sám v sobě dle podstaty své, nýbrž i dle okolností, a dle účelu čili pohnutky mravnímu řádu vyhovuje.

Činem mravně zlým čili hříchem jest onen čin, který buď sám v sobě a v pod-

*) Podobenství: Jen ten pokrm jest zdravý, který skládá se ze samých zdravých součástí; je-li třeba jen jedna z těch součástí jedovatá, jest celý pokrm otrávený.

statě své, nebo dle okolností, nebo dle účelu čili pohnutky mravnímu řádu se příčí.

§ 2. Čin v podstatě své.

Při určování mravnosti toho kterého činu padá na váhu v první řadě podstata jeho čili mravní předmět činu, a v druhé řadě teprve okolnosti. Při krádeži n. p. především budí naši pozornost, že se kradlo; okolnosti a účel pozorujeme teprve v druhé řadě. Dle podstaty své čili dle mravního předmětu svého jest lidský čin buď mravně dobrý nebo mravně zlý nebo mravně nelišný. Které činy jsou dobré nebo zlé nebo nelišné, vyložíme v podrobném výkladu jednotlivých přikázání.

§ 3. Okolnosti.

K činu úzce přiléhají okolnosti, bez nichž čin vůbec není možný. Při krádeži n. p. seznavše, že se kradlo, tážeme se: kdo, co, kde, kdy, jak kradl, *) neboť krádež nemůže se bez těchto okolností díti.

Celkové mravnosti činu však nedotýkají se všechny okolnosti stejným způsobem; ba některé okolnosti jsou pro mravnost činu bezvýznamny (n. př kterou rukou zloděj kradl, nebo zda po půlnoci či před půlnocí). Některé však více méně mravnosti se dotýkají, stávajíce se takto okolnostmi mravními. Jsou to:

1. Okolnosti, které nelišnému činu samy do-

*) Cicero označil okolnosti veršíkem: quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quodmodo, quando; po česku: kdo, co, kde, jakými prostředky, proč, jak, kdy. Otázka „proč", označuje účel, který nečítáme k okolnostem, jelikož jest zvláštní součástí činu.

dávají mravnosti; n. př. jísti jest činem nelišným, ale jísti maso v pátek jest hříchem.

2. Okolnosti, které dobrotu neb zlobu zvyšují nebo snižují. Zvlášť důležity při hříších jsou ony okolnosti, které rozhodují, zda-li hřích jest hříchem těžkým, nebo jen lehkým, a dlužno je ve zpovědi udati; *) n. př. krádež většího předmětu jest hříchem těžkým, menšího předmětu jen hříchem lehkým.

3. Okolnosti, které druh hříchu mění, nebo ku hříchu již jsoucímu nový hřích přidávají a proto spolu s hříchem ve zpovědi udati se musí n. př. krádež mění se ve svatokrádež, ukradena-li věc posvátná; smilstvo mění se v cizoložství, spácháno-li mužem ženatým nebo ženou vdanou; a přistupuje k němu krvesmilstvo, spácháno-li osobou příbuznou.

O těchto okolnostech promluvíme obšírněji v podrobném výkladu jednotlivých přikázání.

§ 4. Účel čili pohnutka.

Účelem jest to, čeho konatel činem svým dosíci chce; poněvadž pak žádost po dosažení účelu schopna jest člověkem pohnouti, aby tak a tak jednal, účel stává se pohnutkou (motivem).

Účel, ku kterému čin přímo směřuje, jest účelem nejbližším: může býti buď dobrý nebo zlý (hříšný) nebo nelišný. Nezřídka však nejbližší účel, zejména účel nelišný, jest jen prostředkem k dosažení jiného účelu. Tak na př. dělník pracuje aby si vydělal peníze; vydělání peněz jest nejbližším účelem jeho práce, slouží však samo jinému vyššímu účelu, vydělanými penězi chce dělník sobě a své rodině opatřiti, čeho třeba. Tak vzniká po

*) Není však třeba ve zpovědi udávati ony okolnosti, které hříchu sice přitěžují, nebo jej polehčují, ale tak, že druh hříchu zůstává nezměněný a těžký hřích zůstává hříchem těžkým nebo lehký lehkým.

případě i celá řada účelů, z nichž každý nižší směřuje jakožto prostředek k následujícímu vyššímu účelu; až konečně dojdeme k účelu, který pak již žádnému jinému neslouží, nýbrž jakožto nejvyšší účel čili cíl celou řadu činů a účelů nebo více takových řad ovládá. Takovýto nejvyšší účel čili cíl, jest buď mravně dobrý nebo mravně zlý (hříšný), dle toho, zda mravnímu řádu vyhovuje nebo jemu se příčí; nemůže však býti mravně nelišným, poněvadž není možno, aby mravní řád nejvyššího účelu našich skutků se nedotýkal.

§ 5. Mravnost poznána z činu a účelu.

Mravní řád žádá, aby mu nejen čin sám se svými okolnostmi, nýbrž i účel vyhovoval, neboť jen v tom případě jest celkový čin bezvadný. Jestliže však buď čin sám se svými okolnostmi nebo účel řádu mravnímu se příčí, jest čin konatelův hříchem. Zásadu tu nyní podrobněji vysvětlujeme.

1 Čin dobrý a účel dobrý vydává skutek dvojnásob dobrý; příklad: almužna, udělená z lásky k Bohu

2 Čin hříšný a účel hříšný plodí ovšem jen hřích; příklad: někdo krade, aby měl prostředky k chlipnému životu; někdo pomlouvá, aby způsobil sváry. Je-li zloba činu a zloba účelu druhově různá, vyskytují se v jednom činu dva hříchy, jeden z činu samého, druhý z účelu; jsou-li pak to hříchy těžké, jest nutno ve zpovědi z obou těch hříchů se vyznati

3 Čin sám jest nelišný; v tom případě nabývá čin své mravnosti dle účelu, k němuž z vůle konatelovy se nese Čin nelišný vykonaný s dobrým úmyslem nebo z dobré pohnutky mění se v čin dobrý; čin nelišný vykonaný v zlém úmyslu nebo z hříšné pohnutky zvrhá se v hřích Příklad: zpěv jest činem nelišným; zpívá-li matka, aby uklidnila nepokojné dítě, jest to činem dobrým, zpěv

její jest mateřskou péčí posvěcen; zpívá-li zlomyslný soused, aby souseda dráždil, v práci mu překážel, život mu ztrpčoval, jest to hříchem, ne pro zpěv, nýbrž pro zlomyslný úmysl. Je-li pohnutka těžce hříšnou, dlužno z ní se zpovídati, netřeba však udávati nelišný čin z ní vytrysklý

Je-li nejbližší účel nelišného činu rovněž nelišný, jest tento nelišný účel jen prostředkem k dosažení nějakého jiného účelu, bezvadného nebo hříšného, jenž pak nelišným k němu vedoucím prostředkům dodává mravnosti. Kdyby pak s činem nelišným spojena byla celá řada účelů, bylo by nám tak dlouho pokračovati, až bychom dospěli k účelu mravně dobrému nebo hříšnému. Bylo již výše (v předešlém paragrafu) řečeno, že nejvyšší účel našeho konání může býti jen mravně dobrým nebo mravně zlým, nikoliv však mravně nelišným.

4. Čin dobrý vykonaný s hříšným účelem nebo z hříšné pohnutky pozbývá dobroty své, a zbývá jen hříšný účel nebo hříšná pohnutka. Vůle konatelova v takovém případě nese se ku hříchu; dobro pak jest mu pouze vítaným prostředkem k dosažení účelu. Tak udíleli farizeové almužnu, aby došli lidské chvály. Je-li pohnutka těžce hříšnou, nutno z ní se zpovídati.

5. Hřích vykonaný za dobrým účelem nepřestává býti hříchem. Konateli není výmluvou, že chtěl dobro a že užil zla jen jako nezbytného prostředku, neboť celá naše činnost má se srovnávati s mravním řádem, a k dosažení účelu máme voliti jen nezávadné prostředky, tedy ne-li dobré, alespoň nelišné. Tak na př. hřeší, kdo lže nebo křivě svědčí, aby bližnímu prospěl.

§ 6. Co jest nám souditi o hesle, že účel posvěcuje prostředky.

Lidé tohoto světa v rozporu s křesťanským učením rádi řídí se heslem: „Účel posvěcuje pro-

středky“ a nerozpakují se činiti zlé, mají-li z toho nějaký prospěch. Z předešlého paragrafu poznáváme, že takovéto učení, obecně jsouc pronešeno, příčí se katolické mravouce. Jest sice pravda, že dobrý účel posvěcuje nelišné prostředky (viz předešlý paragraf, bod 3.), ale není pravdou, že by dobrý účel posvěcoval prostředky hříšné. Žádný hřích, ani lehký hřích, a tím méně arciť hřích těžký, nelze nižádným ani sebe lepším úmyslem neb účelem omluviti, tím méně „posvětiti“.

Hanobitelé katolických kněží a řádů připisují ono heslo jesuitům. První, kdo jesuity z této nesmyslné zásady obvinil, ovšem bez důkazu, byl Blažej Pascal, francouzský filosof a matematik (nar. 1623, zemř. 1662). Po něm pak, jako nějakou suggesci unešeni, papouškovali to mnozí jiní, zejména protikatoličtí romanopisci a povídkáři; po dokladech tázání mlčeli. Jesuita P. Roh konal r. 1852 missie ve Frankfurtě n. M. a při tom veřejně prohlásil, že 1000 zlatých rýnských vyplatí tomu, kdo předloží nějakou od některého jesuity sepsanou knihu, v které by se této infamní větě, že „účel posvěcuje prostředky“, učilo buď těmi nebo podobnými slovy v tom obecném smyslu, že účel posvěcuje i prostředky hříšné. Rozhodčím, že důkaz se zdařil, má býti právnická fakulta v Heidelbergu nebo Bonnu. K tomuto prohlášení pak doložil, že bídáckým jest utrhačem, kdo by bez takového důkazu toto hanebné heslo jesuitskému řádu připisoval. Jesuité všude, kde k tomu měli příležitost, k vypsané ceně ukazovali. Učinil tak na př. P. Klinckostroem r. 1867 v Praze. Nelze tedy říci, že by byl nikdo o ceně nevěděl; ale nikdo se nepřihlásil a nikdo jí nezískal. P. Roh sám to nazval výmluvným mlčením. Zemřel r. 1872.

P. Roh nebyl jediným se svou výzvou. Po něm učinili tak mnozí jiní na různých místech, ale vždy se stejným výsledkem. V Praze byla po prvé r. 1890 a po druhé r. 1894 v novinách vypsána cena 400 zlatých a peníze uloženy ve Svatováclav-

ské záložně Ceny získati si měl, kdo by uvedl knihu sepsanou některým jesuitou, ve které by se učilo větě, že účel posvěcuje prostředky. Rozhodčími, že důkaz se zdařil, měly býti filosofické a právnické fakulty obou pražských universit. Ač cena dlouho byla vypsána, nikdo se o ni nepřihlásil. Pádem záložny r. 1902 cena ovšem zanikla.

§ 7. **Skutky záslužné.**

V předešlých úvahách bylo vyloženo, čeho zapotřebí jest, aby nějaký lidský čin byl skutkem mravně dobrým, čili prostě jen skutkem dobrým. Jest k tomu třeba:

1 aby sám čin, okolnostmi oděn, byl mravně dobrý nebo alespoň mravně nelišný, tedy vůbec mravně nezávadný, a

2 aby účel činu byl mravně dobrým čili aby čin vyplýval z pohnutky mravně dobré.

Má-li však skutek dobrý býti spolu skutkem záslužným pro život věčný, t. j. skutkem, kterým nároku na věčnou blaženost nabýváme a věčnou blaženost si rozmnožujeme, tu třeba jest těchto tří podmínek: skutek budiž

1 mravně nezávadný,

2. vykonán z pohnutky nadpřirozeně dobré,

3 vykonán v stavu posvěcující milosti.

Jednotlivé podmínky vykládáme podrobněji.

1 Čin sám buď dle podstaty své a dle okolností mravně nezávadný, tedy buď mravně dobrý nebo alespoň mravně nelišný; sic jinak by nebyl ani skutkem dobrým, a tím méně záslužným Čin mravně nelišný stačí, jen když druhým dvěma podmínkám se vyhovuje Hřích však, a třeba jen lehký, ba mezi lehkými i nejmenší, nikdy nemůže býti skutkem záslužným.

2 Pohnutka, z níž čin vyplývá, budiž nadpřirozeně dobrou Tou totiž stává se čin skutkem nadpřirozeně dobrým, a jen takovým lze nad-

přirozené blaženosti získati. Nadpřirozenými pohnutkami jsou ony, které zjevení a víra nám skýtá. Nejvznešenější a nejšlechetnější mezi nimi jest láska k Bohu a horlivost pro čest a slávu Boží; k ní druží se láska k Rodičce Boží, k nebešťanům, k duším v očistci, křesťanská láska k bližnímu, poslušnost zákonů Božích a církevních, ošklivost hříchu, touha po odměně v nebesích, spasitelná bázeň před peklem, a vůbec každá ze zjevení a víry poznaná pohnutka.

Pohnutkami pouze přirozenými jsou ony, které hledí k životu vezdejšímu po přirozené stránce jeho. Některé jsou mravně nezávadny, jiné však hříšny. Přirozené, mravně nezávadné pohnutky jsou: péče o život, zdraví, čest, jmění, blahobyt, pohodlí atd.; snaha, vyhnouti se vezdejším nebezpečím, škodám, protivenstvím a pod.; přirozená láska rodinná a přátelská; láska k vlasti; poslušnost zákona atd. Přirozené pohnutky, byť i mravně nezávadny, nestačí k získání nadpřirozených zásluh; dají se však k nadpřirozeným vydatně připojiti. A jsou-li mravně nezávadny, mohou „dobrým úmyslem“ nabýti rázu pohnutek nadpřirozených.

Dobrý úmysl vzbuzujeme, když sebe a veškeré své konání k Bohu řídíme a jemu obětujeme, chtíce, aby vše, co počínáme, bylo ku cti a slávě Boží a k našemu spasení. K tomu není třeba dlouhých slov,*) stačí upřímná, k Bohu směřující myšlenka. Dobrým úmyslem nabývá i nejmenší a nejnepatrnější skutek náš (ovšem jen mravně nezávadný) velké ceny před Bohem a získává zásluh pro život věčný, i když vykonán byl z pohnutky jen přirozené, ale mravně nezávadné. Arciť mluvíme jen o skutcích mravně nezávadných; neboť lehký hřích, a byť byl z lehkých nejmenším, nelze Bohu obětovati.

Jest záhodno, abychom dobrý úmysl častěji

*) Katechismy a modlitební knihy mají takovéto kratinké modlitbičky pro vzbuzování dobrého úmyslu.

vzbuzovali; nejlépe děje se tak na počátku dne, při ranní modlitbě, třeba v Otčenáši při slovech: „Posvěť se jméno tvé“, nebo „Buď vůle tvá“, nebo při jiné vhodné příležitosti.

3. Skutek mravně dobrý budiž vykonán ve stavu milosti posvěcující; neboť jen takovým skutkům zaslíbil Bůh věčnou odměnu na nebesích. Každým takovýmto záslužným skutkem rozmnožujeme v sobě milost posvěcující a získáváme spolu nárok na vyšší stupeň blaženosti věčné. Čím větší jsou zásluhy a čím více jich, tím větší jest naše věčná blaženost na nebesích. Poněvadž pak takovéto skutky nás vedou k životu věčnému, nazýváme je „skutky živými“.

Těžkým hříchem pozbýváme naráz nejen milosti posvěcující, nýbrž i všech až dosud získaných zásluh; neboť Bůh slíbil život věčný jenom těm, kdo ho milují, nikoliv však těm, kdož od něho těžkým hříchem dobrovolně se oddělili a nepřáteli jeho se stali. Těžkým hříchem pozbýváme dále i schopnosti nabývati zásluh. Dobré skutky vykonané v stavu nemilosti čili v stavu těžkého hříchu nejsou skutky záslužnými, jelikož jimi blaženosti věčné ani nenabýváme ani nerozmnožujeme; jsou „skutky mrtvými“. Ač však Bůh jim nezaslíbil odměny věčné, přece nemůže je nechati vůbec bez odměny; Bůh jest spravedlivý, tresce zlo, ale odměňuje dobro. Odměnou za takovéto mrtvé dobré skutky uděluje Bůh hříšníku milost napomáhající, ku pokání potřebnou; po případě odměňuje jej blahem vezdejším na tomto světě.

Když pak hříšník pokáním (dobrou svatou zpovědí nebo dokonalou lítostí) opět milosti posvěcující nabyl, oživnou spolu všechny zásluhy před hříchem získané a hříchem umrtvené. Kajícník poznovu nabývá možnosti, získati si zásluh; a může pokračovati tam, kde před hříchem přestal. Ale dobré skutky v stavu nemilosti vykonané pokáním neoživnou, ty jsou pro život věčný ztraceny.

§ 8. Ctnost.

Ctnost jest trvalá náklonost ke konání dobrých skutků. Poněvadž pak dobré skutky jsou rozmanity, jsou také ctnosti různé. Lišíme ctnosti božské a ctnosti mravní. Ctnosti božské jsou: víra, naděje, láska; všechny ostatní ctnosti jsou ctnosti mravní.

I Ctnosti božské, nadpřirozené, vlité. Jsou ctnosti božské, poněvadž předmětem a pohnutkou jejich jest Bůh (což podrobněji vysvětlíme ve výkladu jejich při prvním Božím přikázání). Jsou ctnosti vlité, poněvadž se nám při ospravedlnění našem zároveň s milostí posvěcující vlévají. Jsou ctnosti nadpřirozené, poněvadž zakládají se na řádu nadpřirozeném a nám jen ze zjevení známy jsou. Jsou tři božské ctnosti, víra, naděje, láska; tří jest třeba, a tři stačí, abychom v nadpřirozeném řádu k Bohu, cíli svému správně vedeni byli. Základem života nadpřirozeného jest víra, která rozum náš osvěcuje, abychom Boha nadpřirozeně poznávali. Na víře vybudována jest naděje, kterou k Bohu jakožto dobru svému spějeme. Na víře a naději pak zbudována jest láska, kterou s Bohem úzce spojeni jsme. Víra a naděje trvají jen na této zemi; neboť dojdeme-li cíle svého v nebesích, víra promění se ve vidění a naděje v blaženost. Láska však zůstane, neboť ta láska, kterou Boha milujeme na zemi, jest téhož druhu, jako láska, kterou budeme Boha milovati na nebesích, jen že láska v nebesích bude dokonalejší, a nepominutelná. Víra a naděje jsou přípravou k blaženosti, láska však jest již blaženost sama, alespoň částečná.

II. Ctnosti mravní hledí k předmětům stvořeným; pohnutkou jejich jest počestnost a účelnost toho kterého dobrého skutku. Nabýváme jich častým konáním těchže nebo podobných skutků dobrých; proto jsou i v řádu přirozeném možny. Zdravá filosofická ethika jich žádá, i starým po-

hanům byly známy; úplně a dokonale je ovšem poznáváme ze zjevení. Mezi mravními ctnostmi vynikají čtyři, jež nazýváme ctnostmi hlavními čili stěžejnými: opatrnost, spravedlnost, mírnost, statečnost; k nim pak druží se ctnosti ostatní, hledící k předmětům spřízněným nebo podobným.

1. Opatrnost učí nás správně říditi činy své, dle pravidla mravů; po případě pečovati o tělesné a duševní blaho těch, kdož péči naší svěřeni jsou.

2. Spravedlnost učí nás každému dávati a ponechávati, co mu po právu náleží. K ní druží se řada ctností podobných, z nichž zde jmenujeme: nábožnost, která Boha přiměřeným způsobem ctí; uctivost a poslušnost oproti rodičům a představeným; kajícnost na usmíření spáchaných hříchů; pravdomluvnost a věrnost v pospolitém obcování; vděčnost za prokázaná dobrodiní; milosrdenství k chudým a nuzným; přívětivost a zdvořilost k bližnímu.

3. Mírnost učí nás v požitcích zachovávati povinnou míru (odtud její jméno); dělí se ve dvé: střídmost učí nás zachovávati náležitou míru v požívání pokrmů a nápojů; čistota a cudnost učí nás pohlavní pud držeti na uzdě a neukájeti jinak než jen v právoplatném manželství. K mírnosti druží se pokora čli skromné posuzování sebe sama, tichost čli náležité opanování hněvu a zlosti, laskavost, jež zvláště křesťana krásně zdobí, slušnost v oděvu a vnějším chování.

4. Statečnost učí nás čeliti obtížím tohoto života a přemáhati je, a nedbati překážek, jež nás od plnění povinnosti odvrátiti by mohly. Nejvznešenějším úkonem statečnosti jest mučednictví čili obětování života neb zdraví u vyznávání víry neb konání povinností. K statečnosti druží se trpělivost, která nás ve snášení vezdejších protivenství sílí, a setrvalost v dobru do konce života.

O jednotlivých mravních ctnostech promluvíme (pokud toho bude třeba) na příslušných místech v podrobném výkladu jednotlivých přikázání.

§ 9. Hřích.

Hřích jest vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího. Výměr ten podrobněji vykládáme.

1. Hřích jest přestoupení zákona Božího; pojem zákona Božího míníme zde šíře, zahrnujíce v něm nejen zákon přesně Boží (přirozený a zjevený), nýbrž i zákon církevní a závazný státní, vůbec tedy každý ve svědomí závazný zákon, jelikož závaznost každého zákona z vůle Boží vyplývá; ale nedbání pouhé rady není hříchem.

2. Hřích jest vědomé a dobrovolné přestoupení; díme: „vědomé“, t. j. rozumem poznané; díme: „dobrovolné“, t. j. svobodnou vůlí volené. A to jest, co vlastně hřích činí hříchem. Kdyby na př. někdo v pátek jedl maso, nevěda, že jest pátek, nebo nevěda, že jí maso, jednal by sice proti zákonu, ale nehřešil by, poněvadž neučinil tak vědomě a dobrovolně. Ale kdyby někdo jedl maso, domnívaje se omylem, že jest dnes den postní, nebo v den postní jedl něco, co omylem pokládá za maso, hřešil by, a byl by vinen, i bez skutečného přestoupení zákona, jelikož vůle jeho chce zlo a směřuje proti vůli Boží.

Zlobu a vinu hříchu lépe poznáme, uvážíme-li, čím hřích jest. Hřích jest neposlušností tvora oproti Bohu Stvořiteli a Pánu; nevděkem oproti našemu největšímu dobrodinci, Jenž nás stvořil, zachovává, vykoupil, posvětil, a tak často vinu a zasloužený trest nám odpustil; urážkou Boží, jelikož protiví se Bohu a odpírá, co Mu po právu náleží; nerozumem, jelikož hříšník pro krátký požitek vyzývá na sebe spravedlivý trest Boží.

Hříchy jsou buď těžké nebo lehké.

Jest velmi důležito, abychom věděli, které hříchy jsou těžké a které lehké, jednak pro jejich účinek, jednak i proto, že povinni jsme zpovídati se ze všech hříchů těžkých, kdežto při hříších lehkých této povinnosti není.

§ 10. Těžký neb smrtelný hřích.

Těžký neb smrtelný hřích jest vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího ve věci důležité a vážné.

Nazýváme jej těžkým, hledíce k jeho obzvláštní zlobě a vině; nazýváme jej smrtelným, jelikož duchovní život ničí. Jsou pak rozdíly mezi těžkými hříchy, jelikož z nich některé jsou více, jiné méně těžké; ale každý těžký hřích má tyto následky:

1. Ničí stav posvěcující milosti a uvádí nás ve stav nemilosti čili v stav těžkého hříchu.

2. Odnímá všechny až dosud pro život věčný získané zásluhy a nimi nárok na věčnou blaženost nebeskou.

3. Činí nás neschopny, získati si zásluh pro život věčný.

4. Kdybychom ve stavu těžkého hříchu zemřeli, uvrhuje nás třeba jediný těžký hřích na věky do pekla.

Stav nemilosti nastává hned po prvním těžkém hříchu a zhoršuje se každým následujícím hříchem; zejména množí se hrozící nám tresty pekelné. Stav ten trvá, dokud jsme se ho dobrou svatou zpovědí nebo dokonalou lítostí nezbavili.

Z výměru poznáváme, že těžký hřích vyžaduje dvou podmínek, jež obě v činu sbíhati se musí. Schází-li jedna z nich, čin již není těžkým, nýbrž jen lehkým hříchem, nebo snad i bezhříšným. Obě ty podmínky vyznačeny jsou slovy: 1. ve věci důležité a vážné, 2 vědomě a dobrovolně.

1. Ve věci důležité a vážné. Následky a tresty těžkého hříchu jsou tak hrozné, že laskavý a dobrotivý Bůh nemůže je na člověka (byť

i neposlušného) uvaliti pro věc nepatrnou, nýbrž jen pro důležitou a vážnou, a proto pod těžkým hříchem přikázanou nebo zakázanou. V podrobném výkladu jednotlivých přikázání poznáme, co pod těžkým a co pod lehkým hříchem přikázáno nebo zakázáno jest. Někdy o tíži předmětu rozhoduje jen předmět sám, bez ohledu na míru; tak na př. záští proti Bohu, nevěra, rouhání, křivá přísaha, smilstvo atd. jsou hříchy veskrze těžké a zůstávají těžkými, i když jen v malé míře nebo kratinkou dobu se dějí. Jiné hříchy však jsou těžkými, jen když dosáhnou určité míry, stávají se však lehkými, dějí-li se v míře nepatrné, na př. krádež, pomluva a pod.

2. V ě d o m ě a d o b r o v o l n ě. Nesrovnává se zajisté se spravedlností Boží, přísně trestati člověka, který přestoupil sice zákon Boží, ale učinil tak nevěda nebo nechtě; nebo i při neúplném vědomí nebo neúplném svolení. Pro praktický život platí zásada: Čin, který by při úplném vědomí byl hříchem těžkým, mírní se při neúplném vědomí (n. p. v polospánku) na hřích lehký, a stává se při bezvědomí vůbec bezhříšným.

Zloba a vina těžkého hříchu leží právě v tom, že hříšník ví (nebo po případě domnívá se), že činem svým hrubě protivuje se mravnímu řádu a jej ve vážné a důležité věci porušuje; ví, že následkem toho upadá v těžkou vinu a snad propadne trestu věčnému, alespoň že ho zasluhuje; ale že přes toto jasné poznání své přece volí sloužiti rozkoši své a snažiti se o splnění žádosti své. Proto hříšník vědomým a dobrovolným těžkým hříchem úplně odvrací se od Boha a přetíná svazek milosti posvěcující.

Hřích těžký jest největší a nejvyšší zlo, jež člověka na této zemi stihnouti může; zlo tím smutnější, jelikož člověk vědomě a dobrovolně je sám na sebe uvaluje.

§ 11. Lehký neb všední hřích.

Hříchy, které nedosahují zlobou hříchů těžkých, jsou hříchy lehkými čili všedními. Lehkými je nazýváme u porovnání se hříchy těžkými, jelikož nemají těch smutných následků, jako hříchy těžké. Neodnímají nám ani milosti posvěcující ani zásluh dosud získaných, nepřekážejí nám v získání nových zásluh. Lehkým hříchem neodvracíme se od Boha, a kdybychom zemřeli, obtíženi hříchy jen lehkými, bylo by nám ovšem trpěti v očistci, ale přece bychom jednou došli blaženosti věčné. Všedními je nazýváme, jelikož pro slabost svou snad každodenně se jich dopouštíme. Přes to však nepodceňujme jich; ač lehké a všední, jsou přece hříchy, a po hříchu těžkém jsou nejblíže největším zlem, jež člověka stihnouti může; ať pomlčíme, že lehké hříchy nezřídka bývají počátkem hříchů těžkých.

Hřích mírní se na hřích lehký buď nepatrností předmětu nebo neúplností výkonu, nebo po případě obojím.

1. Nepatrností předmětu. Některé hříchy, které by při značné míře předmětu byly hříchy těžkými, mírní se při nepatrné míře předmětu na hříchy lehké, n. p. krádež několika haléřů, nepatrná a neškodná pomluva atd. Jiné hříchy pak mají předmět v podstatě nepatrný, který ani zvětšenou měrou nepatrnosti nepozbývá (hříchy veskrze lehké), na př. zvědavost, marnivost.

2. Neúplností výkonu. Hřích, který by jinak byl hříchem těžkým, mírní se pro neúplné vědomí na hřích pouze lehký. O tom bylo již důstatek promluveno.

Tu však se nám nadhazuje otázka, zda-li četné a mnohé hříchy lehké nesrůstají vinou svou tak, že dohromady vzaty by se rovnaly jednomu nebo snad i několika těžkým hříchům? Otázka jest dosti blízká, neboť rádi porovnáváme hřích s dluhem, hřích těžký s velkým a hřích

lehký s malým dluhem, tu pak ovšem mnoho malých dluhů vyrovná se jednomu značnému dluhu. Ale porovnání pokulhává, a dalo by se ho jen tam užíti, kde o tíži hříchu jen míra rozhoduje, jako na př. při krádeži nebo při porušení postní újmy a pod. Tu ovšem jest jasno, že na př. mnoho malých krádeží spáchaných na téže osobě v době poměrně krátké jest totéž jako jedna značná krádež, nebo že časté porušení újmy v jednom postním dnu jest tolik jako jedno nasycení. Kde o tíži hříchu rozhoduje jen míra předmětu, ovšem četné hříchy lehké srůstají v jeden těžký hřích, nebo alespoň mohou srůsti, jakmile úhrnná míra předmětů dostoupila předmětu značného. Jinak však lehké hříchy veskrze lehké nesrůstají a srůsti nemohou, právě proto, že ani zvětšenou měrou nepřestávají býti hříchy lehkými. Také o této věci promluvíme, kde toho bude třeba, v podrobném výkladu jednotlivých přikázání.

§ 12. **Hříchy vnitřní.**

Jako činy lidské vůbec (I., § 2., str. 6), tak jsou i hříchy vnitřní, nebo vnější. Vnitřní vříchy dějí se pouhými myšlenkami, vnější hříchy však spolu slovem nebo vnějším skutkem.

Vnitřní hříchy nezřídka se podceňují. Mnozí myslí, že myšlenkou hřešiti ani nelze nebo že myšlenkový hřích jest hříchem jen lehkým. Tomu tak není. I vnitřní hříchy mohou býti hříchy těžkými, právě tak, jako hříchy vnější. Ba možno říci, že vnitřní hříchy jsou nebezpečnější než vnější. Snáze unikají naší pozornosti, snáze se jich dopouštíme, majíce k nim vždy a všude příležitost, snáze jim přivykáme a těžce odvykáme; a takovýto zvyk jest pak zvláště v hodince smrti nebezpečný, jelikož tu, kde vnější hříchy jsou téměř nemožny, přece ještě vnitřní hříchy možny jsou a věčné spasení zmařiti mohou.

Vnitřní hříchy jsou buď samy v sobě nebo hříšným svým předmětem hříšny.

Některé vnitřní hříchy jsou samy v sobě hříšny. Promluvíme o nich v podrobném výkladu jednotlivých přikázání. Jsou to na př. nevěra, zoufalství, záští, hněv a pod.

Některé myšlenky jsou proto hříšny, že předmětem jejich jest vnější hřích; jsou to: hříšná žádost, hříšná radost, hříšná záliba.

1. Hříšnou žádostí vinen jest, kdo si přeje, aby nějaké zlo se stalo nebo kdo sám na provedení jeho pomýšlí; vrcholí ve hříšném úmyslu. Hříšná žádost hledí tedy k budoucímu hříchu nebo zlu. Hledí-li hříšná žádost ku těžkému hříchu nebo zlu, jest sama těžkým hříchem téhož druhu jako hřích žádaný, při čemž ovšem dlužno hleděti i k okolnostem, jestliže jimi druh hříchu se mění nebo nový hřích se přidává. Deváté a desáté přikázání desatera zní: „Nepožádáš manželky bližního svého, aniž požádáš statku jeho.“ A Spasitel dí (Mat. 5, 28.): „Každý, kdo hledí na ženu, aby jí požádal, již zcizoložil s ní ve svém srdci.“ Proto při takovém a podobném hříchu nestačilo by zpovídati se jen z hříšných myšlenek, nýbrž dlužno alespoň obecně udati, k jakému předmětu ty myšlénky směřovaly (n. p. pomsta, chlípnost), a po případě i okolnosti žádaného hříchu.

2. Hříšnou radostí vinen jest, kdo ze hříchu nebo ze zla (jím samým nebo někým jiným vykonaného) se těší a raduje; hříšná radost hledí tedy ku hříchu a zlu minulému. Těší-li se hříšná radost ze hříchu neb zla těžce hříšného, jest sama těžkým hříchem téhož druhu, jako hřích vykonaný, při čemž o okolnostech a povinnosti zpovědní platí totéž, co prve o hříšné žádosti bylo řečeno.

Hříšné radosti úplně rovná se nevole nebo nespokojenost nebo zármutek z toho, že hřích nějaký se nezdařil, nebo že hrozící zlo bylo odvráceno. Tak n. p. stejně hřeší ten, kdo se z toho těší, že bližní vyhořel, jako ten, kdo se z toho

rmouti, že bližní nevyhořel nebo že požár hned v zárodku uhašen byl.

3. Hříšnou zálibou hřeší, kdo v obrazivosti své nějaký hřích si představuje, a z toho stejnou nebo podobnou rozkoš má, jako by hřích ten v skutku se dál. Je-li předmětem obrazivosti čin těžce hříšný, jest i sama hříšná záliba těžkým hříchem téhož druhu jako hřích v myšlenkách vyluzený; při zpovědi pak nutno jest naznačiti i předmět hříšné záliby.

§ 13. Nebezpečí hříchu.

Vědouce, jakým zlem hřích, zvláště však těžký hřích jest, povinni jsme střežiti se nejen hříchu, nýbrž i každého nebezpečí hříchu a vůbec všeho, co nás ku hříchu svésti může. Svádí nás pak: nezřízená žádostivost, pokušení, příležitost, nepravost.

1. Nezřízená žádostivost čili náklonnost ku zlému jest následkem dědičného hříchu; sama v sobě hříchem není,*) snadno však ke hříchu svádí. Ozývá se v nás jakožto nezřízené hnutí směřující k různým hříchům. Ani nezřízené hnutí v prvopočátku svém není hříchem; nesmíme mu však povoliti, musíme mu hned s počátku odporovati, aby netrvalo a nevzrostlo. Odporujeme mu buď přímo, uvažujíce o ohavnosti a následcích hříchu a kráse ctnosti opačné; nebo lépe nepřímo, obracejíce myšlenky jinam. Ovšem i přímý i nepřímý odpor vyžaduje předem, abychom zbavili se příčiny, z níž hnutí vzniklo; n. p. vzniklo-li hnutí smyslnosti nečekaným, necudným pohledem, odvraťme zrak svůj jinam. Dopouštíme-li neodporujíce, aby hnutí vzrostlo, nebo vyvoláváme-li je dobrovolně, již hřešíme, a to těžce nebo lehce, dle toho k jakému hříchu hnutí nás vábí.

*) Nezřízená žádostivost budiž dobře lišena od hříšné žádosti.

2. Pokušením nazýváme vůbec to, co nás ku hříchu láká. Pokouší nás ďábel, svět, nezřízená žádostivost. Ďábel nás pokouší, an rozněcuje naši obrazivost a smyslnost, svět nás pokouší zlým příkladem, sváděním a příležitostí, nezřízená žádostivost nás pokouší nezřízeným hnutím. Jsme zvykli všechna pokušení připisovati ďáblu. Není tomu tak; pokušení ďábelská jsou řídká; četnější jsou pokušení od světa, nejčetnější od vlastní naší žádostivosti. Nezkoumejme však, odkud to které pokušení pochází; není to ani užitečno a často ani možno; snažme se spíše, abychom je překonali. Bůh nás nepokouší, a bylo by rouháním, kdybychom něco podobného si myslili. Ale Bůh dopouští pokušení, aby nás zachoval v pokoře a bedlivosti, aby nás utvrdil v dobru a dal nám příležitost, získati si zásluh pro život věčný. Modlíce se v modlitbě Páně: „A neuvoď nás v pokušení", prosíme, aby Bůh nás v pokušení sílil a chránil, a aby nedopouštěl, abychom nad své síly pokoušeni byli.

Není hříchem, pokoušenu býti, neboť nejsme zodpovědni za pokušení bez naší viny vzniklé. Také není hříchem, z dostatečného a vážného důvodu podnikati něco, z čeho by pokušení vzniknouti mohlo, jen když o to pečujeme, abychom mu vydatně odporovali. Ale hřeší, kdo dobrovolně a bezdůvodně v pokušení se vydává nebo je vyhledává; neboť kdo se vydává v pokušení, vydává se v nebezpečí hříchu, a dokazuje, že jest mu lhostejno, zda hřeší či nehřeší; a to již jest hříchem. Podobenství: kdo dobrovolně a bezdůvodně vydává se v nebezpečí života, dokazuje, že si života neváží. Kdo dobrovolně a bezdůvodně připouští nebo vyhledává pokušení ku hříchu těžkému, tím již hřeší těžce, i když třeba potom pokušení nepodlehl.

3. Příležitost ku hříchu jest okolnost s nebezpečím hříchu spojená. Je-li tato okolnost sama sebou vábivá a povahou svou každému člo-

věku nebezpečná, nazýváme ji příležitostí blízkou; je-li však to okolnost, která by sice mohla svésti, ale obyčejně nesvádí, nazýváme ji příležitostí vzdálenou. Nejsme povinni, střežiti se příležitostí vzdálených, jelikož nejsou nebezpečny, a také jest jich ve světě plno, tak že ani nelze jich obecně se stříci. Povinnost naše hledí jen ku příležitosti blízké. Těžce hřeší, kdo blízkou příležitost k těžkému hříchu vyhledává; nebo kdo dobrovolně v ní trvá, ač by ji opustiti mohl. Kdo bez viny své a nuceně v blízké příležitosti k těžkému hříchu vězí, ovšem tím nehřeší; jest však povinen blízkou příležitost proměniti ve vzdálenou, t. j. přičiniti se, aby příležitost přestala býti nebezpečnou. Toho docílí horlivou modlitbou, častým pomýšlením na poslední věci člověka, častým přijímáním svatých svátostí, a jinými prostředky, jež mu zpovědník poradí.

4. Nepravost čili hříšný návyk jest opakem ctnosti a vzniká z častého opakování téhož hříchu nebo hříchů příbuzných. Nezbavíme-li se nepravosti záhy, přechází v zatvrzelost. Kdo byl tak nešťasten, že upadl v nepravost, jest povinen zbaviti se jí. K tomu jest pak tím větší píle třeba, čím více zakořeněna nepravost jest. K přemožení jejímu poslouží v první řadě dobrá, svatá zpověď; pak dále konání skutků ctnosti opačné, horlivá modlitba o pomoc Boží a život v pravdě křesťanský. Tím se nepravost překoná a odstraní. A když pak kajícník přes dobrou snahu svou tu a tam opět upadne do hříchu, neztrácej důvěry a trpělivosti, nýbrž počni vždy zase znovu upřímně pracovati na polepšení svém.

§ 14. **Druhy hříchů.**

Pod názvem „druhy hříchů“ uvádějí katechismy výčet některých hříchů, které nějakou zvláštností od jiných se liší. Jsou to hříchy hlavní, hří-

chy proti Duchu svatému, hříchy do nebe volající, hříchy cizí.

I. Sedmero hlavních hříchů: 1. pýcha, 2. lakomství, 3. smilstvo, 4. závist, 5. nestřídmost, 6. hněv, 7. lenost. Hříchy hlavní nevynikají ani tíží ani zlobou svou, ba některé z nich jsou i hříchy jen lehkými. Ale jsou to hříchy nebezpečné, zvláště vzrostly-li v nepravost, jelikož z nich se rodí četné jiné, namnoze i těžké, ba i velmi těžké hříchy. Nazýváme je hříchy hlavními, poněvadž jsou hlavou čili počátkem četných jiných hříchů.

II. Šestero hříchů proti Duchu svatému: 1. zúmyslně na milosrdenství Boží hřešiti, 2. nad milosrdenstvím Božím zoufati, 3. poznané křesťanské pravdě odpírati, 4. bližnímu svému milosti Boží nepřáti a záviděti, 5. ke spasitelnému napomínání srdce zatvrzelé míti, 6. v životě nekajícím úmyslně až do konce setrvati. Hříchy ty vynikají zvláštní zlobou, jelikož mimořádným způsobem milosti Boží se protivují a působení jejímu brání. Poněvadž pak posvěcení a udílení milosti Duchu svatému se připisuje, jmenují se hříchy proti Duchu svatému. Jelikož pak právě milosti brání, a tato k odpuštění hříchů nezbytna jest, zamezují obyčejně obrácení hříšníkovo, a proto praví o nich Spasitel (Mat. 12, 31.), že nedocházejí odpuštění ani v tomto ani v onom životě. Propadl-li tedy hříšník některému hříchu proti Duchu svatému, a zvláště přešel-li hřích ten v nepravost, jest stav hříšníkův žalostný a smutný. Avšak přes to není beznadějný. Obrácení jeho jest ovšem velmi těžké, nikoliv však naprosto nemožné. Dovede-li hříšník zvlášť silným působením milosti Boží a upřímnou vlastní námahou (a někdy také blahodějným vlivem cizím) ze zlomyslnosti své se vymaniti, přestala také překážka, pro kterou hřích odpuštěn býti nemohl. Dobrou zpovědí nebo dokonalou lítostí dochází hříšník odpuštění všech svých hříchů a hříchů proti Duchu svatému.

III. Čtvero hříchů do nebe volajících: 1. úmyslná vražda, 2. něný neb sodomský hřích, 3. utiskování chudých lidí, vdov a sirotků, 4. zadržování neb ujímání mzdy dělníkům. Jsou to těžké hříchy, o nichž Písmo svaté na různých místech praví, že volají k nebi o pomstu; odtud jejich jméno.

IV. Devatero cizích hříchů: 1. ke hříchu raditi, 2. hřích veleti, 3. ke hříchu svoliti, 4. ke hříchu ponoukati, 5. hřích vychvalovati, 6. ke hříchu mlčeti, 7. hříchu netrestati, 8. na hříchu podíl bráti, 9. hříchu hájiti. Nazýváme je hříchy cizími, ne snad proto, že bychom my v nich žádné viny neměli, a že by vina na někoho jiného (cizího) se svalila, nýbrž jen proto, že za našeho spolupůsobení někdo jiný (cizí) jedná. Avšak i „cizí“ hřích jest naším vlastním hříchem; proto bylo by lépe zváti jej soukonem při cizím hříchu

Uvedenými zde druhy nejsou všechny hříchy vypočítány; jest hříchů mnohem více. O těchto zde uvedených jakož i o jiných zde neuvedených hříších promluvíme v podrobném výkladu jednotlivých přikázání.

V. Desatero Božích a patero církevních přikázání.

§ 1. Přehled povinností.

Předeslavše úvahy rázu obecného, přistupujeme nyní k podrobnému výkladu našich povinností. Činíme tak dle pořadu desatera Božích a patera církevních přikázání, poněvadž každý katolík tento pořad dobře zná a dle něho také obyčejně svědomí své zpytuje.

§ 3. Desatero Božích přikázání.

Desatero Božích přikázání jest v knihách Mojžíšových na dvou místech uvedeno: II. kn. 20, 2—17 a V. kn. 5, 6—21. Katechismy uvádějí je ve znění poněkud zkráceném takto:

1. V jednoho Boha věřiti budeš.
2. Nevezmeš jména Božího nadarmo.
3. Pomni, abys den sváteční světil.
4. Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi.
5. Nezabiješ.
6. Nesesmilníš.
7. Nepokradeš.

8. Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.

9. Nepožádáš manželky bližního svého.

10. Aniž požádáš statku jeho.

Dlužno však věděti, že nelze desatero Božích přikázání jen dle slovného znění vykládati, jakoby jen to bylo přikázáno nebo zakázáno, co v desateru do slova přikázáno neb zakázáno jest, a nic více. Desatero jest spíše jen jakousi kostrou našich povinností, zejména těch, jež zákonem přirozeným uloženy jsou. Povinnosti naše dají se na několik skupin roztříditi. Každé jednotlivé přikázání hledí k některé jednotlivé skupině povinností; slovem však uvádí z nich jen jednu povinnost, obyčejně hlavní, neb onu, ve které ostatní jako v jádru jsou obsaženy. Proto také katechismy vykládajíce desatero nelpí na slovích, nýbrž uváději všechny příkazy a zákazy celé té skupiny povinností, k níž to které přikázání hledí.

Všechny naše povinnosti dají se rozvrhnouti ve tré: povinnosti k Bohu, k sobě, k bližnímu. Povinnosti k sobě nejsou v desateru zvlášť vyčteny, jelikož povinnostem k bližnímu obdobny jsou a k nim v té které skupině úzce se přimykají.

Povinnosti k Bohu vyloženy jsou v prvních třech přikázáních. Tři božské ctnosti a nábožnost zahrnuty jsou v přikázání prvním; druhé přikázání hledí k úctě Boží a třetí k bohoslužbě.

Po Bohu zabírají první místo rodičové a vrchnosti; my máme povinnosti k nim, ale ovšem také oni k nám; k celé té skupině hledí přikázání čtvrté.

Pak následují povinnosti k bližnímu vůbec, v nichž také zahrnuty jsou povinnosti k nám samým. Páté přikázání chrání osobu, šesté poměr manželský, sedmé majetek, osmé dobrou pověst; z každé skupiny vybírá desatero jen jednu nejvýznačnější povinnost jakožto zástupkyni celé skupiny.

Aby však bylo jasno, že nejen vnější, nýbrž i vnitřní činy mravnímu řádu podléhají, přidáno přikázání deváté a desáté, jež i hříšné žádosti zakazuje.

§ 3. Patero církevních přikázání.

K desateru Božích přikázání řadí se patero přikázání církevních. Katechismus náš je takto uvádí:

1. Zasvěcené svátky světiti.
2. V neděle a zasvěcené svátky celou mši svatou pobožně slyšeti.
3. Ustanovené posty zachovávati.
4. Alespoň jednou do roka zřízenému knězi se zpovídati a v čas velikonoční velebnou svátost oltářní přijímati.
5. V zapovědený čas svatebního veselí nedržeti.

Nesmíme se však domnívati, že by těmito pěti zákony veškeré církevní zákonodárství bylo vyčerpáno; neboť církevních zákonů jest mnohem více, a vykládati je náleží zvláštní vědě, církevnímu právu. Katechismy uvádějí právě jen těch několik přikázání, jelikož po výtce směřují k našemu posvěcení. Také ještě dlužno připomenouti, že výčet církevních přikázání není ve všech katechismech stejný. To však na věci ničeho nemění, jelikož výčty alespoň obsahem se kryjí. Ostatně i zde platí, co výše o desateru řečeno. V pateru církevních přikázání máme jen jakýsi výběr přikázání z nejdůležitějších skupin. V podrobném výkladu vyložíme jednotlivá přikázání, a přidáme k nim z ostatního zákonodárství, čeho katolíku třeba věděti.

U vlažných katolíků nezřídka setkáváme se s mylným míněním, jakoby přikázání církevní neměla téže závaznosti, jako přikázání Boží. Tomu

ovšem nelze přisvědčiti, neboť Spasitel ustanoviv církev svou, výslovně a pod těžkým hříchem přikázal, abychom církve poslušni byli. Uvědomělý katolík také nebude přikázání církevní podceňovati, zejména ví-li, že církev nezřídka v zákonech svých nám vyhlašuje nejen svá, nýbrž i Boží přikázání. Není tedy Boha poslušen, kdo neposlouchá církve.

VI. První Boží přikázání.

§ 1.

První Boží přikázání úplně (II. Mojž. 20, 2—6) zní takto:*) „Já jsem Hospodin, Bůh tvůj, který jsem tě vyvedl z Egypta, z místa otroctví. Nebudeš míti jiných bohů, kromě mne. Neučiníš si sochy ani jakéhokoli obrazu něčeho, co jest shora na nebi nebo dole na zemi, nebo těch věcí, které jsou ve vodách pod zemí. Nebudeš se jim klaněti aniž jich ctíti; jáť jsem Hospodin, Bůh tvůj silný a řevnivý, jenž do třetího a čtvrtého kolena stíhá syny za nepravosti těch otců, kteří mne nenávidí, avšak milosrdenství prokazuje do tisíců kolen těch, kteří mě milují a zachovávají přikázání má.“

V katechismech čteme první přikázání Boží ve znění zkráceném: „V jednoho Boha věřiti budeš.“

V prvním přikázání Božím se přikazuje, abychom v jednoho Boha věřili, v Něho doufali, Jej milovali a Jemu se klaněli. Zakazují pak se všechny hříchy proti víře, naději, lásce a proti bohopoctě.

*) Dle příkladu Hejčlova.

§ 2. Víra.

Víra jest nadpřirozená, Bohem vlitá ctnost, kterou pro nejvyšší Boží pravdomluvnost za pravdu máme, co Bůh zjevil a skrze katolickou církev k věření předkládá.

Pohnutkou víry jest sám Bůh a jeho nejvyšší pravdomluvnost a moudrost. Věříme Bohu pro jeho nejvyšší pravdomluvnost, vědouce, že Bůh nemůže klamati; věříme pro jeho nejvyšší moudrost, vědouce, že nemůže se mýliti. Vědouce pak, že zjevení Boží v katolické církvi uloženo jest, přijímáme pravdy, jež nám církev katolická jakožto pravdy zjevené předkládá; a tím naše víra stává se věrou křesťansko-katolickou.

Předmětem víry jest opět sám Bůh a Jeho zjevení, uložené v církvi katolické. Povinným předmětem víry jest pak jen to, co katolická církev výslovně jakožto zjevení Boží označila čili definovala.

Vlastnosti víry. Víra naše má býti: obecná, pevná, živá, stálá.

1. Víra naše jest obecná, věříme-li všechny zjevené pravdy; neměl by víry obecné, kdo by třeba jen jedinou pravdu zjevenou (věda, že jest zjevená) popíral.

2. Víra naše jest pevná, věříme-li bez pochybnosti; neměl by tedy pevné víry, kdo by o některé zjevené pravdě pochyboval nebo pochybnosti u víře dobrovolně hledal a choval.

3. Víra naše jest živá, jsme-li tak živi, jak víra žádá čili osvědčujeme-li skutky víru svou. „Jako tělo bez ducha mrtvo jest, tak jest i víra beze skutků mrtva.“ Jak. 2, 26.

4. Víra naše jest stálá, jsme-li ochotni raději všecko, třeba i život dáti, než bychom od víry odpadli nebo ji zapřeli. Takovou stálou víru měli svatí mučenníci.

§ 3. Příkaz víry.

Příkaz víry nám ukládá, abychom víru znali, vzbuzovali, vyznávali.

I. Jsme povinni víru svou znáti. Není ovšem každému dáno, aby veškeré zjevení a všechny jeho jednotlivé články do podrobna znal; a také nikomu se to za povinnost neukládá. Obecnost víry však vyžaduje, abychom ony články víry, jež známe, výslovně věřili; a mimo to, abychom ochotni byli, i ostatní, nám dosud neznámé články a pravdy věrou přijmouti, jakmile jsme je jakožto zjevené seznali. Povinnosti té vyhovíme, přijímáme-li obecně za pravdu vše to, co Bůh zjevil a co církev katolická nám ku věření předkládá. Takovouto víru nazýváme věrou zahrnutou, jelikož předmět víry v naší ochotě jaksi zahrnut jest.

Pouhá však zahrnutá víra nestačí. Jsme povinni, abychom upřímně se snažili poznávati víru svou alespoň asi v tom rozsahu, v jakém nám ji katechismy vykládají. Zejména však jest přísnou naší povinností, nabýti známost oněch pravd, jež k dosažení věčné blaženosti a ku dobrému křesťanskému životu nezbytny jsou.

1. Na předním místě jest šestero pravd základních, jež musíme zvlášť a výslovně znáti a věřiti, jelikož bychom bez jejich znalosti a víry (přišedše k užívání rozumu) ani svatých svátostí platně přijímati ani do života věčného vejíti nemohli. Tyto pravdy jsou:

a) že jest jeden Bůh;

b) že Bůh jest spravedlivý soudce, který dobré odměňuje a zlé tresce;

c) že jsou tři božské osoby, Otec, Syn a Duch svatý;

d) že druhá božská osoba člověkem učiněna jest, aby nás svou smrtí na kříži vykoupila a na věky spasila;

e) že duše lidská jest nesmrtelná;

f, že jest milosti Boží ke spasení nevyhnutelně třeba.

2. K těmto základním pravdám druží se některé jiné pravdy, jichž známost jest k životu křesťanskému potřebna. Jsou to:

a) apoštolské vyznání víry („Věřím v Boha"), jelikož v něm nejhlavnější články věroučné obsaženy jsou;

b) modlitba Páně („Otče náš"), jelikož jest to modlitba, které sám Spasitel nás naučil, a ze které poznáváme, zač prositi a co od Pána Boha doufati můžeme;

c) pozdravení andělské („Zdrávas Maria") jakožto církevní výraz úcty Marianské;

d) desatero Božích a patero církevních přikázání (obojí jen dle obsahu, není třeba znáti je dle pořadu), abychom mohli žíti životem mravním a křesťanským;

e) svaté svátosti, zvláště křest, svátost pokání, svátost oltářní, mši svatou, a z ostatních svátostí tu, kterou přijímáme; stačí pak taková známost, jaká ku hodnému přijetí svátostí těch nezbytně potřebna jest.

II. Jsme povinni víru vzbuzovati. Má pak křesťan víru vzbuzovati:

1. na počátku křesťanského života, když přišed k užívání rozumu, známosti zjevených pravd nabývá;

2. častěji v životě, zejména v pokušení proti víře;

3. na sklonku života a v nebezpečí smrti.

Katechismy a modlitební knihy mívají krátký vzorec pro vzbuzení víry; není však žádného vzorce nevyhnutelně třeba. Víru vzbuzujeme, když buď nějakou zjevenou pravdu zvlášť nebo všechny zjevené pravdy úhrnem, jakožto pravdy přijímáme a toto přijetí nějak si uvědomujeme nebo skutkem projevujeme. Stačí tedy ku vzbuzení víry upřímně míněné: „věřím", nebo nějaký z víry vyplývající skutek. Zbožný křesťan vzbuzuje často

víru, snad ani o tom nevěda, že ji vzbuzuje, n. př. když Spasiteli ve svatostánku se klaní, mši svaté pobožné obcuje, křížem se žehná, chrámu nebo kříži poctu vzdává, slovo Boží zbožně poslouchá atd.

III. Jsme povinni víru svou vyznávati. Příkaz ten váže nás ovšem jen za určitých okolností, zejména když církev nám vyznání víry ukládá nebo zákonitá vrchnost se nás po našem náboženském vyznání táže, nebo čest a sláva Boží vyznání víry přímo vyžaduje. Bylo by hříchem, za takových okolností víry nevyznati. Jinak však, není-li právě těchto jmenovaných okolností, nejsme povinni, nepovolancům náboženské své přesvědčení na odiv stavěti; ba nezřídka káže opatrnost, pomlčeti o víře, zejména předvídáme-li, že vyznáním bychom ničeho nepořídili a snad jen posměšné poznámky o víře a církvi nebo rouhavé řeči proti Bohu vyvolávali.

§ 4. Hříchy proti víře

Hříchy proti víře jsou: nevěra, bludařství čili kacířství, rozkol, odpad od víry, zapírání víry, pochybování u víře, lhostejnost u víře, řeči a hovory nevěrecké, činné účastenství při jinověreckých úkonech, nekřesťanské spalování mrtvol, četba nevěreckých a bludařských knih a časopisů.

Nevěrou hřeší, kdo vlastní vinou nevěří v Boha nebo ve zjevení Boží. Odrůdou nevěry jest bludařství, jinak také kacířství čili herese; jím se prohřešuje, kdo pravdám, jež církev ku věření předkládá, tvrdošíjně víry odpírá. Na věci nemění, zamítá-li bludař jedinou jen zjevenou pravdu nebo více jich, neboť odmítaje třeba jen jedinou pravdu zjevenou stejně popírá pravdomluvnost a moudrost Boží, jako kdyby odmítal celé zjevení. Bludařství vzniká buď ze zlomyslnosti nebo z nevědomosti; nevědomost pak jest

buď zaviněná nebo nezaviněná. Bludařství a kacířství (neb herese) vzniklé ze zlomyslnosti nebo úmyslného vzdoru proti církvi jest hříchem velmi těžkým, jedním z největších jím hřešívají obyčejně zakladatelé heresí a sekt. Stoupenci jejich obyčejně již jen z nevědomosti trvají v bludu svém. Je-li jejich nevědomost zaviněná, hřeší i oni, zejména mohou-li se o bludu svém přesvědčiti a nedbají-li. Hříchu však prost jest bludař, který jen pro nezaviněnou nevědomost trvá ve hříchu svém. Jsou mnozí jinověrci dobré vůle, kteří nebyvše o pravé víře poučeni ani netuší, že v bludu vězí, naopak přesvědčeni jsou, že pravdu mají; nebo po případě, vznikají-li jim pochybnosti, upřímně se snaží, dopátrati se pravdy, ale pro různé neblahé okolnosti ji se dopíditi nemohou. Jest jasno, že jejich setrvání v bludu se jim za hřích přičítati nemůže.

Od bludu dlužno rozeznávati rozkol čili schisma. Rozkolníkem čili schismatikem stává se křesťan, jenž neuznává římského papeže za hlavu církve; tím pak spolu od církve katolické se odštěpuje, i kdyby jinak ve víře s ní souhlasil. Obyčejně však kacířství a schisma se k sobě vespolek druží. Co do hříšnosti platí o rozkolu totéž, co výše o bludu bylo řečeno.

Odpadlíkem čili apostatou stává se katolík, který dobrovolně z katolické církve vystoupil a jí se zřekl. Nepadá na váhu, zdali uvnitř ještě věří či již bludařem se stal. Těžce hřeší, kdo ze zlomyslnosti nebo vzdoru nebo pro sňatek nebo hmotný zisk od víry katolické odpadl. Učinil-li tak z nevědomosti, platí totéž, co výše o bludu z nevědomosti bylo řečeno.

Víru svou zapírá, kdo z lidského ostychu slovem nebo činem chce vzbuditi domněnku, že není katolickým křesťanem, nebo kdo se za své náboženství stydí, nebo kdo nevěreckých a protináboženských sjezdů, průvodů a projevů (demonstrací) se účastní nebo svůj souhlas nimi

projevuje. Jsou to hříchy těžké, jimiž nejen víra se uráží, ale i bližnímu špatný a pohoršlivý příklad dává.

Pochybováním u víře hřeší, kdo vědomě a úmyslně pochybnosti o víře a pravdách zjevených vyhledává a chová. Nemá pevné víry, a vydává se v nebezpečí, že víry pozbude. Nehřeší však, komu bez jeho viny a proti jeho vůli různé pochybnosti o víře napadají a vznikají; ale nesmí se jim poddávati, nýbrž naopak povinen jest je potlačiti, k čemuž nejvydatnějšími prostředky jsou: jednak poučení, jednak vzbuzení víry.

Lhostejností u víře čili indifferentismem hřeší, kdo o náboženství Bohem zjevené nedbá a všechna náboženství za stejně dobrá a pravdivá pokládá. Hřích ten příčí se nejen mravnosti, nýbrž i rozumu, neboť jest jasno, že pravda může býti jen jedna.

Pochybovačnost a lhostejnost vzniká často z vedení a poslouchání řečí a hovorů nevěreckých a víře nepřátelských. Hřeší, kdo takové hovory vede, a to nejen proti víře, ale i proti lásce bližeňské, jelikož víru bližního podkopává; ale hřeší také, kdo je dobrovolně a se zálibou poslouchá, jelikož vlastní víru v nebezpečí uvádí.

Činné účastenství při jinověreckých náboženských úkonech zahrnuje v sobě zapírání víry vlastní a vyznávání nebo alespoň uznávání víry nepravé. Jest tedy těžkým hříchem; nad to pak ještě vlastní víru vydává v nebezpečí.

Pouhá a prostá přítomnost při jinověreckých náboženských úkonech někdy jest, někdy není hříchem. Jest hříchem těžkým, obcujeme-li jinověrecké bohoslužbě z odporu nebo vzdoru proti katolické církvi, nebo na úchvalu jinověreckého vyznání, nebo s vlastním nebezpečím víry, nebo s pohoršením a sváděním bližního. Jest hříchem jen lehkým, obcujeme-li jinověrecké bohoslužbě ze zvědavosti a bez vlastního nebezpečí a bez pohoršení. Není pak vůbec žádným hříchem,

obcujeme-li jinověrecké bohoslužbě z přiměřeného důvodu, na př. dle povinnosti úřední nebo ze společenské zdvořilosti.

Vyložená pravidla vysvětlíme na příkladech.

Není dovoleno od nekatolíků, protestantů, bludařů, rozkolníků a odpadlíků přijímati svaté svátosti. Jen v nebezpečí smrti, není-li tu kněze katolického, dovoleno jest žádati je o křest, nebo (jsou-li pravoplatně na kněze vysvěceni) o svátost rozhřešení.

Není dovoleno při jinověreckém křtu přisluhovati kmotrovstvím nebo ku katolickému křtu přibírati kmotry jinověrce.

Není dovoleno s jinověrci uzavírati sňatek manželský; z vážných však důvodů lze pro sňatek smíšený dosíci dispense církevní.

Pozn. Katolíci ritů východních nejsou jinověrci, a proto lze jejich bohoslužby se účastniti, od nich svaté svátosti přijímati a s nimi sňatky uzavírati.

Není dovoleno pravidelně poslouchati jinověrecká kázání, jinověrecké a nevěrecké řeči a promluvy, jelikož tím vlastní víru uvádíme v nebezpečí.

Není dovoleno posílati dítky do jinověreckých náboženských škol; je-li to však pro nedostatek katolických nebo alespoň bezbarvých škol nezbytno, jest povinností rodičů neb pěstounů alespoň o to se postarati, aby dítky doma v náboženských pravdách náležitě vyučovány byly.

Doprovod jinověreckých pohřbů a přítomnost př jinověreckých svatbách, křtech, obřízkách a jiných rodinných slavnostech, ať ve chrámu nebo mimo něj, nepokládá se za účast jinověreckých náboženských úkonů, nýbrž za společenskou zdvořilost; z toho tedy důvodu se dovoluje.

Spalování mrtvol čili pohřbívání ohněm samou sebou bylo by nelišné; není nikterak závadno, děje-li se z vážných (mimonáboženských) důvodů, n. p. že snad v době nakažlivých nemocí hřbitovy nestačí

nebo z pohřbívání do země nebezpečí nákazy by hrozilo. Avšak v dnešních dobách spalování mrtvol má ráz úporně protikatolický a i nevěrecký. V týž den totiž kdy v Římě byl Vatikánský církevní sněm zahájen (8. prosince 1869), usnesl se mezinárodní zednářský sjezd v Neapoli všemi možnými prostředky potírati církev katolickou a náboženství katolické; a jedním z těchto prostředků ustanoveno spalování mrtvol, aby tím katolické a křesťanské pohřby vytlačeny byly. Spalování mrtvol jest tedy demonstrativní čin nevěry a nepřátelského smýšlení proti církvi katolické. Proto ovšem církev spalování mrtvol přísně zakázala. Těžce hřeší, kdo v poslední vůli své (nebo jinak) nařizuje, aby tělo jeho po smrti bylo spáleno, nebo kdo přistupuje ke spolku, který stanovami svými členům ukládá, aby po smrti spáliti se dávali; neodvolá-li před smrtí toto ustanovení své, nemůže býti svatými svátostmi umírajících zaopatřen a nedostane se mu církevního pohřbu. Těžce hřeší, kdo mrtvoly jiných spalovati dává, nebo kdo v knihách neb časopisech spalování mrtvol doporučuje nebo v zákonodárných nebo zastupitelských sborech pro spalování mrtvol nebo stavbu krematorií hlasuje nebo petice o to žádající podepisuje nebo pro takovýto podpis agituje nebo krematoria na svůj náklad stavěti dává nebo k tomu přispívá.

Víře velmi nebezpečnou jest četba nevěreckých, bludařských, bezbožných a protináboženských knih a časopisů. Nevymlouvej se nikdo, že má pevnou víru a že podobná četba mu neuškodí; takováto nečasná a nemístná sebedůvěra již mnohému byla příčinou zkázy. Hřeší tedy, kdo takovéto knihy a časopisy bez vážného důvodu čte; hřeší těžce nebo lehce, dle toho, jaké nebezpečí mu hrozí. Aby věřící nebyli na omylu, označuje církev některé knihy víře a mravům nebezpečné, dávajíc je na index čili seznam zakázaných knih. Katolík, který věda o takovémto zákazu přece zakázanou četbou se obírá, hřeší nejen vydávaje se v nebezpečí, nýbrž i neposlušnosti oproti církvi. Má-li však katolík závažné důvody, aby některé zakázané knihy četl, dostane od biskupa k tomu dovolení.

Knihy náboženského obsahu nemají se vydávati bez úchvaly čili approbace církevní. Svědomitý katolík bude tedy velmi opatrným, dostane-li se mu do ruky kniha obsahu náboženského, která takovéto approbace nemá. To platí v zostřené míře o Písmě svatém. Není dovoleno, užívati Písem svatých čili biblí od nekatolíků vydávaných, neboť text jejich bývá zkomolen. Nám katolíkům jest užívati vydání církevně schválených a dobrými poznámkami opatřených. Poznámky ze spisů svatých Otců a jiných katolických spisovatelů čerpané, poslouží zvláště těm, kteří nejsou vyzbrojeni předběžnými přípravnými vědomostmi biblickými, a proto mnohým místům Písma svatého rozuměti nemohou. Mýlí se, kdo tvrdí, že církev četbu Písma svatého nedoporučuje nebo snad i zakazuje. Naopak, církev velmi doporučuje, aby věřící pilně čítali v Písmě svatém; ale ovšem na zamezení bludů žádá, aby se užívalo jen vydání katolických, dobrými poznámkami opatřených.

Zvláštní zmínky vyžadují časopisy a periodické publikace s tendencí zřejmě nevěreckou nebo církvi a víře nepřátelskou nebo nemravnou. Hřeší, kdo takovéto časopisy a publikace rediguje, vydává, předplácí, pravidelně (bez vážného důvodu) čte, doporučuje, inserováním a jinak podporuje. Četba jiných časopisů a publikací, které jen někdy, nikoliv však pravidelně, něco proti víře nebo mravům přinášejí, není sice zakázána, ale uvědomělý katolík nebude jich předpláceti nebo jich podporovati, maje dosti jiných časopisů nezávadných.

§ 5. **Naděje.**

Naděje jest nadpřirozená, Bohem vlitá ctnost, kterouž pro Boží všemohoucnost, dobrotu a věrnost s plnou důvěrou očekáváme všecko, co nám Bůh pro zásluhy Ježíše Krista slíbil.

Pohnutkou naší naděje jest sám Bůh. Víme, že Bůh jest všemohoucí a že nám může dáti, co slíbil; že jest nejvýš dobrotivý, a že nám chce dáti, co k našemu blahu jest; a že jest věrný a že slibu Svému

dostojí. Ovšem slib Boží dán nám jest podmínečně, učiníme-li i my s naší strany, co Bůh na nás žádá. Důvod pak, proč nám Bůh dary své slíbil, jsou zásluhy Ježíše Krista.

Předmětem naší naděje jest sám Bůh a zaslíbení Jeho. Bůh pak zaslíbil nám věčnou blaženost a všechny k dosažení jejímu potřebné pomůcky. Těmi pak jsou v první řadě dobra nadpřirozená, odpuštění hříchů, milost posvěcující a napomáhající; dále však i dobra přirozená, vezdejší, pokud nám v dosažení věčné blaženosti nepřekážejí.

Případným výrazem naší naděje jest modlitba, zejména modlitba prosebná (viz níže § 12.). Modlitbou prosíme Boha, aby nám dary své udělil, důvěrně doufajíce, že tak učiní; zejména jest to modlitba Páně, čili Otčenáš, jež nám v krátkých slovích udává, co od Boha doufati a zač zvláště Jej prositi máme.

Vlastnosti naděje. Naděje naše má býti: pevná, pokorná, účinlivá, křesťansky spořádaná.

1. Naděje naše jest pevná, doufáme-li s důvěrou a bez pochybnosti, vědouce, že Bůh chce a může nám dáti, co slíbil.

2. Naděje naše jest pokorná, je-li provázena vědomím naší hříšnosti a jsme-li přesvědčeni, že nikoliv pro naše zásluhy, nýbrž pro zásluhy Ježíše Krista cíle svého dosíci můžeme.

3. Naděje naše jest účinlivá, víme-li, že dle vůle Boží nesmíme jen na zaslíbení Boží a zásluhy Ježíše Krista spoléhati, nýbrž že sami spolu se musíme přičiniti a konati, co Bůh na nás žádá.

4. Naděje naše jest křesťansky uspořádaná, směřuje-li touha naše především ku věčné blaženosti, a pak teprve v druhé řadě k dobrům vezdejším, pokud nám v dosažení věčného blaha nepřekážejí. „Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho a toto všecko (potřebná dobra vezdejší) bude vám přidáno.“ Mat. 6, 33.

Příkaz naděje. Křesťan jest povinen naději vzbuzovati:

1. na počátku křesťanského života, když přišed

k užívání rozumu dostatečným způsobem o blaženosti věčné v nebi nás čekající poučen byl;

2. častěji v životě, zejména v pokušeních proti naději a ve strastech a protivenstvích;

3. na sklonku života a v nebezpečí smrti.

Katechismy a modlitební knihy mívají krátký vzorec pro vzbuzení naděje; není však žádného vzorce nevyhnutelně třeba. Naději vzbuzujeme, kdykoliv důvěrnou modlitbou Boha o něco prosíme, nebo na nebeskou blaženost se těšíme a p. Zbožný křesťan často vzbuzuje naději, aniž by si toho vědom byl.

§ 6. **Hříchy proti naději.**

Hříchy proti naději jsou: 1. zoufalství, 2. opovážlivé spoléhání.

Zoufalstvím hřeší, kdo se veškeré důvěry v Boha vzdává, domnívaje se, že Bůh mu nechce nebo nemůže pomoci nebo odpustiti. Jest to hřích velmi těžký, jeden z nejtěžších; jest spolu velmi nebezpečný, jelikož jakožto hřích proti Duchu svatému hříšníku cestu ku pokání téměř uzavírá. Než i zoufalec může dojíti záchrany, snaží-li se, aby na základě víry oživil svou důvěru v Boha, maje na mysli, že Bůh nikoho neopouští, kdo se k Němu s důvěrou obrací.

Od hříchu zoufalství dobře budiž lišena nedůvěra a malomyslnost. Nedůvěrou či spíše nedostatečnou důvěrou hřeší, kdo v některém jednotlivém případě pochybuje, zda-li mu Bůh právě v této tísni chce nebo může pomoci. Tak na př. nedůvěřoval Mojžíš, maje slovem vyvésti vodu ze skály, nebo Zachariáš, uslyšev zvěst o budoucím narození Janově, nebo učenníci Páně na jezeře Genesaretském, obávajíce se při bouři, že by spící Spasitel je nezachránil. Nedostatečná důvěra nevzdává se naděje, nýbrž jen právě v přítomném okamžiku na mysli klesá; proto také jest hříchem jen lehkým. Malomyslnosti propadá, kdo o vlastních silách svých a o vlastním spolupůsobení s milosti Boží pochybuje. Někdy, zvláště po smutných zkušenostech časté zpětivosti, jest

jakási nedůvěra ve vlastní síly velmi místná a do jisté míry i prospěšná, jelikož nás vybízí, abychom tím horlivěji Boha o přispění prosili. Ale i když bezdůvodna, jest malomyslnost hříchem pouze lehkým.

Opovážlivé spoléhání může dvojím směrem se nésti, a jest buď opovážlivé spoléhání na vlastní síly nebo opovážlivé spoléháni na milost Boží.

Na vlastní síly opovážlivě spoléhá, kdo se domnívá, že milosti Boží nepotřebuje a vlastními silami věčné blaženosti dosíci může. Jest to zřejmý blud proti víře a proto hřích těžký.

Na milost Boží opovážlivě spoléhá, kdo se domnívá, že zásluhy Ježíše Krista k naší spáse úplně stačí, a že nám našich dobrých skutků není třeba; nebo kdo spoléhaje na shovívavost a milosrdenství Boží, úmyslně trvá v životě hříšném a pokání až na konec života odkládá. Těžce hřeší, kdo na milosrdenství Boží spoléhá, ať to činí prvým ať druhým způsobem. První způsob jest blud proti víře, blud Lutherův, protestantský; druhý způsob jest hříchem proti Duchu svatému a hříchem velmi nebezpečným.

Opovážlivému spoléhání podobá se poněkud pokoušení Boha. Boha pokouší, kdo bez potřeby vrhá se v nebezpečí, doufaje že mu Bůh pomůže; nebo kdo bez zaslíbení Božího a bez dostatečného důvodu na Bohu nějaký zázrak nebo nějaké mimořádné přispění žádá neb čeká. K tomu hříchu chtěl ďábel svésti Spasitele, postaviv jej na vrchol chrámu s výzvou, aby se vrhl do hlubiny; ale dostalo se mu odpovědi: „Psáno jest: nebudeš pokoušeti Pána Boha svého.“ (Mat. 4, 5.) Podobným pokoušením Boha byly středověké ordalie, čili Boží soudy, jichž základní myšlenkou bylo, že Bůh spravedlivou věc podporovati a prokázati musí; jen pozvolna dovedla církev je zpočátku omeziti a konečně i odstraniti.

§ 7. Láska.

Láska jest nadpřirozená, Bohem vlitá ctnost, kterouž Boha pro Jeho nekonečnou dokonalost a dobrotu nade všecko, sebe pak a bližního pro Boha milujeme.

Božská ctnost lásky dělí se tedy ve tré, jsouc láskou k Bohu, láskou k sobě čili křesťanskou sebeláskou a láskou k bližnímu. Pohnutkou božské ctnosti lásky v každé její části jest Bůh.

Předmětem lásky jest v první řadě Bůh, kterého milujeme pro Něho samého. V druhé řadě pak povinni jsme hned po Bohu milovati sebe, nikoliv však k vůli sobě, nýbrž pro Boha, Jehož obrazem jsme; touto pohnutkou přirozená a každému člověku vrozená sebeláska posvěcuje se na sebelásku křesťanskou a stává se částí Božské ctnosti lásky. Konečně pak povinni jsme pro Boha milovati všechny ony rozumné tvory, kteří blaženosti věčné (tedy nejužšího spojení s Bohem) buď již došli nebo jistě dojdou nebo alespoň dojíti mohou; jsou to nebešťané, duše v očistci, a všichni lidé vedle nás na této zemi žijící, kteřížto poslední, právě pro to, že s námi mají stejný cíl (věčnou blaženost), ale i stejné nebezpečí (minouti se s cílem), jsou nám „bližní". Vyloučeni z naší lásky jsou ďáblové a zavrženci (pekelníci), jelikož blaženosti pozbyvše nikdy již jí dosíci nemohou; a nerozumní tvorové, jelikož jich nelze milovati láskou nadpřirozenou. O úctě nebešťanů promluvíme níže v § 11. O křesťanské sebelásce pak a o lásce k bližnímu promluvíme při výkladu pátého Božího přikázání. Nyní vykládáme jen o lásce k Bohu.

Láska k Bohu jest buď nedokonalá nebo dokonalá; obě liší se pohnutkou svou.

Láskou nedokonalou milujeme Boha, poněvadž Bůh jest naše nejvyšší dobro, naše nejvyšší blaženost. Milujíce Boha láskou nedokonalou máme na mysli vlastní blaho své, toužíce po blaženosti věčné.

Po té stránce tedy láska nedokonalá v jedno spadá s křesťanskou nadějí. Nazýváme ji láskou nedokonalou vzhledem k lásce dokonalé, jelikož toužíce po blaženosti věčné vlastně milujeme sebe.

Láskou dokonalou milujeme Boha, poněvadž Bůh jest nejvyšší, nejdokonalejší, lásky nejhodnější bytost. V dokonalé lásce nehledíme ku své blaženosti, nýbrž k Bohu, milujeme Boha pro Boha samého. Proto lásku tu nazýváme dokonalou. Výměr lásky božské ctnosti výše podaný, hledí k lásce dokonalé.

Ač láska nedokonalá a dokonalá se liší, přece vespolek se nevylučují, nýbrž spíše doplňují a proto může, ano i má obojí ta láska zároveň pláti v našem srdci; v nedokonalé lásce hledáme svou blaženost, v lásce dokonalé čest a slávu Boží; ale blažeností svou přispíváme také ku cti a slávě Boží.

§ 8. Láska dokonalá.

Jest velmi důležito, abychom věděli, jaké jsou znaky lásky dokonalé; láska dokonalá totiž jest s lítostí dokonalou těsně spojena; známo však z věrouky, že nezřídka jen lítostí dokonalou lze duši pro věčnost zachrániti.

Láska naše jest dokonalá, milujeme-li Boha 1. pro Boha, 2. nade všecko, 3. účinlivě.

1. Láskou dokonalou milujeme Boha pro Boha a pro jeho dokonalosti; neboť jen tato pohnutka jest pohnutkou lásky dokonalé; milujeme Boha, poněvadž jest dobro nejvyšší, nejdokonalejší, lásky nejhodnější. Poněvadž pak dokonalost Boží jeví se v Jeho vlastnostech, jest láska naše dokonalou, milujeme-li Boha pro některou vlastnost Jeho, na př. pro Jeho svatost nebo dobrotivost nebo shovívavost nebo milosrdenství nebo Jeho lásku k nám a lidem vůbec; nebo z vděčnosti za tolikerá nám prokázaná dobrodiní, zejména uvážíme-li, že Bůh za každý ten těžký hřích, jehož jsme se dopustili, nás mohl na věky do pekla uvrhnouti, ale že dosud tak neučinil, že nám jednak odpustil a jednak ochoten jest odpustiti, že Ježíš Kristus za nás člověkem se stal, trpěl, umučen a ukřižován byl, aby nás vykoupil a spasil atd.

2. Láskou dokonalou milujeme Boha nade vše-

cko, pokládajíce přátelství Jeho za největší naše dobro a ztrátu naší milosti za největší naše zlo. Nestačí však tuto pravdu jen rozumem uznávati, nýbrž třeba jest, abychom vůli svou směřovali k Bohu jakožto cíli svému. Sídlem dokonalé lásky jest vůle; proto již Boha miluje, kdo Jej milovati upřímně chce. Lásce dokonalé nevadí, jestliže se jí nedostává nějaké blaživé něžnosti citové, jakou láska pozemská ráda oplývá. Jest ovšem záhodno, abychom nejen vůlí svou Boha nade vše milovali, nýbrž i vroucím citem k Němu lnuli; ale nezapomínejme, že blaživý ten cit jest jen přídavkem ku lásce dokonalé, nikoliv však dokonalá láska sama.

3. Láskou dokonalou milujeme Boha účinlivě. Jest pak láska naše účinliva, jestliže svědomitě střežíme se každého těžkého hříchu; a byli-li jsme tak neštastni, že jsme těžkým hříchem se provinili, tu láska účinlivá lituje toho zla, snaží se ho zbaviti, a má pevné předsevzetí, že se již žádného těžkého hříchu nedopustí. Těžký hřích odnímá nám lásku Boží a milost posvěcující, a přetíná to svaté pouto lásky, které nás s Bohem pojí.

V tomto třetím bodě připouští láska dokonalá různé nižší a vyšší stupně. Nejnižším avšak přece dostatečným stupněm lásky dokonalé jest, střežíme-li se z lásky k Bohu všech těžkých hříchů; a již tento nejnižší stupeň stačí ku lítosti dokonalé a ospravedlnění našemu. Vyšším stupněm lásky dokonalé jest, střežiti se dle možnosti i lehkých hříchů; nejvyšším pak stupněm lásky dokonalé jest život dle vůle Boží svatý, a snaha následovati Spasitele.

Dokonalá láska vzbuzuje a jeví se různým způsobem, někdy tím, někdy jiným, jak toho ty které okolnosti, ve kterých právě jsme, vyžadují. Z mnohých možných způsobů připomeneme alespoň některé.

Duše Boha milující ráda rozjímá o Božích vlastnostech a dokonalostech; raduje se z Jeho slávy, přeje si, aby čest a sláva Boží ve světě se šířila, a ráda k tomu horlivostí svou přispívá; vědouc pak, že církev katolická jest dílo Kristovo, přeje církvi a Božímu království na zemi hojného zdaru a usiluje oň. Dobrým úmyslem zasvěcuje Bohu veškerou činnost svou, svědo-

mitě plní Jeho přikázání, střeží se hříchu těžkého. Duše Boha milující ochotna jest trpěti, žádá-li toho Bůh; odevzdána do Jeho svaté vůle trpělivě snáší protivenství tohoto světa; a žádá-li Bůh oběti, ať na životě, ať na statcích pozemských, neleká se jich. S bolestí pozoruje duše Boha milující, že Bůh a jeho církev má mnohé nepřátele ve světě; jejich odpor naplňuje ji ošklivostí a bolestí. S obzvláštní hrůzou však vzpomíná si duše Boha milující, že i ona kdysi náležela nebo snad dosud náleží k nepřátelům Božím, hřešivši mnohými, snad i těžkými hříchy; těch hříchů upřímně lituje, ne pro tresty a škodlivé následky jejich, nýbrž proto, že jimi urazila milovaného Boha, nejvyšší a nejdokonalejší dobro; k tomu připojuje pevný úmysl, že se těch hříchů pečlivě vystříhá a že již žádného těžkého hříchu se nedopustí.

Tím neb podobným způsobem projevuje a vzbuzuje duše Boha milující lásku svou. Katechismy a modlitební knihy mívají krátký vzorec pro povzbuzení lásky; nejsme jím ovšem nikterak vázáni. Pamatujme si, že pouhá slova nejsou povzbuzením lásky, že však projevem lásky jest každá upřímná, k Bohu jakožto nejdokonalejšímu dobru směřující snaha naší vůle, třeba i beze slov.

Příkaz lásky. Křesťan jest povinnen lásku vzbuzovati:

1. na počátku křesťanského života, když přišed k užívání rozumu, poznal, že Bůh milování hoden jest;
2. častěji v životě, zejména v pokušení;
3. na sklonku života a v nebezpečí smrti.

§ 9. **Lítost dokonalá.**

Lítost jest bolest a ošklivost nad spáchanými hříchy, spojená s předsevzetím, již nehřešiti. Dle pohnutky své jest lítost buď přirozená nebo nadpřirozená.

Lítost jest přirozená, vzniká-li z pohnutek přirozených, na př. litujeme-li hříchů svých, že jimi jsme upadli v nemoc nebo v hanbu, nebo pozbyli zdraví

nebo dobrého jména nebo jmění, nebo že jsme vzbudili nelibost jiných lidí, nebo že za svůj hřích se stydíme a p.

Lítost jest nadpřirozená, vzniká-li z pohnutek nadpřirozených, věrou poznaných; ta pak jest buď nedokonalá nebo dokonalá. Nadpřirozená lítost jest nedokonalá, litujeme-li svých hříchů proto, že jsme jimi nebe ztratili a peklo zasloužili.

O lítosti pouze přirozené a o lítosti nedokonalé promluvíme později ve výkladu o zpovědi při čtvrtém církevním přikázání. Nyní hledíme jen ku lítosti nadpřirozené, dokonalé.

Nadpřirozená dokonalá lítost, čili krátce řečeno dokonalá lítost vzniká z dokonalé lásky k Bohu. Litujeme hříchů svých, poněvadž jimi jsme urazili Boha, který jest nejvyšší dobro, který nám tak velká a četná dobrodiní prokázal, k nám tak shovívavý a milosrdný byl; poněvadž jsme urazili Spasitele, který za nás tolik trpěl. Pohnutka dokonalé lítosti jest totožná s pohnutkou dokonalé lásky, dokonalá láska a dokonalá lítost jsou nerozlučně spojeny, jedna bez druhé mysliti se nedá.

K lítosti pak druží se nezbytně ještě pevné předsevzetí, napříště žádného, alespoň žádného těžkého hříchu se nedopouštěti.

Katechismy a modlitební knížky mívají krátké vzorce jimiž lze lítost dokonalou (i nedokonalou) vzbuditi. Na slovech ovšem nezáleží, ba ani cit bolesti nerozhoduje, a někdy ani není v naší moci. Rozhoduje však vůle; sídlo dokonalé lítosti není ani v rozumu ani v citu, nýbrž jen ve vůli. Kdo má upřímnou vůli, Boha milovati, hříchů litovati a napotom žádného těžkého hříchu se nedopouštěti, ten lituje dokonale hříchů svých; a není k tomu ani mnoho času třeba, stačí doba kratinká.

Jako dokonalá láska, tak i dokonalá lítost má různé stupně. Nejnižšího, ale k odpuštění hříchů dostatečného stupně došel, kdo z lásky k Bohu alespoň všech těžkých hříchů svých lituje a těžké hříchy vůbec v ošklivosti má a jich střežiti se chce. Vyššího stupně došel, kdo z lásky k Bohu lituje i lehkých hříchů (alespoň některých), a snaží se potlačiti svou náklonnost

k nim. Na nejvyšším stupni proniká lítost veškeren život a mění jej v život kající; ale tohoto nejvyššího stupně dosahuje málo kdo, a jen ze zvláštní milosti Boží.

Ještě budiž přidáno, že lítost dokonalá a nedokonalá se vespolek nevylučují, nýbrž naopak vydatně podporují. Proto jest užitečno vzbuditi obojí, snad nejprve nedokonalou, a od té postoupiti ku dokonalé.

Účinek dokonalé lítosti jest velmi důležitý a blahodárný; nemělo by býti křesťana, který by ho neznal. Účinek ten vyznačen jest následující poučkou:

Dokonalá lítost, spojena s úmyslem zpovídati se, ospravdlňuje člověka, a to ihned, jakmile ji vzbudil, tedy před svátostním rozhřešením.

Poučku tu vykládáme.

Ospravedlňuje, t. j. dokonalou lítostí nabýváme milosti posvěcující, a odpuštění všech těžkých hříchů a po případě i lehkých. Tak učí církev; a snadno to pochopujeme, neboť když hříšník (jako onen marnotratný syn) dokonalou láskou spěje k Bohu, nelze jinak, než že i Bůh (jako onen otec v evangeliu) láskou a posvěcující milostí Svou mu spěje vstříc; tato milost posvěcující působí však odpuštění všech těžkých hříchů, neboť není možno, aby v duši člověkově spolu sídlily milost posvěcující a těžký hřích. K odpuštění těžkých hříchů a věčných jejich trestů stačí nejnižší stupeň lítosti dokonalé; vyšším stupněm však dosahujeme odpuštění i lehkých hříchů.

Spojena s úmyslem zpovídati se; úmysl ten jest vlastně již v dokonalé lítosti obsažen a není třeba, aby ho hříšník zvlášť vzbuzoval; stačí, když ho nevylučuje. I tomu rozumíme, neboť pravidelná a řádná cesta, kterou odpuštění hříchů docházeti máme, jest dle vůle Boží svátost pokání; dokonalá lítost pak jest cestou mimořádnou, výminečnou. Kdo Boha upřímně miluje a Jeho milosti opravdu dosíci chce, jest zajisté také ochoten, učiniti vše, co Bůh na něm žádá; hned předem musili bychom říci, že nemá ani pravé lásky ani pravé lítosti, kdo by nechtěl užíti prostředku, jejž Bůh k odpuštění hříchů ustanovil, kdo by nechtěl zpovídati se.

Ihned, jakmile jsme dokonalou lítost vzbudili, tedy před svátostním rozhřešením. Tím účinkem liší se lítost nedokonalá a dokonalá; neboť i nedokonalou lítostí docházíme odpuštění hříchů, ale teprve po svátostném rozhřešení; kdežto dokonalou lítostí ihned nabýváme ospravedlnění, dříve ještě, než jsme se zpovídali.

V nebezpečí smrti a ve všech oněch případech, ve kterých zpověď jest nemožna, lítost dokonalá nahražuje svátost pokání. Avšak povinnost zpovědi se dokonalou lítostí neodstraňuje a proto lítost vyžaduje úmysl, zpovídati se. I když jsme tedy dokonale litovali hříchů svých, a tím nyní odpuštění jejich nabyli, přece ještě zbývá nám povinnost, že ze hříchů těch (jsou-li to hříchy těžké) co nejdříve se zpovídati.

Účinek lítosti dokonalé není jen na případy nebezpečí smrti a nemožnosti zpovědi obmezen. Naopak dokonalá lítost ospravedlňuje vždycky, kdykoliv ji vzbuzujeme, i mimo výše uvedené neb podobné případy.

Z vyložené úvahy poznáváme, jak veliký jest význam dokonalé lítosti v životě lidském. Jsme-li obtíženi těžkými hříchy a hrozí-li nám nebezpečí smrti, aniž bychom se mohli zpovídati, tu dokonalá lítost jest jedinou možnou záchranou naší. Ale i jindy, kdy nevězíme v podobném nebezpečí, jest vítaným prostředkem zbaviti se těžkých hříchů a získati milosti Boží. Jest to spolu důkazem nevystihlé dobrotivosti Boží, která nám umožňuje kdykoliv a kdekoliv ztracené milosti opět nabýti.

Vzbuzujeme často lítost dokonalou, třeba jen kratince; činme tak zejména při večerní modlitbě. Tímto zbožným cvikem nabudeme dvojí výhody. Předně vyrovnáme tím jaksi každodenně účet svůj a nebude nám třeba báti se, že by náhlá smrt nás stihla nepřipraveny. Za druhé však nabýváme cviku, tak že se úkonu dokonalé lítosti snadno přiučíme a nebude nám obtížno vzbuditi ji, kdybychom nepředvídaně v nebezpečí smrti se octli.

§ 10. **Hříchy proti lásce.**

Lásce příčí se každý těžký hřích, niče v duši milost posvěcující; zvláštním však způsobem protivuje se lásce 1. vlažnost, 2. nenávist proti Bohu.

1. Vlažnost čili netečnost v životě duchovním s nechutí obrací se od dober nadpřirozených, jelikož získání a udržování jejich s obtížemi spojeno jest. Jest to jakási duševní lenost, a katechismy ji pod tímto jménem uvádějí mezi hříchy hlavními. Vlažnost sama jest hříchem jen lehkým; snadno však z ní vznikají jiné, i těžké hříchy, a právě proto jest hříchem hlavním. Kdo vlažnosti a duševní lenosti se oddává, ten koná jaksi omrzele křesťanské povinnosti své; a nepřemůže-li ji včas, upadá snadno ve hříchy, snad i těžké.

2. Nenávist proti Bohu a odpor proti Němu jest onen děsný hřích, kterým člověk Boha nenávidí, buď pro Jeho spravedlnost, že hřích trestá, nebo proto, že člověk nedošel vyslyšení některých svých proseb, nebo i z nepřirozeného, řekněme jaksi ďábelského záští proti Bohu. Jest to nejtěžší a spolu i nejděsnější hřích, jehož člověk schopen jest. Nešťastný takovýto zaslepenec uráží Boha, jen aby Ho urážel. Bližnímu milosti Boží nepřeje a závidí; snaží se, svésti jej ku hříchu, jen aby Bohu nesmrtelnou duši odňal (hřích proti Duchu svatému). Církev a království Boží na zemi pronásleduje, protože jest to dílo Boží; naproti to u však podporuje, co proti Bohu, církvi a víře směřuje, jen z nepřátelství proti Bohu.

§ 11. **Bohopocta.**

Bohopocta jest buď přímá nebo nepřímá. Bohopoctou přímou klaníme se Bohu, bohopoctou nepřímou ctíme Rodičku Boží, anděly, svaté a světice.

Pojem poklony vykládá se v širším i užším smyslu. Poklonou v širším toho slova smyslu rozumíme každý projev úcty, komukoliv vzdávaný; v tom smyslu klaníme se nejen Bohu, ale i lidem, a v Písmě svatém

se toho slova právě v tomto širším smyslu velmi zhusta užívá. Také dle obecné mluvy vzdáváme poklonu i lidem. Avšak v náboženském názvosloví má slovo „poklona“ a „klaněti se“ svůj ustálený užší význam a znamená onu poctu, která výlučně jen Bohu náleží a žádnému tvoru (bez výtky modlářství) vzdávati se nesmí. Klaníme se Bohu uznávajíce a vyznamenávajíce, že Bůh jest našim Stvořitelem a Pánem, a že na Něm úplně závislí jsme. V tom smyslu klaníme se Bohu, nejsvětější Trojici, Otci, Synu, Duchu svatému, Ježíši Kristu, Bohočlověku, Božskému Srdci Páně, nejsvětější Svátosti oltářní.

Jiného rázu jest pocta vzdávaná nebešťanům, kteří došedše blaženosti věčné s Bohem co nejúžeji spojeni jsou. Proto dle náboženského názvosloví neklaníme se jim, nýbrž ctíme je. Ctíme pak je, poněvadž jsou miláčkové a přátelé Boží. Pocta-jim vzdávaná platí přímo jim, nepřímo však a v důvodech platí Bohu. Jest tedy rozdíl: Bohu se klaníme; nebešťany ctíme a o jejich přímluvu u Boha prosíme. Veřejnou poctou ctíme Rodičku Boží, svaté anděly a ony vyvolence Boží, jež od církve za svaté nebo blahoslavené vyhlášeni byli. Soukromou poctou může i e pak i ony osoby ctíti, o kterých máme mravní přesvědčení, že v milosti Boží zemřeli.

Člověku jest přirozeno, že lásku a úctu vzdávanou osobám milovaným rád přenáší na památky po těchto zesnulých. Dítě má v úctě hroby rodičů svých, váží si věcí, jichž užívali, a obrazy jejich zavěšuje na čestném místě příbytku svého. Stejným důvodem ctíme ostatky svatého kříže a nástroje, jimiž Spasitel umučen byl, jelikož nám připomínají naše vykoupeni. Ctíme ostatky těl světců čili relikvie, vědouce, že tato těla při posledním soudu oslavena budou a že Bůh jimi již mnohé zázraky učinil. Našemu náboženskému citu přispívají kříže a posvátné sochy a obrazy, které rovněž přiměřeným způsobem ctíme. Při tom však víme, že tato úcta nikdy neplatí těm mrtvým předmětům, nýbrž jen a jen oněm nebešťanům, které ony nám představují nebo připomínají.

Výlučným projevem poklony Bohu povinné jest o b ě ť, jež jediné Bohu obětovati se smí; obětovati tvorům bylo by modlářstvím. Obětí novozákonnou jest m š e s v a t á, která jen Bohu se obětuje. Rodičce Boží, andělům a svatým se mše svatá neobětuje a obětovati nesmí; ale slouží se k jejich cti a chvále.

Ostatní úkony bohopocty jsou společny bohopoctě i přímé i nepřímé, jsouce projevem i poklony i pouhé úcty; ba některé z těchto projevů lze i lidem vzdávati. Tak na př. modlíme se k Bohu i k svatým, kloníme hlavu, klekáme, ruce spínáme, křižujeme se, v prsa se bijeme, smekáme, kadidlo a světla zapalujeme atd. Z okolností a hlavně z úmyslu konatelova pak vyplývá význam toho kterého způsobu pocty.

§ 12. **Modlitba.**

Vynikajícím úkonem bohopocty (a ovšem také víry, naděje a lásky) jest m o d l i t b a čili z b o ž n é p o z d v i ž e n í m y s l i k B o h u. Modlitbou Boha chválíme nebo Jemu děkujeme nebo jej o něco prosíme nebo zbožně rozjímáme.

Dle způsobu, jímž se modlíme, jest modlitba buď jen vnitřní nebo spolu slovná. V n i t ř n í m o d l i t b a zůstává při pouhých zbožných myšlenkách a citech, s l o v n á m o d l i t b a pak je odívá slovy buď nahlas nebo jen „v duchu“ (neslyšitelně) říkanými. Vnitřní modlitba jest jádrem modlitby a dodává jí ceny; modlitba pouze slovná bez vnitřního pozdvižení mysli k Bohu by ceny neměla.

Slovná modlitba jest buď soukromou nebo veřejnou. S o u k r o m á m o d l i t b a jest ona, kterou konáme sami pro sebe, nebo také ona, kterou konáme společně s jinými, ale jen jako osoby soukromé, na př. s p o l e č n á m o d l i t b a ranní neb večerní ve zbožných křesťanských domácnostech. V e ř e j n á m o d l i t b a jest ona, kterou koná kněz neb duchovní se sborem věřících z rozkazu a jménem církve; jest částí v e ř e j n é b o h o s l u ž b y.

Každá modlitba směřuje k Bohu, některá přímo, některá nepřímo; v některých modlitbách přímo k Bohu

mluvíme, v jiných však děje se tak nepřímo, když vyvolence Boží vzýváme a o přímluvu u Boha prosíme. Veřejnou modlitbou vzýváme Rodičku Boží, anděly, světce a světice, blahoslavence; soukromou modlitbou pak můžeme mimo ně vzývati i osoby, o kterých se domníváme, že v milosti Boží zesnuly, jakož i pokřtěné děti, zemřelé prve než k užívání rozumu došly, a duše v očistci.

Modlitba vůbec a zvláště modlitba prosebná jest nám ku dosažení věčné blaženosti nezbytně potřebná; nedojde cíle svého, kdo vůbec se nemodlí. Tuto pravdu snadno pochopíme, uvážíme-li, že bez milosti Boží nelze věčného spasení dojíti a že Bůh pravidelně jen těm udílí milost Svou, kteří Jej o ni prosí. Proto máme často se modliti. Ten smysl mají slova evangelia (Luk. 18, 1.): „Potřebí jest vždycky se modliti a neustávati.“ Máme se modliti na počátku svého duševního života (přišedše k užívání rozumu) a častěji v životě, zejména v těžkém pokušení, v tísních a potřebách jsme-li v stavu těžkého hříchu, přijímáme-li svaté svátosti, uložena-li nám modlitba za pokání a pod., a konečně ovšem hrozí-li nebo nastává-li smrt. Těžce hřeší, kdo by, ač moha, po delší dobu (asi měsíc nebo dva měsíce) vůbec se nemodlil.

Zbožný křesťan modlí se pravidelně v určitých dobách nebo při určitých příležitostech. Tak na př. modlíme se ráno, večer, před jídlem a po jídle, když se zvoní „Anděl Páně“ a pod. Avšak přikázány tyto modlitby nejsou; jsou jen zbožným zvykem a proto nehřeší proti nějakému přikázání ani lehkým hříchem, kdo tu a tam ranní neb večerní neb jinou obvyklou modlitbu vynechává, může však zhřešiti netečností. Kdo pak modlitby ty koná, může je konati jakýmkoli (ovšem slušným) způsobem, tedy nejen kleče, ale také stoje, sedě, leže; a voliti modlitby, jaké chce. Ovšem nejkrásnější a nejvhodnější modlitby jsou: kříž, Otčenáš, Zdrávas, Věřím v Boha a jiné církví doporučené modlitby.

Dobře konaná modlitba jest dobrým skutkem a proto má tytéž účinky, jako každý jiný dobrý skutek, jsouc skutkem záslužným a skutkem smírným. Mimo tyto

účinky má však modlitba ještě zvláštní účinek svůj: dochází vyslyšení.

Modlitba vykonaná ve stavu milosti jest skutkem záslužným (viz IV., § 7.), rozmnožuje milost posvěcující a získává nárok na vyšší stupeň blaženosti nebeské. Ale i modlitba vykonaná ve stavu těžkého hříchu nezůstává bez odměny; hříšník jí dochází milosti napomáhající ku pokání, po případě dochází odměny v životě vezdejším zde na zemi.

Modlitba jest skutkem smírným, podobně jako půst a almužna; modlitbou totiž můžeme zadost činiti za hříchy své a zejména odpuštění nebo alespoň snížení trestů časných i očistcových získati.

Řádně konaná modlitba dochází vyslyšení. Jest to účinek neklamný a naprosto jistý; sám Spasitel nám jej slavnostně zaslíbil, řka (Luk. 11, 9.): „Já' pravím vám: proste a bude vám dáno; hledejte a naleznete; tlucte a bude vám otevřeno. Nebo každý, kdo prosí, béře; a kdo hledá, nalézá; a tomu, kdo tluče, bude otevřeno.“ A opět (Mat. 21, 22.): „Všecko, začkoli prositi budete na modlitbě věříce, vezměte.“ A podobně (Jan 16, 23.): „Zajisté pravím vám: Budete-li zač prositi svého Otce ve jménu mém, dá' vám.“ Máme tedy slavnostní a neklamná zaslíbení Spasitelova, že každá naše řádně konaná modlitba dojde vyslyšení.

Ovšem dlužno míti na paměti samozřejmou podmínku: Dosáhneme věci žádané, nepřekáží-li našemu spasení. Dodatek ten nazýváme samozřejmým; neboť Bůh nebyl by dobrotiv, kdyby nám na prosbu naší udělil i to, co my v nerozumu svém pokládáme za dobro, co však ve skutečnosti bylo by naším neštěstím. Podobně matka, milující dítě své, nedá mu nože neb ohně i kdyby dítě sebe více oň žadonilo. Avšak ani v takovém případě neprosíme nadarmo, neboť místo žádaného neštěstí udělí nám Bůh věc v pravdě prospěšnou, o kterou bychom jistě žádali, kdybychom prospěch její znali.

Vyslyšení však dochází jen modlitba dobře a náležitě konaná. Tou pak bude naše modlitba, vyhovíme-li těmto podmínkám:

1. Modleme se pobožně, majíce mysl svou k Bohu obrácenu, neboť modlitba jest pozdvižení mysli k Bohu.

2. Modleme se pozorně, bez roztržitosti. Roztržitým je, kdo při modlitbě obírá se věcmi, které k modlitbě nenáleží nebo jí i snad překážejí. Úmyslná a dobrovolná roztržitost při modlitbě jest hříchem lehkým; nezaviněná a mimovolná roztržitost ovšem hříchem není.

Pozornost vyžaduje alespoň tolik, abychom majíce úmysl modliti se, o to dbali, abychom slova a věty modlitby řádně říkali (nebo při zbožné písni zpívali). Tato nejnižší míra pozornosti při modlitbě stačí; ba někdy ani nelze více žádati, na př. říkáme-li modlitbu v řeči nám nesrozumitelné (ministrant, neumí-li latinsky) nebo záleží-li nám na tom, abychom při veřejné modlitbě se nemýlili a pod. Kdo však chce modlitbou nejen vyhověti povinnosti své, nýbrž i duši a srdce oblažiti, snaž se pochopiti smysl a obsah říkaných slov nebo volně rozjímej. Prvého způsobu (pochopiti smysl a obsah) užijeme, čtouce z modlitebních nebo jiných knih. Druhý způsob (volné rozjímání) doporučuje se při modlitbách mechanicky konaných, zejména když známé a často říkané modlitby (Otčenáš, Zdrávas) několikráte opakujeme. Příkladem uvádíme růženec; odříkávajíce mechanicky na kuličkách otčenáše a zdrávasy při tom představujeme si tajemství vložené a rozjímáme o něm nebo vzbuzujeme lítost nad svými hříchy nebo prosíme Boha o nějakou milost nebo děkujeme a pod. Tak stává se růženec modlitbou krásnou a zajímavou.

3. Prosme důvěrně, vědouce, že Bůh nás vyslyší, není-li žádaná věc na ujmu našeho blaha; prosme spolu sodevzdaností do vůle Boží, přenechávajíce Bohu a svaté Jeho vůli, kde, kdy a jak nás vyslyšeti chce. Spasitel na hoře Olivetské nám dal příklad, modle se (Luk. 22, 42.): „Ne Má vůle, ale Tvá buď."

4. Modleme se vytrvale, nepřestávajíce modliti se, když nás Bůh hned nevyslyší. Zvláště vytrvale modleme se za šťastnou hodinku smrti a dosažení věčné blaženosti.

Jsme povinni modliti se za sebe, za živé, za mrtvé.

Jsme povinni modliti se za sebe. Kdo se dobře

modlí, připravuje srdce své pro přístup milosti Boží a dosahuje jí. Nerozumně jedná, kdo vlastní modlitbu zanedbávaje spoléhá se na modlibty cizí za něho konané; ty mu prospěti mohou, ale nemusí.

Jsme povinni modliti se za živé, zejména za dobrodince a osoby, k nimž láska nebo povinnost nás víže.

Jsme povinni modliti se za mrtvé, za duše v očistci; i tu v první řadě za dobrodince a osoby nám drahé, ale v druhé řadě také za všechny duše v očistci. Jest to skutek Bohu milý, a nejen duším v očistci, nýbrž i nám velmi prospěšný. „Svatá a spasitelná jest myšlenka za mrtvé se modliti, aby od hříchu sproštěni byli.“ Makk. 12, 46.

Jest nám ještě hleděti k otázce, jakými slovy modliti se máme. Nejkrásnější modlitbou jest modlitba Páně, k ní pak pojí se pozdravení andělské, apoštolské vyznání víry a jiné modlitby, jichž v církvi se užívá. Ty mají jaksi ráz obecný. Ve zvláštních záležitostech nejlépe odíváme prosby své vlastními svými slovy; tím modlitba naše nabude zvláštní upřímnosti a vroucnosti. Poněvadž však toho nedovede každý, nebo dovede někdy, ale nedovede jindy, záhodno jest užívati modlitebních knih. Při výběru jejich buďme však velmi opatrni, užívajíce jen těch modlitebních knih, které církevní vrchností schváleny a s jejím povolením vydány jsou.

§ 13. **Hříchy proti bohopoctě.**

Bohopoctě příčí se: modlářství, svatokrádež, svatokupectví, pověra.

1. Modlářstvím hřeší, kdo tvorům se klaní a jim vzdává poctu, která jediné Bohu náleží. Vědomé modlářství jest hříchem těžkým.

Svatokrádeží čili svatopychem hřeší, kdo osoby nebo místa nebo věci Bohu zasvěcené zneuctívá. Dle předmětu jest svatokrádež buď osobní nebo místná nebo věcná.

Svatokrádeží osobní hřeší, kdo se s duchovní

osobou proti čistotě proviňuje nebo duchovní osobu zabijí, raní, týrá, věznì; hřeší težce.

Svatokrádeží místní hřeší, kdo v chrámu nebo na posvěceném hřbitově někoho vraždí nebo zlomyslně těžce raní, nebo jinověrce nebo osobu církevně vyobcovanou pohřbívá; kdo do chrámu zlomyslně se dobývá, jej boří, zažehává, pustoší, v něm rvačky vyvolává, hodokvasy pořádá, užívá ho jako stáje, vůbec něco koná, co svatosti místa se příčí; každý takovýto čin jest hříchem těžkým. Není však ani svatokrádeží ani hříchem, užívá-li se chrámu v pádu potřeby jako nemocnice nebo noclehárny, nebo prodávají-li se v něm drobné náboženské předměty (ovšem jen v mírném rozsahu), nebo jestliže někdo něco málo v kostele jí nebo pije, ovšem pokud tím úcta k domu Božímu netrpí.

Svatokrádeže věcné dopouští se a těžce hřeší, kdo neplatně se zpovídá nebo nejsvětější Svátost oltářní nebo některou svátost živých ve stavu těžkého hříchu přijímá; kdo posvěcených nebo požehnaných bohoslužebných rouch neb nádob k účelům světským užívá; kdo slova Písma svatého nebo posvátných obřadů na necudné žerty překrucuje. Jsou to vesměs hříchy těžké. K těmto hříchům řadí se krádež věcí posvátných, posvěcených a požehnaných, svatých ostatků, svatých olejů; a dále nespravedlivé zabírání, uchvacování, kupování a nabývání statků církevních. Takovéto svatokrádeže jsou též hříchy těžkými; mírní se však na hřích lehký, je-li předmětem krádeže věc i cenou i významem svým nepatrná. Budiž ještě přidáno, že svatokrádeží jest krádež a nespravedlivé nabývání statků církevních; není však svatokrádeží, nýbrž jen krádeží (proti sedmému přikázání), krade-li zloděj soukromý majetek osob duchovních, nebo krade-li na statcích duchovenských neb zádušních, na př. dříví z lesa, úrodu s pole a pod.

3. Simonií nebo svatokupectvím hřeší, kdo dobra duchovní nebo věci s takovými dobry spojené za peníze nebo hmotný prospěch prodává nebo kupuje. Jméno své má simonie dle Šimona kouzelníka (Skut. ap. 8, 18), jenž v Samaří apoštolům nabízel peníze za udělení pravomoci duchovní. Simonií též hřeší, kdo za

peníze nebo hmotnou úsluhu církevních obročí a úřadů nabývá nebo je uděluje; kdo různé předměty nad hmotnou jejich cenu z toho důvodu dráže prodává, že posvěceny nebo požehnány jsou nebo svaté ostatky obsahují.

Mešní stipendia a štolové poplatky nejsou svatokupectvím, poněvadž peníz při nich placený nedává se za posvátný úkon, nýbrž jen jakožto povinný příspěvek ku nutné výživě kněží. Mešní stipendium jest peníz, který přináší katolík knězi se žádostí, aby kněz na ten a takový úmysl sloužil mši svatou; penízem tím účastní se katolík mešní oběti, přispívaje k ní sám peněžitou obětí svou. Štolové poplatky pak jsou jen uznáním povinnosti farníků vydržovati si svou duchovní správu. V starších dobách znali křesťané povinnost svou, vědouce, že dle slov apoštolových, kdo oltáři slouží, od oltáře živ býti má; a kde církev nemá dostatečného nebo vůbec žádného majetku, nezbývá věřícím, než aby sami se starali o výživu duchovních svých a o udržování bohoslužby,*) podobně jako státní občané povinni jsou daněmi přispívati na různé potřeby státní a výživu státních zřízenců. Štolové poplatky pak jsou spravedlivé, jelikož se vybírají jen od těch, kteří od duchovních zvláštní služby žádají.

§ 14. **Pověra.**

Pověrou hřeší, kdo užívaje prostředků nepřiměřených chce pomocí ďábelských nebo jiných tajemných vlivů něčeho docíliti, čeho by po přirozeném řádu těmito prostředky docíliti nemohl. Dle účelu svého jest pověra buď pověrečným hádáním nebo čarováním. Hádáním chce pověrec neznamé věci seznati nebo budoucí příhody předvídati; čarami čili kouzly chce mimořádných nebo zázračných účinků se

*) Tak se děje v Americe, a v mnohých jiných zemích, kde církev majetku nemá nebo míti nesmí. Americké katechismy vypočítávají šestero přikázání církevních, a mezi nimi na pátém místě příkaz o peněžitém příspěvku na výživu duchovních a vydržování katolické bohoslužby a katolických škol.

dodělati. K obému užívá pověrec nezpůsobilých a nepřiměřených prostředků, které však dle přirozené působivosti své čekaných účinků míti nemohou. Někdy také pověrec se domnívá, že prostředků těch musí přesně a právě v té míře, v té době, na tom místě, za těch okolností, tím způsobem užíti, jak to jeho pověra předpisuje; a že zdar či nezdar jeho počínání právě na těchto malichernostech visí, ač zdravý rozum a zkušenost učí, že tomu tak býti nemůže. Však také pověrec účinek prostředků svých nepřipisuje přirozené jejich působivosti, nýbrž buď ďábelskému, nebo nějakému jinému nadpřirozenému a tajemnému vlivu.

Pověra, která ďábelský nebo jinaký pekelný vliv předpokládá nebo se ho dovolává, jest hříchem velmi těžkým, jelikož pověrec takovouto dovršenou a zlomyslnou pověrou přímo a vědomě Boha se zříká a ďábla se přidržuje. Na věci nemění, zda-li pekelné mocnosti skutečně přispívají čili nic a zda-li jeho pokus se daří či nedaří.

K ní druží se pověra, která nedovolává se sice vlivu ďáblova, ale přece vlivu jiných nějakých mocností, duchů, zjevů, nebo i neznámých andělů, svatých, světic, nebo vůbec tajemných bytostí. Její hřích ovšem nedosahuje zloby pověry dovršené a zlomyslné, jelikož nevybízí ďábla přímo k soukonu; však přece činí tak nevědomky a nepřímo, jelikož žádaný účinek jen od ďábla čekati lze. Vždyť pověrec při pověrečném konání svém nemůže čekati pomoci Boží, jelikož Bůh takovéto pomoci pověře nikdy nezaslíbil, nýbrž naopak pověru přísně zakázal; pověrec nemůže čekati pomoci Rodičky Boží, andělů, svatých a světic a duší v očistci, jelikož nedá se mysliti, že by přátelé Boží pomáhali při něčem, co vůli Boží se protiví. A věrou poučeni víme, že Bůh mimo anděly a lidi jiných rozumných bytostí nestvořil, a že není žádných takových duchů a zjevů, o kterých pohanské báje a různé pověsti, báchorky a pohádky vypravují. Čeká-li tedy pověrec nějaký nadpřirozený vliv, a ví-li věrou poučen, že vliv ten nepřichází ani od Boha ani od nebešťanů ani od bytostí vybájených, nezbývá mu, než po zdravém rozumu usouditi, že čekaný vliv, ač dostaví-li se, jen vlivem ďábelským býti může. Pravíme: „po zdravém rozumu“; ale ovšem právě

tohoto rozumného myšlení a uvažování podobným pověrcům se nedostává. Proto také podobnou pověru lze zváti pověrou nevědomosti a nerozumu. Pověrec toho druhu neuvažuje o příčinné souvislosti užívaných prostředků a čekaných výsledků; on prostě jen domnívá se, že „to není samo sebou“ a že „je v tom něco jiného“, a dále nemyslí. Příčinou takovéto pověry jest nevědomost, nerozum, nevzdělanost, lekhověrnost, omezenost, ba snad i hloupost; bývá výsledkem nerozumné výchovy a obcování s lidmi pověrečnými.

I takováto pověra nerozumu a nevědomosti má ráz hříchu těžkého, jelikož alespoň nepřímo dovolává se vlivu ďábelského; ale právě pro nevědomost a sníženou tím příčetnost mírní se často na hřích jen lehký; ba při zvláštních omluvných okolnostech může i hříchu prosta býti. —

Poslední poznámka platí zejména o pověrách lidových, jež dědí se z pokolení na pokolení, a se životem lidu, najmě venkovského, jaksi srostly. Lid na nich lpí, nikoliv však z pověrčivosti, nýbrž z jakéhosi zděděného konservatismu. Nepřikládá jim zvláštního významu, ale nerad se jich vzdává. A nelze upříti, že mnohé z nich dýší krásnou, nelíčenou poesií. Jest zřejmo, že takovéto lidové pověry často ani nezasluhují názvu pověr a bezhříšny jsou.

Výklad o pověrách ať zlomyslných ať nerozumných doplňujeme příklady některých pověr.

Pověrečným hádáním zabývá se vykládání snů, vykládání karet, hádání z ruky, pozorovaní příznivých neb nepříznivých znamení, slévání olova neb vosku, metání losů čítání lichých a sudých předmětů a všechny ty různé způsoby předpovídání věcí budoucích nebo zkoumání věcí neznámých. Míní-li pověrec, že mu při tom nějaká pekelná nebo jiná tajemná mocnost pomáhá, hřeší těžce. Nemyslí-li na žádné nadpřirozené přispění, umírní se hřích jeho na hřích pouze lehký. A konání jeho jest snad i hříchu prosto, jestliže ani on ani ostatní účastníci výkladům nevěří a jen ze žertu nebo pro zábavu se jimi obírají. Ovšem dlužno přidati, že podobné zpytování budoucnosti a věcí neznámých, i když se děje

jen ze žertu nebo pro zábavu, přece bývá nebezpečno, jelikož by některý účastník je (třeba později) vážně pojímati a pověře propadnouti mohl. Těžce však hřeší, kdo řemeslně karty vykládá nebo z ruky čte atd., i když (jak obyčejně bývá) sám svým výkladům nevěří, jelikož výklady svými pověru šíří a výroky svými zákazníky klame, zbytečnou hrůzou děsí, lichými nadějemi živí, proti jiným osobám popuzuje, svár a mnohé neštěstí působí. Stejná poznámka platí o pověrečném hledání zlodějů neb škůdců; v podobném hádání tkví nejen pověra, nýbrž i (obyčejně křivé) podezřívání, z čehož pak vzniká nedůvěra, hněv, mstivost atd.

Čáry a kouzla s voláním pekelných neb jiných tajemných bytostí jsou hříchy těžkými. Kdo však při pověrečných svých výkonech na žádné nadpřirozené nebo mimopřirozené přispění nemyslí, hřešívá jen lehce. A konání jeho je hříchu prosto, připisuje-li čekaný výsledek jen přirozeným, dosud však neznámým nebo ne dosti poznaným silám.

Dle toho budiž ze ména lidové a sympatétické léčení posuzováno. Užívání „lidových prostředků“ jako léčiv není pověrou. Hojivost alespoň některých lidových prostředků není ani osvědčena ani vyloučena; u některých pak neprospívá sice sám prostředek, ale prospívá způsob, jakým se ho užívá (n. p. ranní vstávání, omývání vodou, potírání chorého údu); mnoho také pomáhá suggesce. Pověrou však jest, choroby zažehnávati a zařikávati. Kdo takto léčiti chce nebo léčiti se dává, hřeší; z důvodu pověry obyčejně jen lehce. Úmyslně přidáváme slova: „z důvodu pověry“, hledíce jen k výtce pověry; avšak nezřídka lidové léčení a zejména zařikávání a zažehnávání chorob zasluhuje ostřejší výtky, hledíme-li k povinné péči zdravotní. Nezřídka totiž lidé nevzdělaní a pověrčiví spoléhají na různé lidové prostředky nebo na různá říkání, a nevolají lékaře včas, dokud ještě bylo možno pomoci; nemoc pak snadno se zhorší a následuje pak snad dlouho trvající choroba, ba snad i smrt. A tak lidové léčení bez lékaře a zejména zařikávání a zažehnávání bez léků při vážných

a nebezpečných chorobách příčí se pátému přikázání, a z toho důvodu stává se snadno hříchem těžkým.

Některé pověry, zejména však zažehnávání a zaříkávání halí se v roucho náboženské, užívajíce různých modliteb; a tím právě mnohého dobromyslného křesťana svádějí. Někdy lze pověrečnost té které modlitby hned na první ráz poznati, zejména vzývají-li se nějací tajemní svatí neb světice, jichž církev nezná a nectí, nebo zavládá-li v modlitbě duch, který s křesťanskou modlitbou se nesrovnává, nebo slibuje-li modlitba neklamně a neomylně nějaký účinek, který ani na zaslíbení Božím ani na ustanovení církevním se nezakládá, nebo připojují-li se nějaké zvláštní, obyčejně nesmyslné podmínky, které k čekanému účinku v žádném příčinném spojení nejsou atd. Někdy však bývá nezkušenému těžko, poznati pověrečnost té které modlitby. Takovému nebezpečí vyhne se svědomitý křesťan snadno, neužívá-li modliteb, nemajících církevního schválení.

§ 15. **Spiritismus.**

Pověrou dnes velmi rozšířenou a spolu velmi nebezpečnou jest spiritismus čili pokus domlouvati se s osobami zemřelými a různými duchy; odtud jeho latinské jméno (spiritus = duch) a český název „duchaři". K tomu cíli odbývají se buď společná sezení nebo také soukromá vyvolávání duchů. Duchům předkládají se různé otázky, k nimž oni různým napřed ustanoveným způsobem odpovídají, n. př. klepáním, údery, písmem, a někdy i slovem; v posledním případě bývá některý účastník prostředníkem (medium) mezi duchem a přítomnými, upadávaje ve zvláštní jakési bezvědomí, v němž pak prý duch skrze něho mluví. Ve shromážděních spiritistických dějí se někdy podivné věci, zaznívá hudba a různé hlasy, ukazují se různá světla a zjevení, těžké předměty se snadno pohybují a lehké stávají se nehybnými a p.

Velmi veliká, ba snad největší část spiritistických zjevů jest jen klam a podvod, umožněný jednak prohnaností a dovedností pořadatelů neb medií, jednak

bezmeznou lehkověrností a důvěřivostí účastníků; klam a podvod umožňuje se tím, že sezení dějí se ve tmě nebo přítmí a že pořadatelé v různých eskamotérských praktikách se vyznají. Účastníci pak předem již jsouce přesvědčeni, že duchové přijdou, slepě věří; a i když se podvodu přijde na stopu, spíše soudí, že byli některým lstivým a potměšilým duchem ošáleni. Rozumný člověk ovšem soudí jinak.

Avšak nějaká, ovšem malá část spiritistických zjevů nedá se přirozeným způsobem vysvětliti. Z různých úkazů, zejména však z obsahu daných odpovědí lze souditi, že při spiritismu někdy skutečně účastni jsou duchové. Dobří duchové (andělé a nebešťané) to jistě nejsou, neboť ti by nečinili, co Bůh zakázal, a nemluvili by tak necudně, rouhavě, bludařsky a bezbožně. Jsou to tedy jen duchové zlí, ďáblové. Tím pak jest nade vši pochybnost dokázáno, že spiritismus jest pověrou dovršenou a zlomyslnou.

Proto také každá účast při spiritistických sezeních a každé spiritistické konání jest hříchem těžkým. Jen úžasná nevědomost a hloupost mohla by hříšnost spiritismu poněkud umírniti.

Vedle zloby pověry tají se však ve spiritismu ještě jiná zloba, nevěry a bludařství. Během časů vyvinulo se totiž zvláštní náboženské vyznání spiritismu, které téměř všechny základní pravdy křesťanské věrouky a mravouky podkopává. Toto spiritistické náboženství jest tím nebezpečnější, jelikož užívá křesťansko-katolických názvů, ale jim zcela jiný smysl podkládá, čímž mnohé nevědomé katolíky svádí. Proto také i spiritismus sám i spiritistická četba těžkými církevními tresty se stíhají. Spiritismus jest tedy i z důvodu víry hříchem velmi těžkým.

Ještě dlužno přidati, že pěstování spiritismu škodí na zdraví tělesném i duševním, a že již mnoho lidí ze spiritismu pozbylo rozumu; nový to důvod svědčící o hříšnosti spiritismu.

Spiritisté při svých produkcích rádi užívají animalního magnetismu a hypnotismu; jest nám tedy i o něm promluviti.

§ 16. **Magnetismus a hypnotismus.**

Spiritisté při svých pokusech často užívají magnetismu a hypnotismu, a obráceně zase mnozí magnetiséři a hypnotiséři spiritismem se obírali. Tím se stalo, že lidé věci neznalí měli za to, že magnetismus čili hypnotismus a spiritismus k sobě patří. Ale není tomu tak, neboť magnetismus a hypnotismus jsou věci, které přirozeně vysvětliti se dají a proto výtky pověry prosty jsou.

Magnetismus jest název starší; přívrženci jeho domnívali se, že v lidském těle jest zvláštní fluidum, magnetismu podobné, jež z toho důvodu magnetismem animálním čili zvířecím nebo živočišným nazývali. Pozdější však badatelé poznali, že tu nejde o magnetismus, nýbrž o zvláštní, uměle vyvolanou poruchu nervovou se zjevy lethargickými, kataleptickými a somnambulickými. Zejména budily pozornost zjevy somnambulické, jež pro svou podobnost se spánkem (po řecku „hypnos“) zvány hypnosou; nauka o stavech těch a vyvolávání jejich zvány hypnotismem. Člověk, který je vyvolává, jest hypnotisér; člověk, na němž se vyvolávají a který v hypnosu upadá, jest pacient, čili medium; budiž však výslovně podotknuto, že název „medium“ jest nesprávný a že zbyl z oněch dob, kdy hypnotismus se spiritismem spojen byl.

Hypnotisování děje se různým způsobem; někdo to dovede, jiný nikoliv. Také vnímavost hypnotická a suggestivní jest různá, někdo v hypnosu upadne snáze a dříve, jiný teprve po delší námaze, nebo vůbec ne. Nikdo však nemůže býti proti své vůli hypnotisován; a proto hypnosa, alespoň první, nikdy se nezdaří, jestliže pacient se hypnose brání a nechce býti hypnotisován. Ale po opětovaných hypnosách samostatnost pacientova slábne a on stává se závislým na svém hypnotiséru, ba téměř jeho otrokem.

Hypnotismus má své přátele i nepřátele. Zastánci jeho tvrdí, že jím se dají některé, zvláště nervové choroby léčiti a snad i vyléčiti. O tom souditi náleží jen odborným lékařům. Proti tomuto velmi omezenému a nejistému prospěchu vykazuje však hypnotismus mnohé

nebezpečné, ba i záhubné následky, jež zejména po častých hypnosách se dostavují: trvalé porušení nervové soustavy, úporné bolesti hlavy, seslabení, ba i ztráta zraku neb sluchu, nespavost, tělesná slabost, zblbnutí, šílenství, zuřivost; po mravní stránce život eroticky a sexuelně výstřední, zejména mezi hypnotisérem a pacientem atd.

Hypnosa podobá se jedu; má své záhubné následky; a jestiže někdy a někde prospívá, může býti snad i lékem, ale jen v rukou svědomitého a dovedného lékaře.

Z těchto úvah vyplývají tato mravní pravidla o hypnose a hypnotisování:

Pacient podrobiž se hypnose jen v těch případech, ve kterých svědomitý a dovedný lékař ji za nutnou nebo alespoň prospěšnou prohlásil. Není však dovoleno hypnotisovati bez dostatečného důvodu, n. p. pro zábavu. Hypnotisovati smí jen lékař (o. z. tr. § 343). Jsou-li hypnotisér a pacient různého pohlaví, buďtež přítomni důvěry hodní svědkové. Hypnosa pak nebudiž příliš častá, a mezi jednotlivými hypnosami buďtež dostatečné mezery, ku zotavení tělesného organismu potřebné.

VII. Druhé Boží přikázání.

§ 1.

Druhé Boží přikázání úplně (II. Mojž. 20, 7.) zní takto: „Nevezmeš jména Hospodina, Boha svého nadarmo, neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo bude bráti jméno Hospodina, Boha svého nadarmo.“ V katechismech čteme je ve znění zkráceném: „Nevezmeš jména Božího nadarmo.“

Druhé přikázání Boží přikazuje jméno Boží v úctě míti; zakazuje jméno Boží zneuctívati.

Jméno Boží zneuctívá,

1 kdo jméno Boží a jiná jména posvátná nadarmo béře,

2. kdo kleje,

3. kdo se Bohu rouhá,

4. kdo hříšně přisahá nebo přísahy úmyslně neplní,

5. kdo slib Bohu učiněný ruší.

§ 2. **Hříchy proti druhému Božímu přikázání.**

1. Jméno Boží a jména posvátná nadarmo béře kdo je lehkomyslně a bez úcty, jen na výraz podivu nebo netrpělivosti nebo jiného hnutí mysli vyslovuje. Posvátných jmen nadarmo bráti jest hříchem jen lehkým (ač nepřistupuje-li k tomu zlomyslné klení neb rouhání); a i tento lehký hřích ještě často se zmenšuje nepozorností neb nedopatřením. Není však žádným hříchem, nýbrž naopak skutkem dobrým, vyslovujeme-li

jména posvátná v zármutku, bolesti, neštěstí atd. abychom nabyli útěchy, nebo v pokušení, abychom snáze odolali, nebo v zbožném pozdvižení mysli.

2. Kleje, kdo ze zlosti, netrpělivosti, podivu, zvyku, lehkomyslnosti atd. užívá svatých nebo posvátných, nebo po případě zlověstných jmen neb názvů. Přeje-li zároveň bližnímu neb jiné rozumné bytosti něco zlého, nebo nerozumnému tvoru zkázu, díme, že proklíná. Téměř každý národ má svůj zvláštní způsob klení, někdy hrůznější, někdy méně hrůzné. Je-li klení spojeno s rouháním, jest hříchem těžkým. Toto však neshledáváme v našich českých obvyklých kletbách, a proto různá ona klení, kterých lid náš užívá, jsou hříchy jen lehkými, které někdo nepozorností a pod. ještě se mírní. Zbožný křesťan ovšem, ač ví, že klíti není hříchem těžkým, přece kleteb se vystříhá, a přivykl-li jim, snaží se odložiti nechvalný tento zvyk.

Přísnějšího pravidla užíti jest při proklínání, jímž bližnímu něco zlého přejeme. Vychází-li naše proklínání ze záští neb hněvu nebo nepřátelství, příčí se lásce bližeńské; a přejeme-li bližnímu značné zlo, stává se naše proklínání hříchem těžkým.

3. Bohu se rouhá, kdo proti Bohu nebo o Bohu potupné řeči vede nebo tak píše nebo slovem, posunkem, písmem, činem a p. na jevo dává, že Bohem opovrhuje, nebo kdo dobrovolně a úmyslně takovými myšlenkami se obírá. Rouháním hřeší také, kdo Boha nepřímo tupí, mluvě potupně o světcích a světicích Božích nebo o svátostech a svatých věcech. Rouhání čili blasfemie jest hříchem velmi těžkým, jedním z nejtěžších; i nepatrná rouhavá poznámka (je-li vážně míněna) jest hříchem těžkým.

4. a 5. Přísaha a slib, a hříchy při nich páchané vyžadují obšírnějšího výkladu, který v následujících paragrafech podáváme.

§ 3. **Přísaha.**

Přísahou dovoláváme se vševědoucího Boha jakožto svědka naší pravdomluvnosti a upřímnosti, žádajíce

Ho spolu, aby dle svaté vůle Své naši pravdomluvnost a věrnost potvrdil a po případě naši prolhanost a věrolomnost na tomto neb onom světě odhalil a potrestal. Nemá tedy žádné ceny přísaha nevěrce, jenž v spravedlivého Boha nevěří.*)

Dvojí věc náleží k podstatě přísahy: úmysl přísežný, 2. slova přísežná. Ve svědomí rozhoduje úmysl přísežný čili úmysl přisahati; na venek však ovšem rozhodná jsou slova přísežná, z nichž poznáváme, že přísežník přísahá. Slova přísežná dovolávají se Boha buď přímo nebo nepřímo; přímo, přísaháme-li při Bohu, nejsvětější Trojici, Ježíši Kristu, Svátosti oltářní; nepřímo, voláme-li za svědky Pannu Marii nebo anděly nebo svaté a světice, nebo přisaháme-li při kříži nebo evangeliu nebo svatých ostatcích nebo vůbec nějaké svaté věci. —

Dle účelu svého jest přísaha buď dokladná nebo záslibná. Přísahou dokladnou čili potvrzovací dotvrzujeme, že pravdou jest, co povídáme. Přísahou záslibnou čili přípovědnou dotvrzujeme, že upřímně chceme státi v daném slibu. K nim druží se přísaha zaklínací, kterou na sebe svoláváme nějaký trest Boží, kdybychom pravdu nemluvili nebo ve slibu státi nechtěli.

Dle zevnějšího obřadu jest přísaha buď slavná nebo soukromá. Přísaha slavná koná se u veřejnosti (n. p. před soudem nebo úřadem) a s jakousi obřadností. Přísaha soukromá koná se mezi osobami soukromými, bez zvláštního obřadu, prostě jen slovy přísežnými. Ale obřadnost přísahy nerozhoduje o její závaznosti, neboť přísaha ať slavná ať soukromá, jen když platná, stejně zavazuje.

Přísaha budiž pravdivá, odůvodněná, spravedlivá.

1. Přísaha budiž pravdivá. Smíme tedy jen to přísežně potvrditi, co za pravdu pokládáme, a jen to přísežně slíbiti, co skutečně splniti chceme. Není-li tomu tak, dopouštíme se křivé přísahy.

*) Ale i nevěrcova křivá přísaha jest těžkým hříchem a propadá trestu Božímu.

Křivá přísaha jest hříchem velmi těžkým, neboť

a) křivou přísahou děje se velké příkoří Bohu, kterého křivopřísežník béře za svědka vědomé lži nebo vědomého podvodu;

b) křivou přísahou podkopává se vespolná lidská důvěra, více než prostou jen lží nebo prostým jen podvodem, jelikož proti lži a věrolomnosti lze ještě chrániti se přísahou, ale proti křivé přísaze již žádných ochranných prostředků není.

O pravdivosti nebo křivosti přísahy rozhoduje vnitřní přesvědčení, a jen toto, nikoliv však neznámá skutečnost. Hřeší tedy křivou přísahou, kdo při dokladné přísaze domnívá se, že lže, ač ve skutečnosti mluví pravdu; ale nehřeší, kdo přísežně vypovídá dle svého přesvědčení, ač nevědomky se mýlí. Podobně hřeší křivou přísahou, kdo přísežně něco slibuje, s úmyslem slibu nedodržeti, i když později přece ve slibu stojí; nehřeší však, alespoň při přísaze nehřeší, kdo přisahaje má úmysl státi ve slibu, ale později ve slibu nestál, ať proto, že nemohl, ať proto, že později úmysl svůj změnil a tím přísahu porušil.

Dobrovolné porušení přísahy záslibné čili nesplnění slibu přísahou dotvrzeného jest hříchem, a to buď těžkým nebo lehkým, dle svého předmětu. Těžce hřešil, kdo přísežný slib porušil ve věci vážné a důležité; ale jen lehce hřešil, kdo přísežný slib porušil ve věci jen nepatrné a malicherné.

2. Přísaha budiž odůvodněna, t. j. děj se jen z rozumného důvodu. Přísaha totiž není věcí všední, nýbrž mimořádnou událostí. Dle vůle Boží má naše pospolité obcování býti takové, že lze pouhému výroku neb slibu věřiti, aniž by bylo třeba, jej zvláštním způsobem dotvrzovati. Kde v nějaké užší společnosti jen poctivci jsou a kde druh druhu důvěřovati může, není žádných přísah třeba; ale svědčí o mravním poklesu společnosti, jestliže druh druhu již jen na přísahu věří. To míní Spasitel, napomínaje (Mat. 5, 34): „Jáť pravím vám, abyste nepřisahali," t. j. snažili se tak žíti, aby přísah nebylo třeba; a dokládá: „Buď řeč vaše: ano, ano, ne, ne; což pak nad to více jest, od zlého jest;" nestačí-li

pouhý výrok neb slib, třeba-li nad to více, totiž přísahy, vznikl takový stav „od zlého“, neboť vespolná nedůvěra jest jen následkem častých lží a věrolomností.

Rozumným a dostatečným důvodem přísahy jest n. p. rozkaz zákonité vrchnosti, nastoupení úřadu neb služby, smlouva, potřeba získati si důvěry, nedostatek jiných důkazů a p. Hřeší, kdo přisahá bez dostatečného důvodu; je-li však přísaha jeho pravdiva a spravedliva, hřeší jen lehce, Ovšem, kdo si navykl často a zbytečně přisahati, snadno dopouští se tím hříchu těžkého, jednak pro pohoršení, jinak pro nebezpečí křivé přísahy, jelikož při častém a zbytečném přisahání nelze vždy pečlivě ku pravdě přihlížeti.

3. Přísaha budiž spravedlivá, t. j. předmět přísahy budiž mravně nezávadný; čehož zejména při záslibné přísaze dlužno dbáti. Hřeší, kdo přísahou slibuje, že vykoná něco nedovoleného nebo mravně zlého. Nad to pak ještě takováto přísaha jest neplatná, neboť nelze platným způsobem Boha bráti za svědka věrnosti při zamýšleném hříchu. Přísežník tedy není zavázán státi ve slibu, a nesmí v něm státi; předchozí přísaha hříchu nikterak neomlouvá, nýbrž spíše ještě zlobu jeho zvyšuje. Nedovoleny tedy a neplatny jsou přísahy vykonané v zednářských a jiných tajných společnost, zvláště ony, kterými členové se zavazují, že nebudou se zpovídati a že nedají před smrtí se zaopatřiti; nedovolené a neplatné jsou přísahy ve spolcích vlastizrádných, loupežnických, podloudnických a p.; nedovolené a neplatné jsou přísežné sliby o pomstě, neb pomoci při ní, křivém svědectví, vraždě, loupeži, krádeži, požáru atd.

Byl-li předmět přísežného slibu v době přísahy nezávadným, ale stal-li se později nedovoleným neb hříšným, zaniká tím i platnost přísahy, a závazek přísahy přestává tou dobou, kdy předmět ten nedovoleným nebo hříšným se stal.

Z vážných důvodů může církevní vrchnost na místě Božím závazek záslibné přísahy rozvázati nebo zmírniti. Kdo se domnívá, že by pro zvláštní okolnosti měl nárok na takovéto dobrodiní, poradiž se se svým du-

chovním správcem nebo zpovědníkem nebo jiným knězem. Podobně učiň, kdo o platnosti své přísahy pochybuje nebo kdo násilím k přísaze donucen byl. Duchovní rádce případ prozkoumá, rozhodne o platnosti nebo neplatnosti, a bude-li třeba, buď sám dispensi udělí, nebo poradí, kam se obrátiti.

§ 4. Slib.

Slibem v obecném toho slova smyslu rozumíme každou dobrovolně učiněnou přípověď; slibovati pak v širším smyslu můžeme Bohu i rozumným tvorům (lidem). Zde však mluvíce o povinnostech druhého přikázání Božího vykladáme slib v užším toho slova smyslu, míníce jen slib náboženský, a vyměřujeme: Slib ve smyslu náboženském jest závazná, Bohu učiněná přípověď. Slibem tedy dobrovolně zavazujeme se Bohu, ukládajíce si k Jeho cti a chvále povinnosti mimořádné. Tím liší se slib náboženský od prostého úmyslu neb předsevzetí. Tak n. p. vzbuzujíce lítost spolu máme úmysl a předsevzetí, nehřešiti více; v obecné mluvě říkáme, že „slibujeme“ Bohu polepšiti se; ale takovéto předsevzetí není slibem náboženským, jelikož si jím neukládáme povinností mimořádných, nýbrž prostě jen k povinnosti své vrátiti se chceme.

Náboženské sliby jsou buď veřejné nebo soukromé. Veřejné (církevní) sliby skládají se v řeholích dle pravidel církevních a dělí se opět na sliby slavné a jednoduché. Slavné sliby působí tolik, že úkon jím se přičící jest nejen hříšný, nýbrž i neplatný; tak n, p. manželství proti slavnému slibu bez dispense uzavřené jest nejen hříchem, ale i neplatné. Jednoduché sliby působí tolik, že úkon jim se přičící jest sice hříchem, nikoliv však neplaten; n. p. manželství proti jednoduchému slibu bez dispense uzavřené jest hříchem; ale nevadí-li mu nic jiného, jest proto přece platné.

Výklad o slavných a jednoduchých slibech náleží do církevního práva. My zde přihlížíme jen k náboženským slibům soukromým.

Slib jest vznešeným a Bohu libým úkonem náboženským. Slibujíce, osvědčujeme svou lásku a úctu k Bohu, a obětujíce Mu část své volnosti blíže k Němu se připojujeme; konajíce pak, co jsme slíbili, v dobru a dokonalosti se utvrzujeme a značných zásluh si získáváme. Proto nebude nám divno, že sliby nejen křesťanů, ale i ve Starém zákoně a u pohanů ve vážnosti byly. Ale slib není řádným úkonem náboženským, nýbrž mimořádným. Také nesvědčí každému stejně; někomu prospívá, jinému vadí, a nedodržán každému škodí. Proto dobře a zrale uvaž, kdo slibem vázati se chce. Písmo svaté nás varuje (Kaz. 5, 3): „Slíbil-lis co Bohu, neprodlévej to splniti: nelíbíť se Mu nevěrné a bláznivé slibování. Cokoli jsi tedy slíbil, splň: nebo mnohem lépe jest neslibovati, než po slibu, co připověděno, nesplniti.“ Tu radu mějme před každým slibem na mysli, zejména však, kdy běží o slib obtížný neb dlouhodobý, nebo snad i doživotní.

Promluvíme nejprve o platnosti, pak o závaznosti a konečně i o uvolnění slibu.

O platnosti neb neplatnosti slibu rozhodují tyto zásady:

1. Slibovatel může jen za sebe platně slibovati; neplatí tedy sliby rodičů za děti, představených za poddané, a vůbec sliby za jiné osoby učiněné.

2. platí jen slib dobrovolný; slib násilím vynucený nemá platnosti.

3. Ku platnosti slibu jest třeba, aby slibovatel závaznost slibu vůbec a význam svého slibu zvlášť dostatečně znal. Proto neplatné jsou sliby dětí, které došly sice již k užívaní rozumu, ale dosud nábožensky nevyspěly tak daleko, aby lišily těžký a lehký hřích. Neplatný jest slib, při kterém slibovatel vězel v nevědomosti neb omylu o podstatě věci slíbené, nebo takové okolnosti, která ráz slíbené věci vážně mění. Ovšem však není třeba, aby slíbenou věc znal až do nejmenších podrobností, které rázu jejího se nedotýkají.

5. Předmětem slibu budiž jen lepší dobro. Neplatný tedy a hříšný jest slib o věci hříšné. Ale neplatny jsou i sliby o předmětech, které jsou mravně naprosto ne-

lišny, nebo o předmětech, které jsou sice dobra, ale vyšším dobrům překážejí.

5. Předmětem slibu budiž věc možná; neplatný jest slib o věci předem nemožné. Byl-li však předmět slibu při zaslíbení možným, a stal-li se později nemožným, tu úplná nemožnost osvobozuje od slibu úplně, částečná však alespoň částečně; a v tomto druhém případě jest vyhověti slibu alespoň po části, pokud tato možná část od celku se oddělíti dá a svého rázu nepozbývá. Srv. II, § 8. str. 27.

O závaznosti slibu platí tyto zásady:

1. Slib zavazuje pod hříchem těžkým nebo lehkým, dle předmětu svého; porušení slibu pak jest hříchem těžkým nebo lehkým, dle toho, zda slib ve věci vážné či jen nepatrné porušen byl. Předmětem vážným jest to, co v zákonech Božích a církevních za vážný předmět se pokládá, a přikázáno-li, pod těžkým hříchem se přikazuje; n. p. delší modlitba (růženec), značnější almužna, půst podobný postům církevním, pouť atd. Menším předmětem pak jest to, co, zanedbáno-li, dle zákonů Božích a církevních plodí jen lehký hřích, n. p. krátká modlitba (jeden desátek z růžence nebo několik otčenášů), malá almužna, menší újma při jídle atd.

2. Jelikož však slibovatel při slibování svoboden jest, moha slíbiti neb neslíbiti, nebo, slibuje-li, pod mírnějším závazkem slibovati, může ku slibu (i když běží o předmět vážný) připojiti dodatek, že se zavazuje jen pod hříchem lehkým; musí ovšem hned při slibu tak učiniti, nikoliv však později. A dlužno způsob ten věřícím doporučovati, jelikož jím získávají výhody slibu a přece nevydávají se v nebezpečí těžkého hříchu. Příkladem budiž tento slib: Zavazuji se, ale jen pod lehkým hříchem, že po celý tento měsíc budu každodenně modliti se růženec. Pominutí růžence v některý den bylo by bez přidaného dodatku hříchem těžkým, takto však jest hříchem jen lehkým.

3. Slib vázaný na podmínku čili slib podmíněný platí jen když podmínka se splnila. příklad: Matka slibuje pouť na Svatou Horu, uzdraví-li se její dítě. Po

úplném uzdravení dítěte teprve jest slibem vázána, jinak nikoliv.

4. Slibovatel může při slibu dva nebo více předmětů označiti, ponechávaje si volnost, že teprve později určí, který předmět závazným býti má.

5. O okolnostech, za jakých slibu dostáti se má, zejména o čase, místě, způsobu atd. rozhoduje úmysl slibovatelův, jaký při slibu měl. Slib budiž vykonán v tu dobu, kterou slibovatel si určil; neurčil-li si žádné doby, má slibovatel volnost, a může vykonání slibu odložiti na dobu pozdější a příhodnější; není však radno příliš otáleti, jelikož prodléváním snadno se na slib nebo některou jeho okolnost zapomíná. V pochybnostech, kde slibovatel již se nepamatuje, co slíbil nebo jak slib mínil, smí přidržeti se výkladu mírnějšího.

6. Slibovatel má právo zaměniti předmět svého slibu ve skutek lepší nebo rovnocenný; tu pak první slib pomíjí a na jeho místě zavazuje druhý. Avšak i po učiněné záměně smí slibovatel, chce-li, vrátiti se k slibu prvnímu; a kdyby druhý slib stal se nemožným, jest slibovatel povinen vrátiti se k slibu prvnímu. Avšak záměna ve skutek méněcenný rovná se dispensi a vyhražena jest církevní vrchnosti.

Někdy se stává, že slib slibovatelův zasahuje v práva jiných osob. Slibovatel jest sice i v tom případě vázán; ale osoby, jichž právo bylo dotčeno, mohou slib ten a závaznost jeho úplně nebo částečně zastaviti. Takovéto právo mají rodiče oproti nedospělým dětem, manželé vespolek, hospodáři oproti čeledi atd.

Z výkladu o slibu poznáváme, že slib jest věcí velmi vážnou. Lehkomyslný slib může způsobiti i záhubu naši. Protož uvažme dobře, než slib nějaký učiníme, a nestačí-li naše úvaha, poraďme se se zpovědníkem.

Ale i při veškeré obezřetnosti a opatrnosti stává se někdy, že i svědomitý člověk se mýlí, a slibuje, co mu později velmi obtížno nebo snad i na škodu jest. Dobrotivý Spasitel postaral se i pro ten případ, uděliv církvi pravomoc, aby na místě Božím mohla ze slibu rozvazovati (dispensovati) nebo předmět slibu na jiné skutky přeměniti nebo jakýchkoliv jiných úlev skýtati.

Církev činí tak ovšem vždy jen z rozumných důvodů. Kdo by prominutí nebo záměny nebo úlevy ve slibu potřeboval, poradiž se se svým duchovním správcem nebo zpovědníkem nebo jiným knězem. Týž nejprve prozkoumá, zda slib jest platen či neplaten, nebo zda-li by možno bylo, aby rodiči nebo manželem nebo jinou osobou slib zastaven byl; nestačí-li pak tyto prostředky, tu kněz buď sám (jeli oprávněn) žádané prominutí neb ulevení udělí, nebo po případě (není-li oprávněn) alespoň poradí, jakým způsobem by možno bylo ho dosíci. Poznamkou přidáváme, že řeholní kněží mají značná privilegia, jichž pro prominutí nebo ulevení slibů užíti mohou.

VIII. Třetí Boží a první a druhé církevní přikázání.

§ 1.

Třetí Boží přikázání úplně (II. Mojž. 20, 8—11) zní: „Pomni, abys den sobotní světil; šest dní budeš pracovati a konati všecky práce své, sedmého dne však jest sobota (to jest odpočinek) Hospodina, Boha tvého. Nebudeš toho dne konati žádné práce ty, syn tvůj, dcera tvá, služebník tvůj, služebná tvá, zvířata tvá, ani cizinec, který jest ve branách tvých. Neboť šest dnů Hospodin činil nebe, zemi, moře a všecko, což jest na nich, sedmého dne však odpočinul; proto požehnal Hospodin den sobotní a posvětil jej.“

V katechismech čteme třetí přikázání Boží ve znění zkráceném a přiměřeně změněném: „Pomni, abys den sváteční světil.“

První přikázání církevní zní: „Zasvěcené svátky světiti.“ Druhé přikázání církevní zní: „V neděle a zasvěcené svátky celou mši svatou pobožně slyšeti.“

Sám zákon přirozený žádá, abychom Bohu nějakou část svého času a některé dny zasvětiti. Toho si byli všichni národové vědomi, a každé náboženství věnuje některé dny a doby v roce výhradně bohoslužbě. I ve Starém zákoně byl dán příkaz, světiti sedminu času, a ustanoveno, aby tou Bohu zasvěcenou sedminou byla sobota (po hebrejsku šabbat, to jest odpočinek); mimo

sobotu pak přikázáno světiti ještě několik výročních svátků.

V Novém zákoně sobota úplně pozbyla svého významu a předním dnem v týdnu stala se neděle, neboť v ten právě den staly se dvě nejdůležitější události, jimiž vykoupení a spasení naše podmíněno jest: z mrtvých vstání Páně, a seslání Ducha svatého. Proto, oprávněna Spasitelem, zrušila církev svěcení soboty a nařídila světiti neděli.

Jako ve Starém zákoně mimo soboty byly i jiné zasvěcené svátky, tak i v Novém zákoně byly vedle neděl ještě některé zasvěcené svátky ustanoveny. Vznikaly dějinným vývinem; počet jejich byl v různých krajinách různý; poněvadž pak během časů počet ten přespříliš vzrostl, bylo později třeba, svěcení svátků upraviti a zejména počet jejich snížiti (redukce svátků). To se stalo několikráte, posledně pak novým církevním zákoníkem r. 1918. Čítáme nyní mimo neděle ještě devět zasvěcených svátků: Narození Páně (25. prosince), Obřezání Páně čili Nový rok (1. ledna). Zjevení Páně čili sv. Tří Králů (6. ledna), Nanebevstoupení Páně (čtvrtek po V. neděli po velikonocích), Božího Těla (čtvrtek po I. neděli po sv. Duchu); Neposkvrněné Početí Panny Marie (8. prosince), Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna); sv. Josefa (19. března), sv. apoštolů Petra a Pavla (29. června), Všech Svatých (1. listopadu). Tyto svátky jsou pro celou církev závazny; kde však některý z těchto svátků potlačen jest (jako n. p. u nás svátek sv. Josefa, 19. března), tam má i nadále zůstati všedním dnem.

Kdo dlí v cizině, povinen jest z výše devíti svátků světiti ony, které v místě jeho dočasného pobytu se světí, i když snad ve vlasti jeho se nesvětí; ale není povinen světiti svátky, které v místě pobytu se nesvětí, i když ve vlasti zasvěcenými jsou. Zkrátka řečeno: světí svátky tak, jak na místě dočasného pobytu se světí.

Povinnost, světiti neděle a svátky, jest povinností dvojitou, ukládajíc

1. nedělní a sváteční mši svatou,
2. nedělní a sváteční klid.

Tím jest nedělní a sváteční povinnost vyčerpána,

a církev nám nic jiného neukládá. Katechismy a zbožné knihy ovšem radí, abychom dle možnosti v neděli a ve svátek také kázání slyšeli, odpoledním službám Božím obcovali, svaté svátosti přijímali, nábožné knihy čítali a jiné dobré skutky konali. Rada ta však není závaznou, a nehřeší, kdo jí nedbá.

§ 2. Nedělní a sváteční mše svatá.

Druhé církevní přikázání zní: „V neděli a zasvěcené svátky celou mši svatou pobožně slyšeti.“ Příkaz ten zavazuje pod těžkým hříchem; zavazuje každého věřícího, který dospěl užívání rozumu čili který dovršil sedmý rok věku svého.*)

Vykládáme jednotlivé části církevního přikázání.

1. Mši svatou slyšeti. Příkaz „slyšeti“ nemíní se doslovně (sluchem slyšeti neboli rozuměti, co kněz říká); žádá se jen naše přítomnost. Jest pak mši svaté přítomen, kdo tou dobou, kdy mše svatá se slouží, dlí v kostele, a pozoruje co se při oltáři děje; netřeba pak, aby byl v hlavní lodi nebo poblíž oltáře; stačí také, je-li na kůru, v lodi neb kapli pobočné, za sloupem neb oltářem, v sakristii, v přilehlé oratoři atd., i když kněze nevidí a neslyší, jen když dle znění zvonku nebo dle chování ostatních věřících přibližně pozoruje, co se u oltáře děje, a sleduje-li alespoň hlavní části mše svaté. Je-li kostel plný, jest přítomen i ten, kdo nemoha dostati se do kostela, venku zůstal, jen když nějak k přítomným věřícím přičleněn jest. Nevyhovuje však, kdo maje dosti místa v kostele, přece zůstal mimo kostel ve značné vzdálenosti. Přítomni jsou také členové vojenských oddílů nebo spolků neb jednot a p., kteří účastníce se bohoslužeb z nějakého důvodu (n. p. aby význačnější části označili výstřelem) stojí mimo kostel, jen když přibližně sledují, co v kostele se děje.

---

*) Pozn. 1. Na hod Boží vánoční stačí slyšeti jednu mši svatou buď o půlnoci, nebo před svítáním nebo dopoledne.

2. Církevnímu přikázání vyhovuje, kdo slyšel v nedělí neb ve svátek mši svatou, nevzpomenuv neb nevěda, že právě dnes jest neděle neb svátek.

Avšak pouhá tělesná přítomnost nestačí; nutno jest, aby ten, kdo tělesně přítomen jest, spolu také alespoň přibližně pozoroval a sledoval, co u oltáře se děje. Neslyší také mše svaté, kdo při ní (nebo při větší části její) něco píše nebo kreslí nebo studuje, nebo profánní knihy čte nebo po způsobu turistů kostal a památnosti jeho prohlíží atd.

2. Celou mši svatou slyšeti. Svévolné zanedbávání významné nebo značné části mše svaté jest hříchem těžkým. Významné části mše jsou: obětování, proměňování (čili pozdvihování) a přijímání; značnou částí pak jest asi třetina celé mše svaté. Lehkým hříchem jest, zanedbati část, která není ani významnou ani značnou; n. p. přijíti až po Credo (ale před obětováním), nebo odejíti hned po přijímání.

Církevnímu přikázání vyhovuje, kdo slyší postupně dvě části mší svatých u různých kněží, jen když v jedné té části jest pozdvihování a přijímání spolu. Vyhovuje n. p. kdo přišed pozdě až k Sanctus, zůstává až do konce, a pak z jiné mše slyší část jen až do Sanctus; nebo obráceně, kdo z první mše odešel po Sanctus, a pak ku druhé mši zase ku Sanctus přišel. Musí se však tak díti postupně, nikoliv však současně; nevyhověl by tedy, kdo by byl přítomen, když u jednoho oltáře slouží se první a u druhého druhá část mše svaté, a domníval by se, že může ty dvě různé poloviny spojiti v jeden celek.

Slouží-li se v kostele u různých oltářů stejnou dobou dvě nebo více mší svatých, vyberme si jednu z nich, a tu sledujeme, ostatních nedbajíce.

3. Pobožně. Pobožnost vyžaduje, abychom s úmyslem Pánu Bohu se klaněti mši svatou (alespoň přibližně) sledovali a při ní se slušně chovali. Zákon církevní nic více nežádá. Chceme-li však nejen církevnímu zákonu vyhověti, nýbrž i ze slyšení mše svaté duchovní prospěch míti, dlužno při ní pobožně rozjímati nebo modliti se, vůbec mysl k Bohu povznášeti a k tajemstvím na oltáři upínati. Kdo to nedovede sám ze sebe, užij nějaké dobré modlitební knihy.

Obcujíce mši svaté věřící rádi zachovávají některé obřady; při evangeliu vstávají, při pozdvihování, přijí-

mání a požehnání klekají, křížem se žehnají, v prsa bijí atd., jak to krajinný obyčej sebou nese. Příkazů o tom žádných není, a proto nehřeší, kdo nevstává, nekleká, křížem se nežehná. Alespoň nedbáním obřadů těch nehřeší. Ale snadno hřeší pohoršením, jež zbožnému lidu tím zavdává.*)

Za starších dob bylo přikázáno, aby věřící obcovali službám Božím ve svém farním kostele. Dnes příkazu podobného není, a každý věřící vyhoví církevnímu přikázání slyše mši svatou pod širým nebem nebo v kterémkoliv kostele nebo kapli veřejné nebo i kapli poloveřejné.**) V kaplích soukromých smí se mše svatá jen s povolením papežským sloužiti, a platí jen pro osoby v papežském přípisu jmenované.

Dříve bývalo kázání částí mše svaté a konalo se hned po evangeliu; věřící pak ovšem byli povinni i kázání poslouchati. Dnes však kázání oděluje se ode mše svaté, a nejsme povinni, jak již v § 1. řečeno, v neděli a ve svátek slyšeti kázání. Ač však takového příkazu již není, přece jest užitečno, tu a tam vyslechnouti také nějaké kázání, aby pravdy přesťanské nám nevymizely z paměti. Pozoruje-li pak někdo, že jeho známosti křesťanských pravd jsou kusé a nedokonalé, jest přímo i povinen pilným poslouchánim slova Božího je doplniti, zejména nedovede-li domácí četbou dobrých knih nahraditi, co mu schází.

§ 3. Důvody omluvné.

Důvody omluvné, které dovolují beze hříchu v neděli neb ve svátek vynechati mši svatou, jsou: nemožnost, značná škoda neb obtíž, láska křesťanská.

---

*) Obdobně není žádných příkazů klekati před nejsvětější Svátostí nebo smekati nebo křižovati se před kostelem, křížem, posvátnými sochami a obrazy atd. Nehřeší, kdo tak z pohodlí nebo nedbalosti nečiní. Ale hřešil by, kdyby tak chtěl jeviti své opovržení nebo kdyby zavdával pohoršení.

**) Kaple veřejné jsou ony kaple, do kterých každému věřícímu přístup dovolen jest. Kaple poloveřejné jsou kaple škol, ústavů, nemocnic a p., do kterých jen příslušníci těchto škol, ústavů atd. mají přístup.

1. Nemožností omluveni jsou nemocní a churaví na lůžko neb domov upoutaní; uvězněnci; osoby meškající na lodi a cestující v krajinách, kde mši svatou slyšeti nelze; vojíni, úředníci, hlídači, průvodčí vlaků a jiných dopravních prostředků a vůbec všichni, kdož nutnou službou upoutáni jsou.

2. Značná škoda neb obtíž omlouvá, jelikož církev nechce věřící s tak velkou obětí zavazovati. Omluveni tedy jsou: nemocní, dokud dle úsudku lékařova nebo jiné rozšafné osoby obava jest, že by návštěva kostela uškoditi jim mohla; osoby slabé a neduživé, je-li kostel vzdálen; matky a pěstounky, které nuceny jsou ošetřovati děti a nemají, komu by je svěřily; členové domácnosti, kteří ku hlídání a p. doma zůstati musí; sluhové a služky, kteří a které služby své opustiti nesmějí; dělníci zaměstnaní v hutích, tavírnách, továrnách a jiných závodech, ve kterých práce přerušiti se nemůže; cestující, kteří by čekajíce na mši zmeškali vlak nebo loď nebo poštu a tím značnou poměrně škodu trpěli; všichni, kdož pro vážnou a dostatečnou příčinu (n. p. že nemají slušného šatu) nuceni jsou veřejné vycházky se straniti atd. Těžko jest, uvésti všechny důvody sem hledící. Katechismus je shrnuje krátkým rčením: „pokud řádná příčina nebrání.“

Dodatkem poznamenáváme: Vzdálenost asi 4 až 5 kilometrů čili „dobrá hodina“ neb pět čtvrtí hodin cesty pokládá se již za značnou vzdálenost a jest s to, aby omluvila; při dešti a nepohodě, v zimě a při obtížné cestě omlouvá ovšem i menší vzdálenost; kdo však má povoz a může jeti, nesmí vzdáleností neb obtíží se vymlouvati. Důvod hlídání domácnosti odpadá, kde se slouží dvě mše svaté (nebo více) takže členové domácnosti pohodlně vystřídati se mohou; ale i když jen jedna mše svatá se slouží, nebudiž úkol hlídání skládán vždy na stejnou osobu, nýbrž po domácích lidech střídán, aby každý z nich alespoň někdy do kostela přišel. Sluhu a čeledína omlouvá nezbytná služba; jest však povinností pánů a hospodářů, starati se o to, aby čeleď jejich mohla kostel navštěvovati; hřeší pánové a představení, kteří čeledínům a poddaným v čas služeb

Božích zbytečné práce ukládají, čeledínové pak a služky jsou povinni ohlédnouti se dle možnosti po jiné službě, kde by se jim v konání křesťanských povinností nebránilo.

3. Láska křesťanská omlouvá, ukládá-li nám skutek, který brání slyšeti mši svatou; omluven tedy jest, kdo přisluhuje nemocnému a nikým nemůže býti vystřídán, nebo kdo bližnímu pomáhá při požáru, povodni, ochuravění domácích zvířat a jiných nehodách.

§ 4. Nedělní a sváteční klid.

Nedělní a sváteční klid má význam nejen náboženský, nýbrž i národohospodářský a sociální. Člověk nejsa strojem, potřebuje občasného odpočinku; jednodenní pak nedělní klid po šestidenní práci je zcela přiměřený, a když k němu přistupuje klid několika málo svátků, není ani příliš častý ani příliš řídký. Jest také zcela přiměřeno položiti klid ten právě na ony dny, kdy máme zrak svůj obraceti ku věcem nadpozemským, tedy na neděle a svátky. Nedělní a sváteční klid jest předmětem zákona nejen církevního, nýbrž i občanského. My zde ovšem hledíme jen ku zákonu církevnímu.

V té věci jest vystříhati se dvojí výstřednosti. Stojí tu po jedné straně židovsko-farisejská a puritánská strohost a přísnost, která nejen každou práci, ale i mnohé nelišné úkony a nevinné zábavy zakazuje; po druhé straně pak světácká a zištná volnost, která bědujíc nad ztrátou času nejraději by neděle a svátky snížila na úroveň všedních dnů. Zlatá a pravá cesta leží uprostřed, ji pak sleduje zákonodárství církevní.

Nedělní a sváteční klid trvá od půlnoci do půlnoci. Nešetření jeho jest hříchem těžkým; může však při nepatrném předmětu umírniti se na hřích pouze lehký. Nedělní a sváteční klid nezakazuje všechny práce, nýbrž jen některé tělesné, jež svatosti dne jsou na újmu. Vedle nich pak spadají pod nedělní a sváteční klid některá úřední jednání a obchody.

I. Práce tělesné.

Zakázány jsou všechny tělesné, s námahou spojené, hrubé práce. Jsou to zejména: práce zemědělské, polní, zahradní, lesní, hospodářské; práce řemeslnické a živnostenské; práce tovární; práce nádenické; všechny jiné hrubé práce s tělesnou námahou konané. Každá taková v neděli neb ve svátek bez dispense nebo bez omluvného důvodu konaná práce jest hříchem, a to obecně hříchem těžkým. Nerozhoduje pranic, zda-li tu práci koná odborník nebo diletant, zda-li ji koná pro výdělek nebo zadarmo, zda-li z povolání nebo pro zábavu a sport nebo pro tělesný pohyb nebo pro zaplašení nudy a dlouhé chvíle. Hřích takovéto práce může se však umírniti na hřích pouze lehký, je-li to tichá, v soukromí konaná práce, která jiným ve svěcení toho dne nepřekáží, a netrvá-li při hrubších pracích déle než dvě hodiny, nebo při lehčích pracích (n. p. šití) déle než tři hodiny.

Jiné, zde neuvedené práce jsou i v neděli a ve svátek dovoleny. Smíme tedy vědecky a umělecky, vůbec duševně pracovati, vyučovati a učiti se, čísti, psáti (perem i strojem), kresliti a umělecky malovati (malování pokojů a štítů jest práce řemeslnická), hráti, fotografovati (t. j. snímky do aparátu zachycovati, nikoliv však vyvolávati), uměle vyšívati (nikoliv však šíti, plésti, háčkovati) a p., i když tak činíme pro výdělek a zisk.

Smíme cestovati i pro potřebu i pro zábavu (výlety), jen když nezanedbáváme služeb Božích. Smíme vyjíti si na hon neb čekání neb rybolov, ale jen ojediněle neb v malé společnosti, s obvyklým náčiním; není však dovoleno pořádati velké hony se značným počtem střelců a dlouhým řetězem nadháněčů, nebo štvanice, nebo velké rybolovy s vypouštěním rybníků neb zatahováním velkých sítí.

Dovoleny jsou práce, kterých každodenní potřeba vyžaduje a které bez nepohodlí na všední den odložiti se nedají, zejména práce domácí, n. p. zatápěti, pokrmy upravovati a vařiti, byt a domácnost poklízeti a umésti, domácí zvířata ošetřovati a čistiti; práce však, které

nekonají se každodenně, nýbrž jen občas, mají se odložiti na všední den.

Dovoleny jsou práce a úkony spojené s čistěním těla a úpravou oděvu, n. p. šaty cíditi, mýti, koupati a holiti se, vlasy neb vousy si stříhati a p. Také dovoleno jest tytéž služby jiným konati. Z toho důvodu dovolena jest v neděli a ve svátek živnost holičská a kadeřnická, poněvadž mnozí lidé služeb těch potřebují a všedního dne jich vyhledávati nemohou.

Ale i těžká a hrubá tělesná práce jest v neděli a ve svátek dovolena, svědčí-li jí nějaký omluvný důvod. Takovými omluvnými důvody jsou dispense a nezbytná potřeba.

Dispensi uděliti čili hrubou práci tělesnou v neděli a ve svátek dovoliti může pro celou církev papež, pro diecési biskup, pro farnost farář. Děje se tak obyčejně času letního v době žní pro naléhavé a neodkladné práce polní.

Nejčastějším však důvodem omluvným bývá nezbytná potřeba vlastní neb bližního, nebo hrozící nebezpečí značné škody neb ztráty. V plnosti své takovýto důvod dovoluje každou nezbytnou a neodkladnou práci, i hrubou; neboť církev nechce a nemůže žádati na věřících, aby nedělního a svátečního klidu s nepřiměřenými obětmi šetřili. Takovýto případ nastává při požáru, povodni, průtrži mračen, smršti, bouři, nepřátelském vpádu a p. Ale i veřejné dobro jest silným omluvným důvodem; dovolena jest n. p. práce řeznická, pekařská a jiná, ovšem jen potud, pokud nezbytna jest, aby obecenstvu i v neděli čerstvé potraviny dodávati se mohly. Dovoleny jsou práce v továrnách, tavírnách, hutích, cukrovarech atd., kde by vyhasnutím ohňů nebo zastavením práce ohromné škody vznikly. Dovoleny jsou práce při veřejné dopravě, na železnici, parolodi a p.; nebo při opravě mostů, cest, silnic, drah, aby doprava nevázla déle než nutno. Nehřeší krejčí neb obuvník, který dohotovuje oděv a obuv neb jiné věci k sňatku neb pohřbu nebo na cestu nutně a nezbytně potřebné; kovář, který ková koně a upravuje povozy, aby nebylo třeba na cestě se zdržovati; zá-

mečníci a řemeslníci, kteří opravují dělníkům nástroje, aby zítra záhy do práce se vydati mohli; hrobař, který pro pohřeb kopá hrob; žena z lidu, neb služka, která jen neděli a svátek má, kde si může něco pro sebe pořídíti neb opraviti, atd. Nemožno jest, uvésti zde všechny případy, kde nezbytná potřeba rušení nedělního a svátečního klidu omlouvá.

Není-li pak potřeba ta právě nezbytnou, ale je-li přece značnou, pak působí alespoň tolik, že konatel prací těch nehřeší těžkým, nýbrž jen lehkým hříchem.

II. Úřední jednání.

Nedělnímu klidu příčí se soudní jednání, mající ráz veřejnosti, zejména strany předvolávati, je neb svědky vyslýchati, do přísahy bráti, veřejná soudní líčení vésti, rozsudky vynášeti a prováděti. Dovolena jsou však jiná soudní jednání rázu spíše soukromého, n. p. soudci při vykládati, žaloby, odvety, žádosti a různá jiná zadání podávati, apelovati, legalisovati a p.

Nedělnímu a svátečnímu klidu však nepříčí se mimosoudní úřední jednání a vůbec práce kancelářská. Dovoleno tedy i v neděli a ve svátek pracovati v kancelářích církevních, státních, zemských, městských, obecních, notářských, advokátních, obchodních, velkostatkářských, soukromých, atd. Pravíme: „dovoleno jest pracovati," t. j. nehřeší kdo pracuje; avšak dlužno uvážiti, že i kancelářský úředník touží po nedělním a svátečním odpočinku; a netřeba přidávati, že hřeší představený nebo služebodárce, který bez potřeby i v neděli a ve svátek úředníky své do kanceláře volá, jestliže tím jim v slyšení mše svaté překáží.

Byl-li věřící od soudu nebo jiného exekutivou nadaného úřadu na neděli neb svátek povolán, tu smí (ba i má) dostaviti se, i když se mu zdá, že jednání příčí se přikázanému klidu; velí mu tak jednak povinná úcta k představenému úřadu, jednak nezbytnost, aby nepropadl trestům neb jiným nepříjemným následkům.

III. Obchod.

Obchod jest buď soukromý neb veřejný. Soukromým obchodem rozumíme soukromé trhové a jiné

smlouvy, uzavřené mezi dvěma nebo více účastníky. Soukromý obchod nepříčí se klidu nedělnímu. Smíme tedy v neděli a ve svátek statky, domy, pole, zahrady, zvířata a jiné věci kupovati a prodávati neb najímati, smlouvy o tom sdělávati a sepisovati, svědkům ku stvrzení předkládati, před notářem nebo před soudem legalisovati atd. Činí tak zejména osoby, které ve všední den povoláním svým zabrány jsou a jen v neděli neb ve svátek mají pokdy.

Veřejné obchody však příčí se klidu nedělnímu a svátečnímu. Veřejnými pak obchody rozumíme obchody po živnostensku v krámech neb skladech atd. provozované a širšímu obecenstvu přístupné, takže každý příchozí v nich nakupovati může. Hřeší, kdo v neděli neb ve svátek obchodní místnosti otvírá a v nich prodává. Toto pravidlo však valně zmírněno jest právoplatným obyčejem, který v různých krajinách bývá rázný. Při posouzení dovolenosti a nedovolenosti veřejných obchodů v neděli a ve svátek dlužno tedy k tomu přihlížeti, co v tom kterém místě a za těch a takových okolností dle úsudku svědomitých obchodníků za dovolené se pokládá. U nás n. p. pokládá se za dovoleno, aby obchody potravinami a jinými potřebnými věcmi i v neděli a ve svátek alespoň po několik hodin byly otevřeny; také o poutích a podobných příležitostech bez závady prodávají se různé náboženské předměty a potraviny. Na venkově pak bývá zvykem, že obyvatelé vesniček a samot, kde žádného obchodníka není, potřeby své ve farním místě nakupují, když na služby Boží docházejí, takže obchodníci k vůli nim i v neděli a ve svátek obchody své alespoň na několik hodin otvírati nuceni jsou.

IX. Čtvrté Boží přikázání.

§ 1.

Čtvrté Boží přikázání zní: „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi.“

Největšími našimi dobrodinci po Bohu jsou rodiče; po výkladu povinností k Bohu uvádí tedy desatero povinnosti k rodičům. Avšak povinnosti dítek k rodičům jsou jen částí oněch povinností, které vyplývají z poměru rodinného. Jest nám tedy při výkladu čtvrtého přikázání nejprve promluviti o svazku rodinném (manželé, rodiče, děti). Rodinný poměr rozšiřuje na domácnost, v níž hospodář a čeleď mají vzájemné povinnosti.

Životu rodinnému obdoben jest život veřejný, jenž vrchnostem a poddaným ukládá vzájemné povinnosti; i o těch jest nám při výkladu čtvrtého přikázání promluviti.

§ 2. Manželé.

Základem rodinného svazku jest řádně uzavřené a církevním požehnáním posvěcené manželství. Bůh je v ráji ustanovil a Kristus Pán na svátost povýšil. Z manželství vzniká rodina.

Hlavou rodiny jest muž. Manželka poddána jest manželu, dle slov Hospodinových (I. Mojž. 3, 16): „Pod

mocí muže budeš a on bude nad tebou panovati.“ Vláda a pravomoc mužova však není naprostá, nýbrž účelu svému přiměřená. Muž má si počínati jako rozumný vůdce; žena pak není jeho otrokyní, nýbrž Bohem ustanovená rovnorodá a rovnocenná pomocnice, opět dle slov Hospodinových (I. Mojž. 2, 18): „Není dobře člověku býti samotnému; učiňme mu pomocnici jemu podobnou.“ Vůli Boží označuje již sama příroda, jež jinak vyzbrojila muže a jinak ženu, každého přiměřeně dle jeho úkolu.

Účel, jemuž manželství dle vůle Boží sloužiti má, jest dvojí: 1. zachování a rozmnožování lidstva, 2. vzájemná pomoc a podpora manželů. Z toho vyplývají práva a povinnosti manželů, hledící 1. k manželské souloži, a 2. k manželskému soubytu.

1. Manželská soulož.

Platně oddaní manželé mají právo na manželskou soulož a na vše, co s ní přirozeným způsobem souvisí. Toto právo jest vzájemné a ukládá tudíž i vzájemné povinnosti. Žádati soulož jest právem i manžela i manželky, a hřeší manžel i manželka, jestliže nemajíce omluvného důvodu, soulož sobě odpírají. Omluvným důvodem jest vlastní nemoc, nebo s druhé strany nebezpečí nákazy, zhýralost, nedbání rodinných povinností a p.; neomlouvá však obava před těhotenstvím a porodem nebo přání nemíti dětí.

Souhlasí-li oba manželé, žíti vedle sebe bez soulože, mohou tak učiniti; ovšem nesmějí ukájení pohlavního pudu vyhledávati mimo manželství.

Těžce hřeší manželé, kteří soulož tak vykonávají, že početí dítek naprosto mařÍ. Jest to hřích onanie, o němž promluvíme při výkladu šestého přikázání. Těžkého hříchu také dopouštějí se manželé, jestliže po souloži snaží se o utracení nebo vyhnání plodu; o tomto hříchu promluvíme při výkladu pátého přikázání.

2. Manželský soubyt.

Manželé, jsouce jeden na druhého odkázáni, mají, dokud smrt je nerozloučí, býti spolu, pomáhajíce si navzájem, sdílíce se o slasti a strasti. Úkol ten usnadňuje se vzájemnou láskou, založenou na vzájemné úctě

a vzájemném uznávání těch kterých dobrých vlastností, jakož i trpělivým vzájemným snášením těch kterých slabostí a vad. Tato manželská láska nebudiž zaměněna s onou vášní stejného jména, která v mladém věku snadno se vyskytuje ale s prchajícím mládím a s vadnoucí krásou snadno mizí. Křesťanská láska manželská nevychází z vášně, nýbrž z vůle a řídí se rozumem; proto také křesťanští manželé mohou po křesťansku se milovati, i když manželství jejich nevzniklo „z lásky", nýbrž z jiných důvodů. Ovšem k tomu třeba jest, aby oba o to upřímně se snažili.

Manžel, jakožto hlava rodiny, povinen jest domácnost říditi, manželku a rodinu živiti, rodině své dobrým příkladem předcházeti, o duševní a tělesné blaho všech členů rodiny se starati. Manželka povinna jest manžela svého ctíti, jeho poslouchati, jemu pomáhati, a zejména o domácí pořádek dbáti.

Manželům není dovoleno, o své újmě se rozejíti a manželský svazek uvolniti. Rozluku a rozvod může jen církevní vrchnost provésti.

Rozlukou rozvazuje církev jen neplatné manželství; po vykonané rozluce může pak muž i žena v nové manželství vejíti. Platné, katolickým řádem požehnané a dokonané manželství nelze rozloučiti, ani církev toho práva nemá; takovéto manželství přestává jen smrtí jednoho z obou manželů, načež druhý pozůstalý manžel znovu oženiti nebo vdáti se může.

Rozvodem od stolu a lože dovoluje církev manželům, že mohou se rozejíti a rozděleně žíti. Rozvod povoluje se jen z důležitých příčin; ale i když byl povolen, manželství přece dále trvá, a manželům po katolicku oddaným nelze ani po rozvodu vejíti v nové manželství.

Mimo rozluku a rozvod není manželům dovoleno rozejíti se, ani po společné úmluvě, ani z vůle jednoho neb druhého. Hřeší tedy manžel neb manželka, odchází-li zlomyslně od druha, s úmyslem nevrátiti se. Pravíme: „zlomyslně"; neboť někdy může i takovýto odchod býti hříchu prost, byl-li vážnou příčinou vyvolán. N. p. nehřeší manželka, odchází-li ze společné domác-

nosti, nemohouc již manželovo týrání déle snášeti; měla by ovšem v takovém případě žádati o církevní rozvod; avšak nelze jí vykládati ve zlé, jestliže oň nežádá, ať z obavy před nutnými pochůzkami, ať s tajnou nadějí, že muž později zmoudří a společný život manželský opět bude možný.

Rozvod církevní nelze nahraditi rozvodem před soudem občanským; ale o majetkových otázkách při rozvodu rozhoduje ovšem soud občanský.

§ 3. **Práva a povinnosti rodičů.**

Práva a povinnosti rodičů jsou úzce spojeny a dají se krátce dvěma slovy zahrnouti: láska a výchova.

1. Láska.

Rodiče jsou povinni milovati děti své; sama příroda vložila jim tuto lásku do srdce, a zvláště láska mateřská vyniká tou měrou, že i Písmo svaté často se jí dovolává. Hřeší tedy rodiče, a to těžce, chovají-li v srdci záští proti dětem svým; mají sice chyby jejich v oškliwosti míti, ale je samy povinni jsou milovati. Nerozumně však jednají rodiče, milují-li děti své láskou „opičí“, která i mravní chyby dětí omlouvá nebo snad i miluje. Mají-li rodiče více dětí, povinni jsou milovati je láskou stejnou. Není spravedlivo, nadržují-li rodiče bezdůvodně jednomu dítěti a křivdí-li ostatním. Takovéto jednání rádo se mstí samo, neboť odstrčené dítě cítíc křivdu pozvolna pozbývá lásky, ba snad i zatvrzuje se; a hýčkané dítě vidouc, že mu vše projde, všechno si dovolí a snadno se kazí. Dodáváme ovšem „bezdůvodně“, neboť někdy mají rodiče důvod, aby k některému dítěti chovali se něžněji než k jinému, buď že prvé bývá mravnější a poslušnější, druhé pak vzpurné, nebo že jedno pro nemoc, neduh, slabost vyžaduje zvláštní péče.

2. Výchova.

Výchova jest nezadatalným právem, ale spolu i přísnou povinností rodičů; příroda sama jim právo to dává a povinnost ukládá, zjevení pak obé potvrzuje; stačí

uvésti, že Heli byl přísně potrestán, poněvadž nevychovával dobře synů svých. Bludno tedy a nesprávno jest hlásati, že výchova dětí náleží v první řadě státu, ten pak že je může rodičům přenechati nebo odevzdati, neboť státu náleží jen dozor v tom směru, aby liknaví rodiče ku konání svých povinností přinuceni, nebo po případě, kde toho třeba, vychovatelského práva zbaveni a schopnými zástupci nahraženi byli.

Těžce tedy hřeší rodiče, opouštějí-li úmyslně děti své, odkládajíce je v nalezincích a podobných ústavech.

Ze hříchu omlouvá jen nezbytná nutnost, jaká zejména nemanželskou matku nuti, aby do porodnice se uchýlila a dítko v nalezinci péči cizích lidí zanechala. Ale i v tom případě rodiče pod těžkým hříchem vázáni jsou, výchovy dítěte s očí nespouštěti; jsou-li pak zámožni (n. p. nemanželský otec), povinni jsou dítěti poskytnouti, čeho na dostatečnou výživu a dobrou výchovu dítěte třeba.

Výchova jest tělesná a duševní.

a) Výchova tělesná počíná již samým početím dítěte. Již samo těhotenství ukládá matce zvláštní pozornost, při níž ovšem manžel ji všemožně podporovati má. Kojiti má matka (může-li) sama dítě své, neboť dle souhlasného učení lékařů mléko matčino dítěti v prvních dobách jeho života nejlépe prospívá a ničím nahraditi se nedá. Je-li však matka churavá nebo slabá, a je-li nucena dítě své svěřiti kojné, vyhledejž kojnou zdravou a mravnou, neboť zkušenost učí, že tělesné i mravní vady kojných rády na děti se přenášejí.

Výživa dítěte dorůstajícího budiž přiměřena stavu a majetku rodičů; stejné pravidlo platí o ostatních životních potřebách, o bytu, šatu a p. Rozumní rodiče dají dětem čeho třeba, ale zvykají je spolu skromnosti a jednoduchosti. Povinnost výchovy tělesné trvá, pokud dítě samo uživiti se nemůže.

b) Výchova duševní hledí ku náboženskému životu a ku vzdělání.

Náboženskému životu nejsnáze a nejlépe přiučí se dítě doma, napomenutím, vedením a zejména dobrým příkladem rodičů.

Rodičům náleží též pečovati o vzdělání dítek, v tom rozsahu, jaký stavu a jmění rodičů a okolnostem odpovídá, aby děti později sami se živiti a povinnostem na ně vloženým vyhověti mohly.

S právem a povinností výchovy, zejména duševní, nezbytně spojeno jest právo a povinnost, provinilé dítě trestati. Písmo svaté napomíná rodiče (Přísl. 13, 24): „Kdo šetří metly, nenávidí syna svého: ale kdo ho miluje, v čas jej tresce.“ A jinde (Přísl. 23, 13): „Neodnímej od pacholete kázně: nebo budeš-li je mrskati metlou, neumře. Ty je metlou mrskati budeš, a duši jeho z pekla vysvobodíš.“ Trest však budiž rozumný, aby dítěti na zdraví neublížil; dítě pak budiž jen tenkráte trestáno, kdy trest skutečně zasluhuje, neboť nezasloužený trest ztrpčuje mysl dítěte. Těžce hřeší rodiče, trestají-li bez příčiny, snad ze vzteku, nebo trestají-li příliš přísně a krutě; nesmí nikdy zapomenouti, že rodinný trest nemá sloužiti jinému účelu, než jen výchově.

K výchově náleží též povinný dozor rodičů na děti, který ovšem věku dítěte přiměřen býti má. Účelem dozoru pak jest pečovati, nejen aby dítě samo nepřišlo k tělesné neb duševní pohromě, nýbrž také aby, zvláště dokud jest malé a nerozumné, neškodilo jiným.

O budoucím stavu a povolání má, pokud to jest možno, dospělé dítě samo rozhodovati; rodiče pak mu mohou jen raditi. Hřeší rodiče, a po případě hřeší i těžce, nutí-li dítě proti jeho vůli do stavu kněžského neb řeholního, nebo do sňatku s osobou nemilovanou nebo snad i nenáviděnou, jelikož tím je nezřídka uvádějí v neštěstí.

Prospěch dítek někdy toho vyžaduje, aby rodiče své povinnosti z části nebo i zcela na jiné osoby přenesli; jindy pak vůbec povinností svých vykonávati nemohou (n. p. pro předčasné úmrtí), a tu jest nutno, aby někdo jiný úkolu jejich se ujal. Tím způsobem buď úplně nebo z části na místo rodičů nastupují: pěstouni, poručníci, vychovatelé, učitelé, mistři; povinnosti jejich jsou tytéž, jako povinnosti rodičů, ovšem v tom rozsahu, v jakém byly jim uloženy nebo v jakém sami je převzali.

§ 4. Povinnosti dětí k rodičům.

Povinnosti dětí k rodičům dají shrnouti se ve slovo jediné: uctivost. „Cti otce svého a matku svou.“ Vedle čtvrtého přikázání v desateru máme v Písmě svatém mnoho míst, ve kterých dětem uctivost k rodičům za povinnost se ukládá; stačí však uvésti příklad Spasitelův, jenž jako dítě dle slov evangelia rodičům svým poddán byl. Není bezdůvodno, že Bůh v Písmě svatém slibuje požehnání dětem svědomitým a trestem vyhrožuje dětem neuctivým. Však i sám přirozený zákon velí uctivost dětí k rodičům, největším to po Bohu dobrodincům; proto i pohané chválili uctivost a ostře odsuzovali neuctivost dětí k rodičům.

Děti povinny jsou rodiče své milovati, je ctíti, a pokud jsou pod jejich pravomocí, jich poslouchati. První dvě povinnosti nepřestávají, pokud dítě jest živo, a trvají i po smrti rodičů; třetí povinnost poslušnosti jest však jen dočasná a přestává s pravomocí rodičů.

1. Děti povinny jsou milovati rodiče své.

Povinná láska a spolu vděčnost za tolikerá dobrodiní ukládá dětem, aby rodičům přály co dobro jest, a s upřímnou soustrastí sledovaly, co je tíží; aby za ně se modlily a jim pomáhaly, seč síly jejich stačí a potřeba káže. Dorostlé děti jsou povinny zestárlé rodiče své živiti, upadli-li v nouzi; jsou povinny snášeti jejich vady, chyby a křehkosti, ošetřovati je v nemoci, starati se o to, aby bez svatých svátostí nezemřeli, vypraviti jim po smrti slušný pohřeb, v pořádku udržovati jejich hroby, za ně se modliti. Těžce hřeší dítě, které na rodiče nevraží, nebo jim zlé přeje, nebo s nimi špatně nakládá, nebo je v nemoci bez ošetření nechává a lékaře a kněze včas nevolá, nebo poslední jejich vůli neprovádí.

Přenechávají-li staří rodiče dětem majetek svůj, obyčejně ujednávají si výměnek. Jest na bíle dni, že dítě povinno jest starati se o rodiče, i kdyby tito žádného výměnku si nevyjednali, nebo kdyby ujednání z jakýchkoli formálních důvodů neplatno bylo. Dítě,

které rodičům ujednaný nebo aspoň zasloužený výměnek odpírá, hřeší nejen proti čtvrtému, nýbrž i proti sedmému přikázání, a povinno jest náhradou.

2. Děti jsou povinny c t í t i rodiče své.

Těžce hřeší děti, které rodiči svými pohrdají, nebo o nich zle mluví, nebo se jim posmívají, nebo k nim hrubě a zpurně se chovají, nebo se za ně stydí, že jsou chudí nebo nevzdělaní. Zvlášť však těžce hřeší dítě, které rodiče své bije, raní, na svobodě omezuje, vůbec tělesně týrá. Jest to hřích, který i staří pohané v ošklivosti měli a přísně trestali.

3. Děti povinny jsou p o s l o u c h a t i rodičů svých, dokud jim poddány a pod jejich pravomocí postaveny jsou.

Menší děti hřešívají neposlušností obyčejně jen lehce, jednak proto, že ještě neznají dosahu věcí důležitých, jednak proto, že nemají zlé vůle. Neposlušnost však zvrhá se ve hřích těžký, přikázují-li neb zakazují-li rodiče předmět vážný, a je-li dítě tak vyspělé, že jest s to, aby vážnost předmětu pochopilo. Těžce tedy hřeší na př. syn, který přes zákaz rodičů špatnou společnost vyhledává, špinavé krčmy navštěvuje, hraje, nezřízený život vede, nebo dcera, která přes zákaz rodičů podezřelé známosti si zapřádá a p.

Poslušenská povinnost dětí trvá, dokud dítě pod pravomoc rodičů postaveno jest. Zletilé dítě, zvláště živí-li se samo a nežije-li již ve svazku rodinném, není již vázáno poslušností a nehřeší, jedná-li proti vůli rodičů. Avšak ani nezletilé, na rodiče své odkázané dítě není povinno poslouchati, nutí-li je rodiče, aby proti své vůli volilo stav kněžský nebo řeholní, nebo proti své vůli vstoupilo ve sňatek manželský. A dítě ani poslouchati nesmí, chtějí-li mu rodiče něco přikazovati, co by bylo hříchem.

Také volba budoucího stavu a povolání nespadá pod poslušnost; nezletilé dítě jest však přece povinno se s rodiči svými poraditi, a pokud pod pravomocí rodičů dlí, nic rozhodného nepodnikati.

Povinnost uctivosti hledí nejen k rodičům, nýbrž po případě i k těm osobám, které (ať zúplna ať z části)

místo rodičů zastupují nebo v jejich úkolu pomáhají; váže pak povinnost tou měrou, jakou ony osoby úkolu vychovatelského se účastní.

Čtvrté přikázání Boží upravuje rodinný poměr vůbec, tedy i také k sourozencům a do jisté míry i k ostatním, zejména blízkým příbuzným. Sourozenci (bratři a sestry) mají přirozené právo na naši zvláštní lásku, a bylo by hříchem bezdůvodně jim ji odnímati; jsou-li pak starší, a zejména zastupují-li místo rodičů, náleží jim ovšem i úcta a po případě i poslušnost.

§ 5. Domácnost. Hospodář a čeleď.

Domácnost jest jakýmsi rozšířením rodiny. Kde totiž členové rodiny ku zdělání veškeré práce nestačí, přibírá se čeleď ku pomoci. Domácnost tedy zahrnuje v sobě rodinu, po případě příbuzné a čeleď; řídí ji „přednosta domácnosti“ čili po staročesku: hospodář. Poměr hospodáře a čeledi upravuje zákon občanský; zde vykládáme vzájemné jejich povinnosti jen ve světle katolické mravouky.

Hospodář povinen jest

1. čeledínu vypláceti ujednanou mzdu a skýtati mu, co mu dle smlouvy nebo krajinného obyčeje náleží;

2. neukládati mu více práce, než dle smlouvy nebo krajinného obyčeje slušno; za práci mimořádnou a nepovinnou náleží čeledínu zvláštní úplata neb úleva;

3. šetřiti zdraví čeledínova a neukládati mu prací, jimiž by zdraví své poškozoval;

4. pečovati o duševní blaho čeledínovo a dle možnosti starati se, aby čeledín křesťanské své povinnosti vykonával, nebo aspoň vykonávati mohl;

5. s čeledínem vlídně zacházeti; řádný hospodář jest stejně dalek nevčasné shovívavosti jakož i neodůvodněné přísnosti.

Čeledín povinen jest

1. věrně a správně vykonávati práci a službu, ku které zjednán byl;

2. majetku hospodářova poctivě střežiti a nedo-

pouštěti, aby jiní jej kazili neb poškozovali; je-li pak k tomu úkolu zvlášť zjednán, jest i náhradou povinen, jestliže hospodář jeho nedbalostí do škody přišel;

3. s majetkem hospodářovým šetrně zacházeti;

4. hospodáře jakožto hlavu domácnosti ctíti, v dovolených věcech ho poslouchati, jeho vady a chyby trpělivě snášeti, jeho dobrého jména chrániti, domácích záležitostí neroznášeti.

§ 6. Život veřejný.

Životu rodinnému a domácímu obdoben jest život veřejný ve společnosti lidské, z něhož vrchnostem a poddaným vznikají práva a povinnosti, podobné právům a povinnostem hospodářů a domácích příslušníků.

Dvojí jest společnost, v níž žijeme: církev a stát. Proto také poddáni jsme dvojí vrchnosti, církevní i státní. Církev hledí k našemu blahu duchovnímu, nadpřirozenému; stát hledí k našemu blahu tělesnému, pozemskému. Oběma vrchnostem, i církevní i státní, povinni jsme věrností a poslušností. Poněvadž však o církevním životě a právech i povinnostech z něho vyplývajících dostatečně na jiných místech promlouváme, hledíme nyní jen k životu státnímu čili občanskému, jímž žijeme ve státu, zemi, obci.

Státu vládne vladař. O zákonodárnou moc sdílí se s ním zákonodárné sbory. Správu státní a obecní vykonávají veřejní úředníci.

Členové sborů zákonodárných a samosprávných povoláni jsou k vydávání zákonů a ku péči o blaho obecné. I z tohoto úkolu bude jim jednou zodpovídati se, a i k nim jednou promluví Pán: „Vydej počet z vladařství svého.“ Těžce hřeší člen sboru zákonodárného nebo samosprávného, hlasuje-li pro zákony, o nichž ví, že čelí proti víře a náboženství nebo proti dobrým mravům nebo proti blahu obecnému, nebo

se příčí zákonu Božímu nebo církevní pravomoc neoprávněným způsobem zkracují.

Členové sborů zákonodárných a samosprávných vycházejí z voleb občanů k volbě oprávněných čili voličů. Uvědomělý katolický volič ví, že ve veřejném životě téměř jen svým volebním lístkem uplatniti se může; ale ví spolu, že i za upotřebení tohoto volebního lístku Bohu zodpověden jest. Hřeší volič, který svou volbou pomáhá kandidátu, o němž ví, že jest nepřítelem víry, náboženství a církve, nebo zastáncem nauk obecnému blahu nebezpečných; jediné ten důvod by jej omlouval, že by volbou jeho zamezil volbu kandidáta horšího a nebezpečnějšího. Věda pak, že ojedinělý hlas žádného významu nemá, přidá se uvědomělý katolík k nějaké katolické nebo jiné dobré organisaci, nebo hlasuje dle kandidátní listiny mužů, kteří to s katolickou a dobrou věcí upřímně myslí.

Veřejní úředníci a zřízenci docházejí úřadů svých volbou nebo jmenováním. Kdo právo má, aby veřejného úředníka neb zřízence ve sboru volil nebo sám jmenoval, nebo kdo povolán jest, aby žadatele k volbě nebo k jmenování navrhl, dbejž toho, aby vybral žadatele hodného a schopného. Nesprávně jedná, kdo pominuv žadatele hodného a schopného, k veřejnému úřadu neb veřejné službě vybírá žadatele nevhodného nebo neschopného; hřeší, a hřích jeho zvrhá se ve hřích těžký, jde-li o úřad důležitý, kde ustanovení úředníků neb zřízenců nehodných neb neschopných veřejnému blahu škodí. Nesprávně také jedná a po případě hřeší, kdo protekcí žadateli nehodnému neb neschopnému na úkor hodných a schopných nebo na škodu obecného blaha pomáhá.

Povinnosti veřejného úředníka a zřízence berou se dvojím směřem. Předně má povinnosti oproti státu, zemi, obci, korporaci, ústavu atd., jichž jest zřízencem a od nichž plat béře. Hřeší, zanedbává-li vážně povinnosti své, a hřích jeho může i na těžký hřích se zvrhnoti, vzniká-li z toho zaměstnavateli značná škoda. Tato zásada platí obdobně i o soukromých úřednících a zřízencích. Veřejný úředník má za druhé povinnosti

oproti úředníkům podřízeným, a obecenstvu, s nímž se stýká; jest povinen dáti každému, co mu náleží. Zejména hledíme-li ke styku s obecenstvem a občanstvem, hřeší veřejný úředník a zřízenec úplatností, jestliže za úplatu ke strannosti a porušení úředních povinností svésti se dává, nebo jestliže za povinné úřední výkony neoprávněným způsobem úplatu žádá. Není však úplatností, jestliže úředník neb zřízenec za nepovinný výkon něco žádá, nebo po vykonání povinného výkonu přijímá, co mu strana dobrovolně jakožto „zpropitné“ nebo „dar z uznání“ nabízí a dává, ač jestliže úřednická jeho instrukce mu to nezakazuje. Tu dlužno ještě přidati, že hřeší, kdo úředníka neb zřízence podplácením k něčemu nedovolenému svésti chce.

Důležitý úřad veřejný má soudce, jenž rozhoduje o vině a nevině a v důsledku o životu, svobodě a jmění občanů, nebo rozhoduje ve sporech majetkových. Hřeší soudce, vynáší-li rozsudek zřejmě nespravedlivý; způsobil-li jím odsouzené straně škodu, jest povinen ji nahraditi. Zejména v soudech kriminálních soudce nesmí býti neoprávněně přísným, aby obžalovanému neukřivdil, a po té stránce dlužno uvážiti okolnosti polehčující, jež sám zákon nebo zdravý rozum uznává; ale s druhé strany soudce nesmí býti přespříliš mírným, aby obecného blaha nepoškodil. Stejné povinnosti jako soudce z povolání, má i soudce laik a soudce z lidu čili porotce. Porota soudí jen o vině a nevině. Porotce sleduj svědomitě průběh jednání, a hlasuj pak dle svého přesvědčení spravedlivě, „vinen“ či „nevinen.“ Zůstává-li porotce v pochybnosti o vině či nevině, nesmí hlasovati „vinen“; tu vězí v pochybnosti nepřekonatelné, (III. § 5, str. 33) a nezbývá mu, než voliti cestu bezpečnější na zamezení záhubných následků možného omylu, a hlasovati „nevinen.“

Občanské povinnosti poddaných jsou: zákonů pravoplatných poslouchati, k obecným potřebám daněmi a dávkami přispívati, veřejné a obecné úřady, žádá-li toho blaho obecné, přijímati a svědomitě zastávati, vojenskou povinnost konati, vrchnostem a úřadům náležitou úctu prokazovati.

X. Páté Boží přikázání.

§ 1.

Páté Boží přikázání zní; „Nezabiješ.“ Zapovídá se v něm: sobě nebo bližnímu na těle neb duši škoditi; přikazuje pak se v něm: sebe a bližního pro Boha milovati. Páté Boží přikázání hledí tedy ku dvěma ctnostem, 1. ku křesťanské sebelásce, 2. ku křesťanské lásce bližení; k té však jen potud, pokud předmětem jejím jsou osobní dobra bližního, totiž blaho duševní, život, tělo, zdraví, svoboda. Vyložíme tedy:

1. Povinnosti ku vlastní naší osobě, čili povinnosti křesťanské sebelásky.

2. Povinnosti k osobě bližního, čili povinnosti křesťanské lásky bližení potud, pokud jejím předmětem jest osoba bližního a osobní jeho dobra.

Ku konci přidáme stať o týrání zvířat.*)

---

*) Poznámka. Pojem křesťanské lásky bližení vykládáme někdy v širším, někdy v užším slova smyslu. V širším slova smyslu zahrnuje křesťanská láska k bližnímu všechny povinnosti, které vůbec k bližnímu máme; a v tom smyslu hledí k této ctnosti čtvrté až desáté Boží přikázání, a v tom také smyslu dlužno vykládati slova katechismu, že všechny naše povinnosti (k Bohu, k sobě, k bližnímu) obsažena jsou v obou přikázáních lásky: „Milovati budeš Pána Boha svého atd. Milovati budeš bližního, jako sebe sama.“ Obvykle však vykládá se pojem křesťanské lásky bližení úžeji, a zahrnuje jen ty povinnosti, které bližnímu z vůle Boží a z lásky k Bohu prokazovati máme, na které však bližní nemá práva přísného, takže

§ 2. Křesťanská sebeláska. Péče o vlastní věčnou blaženost.

Boha povinni jsme milovati nade' všecko. Po Bohu pak první místo v lásce zabírá vlastní naše osoba (křesťanská sebeláska), a po nás pak bližní (křesťanská láska bližeńská).

Sebeláska jest člověku vrozena a nebylo by třeba ji zvlášť přikazovati, neboť každý člověk přirozeně miluje sebe sama a chce býti šťasten a blažen. Ale dle vůle Boží a řádu mravního má sebeláska opírati se o lásku k Bohu. Máme sebe milovati, poněvadž jsme stvořeni k obrazu Božímu, vykoupeni Krví Kristovou, určeni ku blaženosti nebeské. Tím důvodem sebeláska stává se sebeláskou křesťanskou a povyšuje se na ctnost, jsouc částí lásky k Bohu (viz VI, § 7., str. 80). Nezřízená sebeláska mění se v sobectví, jež myslí jen na sebe a prospěch svůj, kterého chce

---

jich na nás ani po právu žádati ani vymáhati nemůže. V tom smyslu zejména lišíme povinnosti lásky a povinnosti spravedlnosti. K povinnostem spravedlnosti čítáme ony povinnosti, které bližnímu proto prokazovati máme, poněvadž bližní má na ně právo, takže je plným právem na nás požadovati a vymáhati může. Tak na př. z lásky jsme povinni dávati almužnu, ale odmítnutý chuďas nemá práva ji na nás žádati nebo vymáhati: ale ze spravedlnosti jsme povinni vyplatiti dělníku ujednanou mzdu, a kdybychom jí platiti nechtěli, může ji dělník přísným právem žádati a vymáhati. Kdo porušil příkaz spravedlnosti, hřešil (těžce nebo lehce) a jest povinen nahraditi bližnímu škodu z toho porušení vzešlou; kdo porušil příkaz lásky, hřešil (těžce nebo lehce), ale k nahražení škody snad vzešlé povinen není. Závazek spravedlnosti jest přísnější, než závazek lásky; proto ve sporu povinností (II, § 7. str. 25) povinnost spravedlnosti vítězí nad (zdánlivou) povinností lásky. Z paragrafů nejblíže následujících hledí ku lásce bližeńské: §§ 5, 6, 7, 9, 10. Předmětem spravedlnosti jsou dobra, na která bližní má přísné a nesporné právo. Jsou to: dobra duševní, život a tělesné zdraví, svoboda, manželská věrnost, majetek, čest a dobré jméno. V paragrafech nejblíže následujících hledí ku spravedlnosti, pokud jejím předmětem jest život a tělesné zdraví, §§ 11, 12, 13, 14; pokud jejím předmětem jest osobní svoboda: § 15. Manželskou věrnost chrání přikázání šesté a deváté, majetek chrání přikázání sedmé a desáté, čest a dobré jméno chrání přikázání osmé.

dosíci, i kdyby tím povinnosti k Bohu a bližnímu trpěti měly.

Člověk skládá se z duše a těla. Duše mnohem cennější jest těla a duševní dobra cennější jsou dober tělesných. Prvním však a nejvyšším, ba možno říci, že jediným skutečným dobrem, jehož dosíci můžeme a máme, jest věčná naše blaženost. Proto také naší první a nejdůležitější povinností jest péče o vlastní naši věčnou blaženost. Důrazně napomíná Spasitel (Mat. 16, 26): „Co je platno člověku, kdyby všechen svět získal, na duši své pak škodu trpěl? Nebo jakou dá člověk výměnu za duši svou?“ Věčná naše blaženost jest naším životním cílem, jehož s milostí Boží dosíci máme, jediné pravé dobro; právě tak jako peklo a odloučení od Boha jest nejen nejvyšší, nýbrž vlastně jediné pravé zlo, jež člověka stihnouti může.

Proto nedá se žádný důvod uplatniti, který by dovoloval nebo přikazoval, abychom nároku na věčné blaho se vzdávali a hříchu se dopouštěli nebo i věčnou svou blaženost mařili. Žádné platnosti nemá závazek nebo i přísahou stvrzený slib, že nebudeme se zpovídati, nebo že umírajíce nedáme se svatými svátostmi zaopatřiti, nebo že toho neb onoho hříchu se dopustíme a p.

§ 3. **Sebevražda.**

Mezi vezdejšími dobry nejpřednějším darem z dobroty Boží nám uštědřeným jest pozemský život. Toho vznešeného dobra zbavuje se sebevrah čili samovrah. Hříchem sebevraždy nebo samovraždy se dopouští, kdo úmyslně sebe sama zabíjí nebo smrt si působí nebo ji vyhledává, nebo jí se nebrání, ač by se jí ubrániti mohl, nebo někomu jinému nařizuje nebo dovoluje, aby ho života zbavil.

Úmyslná a dobrovolná sebevražda jest hříchem velmi těžkým, neboť sebevrah hřeší

a) proti Bohu, jenž jediný jest pánem života a smrti,

b) proti společnosti lidské, které dává zlý příklad a kterou zbavuje člena ku práci povinného,

c) proti rodině své, kterou zarmucuje a někdy i živitele zbavuje,

d) proti sobě, an se zbavuje nejen života vezdejšího, nýbrž i života věčného, jelikož sebevražda jest posledním jeho činem na této zemi.

Hříchem pak jest nejen dokonaná, nýbrž i nedokonaná sebevražda čili pokus sebevraždy; ovšem po bezvýsledném pokuse dostává se hříšníku alespoň té vzácné milosti, že hříchu svého litovati, z něho se zpovídati a tak odpuštění dojíti může.

Výslovně však pravíme: „úmyslná a dobrovolná sebevražda," neboť v té míře, ve které sebevraždě se nedostává úmyslnosti a dobrovolnosti, v té také hříšnost její se mírní; ba sebevražda jest hříchu prosta, nebyl-li sebevrah příčetným. Někdy máme zřejmé důkazy nepříčetnosti, a tu ani nelze mluviti o „sebevraždě" v pravém toho slova smyslu, nýbrž spíše o neštěstí. Jindy zase o příčetnosti alespoň silně pochybujeme; a i v tom případě spíše kloníme se k úsudku příznivému a soudíme raději na nepříčetnost. Vždyť sebevražda jest něco tak hrozného, že se jí snad každý člověk děsí. Do nitra sebevrahova vidí jen Bůh; my pak nevíme, co v jeho duši se dálo, než tohoto „posledního prostředku" se chopil.

Nepříčetnost jest však jediný důvod, který sebevraždu omlouvá; jiného omluvného důvodu není. Zejména neomlouvá nezhojitelná nemoc, smrt jinak jistá, bolest, týrání a pronásledování jiných, bída a chudoba, hanba a stud, bázeň před trestem, nešťastná nebo odmítnutá láska, omrzelost života, prospěch rodinný, zlé svědomí atd. Uznáváme ovšem, že ty a podobné důvody jsou s to, aby ztrpčily člověku život; avšak povinnost mu káže, povznésti mysl k Bohu a trpělivě snášeti, co sám zavinil nebo co Bůh naň seslal.

Sebevraždě rovná se úmyslné a dobrovolné zkracování vlastního života, jímž vinen jest, kdo bez potřeby a bez dostatečného důvodu koná něco, čím si život a zdraví vážně poško-

zuje a tak smrt svou urychluje; rozdíl jest ten pouze, že při sebevraždě smrt ihned, při zkracování života však teprve po nějaké době se dostavuje. Přidáváme však: „bez potřeby a bez dostatečného důvodu;“ neboť nehřeší, kdo koná práce potřebné, které někdo konati musí, a kdo ke konání jich má dostatečný důvod, n. př. že jimi se živí, i když práce ty pozvolna síly mu vyčerpávají a zdraví podkopávají. Ale v takovém případě má on nebo chlebodárce jeho přičiniti se, aby škodlivost prací těch, ne-li odstranil, tedy alespoň dle možnosti zmírnil.

Sebevraždou také vinen jest, kdo úmyslně a dobrovolně bez potřeby a dostatečného důvodu život svůj v nebezpečí vydává; neboť tím právě dokazuje, že si života svého neváží. I zde přidáváme: „bez potřeby a dostatečného důvodu;“ neboť nehřeší, nýbrž naopak hrdinský a záslužný skutek koná, kdo z povinnosti nebo pro obecné dobro nebo z lásky bliženské život svůj v nebezpečí vydává.

§ 4. **Povinná péče o zdraví.**

Po životu jest největším dobrem zdravé tělo, jehož potřebujeme, abychom dle vůle Boží plně mohli vyhověti povinnostem svým. Jako však nejsme pány svého života, tak rovněž nejsme neobmezenými pány svého těla a zdraví.

Hřeší, kdo sebe sama bez potřeby komolí a mrzačí; nebo komoliti nebo mrzačiti dává, na př. aby ušel službě vojenské nebo žebraje a soucit bližních vzbuzuje hojnějších dostal almužen. Přidáváme: „bez potřeby;“ neboť někdy káže potřeba, aby na záchranu života nemocnému některý chorý úd amputací se odňal nebo nějaká chirurgická operace na něm provedena byla. Jest jasno, že v takovém případě amputace nebo chirurgická operace dovolena jest. Zda-li však nemocný také povinen jest, operaci té se podrobiti? Odpovídajíce lišíme. Jde-li o amputaci nebo operaci poměrně lehkou a nepatrnou,

a prohlásí-li lékař, že k záchraně života jest nezbytná, tu ovšem nemocný povinen jest podrobiti se, neboť jinak byl by vinen sebevraždou. Jde-li o amputaci značnou nebo operaci velmi bolestnou, nelze nemocnému brátí za zlé, že se jí hrozí; a nemůže-li lékař příznivý výsledek předem zaručiti, nehřeší nemocný, nechce-li operaci podrobiti se.

Tělesné zdraví jest podmínkou zdárného a vydatného působení. Jsme-li tedy tělesně zdrávi, jsme ovšem povinni, přiměřeným způsobem o to pečovati, abychom zdraví své si ušetřili. Proto hřeší, kdo vědomě a úmyslně, bez potřeby a dostatečného důvodu zdraví své ničí a poškozuje nebo nebezpečnou nemoc si působí. Ale ovšem také s druhé strany nesluší se na křesana, aby nepřiměřeně a přemrštěně o zdraví své se bál.

Tělesné zdraví udržujeme a utužujeme přiměřenou prací a přiměřeným odpočinkem.

Práce jest povinností zdravého člověka; ovšem práce užitečná. Nesrovnává se s řádem mravním, aby člověk ladem ležeti nechal síly Bohem mu svěřené. Proto také onen sluha v evangeliu (Mat. 25, 18), který hřivnu pánem mu svěřenou zakopal, byl přísně souzen, nikoliv snad proto, že hřivnu zpronevěřil, nýbrž že z ní netěžil. Práci vyžaduje dobro obecné, které by bez ní obstáti nemohlo; a vyžaduje ji i dobro naše, neboť prací vyděláváme si chléb svůj; a kdo je tak šťasten, že nemusí si prací svou (tělesnou neb duševní) vydělávati chléb svůj, přece nemá zaháleti, aby unikl pokušením ze zahálky vznikajícím. Hřeší tedy i proti blahu obecnému i proti sobě lenoch, jenž veškeré práci, i duševní i tělesné, stále se vyhýbá a vůbec nic nepracuje, ač by pracovati mohl; ale hřích jeho jest pouze hříchem lehkým.

Každá práce, ať tělesná ať duševní, namáhá spolu tělo i duši a vyčerpává síly. Proto nelze také stále pracovati, nýbrž nutno přiměřenou měrou odpočinouti a zotaviti se. Tělo zotavuje se spánkem, jídlem a pitím; duch však zotavuje se zábavou. Není ani správno ani užitečno, zakazovati veškerou zábavu.

Vždyť i sám Spasitel náš s Matkou Svou a učedníky Svými účastnil se svatebního veselí v Káni Galilejské a při té příležitosti první svůj zázrak vykonal. Křesťan ovšem hledá si jen slušných zábav, a jest si toho vědom, že zábavy nejsou cílem, nýbrž jen prostředkem ku zotavení.

Upadl-li křesťan do t ě ž k é n e m o c i, povinen jest užíti těch prostředků, kterých dle okolností a ovšem také dle jmění svého užíti může, aby zdraví opět nabyl. Je-li tedy možno, povolejž včas zkušeného lékaře, a řídiž se jeho radou. Není radno, v tak vážné věci otáleti a zatím nespolehlivých „domácích“ nebo „lidových“ (a snad i pověrečných) prostředků užívati nebo z nemístné šetrnosti lékaře nevolati. Tím se příznivá doba zameškává, nemoc se snadno zhorší, a následkem může býti předčasná smrt. Kdo ve vážné nemoci nevolá lékaře, ač by ho snadno zavolati a zaplatiti mohl, jest vinen sebevraždou, alespoň do jakési míry.

Je-li n e m o c n e b e z p e č n á, jest povinností nemocného včas postarati se o blaho duše své a uspořádati svědomí své, tedy přijmouti svátosti umírajících, čili dáti se zaopatřit. Nedbalost v té věci byla by hříchem těžkým. Uvědomělý křesťan nebude se zdráhati, dobře věda, že nemusí umříti, kdo se zaopatřiti dal, ba naopak že poslední pomazání mu nejen duševně nýbrž i tělesně prospěje, je-li to k jeho blahu.

Nemocný má však nejen o duši svou se postarati, nýbrž i vezdejší věci uspořádati, pokud to možno jest. Kdo má nějaký majetek, učiniž p o s l e d n í p o ř í z e n í (poslední vůli), aby po jeho smrti nevznikly spory. Obyčejně sice není přísnou povinností, pořídíti poslední vůli; ale někdy jsou zvláštní okolnosti, kterými nemocný (a po případě snad i zdravý člověk) jest ve svědomí vázán a snad i pod těžkým hříchem povinen, aby vezdejší své záležitosti uspořádal, zejména jde-li o náhradu dosud nevykonanou nebo o odměnu za věrné služby nebo o povinné zaopatření té které osoby, nebo vůbec o věc vážnou, která jeho pořízení nutně vyžaduje.

§ 5. Láska bližeńská.

Po Bohu a vlastní osobě své jsme také povinni milovati bližního. Bližním pak je nám každý člověk. Tuto povinnost ukládá nám již sám zákon přirozený, neboť ostatní lidé jsou stejně jako my k obrazu Božímu stvořeni, Krví Kristovou vykoupeni, ku blaženosti věčné povoláni. Ale i zákon zjevený tak velí, neboť Bůh přikázal již ve Starém zákoně (III. Mojž. 11, 98): „Milovati budeš bližního svého jako sebe sama.“ Fariseové ovšem slovo „bližní“ vykládali úzkoprse jen o příslušnících kmene Israelského. Ale Spasitel kárá je z bludu, uče, že bližním jest každý člověk, a v tom smyslu prohlašuje (Mat. 22, 37): „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vší mysli své. Toť jest největší a první přikázání. Druhé pak jest podobno tomu: Milovati budeš bližního svého jako sebe sama.“ První místo v lásce naší náleží tedy Bohu, po Bohu přicházíme my, po nás pak bližní, kterého máme podobným způsobem milovati, jako milujeme sebe. Máme však bližního milovati, nikoliv proto, že láska k němu nám se zamlouvá nebo prospívá, nýbrž pro Boha; a touto pohnutkou stává se láska naše křesťanskou láskou bližeńskou, jsouc částí lásky k Bohu (VI, § 7, str. 80).

Milovati máme všechny lidi, nikoho z lásky přímo nevylučujíce, neboť všichni lidé jsou nám bližní. Tím však není žádáno, abychom všechny lidi milovali stejnou měrou, ba ani to není možno. Jest přirozeno, že více milujeme ony osoby, které nám dle svazku rodinného, příbuzenského, přátelského a p. blíže stojí, než osoby nám vzdálenější.

Příkaz lásky bližeńské ukládá nám, abychom bližního milovali: 1. láskou citovou, 2. láskou účinnou.

Milujíce bližního láskou citovou přejeme mu, aby se mu zde na zemi dobře vedlo a aby na onom světě došel svého cíle. Láska citová jest jádrem lásky, nestačí však samotna, nepojí-li se k ní láska účinná. Milujeme pak bližního láskou účinnou, pomáháme-li mu dle možnosti v jeho potřebách a tísních. Příkaz

lásky citové zavazuje nás vždy a všude. Příkaz lásky účinné zavazuje jen za určitých okolností, když totiž 1. bližní věží ve svrchované nebo alespoň vážné tísni, a když 2. můžeme mu přispěti buď beze škody a bez obtíže, nebo alespoň se škodou neb obtíží poměrně menší, než jest tíseň bližního. Příkaz ten však neváže, je-li tíseň bližního nepatrná, takže sám si pohodlně pomoci může, nebo je-li jeho tíseň vážná sice nebo snad i svrchovaná, ale nemůžeme-li mu jinak pomoci, než že utrpíme škodu nebo obtíž poměrně stejnou s jeho tísní, nebo snad i větší. Pomoci bližnímu za takových okolností jest jen radou lásky blíženské. A kdyby někdo bližnímu v tísni nepatrné chtěl pomoci obětí nepoměrně větší, nejednal by správně, nýbrž hřešil by proti sebelásce. Důvodem výkladu jest: láska blíženská zavazuje nás pomoci bližnímu; kde však láska blíženská ve sporu se utká s křesťanskou sebeláskou, vítězí sebeláska, jelikož nejbližším jest každý sobě sám.

Příklady: Věží-li umírající v nebezpečí pozbýti věčné spásy, a můžeme-li mu pomoci, aby duši zachránil, jsme k tomu povinni, i kdybychom život neb zdraví neb jmění obětovati měli; ale nejsme povinni (a nesmíme) sami na své duši trpěti. Věží-li bližní v nebezpečí smrti, a můžeme-li ho zachrániti, jsme k tomu povinni, i když tím škodu na svém majetku utrpíme; ale nejsme povinni, sebe sama v nebezpečí smrti vydávati; ovšem vydávati sebe sama v nebezpečí smrti na záchranu bližního jest skutkem rekovné lásky blíženské. Věží-li bližní ve hmotné tísni neb nedostatku, a můžeme-li mu pohodlně pomoci, aniž bychom sami trpěli, jsme k tomu povinni; ale nejsme povinni na jeho prospěch sebe vydávati ve stejnou nebo snad i větší tíseň. Nebrání se sice, i tím způsobem osvědčovati lásku blíženskou, ale musí se to díti způsobem rozumným; hřešil by, kdo chtěje pomoci bližnímu v nějakém jeho nepatrném nepohodlí vydával by v nebezpečí život svůj neb zdraví své.

§ 6. Milosrdenství.

K lásce bližeńské druží se milosrdenství, jímž člověk veden ochotně dle sil svých pomáhá bližnímu potřebnému. Jelikož tíseň a potřeba bližního může býti tělesná neb duchovní, jsou skutky milosrdenství čili skutky milosrdné dvojího rázu: skutky tělesného nebo duševního milosrdenství. Těch i oněch čítáme sedmero, jelikož právě tyto v Písmě svatém zvláště se doporučují. Sedmero tělesných skutků milosrdenství: 1. lačné krmiti, 2. žíznivé napájeti, 3. pocestně do domu přijímati, 4. nahé odívati, 5. nemocné navštěvovati, 6. vězně osvobozovati, 7. mrtvé pochovávati; sedmero duchovních skutků milosrdenství: 1. hřešící kárati, 2. neumělé učiti, 3. pochybujícím dobře raditi, 4. zarmoucené těšiti, 5. křivdy trpělivě snášeti, 6. ubližujícím ochotně odpouštěti, 7. za živé a za mrtvé se modliti. Pravíme: „těch i onech čítáme sedmero," neboť ve skutečnosti jest jich mnohem více; různé okolnosti vyžadují také tu ty a jinde jiné skutky milosrdenství. Avšak všechny skutky tělesného milosrdenství můžeme zahrnouti jediným názvem almužny; a mezi skutky duchovního milosrdenství zvlášť vyniká bratrské napomenutí. Jest nám tedy o těchto dvou skutcích zvlášť promluviti.

Slovo „almužna" jest řeckého původu (eleemosyné) a znamená každý ze soustrasti vykonaný čin. Almužnou v nejširším toho slova smyslu rozumíme tedy každý a jakýkoliv skutek tělesného neb duchovního milosrdenství, k němuž nejsme po přísném právu vázáni. V tom smyslu není nikdo tak chud a sláb, aby nikdy a nikomu nemohl almužnou přispěti, a nikdo není tak bohat a mocen, aby nikdy a nikde almužny nepotřeboval. Tak na př. i vznešený a mocný bohatec, zbloudiv v lese, nucen jest prositi nuzného dřevorubce, aby mu cestu ukázal nebo v nepohodě ho pod hostinný krov svůj přijal; v takovém a podobném případu dřevorubec bohatci skýtá almužnu a bohatec jest nucen doprošovati se jí a s vděčností ji přijmouti.

Obyčejně však vykládáme slovo „almužna" v užším

smyslu, a míníme jím nějaký hmotný dar udělený nuznému na úlevu jeho bídy.

Jest povinností každého člověka, aby z přebytku svého nuzné bližní podporoval; hřeší tedy, kdo žádných almužen neudílí, ač by mohl. V jednotlivých případech ovšem třeba toho dbáti, aby almužna rozumně se udílela. Dvě otázky pak dlužno uvážiti, 1. komu, a 2. z čeho almužna dávati se má.

Na otázku „komu" odpovídáme: Almužna náleží jen chudým, kteří by bez ní uživiti se nemohli. Chudoba jejich zaviněna bývá stářím, nemocí, neduhem nebo jinými nešťastnými okolnostmi; někdy jest stálá, někdy jen dočasná. Almužna však nenáleží lidem, kteří mají majetek, ale zapírají jej, nebo mohou pracovati, ale práce se štítí, nebo po případě mají příbuzné, kteří jsou povinni a ochotni starati se o ně. Žebrák, který almužny nepotřebuje, a přece žebrá, hřeší proti sedmému přikázání, a okrádá nejen dobrodince, nýbrž i jiné v pravdě chudé žebráky, kterým potom méně se dostává.

Na otázku „z čeho" odpovídáme: Z přebytku. Není tedy povinen dávati almužny, kdo sám ničeho nemá; nebo kdo sám sice má, co pro něj a rodinu stačí, ale nemá přebytku. Přebytkem pak nazýváme to, co nám po úplném opatření všech nutných vydání a potřeb zbývá. Ale i když máme přebytek, nejsme povinni věnovati jej celý na almužny; stačí, dáváme-li z přebytku svého asi padesátinu (čili dvě ze sta) na almužny. Toto pravidlo platí ovšem pro normální poměry. Za mimořádných poměrů, kde bída mezi lidem jest veliká, povinni jsme i větší část svého přebytku na podporu nuzných bližních věnovati.

Jest přirozeno, že udílejíce almužny především hledíme k těm, kteří příbuzenstvím nebo přátelstvím jsou nám bližší, nebo kteří dle naší rozumné úvahy více almužny zasluhují.

Jest známo, že naše obecenstvo dává dosti mnoho almužen; ale rovněž obecný jest stesk, že almužen těch dostává se velmi často osobám drzým a nehodným, a snad jen z malé části osobám skutečně chudým

a almužny hodným. Štědrý dárce často neví a věděti nemůže, zda-li žebrák žebrající jest či není hoden almužny. Proto nelze nikomu zazlívati, nechce-li neznámým žebrákům dávati almužny. Po té stránce by se doporučovalo, všímati si ústavů a spolků, jež od zámožných almužny sbírají, chudé pak samy vyhledávají a prozkoumavše jejich poměry je přiměřeně podporují. Takovýmto blahodárným spolkem jest spolek sv. Vincence de Paula.

Někdy se stává, že na bolestnou cestu žebroty vydávají se lidé zdraví sice a silní, kteří by rádi pracovali, ale práce neb zaměstnání nalézti nemohou. Zasluhují podpory v okamžité tísni své; ta však samotná jim nepomůže: mnohem vydatněji než penězi pomáhá jim, kdo jim práci a zaměstnání dá neb opatří, nebo alespoň jim poradí, kde by je nalezli.

K výkladu o almužně nutno přidati výklad o v d ě č n o s t i. Přijavše od někoho tělesné neb duševní dobrodiní povinni jsme dobrodinci vděčností. Dobrodinec nebyl povinen, prokázati nám dobrodiní, byla to jeho dobrá vůle; i nám bylo svobodno, jeho dobrodiní přijmouti či nepřijmouti. Když však jsme něco přijali, na co jsme neměli přímého práva, máme alespoň za dobrodiní děkovati, a pak vděčnými býti, t. j. dobrodiní míti v paměti, dobrodinci podobnými službami, kdyby jich potřeboval, dle možnosti posloužiti, a za dobrodince se modliti. Vděčnosti příčí se n e v d ě k, hřích to sám o sobě lehký, ale nehezký.

Čím almužna tělu, tím jest b r a t r s k é n a p o m e n u t í duši; proto je rádi nazýváme almužnou duševní. Bratrské napomenutí jest na místě, vidíme-li, že bližní vězí v těžkém hříchu nebo nebezpečí jeho, a můžeme-li jej pohodlně a bez obtíží napomenouti. Nebyl by hříchu prost, kdo moha bližního bratrským napomenutím se špatné cesty na dobrou uvésti, přece by tak neučinil. Ovšem musí každé takové bratrské napomenutí díti se v duchu lásky křesťanské, způsobem moudrým, vlídným a šetrným. Kdo myslí, že toho nedovede, lépe učiní, přenechá-li napomenutí osobám dovednějším a povolanějším, na př. rodičům, sourozencům, příbuzným, pří-

telům provinilcovým, jež po případě k tomu účelu na poklesek provinilcův upozorniti může, jestliže sami o něm nevědí.

§ 7. Láska k nepřátelům.

Již výše v § 5 (str. 144) bylo řečeno, že máme všechny lidi milovati, nikoho z lásky nevylučujíce. A to právě jest význačným zjevem lásky křesťanské, že miluje všechny lidi, že tedy miluje i nepřátele. Vždyť i nepřítel jest stvořen k obrazu Božímu, vykoupen Krví Kristovou, k věčné blaženosti povolán, v pravdě naším bližním. Na tom poměru ničeho nemění nahodilá okolnost, že jest naším nepřítelem. Proto přikazuje Spasitel (Mat. 5, 44): „Milujte nepřátele své, dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí, a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhují vám: abyste byli synové Otce svého, který jest v nebesích, jenž slunci Svému velí vzcházeti na dobré i zlé, a déšť dává na spravedlivé i nespravedlivé.“ Sám pak předcházeje vznešeným příkladem Svým modlil se Spasitel umíraje i za nepřátele své (Luk. 23, 24): „Otče, odpusť jim, neboť nevědí co činí.“

Jsme tedy povinni, ze srdce odpustiti nepříteli vinu na nás spáchanou, a nesmíme pomýšleti na pomstu. V otčenáši modlíme se: „Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům.“ A když Petr tázal se Spasitele, kolikrát by měl nepříteli odpustiti, a mínil, že snad by dosti bylo, kdyby sedmkrát to učinil, dostalo se mu odpovědi (Mat. 18, 22): „Právím tobě, ne do sedmikrát, ale až do sedmdesátkrát sedmkrát,“ t. j. vždycky, kdykoliv ti ukřivdí nebo tě urazí. A následuje ono krásné, ale spolu i vážné podobenství o králi, který účtoval se služebníky svými, odpustil služebníku, který mu byl 10.000 hřiven dlužen, ale pak jej přísně potrestal, když se dozvěděl, že týž služebník hrdlil spolusslužebníka, jenž mu byl sto peněz dlužen. 10.000 hřiven dle naší měny asi 50 milionů korun, a 100 peněz dle naší měny asi 50 korun, jsou obrazem rozdílu mezi

urážkou naším hříchem Bohu učiněnou a urážkou bližním nám způsobenou; a když Bůh ochoten jest odpustiti nám vinu milionkrát, t. j. neskonale větší, máme i my ochotně odpouštěti vinu poměrně nepatrnou.

Povinnost odpustiti nepříteli zvlášť přísně naléhá, když vinu svou uznává a našeho odpuštění se dožaduje; v takovém případě mu neodpustiti a nesmířiti se bylo by těžkým hříchem proti lásce bližeňské.

Tím však také vyčerpány jsou povinnosti lásky bližeňské k nepřátelům; jiných povinností k nepříteli nemáme. Zejména nejsme povinni nepřítele zvláštním způsobem milovati, nebo snad zvláštní důkazy přízně své mu najevo dávati a větší lásku mu prokazovati než jiným. To nejen není přikázáno, nýbrž bylo by i velmi nerozumno; vždyť zlomyslnost bližního není žádným důvodem zvláštní nějaké odměny. Nehřeší tedy proti lásce bližeňské, kdo na nepříteli povinné a možné zadostučinění vyžaduje, nebo kdo uražen byv, u soudu ochrany vyhledává a po případě i potrestání provinilcovo vymáhá, nebo kdo zkrácen byv, civilní žalobou za škodu učiněnou náhradu žádá, ač nečiní-li tak z pomsty, nýbrž jen z úmyslu, aby hájil právo své. Ba nezřídka nám i stavovská povinnost velí, hledati ochrany u soudů, aby drzí útočníci nestali se ještě drzejšími; a velmi často dobře bývá útočným lidem okázati, že nedáme si nezasloužené příkoří líbiti; zejména radno tak učiniti, je-li obava, že by člověk ten útoky své později opakoval. Také nejsme povinni, nepřítele pohostinu přijímati, nebo jej pozdravovati (ač nepůsobíme-li tím pohoršení) nebo jakýmkoliv způsobem přízeň svou mu na jevo dávati; ovšem však povinni jsme děkovati mu na jeho pozdrav. Své povinnosti oproti nepříteli úplně vyhovujeme, chováme-li se k němu jako ke kterémukoliv jinému cizímu člověku.

Nehřešíme také, jestliže uraženi byvše s provinilcem styk přerušíme nebo se jemu vyhýbáme. Po té stránce nepříčí se lásce křesťanské odůvodněný a v mezích zákona prováděný boykot,*) jímž přerušujeme spole-

*) Boycott byl správcem statků v Irsku a přísností svou popudil proti sobě mysli všech. Dle rozhodnutí irské

čenské styky a po případě obchodní spojení s osobou neoblíbenou. Boykot pak jest odůvodněn, jestliže boykotovaná osoba sama k němu svou neurvalostí, hašteřivostí, bezohledností, surovostí zavdala příčinu, nebo jestliže v obchodě počínala si nepoctivě, nereelně, takže společenský nebo obchodní styk s ní stává se nepříjemným nebo snad i nebezpečným. A v mezích zákona zůstává boykot, jestliže při něm psanci neupíráme, co mu po zákonu božském a lidském náleží, jsme-li tedy k němu spravedliví. Ovšem nelze mlčením pominouti, že boykot bývá zbraní dvojsečnou, nebezpečnou, a že snadno mění se v nepřátelství. A přímo těžkým hříchem stává se boykot, byl-li na nemilou osobu pro její náboženské nebo politické přesvědčení uvalen.

§ 8. Hříchy proti lásce bližeňské.

Hříchy proti lásce bližeňské jsou buď vnitřní nebo vnější. Vnitřní hříchy čili myšlenkové příčí se lásce citové; jsou to: nenávist, hněv, závist, škodolibost, pýcha. Hříchy vnější čili skutkové poškozují bližního na jeho statcích nebo alespoň o to se snaží. Statky a dobra bližního jsou: blaho duševní, život, tělo a zdraví, svoboda, rodina, majetek, čest a dobré jméno. Páté přikázání chrání osobní statky a dobra bližního (blaho duševní, život, tělo a zdraví, svobodu), kdežto ostatní dobra chráněna jsou přikázáním šestým, sedmým a osmým.

Duševní blaho bližního poškozuje pohoršení, tělesný život ničí vražda, souboj a utracení plodu, svobodu ohrožuje poroba a násilí. Těmi hesly vyznačena jest látka, kterou nám jest nyní probírati.

§ 9. Nenávist, hněv, závist, škodolibost, pýcha.

Nenávist čili záští přeje bližnímu zlo; jeví-li se vnějšími známkami, přechází ve hněv. Nenávist

zemské ligy přerušili občané roku 1880 s ním veškeren společenský styk. Prostředek působil. Boycott ustal od své přísnosti a těšil se napotom obecné vážnosti.

a hněv příčí se přímo citové lásce bližeńské a jest hříchem těžkým. Výminečně může se umírniti na hřích lehký, přejeme-li bližnímu jen nepatrné zlo. Ale i takováto mírná nenávist jest nebezpečnou, neboť nepotlačíme-li ji v zárodku, vzroste rychle ve hřích těžký. Hněv, zejména trvá-li delší dobu, přechází v nepřátelství, a jest hříchem těžkým.

Někdy se stává, že věc bližnímu nepříznivá nebo škodlivá jest nám nebo obecnému blahu prospěšnou; tu pak jest přirozeno, že si jí přejeme; poněvadž dobro toto se jinak nedostaví než jen s cizí nehodou neb cizím neštěstím; máme před sebou otázku, zdali i za takových okolností si toho našeho neb obecného dobra, ale s tím arciť spolu i cizího zla přáti smíme. Odpověď zní: smíme; ale ovšem přání musí se nésti k věci té jen potud, pokud máme na mysli dobro své neb obecné; že toho dobra nelze jinak dojíti, než se škodou neb neštěstím bližního, není naší vinou, nýbrž výsledkem okolností. Tak na př. uvádí-li nebezpečný loupežník celou krajinu v postrach, smíme si přáti, aby ta svízel již pominula, ačkoliv víme, že tak se stane jen polapením nebo zabitím onoho zločince; a smíme i přáti si, aby zločinec byl polapen nebo zahynul, ovšem nikoliv proto, že jest to jeho neštěstím, nýbrž jediné proto, že pak bude pokoj, jehož jinak docíliti nelze.

Závistivým jest, kdo bezdůvodně ze štěstí svého bližního se rmoutí, jako by jím sám trpěl; škodolibým pak jest, kdo bezdůvodně z neštěstí neb škody bližního se těší. Závist a škodolibost jsou jen jakousi obměnou nebo výsledkem nenávisti, a proto hříchy těžkými; mohou však se umírniti na hřích pouze lehký, je-li jimi mysl naše jen nepatrně vzrušena a jsou-li to spíše jen hnutí okamžitá bez dlouhého trvání; nebo zejména škodolibost mírní se na hřích pouze lehký, jde-li jen o zlo nepatrné, jež bližnímu spíše jen ze škádlení přejeme, kdežto zlo značné bychom mu jistě nepřáli.

Do výměru závisti a škodolibosti přidáváme důležité slůvko „bezdůvodně;“ neboť není závistí, rmoutí-li se někdo ze štěstí bližního jen proto, že sám tím sku-

tečně trpí; a není škodolibostí, těší-li se někdo z události, která jemu jest příznivou, ale někomu jinému neblahou. Tak nebyli závistivi Mardocheus a Esther, rmoutíce se z povýšení Amanova, nýbrž naplněni obavou, že nepřítel užije štěstí svého na jejich záhubu. A v příkladu výše uvedeném, byl-li nebezpečný loupežník konečně zajat nebo zabit, není škodolibým, kdo z této události proto se těší, že konečně oddychnouti si může.

Pýcha jest přeceňování sebe sama a nezřízené bažení po přednosti před jinými. Sama o sobě jest hříchem jen lehkým, jako i spojená s ní ješitnost a marnivost; svádí však snadno ku hříchům těžkým. Dostupuje-li pak pýcha toho stupně, že hrdopýšek ani Bohu a zákonu nechce býti podroben, zvrhá se na hřích těžký; takovým hříchem hřešili padlí andělé. Pýcha nepříčí se sice přímo lásce bliženské, ale svádí pravidelně ku hříchu proti lásce bliženské. Ctnost pýše opačná jest pokora, kterou veden člověk sebe sama skromně posuzuje, nevyhledávaje přednosti.

Hněv, závist a pýcha jsou hříchy velmi nebezpečné, neboť z nich vyvěrají jako z pramene svého mnohé jiné, a to těžké hříchy. Proto čítáme je mezi hříchy hlavní. Z pýchy snadno vzniká nezřízená samoláska, chlubivost, chválychtivost, žárlivost, pohrdání bližním, různice, sváry, neposlušnost atd. Ze závisti pochází křivé posuzování, pomluva, na cti utrhání, nenávist; z hněvu pak pochází zjevné nepřátelství, ba až i vražda.

§ 10. **Pohoršení a cizí hřích.**

Pohoršiti znamená: někoho horším učiniti. Pohoršuje tedy bližního, kdo přímo nebo nepřímo působí, že bližní po mravní stránce stává se horším, buď že hřeší, nebo alespoň v nebezpečí hříchu upadá. Pohoršení přispívá tedy ku cizímu hříchu. Způsob, jímž možno bližního pohoršiti čili k jeho hříchu přispěti, může býti různý a rozmanitý dle různých a rozmanitých okolností. Nejčastější a nejobyčejnější způsoby vy-

značují se v katechismech pod názvem devatero cizích hříchů (IV. § 14. str. 62).

Pohoršením škodíme nejen sobě, nýbrž i bližnímu, tomu pak na nejdražším jeho statku, na duševním jeho blahu. Proto hrozí Spasitel (Mat. 18. 7): „Běda člověku tomu, skrze něhož pohoršení pochází.“ Zloba pohoršení pak obvzlášť roste, jsou-li obětí jeho osoby dosud nevinné, zejména dítky.

Vykládáme jednotlivé způsoby, jimiž bližního pohoršiti a k jeho hříchu přispěti lze.

Na prvním místě jest přímé sváděni ku hříchu. Bližního k u h ř í c h u s v á d i: rozkaz (hřích veleti), rada (ku hříchu raditi), chvála (hřích vychvalovati), prosba, litování, vyhrůžka, posměch, přemlouvání, výzva, návod, a vůbec vše, čímž svůdník bližního ku hříchu přímo přiměti chce. Svůdník hřeší již pouhým pokusem o svádění, i když pokus se nezdařil; hřeší těžce nebo lehce, dle toho, zda svádění jeho ku těžkému nebo lehkému hříchu směřuje. Hřeší nejen proti lásce bližeuské, nýbrž i proti oné ctnosti, proti které svádí. Proto svůdník, který sváděl bližního ku hříchu těžkému, má se zpovídati, nejen že sváděl, nýbrž i k jakému hříchu sváděl.

Jiným způsobem pohoršení jest z l ý p ř í k l a d. Zlý příklad dává, kdo nemá sice v úmyslu bližního přímo ke hříchu svésti, ale přece veřejným a okázalým hříchem jiné do duševní škody uvádí. Hřeší, kdo ví, že zlým jeho příkladem jiní ku hříchu zlákati se dají, a přes to přece nedbá, aby pohoršení jejich zamezil (buď že od hříchu ustane nebo alespoň s ním se tají). Vedle svého vlastního hříchu hřeší ještě pohoršlivým příkladem, a to těžce, jestliže jeho špatný příklad jiné ku těžkým hříchům svádí.

Po té stránce opatrni buďtež zejména duchovní, rodiče, pěstouni, vychovatelé, učitelé, mistři, představení, jakož i lidé ve veřejnosti na vynikající místa postavení, a vůbec všichni ti, kteří dobrým příkladem předcházeti mají, neboť známo jest, jak zhoubně právě jejich zlý příklad působí.

Podobné opatrnosti jest třeba, konáme-li něco, co hříchem sice není, ale h ř í c h u s e p o d o b á, na př.

jíme-li v pátek maso, majíce dispens, o čemž však jiní nevědí. V II. knze Makkabejské čteme, že starozákonný mučedník Eleazar, jenž dle králova rozkazu měl jísti vepřové maso, nedovolil, aby mu přátelé jeho nějaké jiné maso na způsob vepřového upravili; správně vytkl, že by mladíci (nevědouce o záměně) domnívali se, že starý 90-letý Eleazar zradil zákon Boží, a z toho měli špatný příklad.

Pohoršením může býti i čin jinak bezhříšný a nezávadný (nebo snad i dobrý), jestliže čin ten bližnímu pro jeho mravni slabost a nevyspělost podnět nebo příležitost ku hříchu skýtá, po případě jestliže čin ten bližního dráždí a ku hříchu ponouká. Hřeší, kdo úmyslně a bezdůvodně něco podobného, byť i jinak nezávadného, koná, ví-li, že činem tím bližní ku hříchu ponoukán býti může. Tak na př. hřeší bohatec, který i v dobách zlých okázalým přepychem chudinu vědomě dráždí, nebo lehkomyslník, který člověka prchlivého a vznětlivého úmyslně a zbytečně něčím ku hněvu popouzí, ač by ten i ten se tomu snadno vyhnouti mohl. Opatrně přidáváme slůvka: „úmyslně a bezdůvodně," jelikož čin jinak nezávadný (nebo snad i dobrý) jen tím mění se v pohoršení; není však žádným pohoršením, jednáme-li vedeni rozumným důvodem. Tak na příklad nejsme povinni dotěravému prosebníku povoliti, co nestydatě žádá, i když víme, že odmrštěn bude klíti a rouhati se. Zbožná manželka není povinna dbáti hněvu manžela nevěreckého nebo zlomyslného, ačkoliv ví, že hřeší a láteří, dozví-li se, že byla v kostele nebo u sv. zpovědi. Zejména nejsme povinni dbáti pohoršení líčeného čili farizejského, jež nevzniká ze slabosti a nevyspělosti bližního, nýbrž z jeho mravní zkaženosti a zatvrzelosti. Pohoršení to nazýváme líčeným, poněvadž není skutečným, nýbrž jen předstíraným; bližní hledá záminku ku hříchu svému. Nazýváme je farizejským, poněvadž farizeové předstírali, že jednáním Spasitelovým pohoršeni jsou.

Pohoršení dosud jmenovaná hledí k budoucímu poklesu bližního, který by jinak snad byl nehřešil.

Avšak i když bližní již na tom jest, aby hřešil, nebo již hřeší, lze pohoršením k hříchu jeho se zúčastniti nebo mu pomáhati.

Cizího hříchu se účastní a na něm podílí béře, kdo společně s bližním hřeší. V takové účasti nezřídka vězí dvojí hřích, předně vina hříchu vlastního a pak vina hříchu cizího, jelikož účastník bližního účastí svou ke hříchu svádí nebo mu odvahy dodává nebo mu pomáhá; to pak platí zejména při oněch hříších, na které jednotlivec sám nestačí a které by bez účasti díti se nemohly.

Ke hříchu pomáhá, kdo činem svým cizí hřích umožňuje nebo alespoň usnadňuje. Pomoc hřešícímu poskytnutá jest buď úmyslná nebo bezděčná. Úmyslně pomáhá hřešícímu, kdo má přímý úmysl k umožnění nebo usnadnění cizího hříchu přispěti (na př. zloději radí, kde nebo co by krásti mohl) nebo kdo koná něco, co samo sebou jen ke hříchn vésti může (na př. oplzlé obrázky maluje a prodává). Úmyslné pomáhání k cizímu hříchu jest hříchem, a to těžkým nebo lehkým, dle toho, zda k těžkému nebo lehkému hříchu pomáhá. Bezděčně pomáhá hřešícímu. kdo nemaje úmyslu umožniti hřích, koná něco, čeho bližní ke hříchu zneužíti může. Takováto bezděčná pomoc ovšem hříchem není; ale předvídáme-li, že by někdo našeho činu ke hříchu zneužíti mohl, třeba jest, abychom k činu měli rozumný důvod, který budiž tím vážnější, čím pravděpodobněji čin cizímu hříchu poslouží. Tak na př. vrahům a sebevrahům bezděčně pomáhají vyrábitelé zbraní a jedů, ale nehřeší, neboť výroba zbraní a jedů jest pro jiné účely užitečna a potřebná; že pak vrazi a samovrazi jich ku hříchům užívají, jen jejich zlobě dlužno přičísti. Ovšem však jest povinností těch, kteří zbraně a jedy prodávají, toho dbáti, aby tyto nebezpečné věci nedostaly se do rukou nepovolaných.

Zvláštním způsobem cizímu hříchu pomáhají představení, kteří hřích dovolují (ke hříchu svolují) nebo jej nezakazují, ačkoliv by jej zakázati a zameziti mohli; a zodpovědní dozorci, kteří chystaný hřích neoznamují

(ke hříchu mlčí), ačkoliv by dle povinnosti své jej na patřičném místě oznámiti a tím zameziti mohli.

Bližního ve hříchu podporuje, kdo po vykonaném hříchu provinilce na úkor práva a povinnosti šetří a tím mu k opakování hříchu odvahy dodává. Na úkor práva a povinnosti šetří provinilce představený, který jej netrestá, nebo dozorce, který jej neoznamuje, ač by dle práva a povinnosti trestati neb oznámiti měl, nebo každý jiný, kdo provinilce neb jeho hřích hájí nebo chrání nebo jemu jakkoliv přispívá, aby zaslouženému trestu nebo jiným nepříjemným následkům hříchu unikl. Přidáváme: „a tím mu k opakování hříchu odvahy dodává," neboť jen takové šetření jest podporou hříchu a spolu hříchem, skýtajíc námět a pokušení ku hříchům budoucím, jelikož provinilec došed jednou nebo i vícekráte ochrany ve hříchu svém spoléhá se, že i budoucně tak se stane, a tím povzbuzen ve hříchu tom nebo podobném pokračuje. Není však hříchem šetřiti pobloudilce hříchu litujícího, je-li oprávněná naděje, že se polepší; ba naopak láska bližeńská velí pomoci mu, pokud mu bez úkoru práva a povinnosti pomoci lze, zejména, je-li obava, že by nešetřením návrat mu snad zatarasiti se mohl.

§ 11. **Hříchy proti životu a zdraví bližního.**

Nejcennějším a nejvzácnějším statkem vezdejším jest člověku život; ten pak mu odnímá vrah; hřích, jehož vrah se dopouští, jest vražda a zabití.*)

Úmyslná vražda a neoprávněné zabití nevinného člověka jest hříchem velmi těžkým, neboť vrah hřeší

a) proti Bohu, jenž jediný jest pánem života všech lidí,

b) proti společnosti lidské, jíž odnímá člena užitečného a jejíž bezpečnost podkopává,

*) Ob. zák. tr. § 134.—140. liší vraždu a zabití. Vraždou vinen jest, kdo protivníka svého usmrtiti chtěl a skutečně usmrtil. Zabitím však vinen jest, kdo neměl sice v úmyslu usmrtiti protivníka svého, ale přece proti němu nepřátelsky si počínal a jej usmrtil.

c) proti zabitému, jemuž odnímá nejcennější dobro pozemské, a jemuž nezřídka jest i příčinou záhuby věčné,

d) proti rodině zabitého, které působí zármutek a kterou nezřídka i živitele zbavuje.

Vraždu čítáme ku hříchům do nebe volajícím, jelikož dle slov Písma svatého (1. Mojž. 4, 10) prolitá krev k Bohu o pomstu volá.

Díme: „úmyslná vražda a neoprávněné zabití". Ač totiž život jest nejcennějším pozemským statkem bližního, přece někdy jest dovoleno, jej života zbaviti. Takovýto případ nastává při nezaviněné sebeobraně, ve válce a při soudní popravě, o nichž v pozdějších paragrafech promluvíme. Mimo tyto případy není však žádných důvodů omluvných. Zejména není dovoleno zabíti člověka, i když si toho sám žádá, neboť pánem života všech lidí jediný jest Bůh. Není dovoleno, zabíti blázna, pomatence, zběsilce, zuřivce, aby neuškodil (leda by vlastní obrana tak žádala), neboť nešťastník ten není zvířetem, nýbrž člověkem, a má právo na život svůj. Není dovoleno doraziti člověka smrtelně zraněného, nebo beznadějně nemocného, aby prý se netrápil, neboť nesmíme předbíhati vůli Boží. Proto s rozhořčením odmítáme pochybenou a bohaprázdnou theorii o „právu euthanasie", dle které prý nemocnému dovoleno jest, lékaře o urychlení smrti žádati, a lékařům prý dovoleno jest, mu vyhověti a smrt jeho urychliti, „aby zbytečně se netrápil".

Vrah po vykonaném činu jest ve svědomí vázán, aby učiněnou škodu dle možnosti napravil. Přidáváme: „dle možnosti", neboť odňatý život nelze nebožtíku vrátiti. Ale vedle toho, že mu život odňal, způsobil jemu a příbuzným ještě jiné škody, jež napraviti může a napraviti povinen jest. Vrah má se za duši zemřelého modliti, dobré skutky konati a dáti za něho sloužiti mše svaté. Jest dále povinen rodině zemřelého hraditi útraty pohřební a veškerou škodu z vraždy vzešlou; a také povinen jest starati se o ony osoby, o které nebožtík starati se měl. Tuto povinnost přesněji určuje právo občanské; povinnost ta lpí na majetku vrahově a přechází po případě na jeho dědice. Ale vrah není povinen,

aby sebe sama v ruce soudu vydával, netrpí-li zaň někdo nevinný.

Po životě jest největším statkem vezdejším tělesné zdraví. Hřeší, kdo bližního úmyslně a neoprávněně komolí, mrzačí, raní, nebo mu jakkoliv na těle a na zdraví škodí nebo bolest působí. Zlo těmito činy způsobené jest sice menší než smrt, avšak nestojí daleko za ní. Přidáváme ovšem i zde: „úmyslně a neoprávněně," neboť tytéž důvody, které dovolují bližního někdy i života zbaviti (nezaviněná sebeobrana, válka, soudní výkon), ovšem dovolují tím spíše i menší poruchy tělesné. Díme: „hřeší." Hřích provinilcův jest někdy těžký, někdy jen lehký. To závisí od toho, zda-li rána neb bolest jest značná či jen nepatrná. Zkomolení a zmrzačení jest vždy hříchem těžkým; také trvalá škoda na zdraví, způsobena-li úmyslně, jest hříchem těžkým. Poranění těžké jest hříchem těžkým, lehké jen hříchem lehkým. Obdobné pravidlo platí o bolestech. Těžkým hříchem jest působiti bolesti značné a dlouhé, nebo nepatrné sice, ale s veřejnou pohanou spojené; působiti malé bolesti jest hříchem jen lehkým; a děje-li se z rozumného důvodu, na př. při oprávněném trestání, činem bezhříšným.

Kdo bližního zmrzačil nebo zkomolil nebo zranil nebo mu na zdraví uškodil, jest povinen přiměřenou náhradou; zejména jest povinen hraditi mu vzešlou škodu, ušlý zisk a po případě i bolestné. Do podrobností upravuje tuto věc právo občanské.

Páté přikázání, zakazujíc vraždu a zabití, jakož i veškerou škodu na těle neb zdraví, zakazuje spolu: život neb zdraví bližního uváděti v nebezpečí. Hřeší tedy, kdo neopatrně a bezstarostně koná něco, čím se život neb zdraví jiných lidí ohrožuje nebo čím by někdo k úrazu přijíti mohl. Hřích jeho pak jest, tu těžký tu lehký, dle toho, jaký neblahý výsledek z jeho jednání vzniknouti může a jaká jest pravděpodobnost tohoto neblahého výsledku. Ovšem, někdy nezbývá, než konati něco, co by mohlo bližnímu nebezpečno býti; ale pak přísně vázáni jsme, buď opatrností a ostražitostí veškero nebezpeči odstraniti,

nebo, není-li to možno, alespoň bližního vhodným způsobem varovati a na nebezpečí upozorniti, aby sám chrániti se mohl. Nedbáme-li toho, jsme vinni úrazem, který z našeho jednání bližnímu vzejde.

Co zde obecně vyloženo, platí ovšem i o zaměstnavatelích. Hřeší zaměstnavatel, ukládá-li zbytečně a bezdůvodně dělníkům svým práce, které život jejich v nebezpečí uvádějí nebo zdraví jejich podkopávají. Někdy ovšem žádá obecné blaho, aby i takové práce se konaly; ale pak jest povinností zaměstavatelovou o to pečovati, aby veškeré nebezpečí úplně odstranil nebo alespoň zmírnil, aby tedy v závodu svém potřebné ochranné prostředky umístil, ale spolu také přísně dohlížel, zda-li se jich řádně užívá a jsou-li vždy v pořádku.

§ 12 Nezaviněná sebeobrana.

Páté přikázání zakazuje škoditi bližnímu na životu, těle a zdraví, jelikož bližní má nesporné právo, aby jiní jeho života, těla a zdraví šetřili, tak jako i on jejich života, těla a zdraví šetřiti povinen jest. Bližní však za určitých okolností (při bezprávném útoku, ve válce, po soudním výroku) pozbývá tohoto práva, a v takovém případě může někdy býti dovoleno, jej zabíti neb zmrzačiti nebo mu bolest způsobiti. Děje se tak při nutné a oprávněně sebeobraně, ve válce, při popravě zločinců.

Sebeobrana jest nezaviněná a oprávněná, napadl-li nás neoprávněný útočník a ohrožuje-li nás na těle, zdraví, jmění, cudnosti, cti; sebeobrana jest nutná, nelze-li nám dovolati se ochrany vrchnostenské. Jest nám nyní vyložiti, jakým způsobem nutná a oprávněná sebeobrana díti se má, a k jakým až mezím jíti smí.

Ohrožuje-li nás bezprávný útočník na životu, těle a zdraví, máme nejen právo, nýbrž i povinnost, brániti se mu ze všech svých sil; a není-li jiné pomoci, smíme jej i zabíti. Důvodem jest, že sebeláska převládá nad láskou bližeńskou, útočník pak své-

volným a bezprávným útokem svým pozbyl práva, abychom jeho života, těla a zdraví šetřili, jelikož on sám našeho života, těla a zdraví nešetří. Smíme pak zabitím bezprávného útočníka nejen sebe, nýbrž i jiné na životě ohrožené lidi hájiti; ale nejsme k tomu, neváže-li nás zvláštní povinnost, zavázáni. Přidáváme však: „není-li jiné pomoci.“ Můžeme-li tedy nějakým mírnějším způsobem. na př. zraněním útočníka nebo dovoláním se pomoci útok odraziti nebo zameziti, nebo útěkem se spasiti, nesmíme hned nejkrajnějšího prostředku užíti; neboť i útočníkův život jest drahým statkem, kterým nemá mrhati se. Dlužno ještě přidati, že nejkrajnější obrana zabitím jen tehdy dovolena jest, kdy vážné nebezpečí života hrozí, nikoliv tedy v případech, kde předem jasno jest, že nejde ani o život ani o zmrzačení, nýbrž jen o nějaké pohmoždění (na př. v pranici). I tu dovoleno jest brániti se, ale ovšem zase přiměřenými prostředky, tedy bitím nebo snad leda poraněním, nikoliv však zabitím.

Obdobné právo máme, o h r o ž u j e - l i n á s b e z p r á v n ý ú t o č n í k n a m a j e t k u. Jest jasno, že i majetek svůj brániti smíme. A není-li hned předem zřejmo, co vlastně útočník (na př. loupežník) zamýšlí, nebo jde-li o značnou část našeho jmění, jehož ztráta by se nás velmi citelně dotkla, nebo jde-li o věc k živobytí nezbytně potřebnou, smíme až k nejkrajnější mezi brániti se, tedy po případě i zabitím útočníka; ovšem nelze-li, jak již výše řečeno, pomoci si prostředky mírnějšími. Útočníku neděje se křivda, jelikož kritickou situaci bezprávným útokem svým sám zavinil. Avšak obraně majetku přece nelze plně téhož práva přiřknouti, jako obraně života, jelikož ztracený majetek dá se nahraditi, nikoliv však zmařený život. Proto jsme hned na počátku přidali: „obdobné právo.“

Podobně soudíme, c h c e - l i ú t o č n í k s p á c h a t i n e m r a v n é n á s i l í. Cudnost jest každé počestné ženě a zejména panně drahocenným statkem, a porušení její nejen jest hříchem, nýbrž mívá nezřídka velmi neblahé následky, na př. těhotenství, zkaženou budoucnost atd. Je-li pak dovoleno majetek hájiti po

případě až i zabitím útočníka, tím spíše přísluší právo to ženě nemravně napadené, nelze-li jí jinak cudnost svou uhájiti; a tímtéž nejkrajnějším prostředkem je dovoleno ji hájiti. Ale i zde zabití jest nejkrajnějším prostředkem, který jen tenkráte dovolen jest, kde všechny ostatní prostředky selhou, kde tedy nelze útočníka poraněním zapuditi nebo pomoci se dovolati. Ještě dlužno přidati, že dovoleno jest zabíti útočníka na obranu před činem nebo při činu, není však dovoleno, a jen vraždou by bylo, násilníka po činu smrtí ztrestati.

Napadá-li útočník naši čest, smíme rovněž se brániti a po případě jej i tělesně ztrestati; není však dovoleno útočníka zabíti nebo zraniti. Důvodem jest, že zabití útočníka v takovém případě jest bezúčelno a zbytečno, a proto těžce hříšno, jelikož uražená čest vždy dá se jinými prostředky uhájiti a napraviti, na př. dovoláním se soudu.

Čím jest nezaviněná obrana v životě soukromém, tím jest válka v životě národů. Válka jest velikým a děsným zlem, jež národům mnoho hrůz a bolestí působí; proto církev v litaniích učí nás modliti se: „Od moru, hladu a války, vysvoboď nás, Pane.“ Ale někdy i válka jest nezbytným zlem, jelikož suverénní vladařové nemají nad sebou nikoho, kdo by jim ku právu dopomohl, a proto nuceni jsou na obranu práva národů jimi ovládaných tasiti meč. Proto spravedlivá válka jest dovolena; nespravedlivá a zbytečná válka jest děsným zločinem. Vojín ve válce vydává život svůj v nebezpečí a nucen jest nepřítele života zbaviti. Tím ovšem nikterak nehřeší. Ale i vojín povinen jest, alespoň potud šetřiti života nepřítelova, pokud mezinárodní úmluvy to přikazují a účel války tím netrpí.

Jakousi nezaviněnou obranou jest také vrchnostenské hrdelní právo, dle něhož zákonitá vrchnost smí po řádném soudním šetření popraviti těžce provinělé zločince. Poprava má dvojí účel. Popravou vrchnost některé zvlášť těžké zločiny (na př. vraždu) přiměřeně trestá; ale touže také lidskou společnost chrání, zbavujíc ji nenapravitelných zločinců a odstrašujíc nesvědomité násilníky, kteří by nebojíce se Boha

neváhali k ukojení svých chtíčů mařili životy spoluobčanů, kdyby hrdelního trestu se nebáli. Ovšem i poprava jest prostředkem nejkrajnějším, kterého nemá se užívati, kde mírnější prostředky stačí. Přísnost vrchnostenského práva hrdelního zmírněna jest krásným právem panovníkovým uděliti milost provinilcům k smrti odsouzeným.

Trest smrti přiměřen jest jen největším a nejtěžším zločinům. Menší zločiny trestají se delším nebo kratším odnětím svobody.

Trestní právo vůbec a zejména trestní právo hrdelní přísluší jen zákonité vrchnosti; soukromníkům nepřísluší a v zájmu obecného dobra příslušeti nesmí. Proto také není žádného práva krevní msty; vykonávání krevní msty není ani právem ani povinností, nýbrž jen vraždou.

§ 13. Souboj.

K pojmu souboje čili duellu náleží předchozí úmluva o místě a času souboje, a volba zbraně, kterou lze protivníka usmrtiti nebo alespoň nebezpečně poraniti. Soubojem tedy není obyčejná, náhle vzniklá a nenadálá rvačka neb pranice, byť i nebezpečnými zbraněmi se konala, nebyla-li předem umluvena, a rvačka taková nepodléhá trestům církevním; ale studentské mensury náleží k soubojům, byť i mírnějším.

Souboje jsou buď řádné nebo tajné. Řádné souboje dějí se dle pravidel v „duellových stanovách“ obsažených za přítomnosti svědků čili sekundantů. Tajné souboje vyjednávají se beze svědků, ale nejsou dle duellových stanov „čestné“.

K nim druží se ještě třetí způsob, jenž však není soubojem skutečným, ač se tak nazývá, souboj americký, dle něhož oba sokové losují a vespolek se zavazují, že ten, kdo vytáhne černou kuličku, během určité doby (pravidelně do roka) sebe sama usmrtí. Netřeba ovšem přidávati, že takováto úmluva není pravoplatná; kdo vytáhl černou kuličku, není povinen usmrtiti se, a kdyby přece tak učinil, hřeší samovraždou; a kdo vytáhl bílou

kuličku, nesmí na protivníka doléhati, aby v smlouvě stál, nýbrž naopak jest přísně zavázán prohlásiti mu, že smlouvu nepokládá za závaznou. Oba účastníci amerického souboje a po případě i jeho svědkové hřeší, ale církevnímu trestu nepropadají.

Každý, ať řádný, ať tajný souboj jest těžkým hříchem a zahrnuje v sobě zlobu sebevraždy i vraždy, jelikož ten i onen soubojník sebe sama vydává v nebezpečí smrti neb vážného zranění, a protivníku svému o život a zdraví stojí. Hřeší pak nejen soubojníci čili duellanti, nýbrž i svědkové čili sekundanti a všichni, kdož při souboji pomáhají nebo jej podporují.

Zlořád soubojový jest jakýmsi zbytkem starších dob, kde za válečných nebo neurovnaných poměrů nebylo lze dovolati se ochrany vrchností a soudů a kde bylo třeba vlastní pěstí uhájiti si právo své. Dnes ovšem instituce soubojů dávno již se přežila a příčí se zdravému rozumu; spravedlnosti neslouží a vinníka netrestá, jelikož právě při souboji nezřídka „nevinná strana“ podléhá. Příčinou soubojů také není snaha uražené straně pomoci ku právu (neboť toho bylo by lze jinými zákonitými prostředky dosíci), nýbrž pomstychtivost, žárlivost (nezřídka pro ženy pochybné pověsti), uražená ješitnost, pýcha, nedůtklivost, stavovský předsudek atd.

Duellantu v souboji padlému nedostává se církevního pohřbu, podobně jako sebevrahu.

§ 14. **Usmrcení plodu lidského.**

Počatý plod lidský ničí se vyhnáním neb utracením plodu a potratem.

Vyhnání a utracení lidského plodu jest vraždou a proto těžkým hříchem; neboť i lidský plod jest člověkem, a ta nahodilá okolnost, že dosud dlí v lůně matčině a není úplně vyvinut, nezbavuje ho lidských práv. Ba možno říci, že utracení plodu jest více než vraždou, jelikož nedochůdčeti odnímá nejen život tělesný, nýbrž i možnost křtu a s tím i věčnou blaženost. Není pak žádného důvodu, který by vyhnání neb utracení

plodu dovoloval. Neomlouvá, že svobodné děvče vyhnáním plodu chce ujíti hanbě, nebo že rodiče nechtějí míti dětí, nebo že matka bojí se porodu, nebo chce uchovati si krásu a důvody podobné; ba neomlouvá ani důvod, že matka vězí v nebezpečí života, nevypudí-li se nedonošené a života neschopné dítě z jejího lůna. Hříchu dopouští se nejen matka, která operaci na sobě sama provádí nebo někým jiným prováděti dává, nýbrž i všichni, kdož skutkem nebo radou nebo jakýmkoliv jiným způsobem pomáhají.

Potrat lidského plodu jest někdy zaviněný, někdy nezaviněný. Nezaviněný potrat ovšem není hříchem; zaviněný potrat však jest hříchem, tu těžkým tu lehkým, dle míry nedbalosti a viny.

Těhotná žena sama zavinila potrat svůj, nedbala-li přiměřené opatrnosti při stavu svém. Přílišná námaha, zvedání těžkých břemen, těžká a hrubá práce, běh, skok, tanec, rychlý přechod z horka do zimy a následující na to nachlazení a p. jsou příčiny, které plodu velmi škodí a buď jeho usmrcení nebo zmrzačilost novorozeněte v zápětí mívají. Proto jest svatou povinností každé těhotné ženy šetřiti se, jak toho třeba, a dle možnosti vyhýbati se všemu, co by potrat přivoditi nebo plodu uškoditi mohlo.

Ale jest povinností i každého jiného člověka šetrně zacházeti se ženami těhotnými. Kdo těhotnou ženu leká, straší, honí, poráží, týrá, tluče a vůbec s ní nešetrně a hrubě nakládá, hřeší nejen proti ženě té, nýbrž i proti jejímu plodu, dopouští se tedy hříchu dvojitého.

§ 15. **Hříchy proti osobní svobodě.**

Ze zákona přirozeného má každý svéprávný člověk právo na osobní čili tělesnou svobodu a volnost t. j. právo, aby v mezi platných zákonů směl volně se pohybovati, a co mu libo konati. Toto jeho právo porušuje poroba a násilí.

Poroba jest nedobrovolná a stálá závislost na cizí libovůli. Dle stupně svého jest buď otroctvím

nebo nevolnictvím. Obé příčí se přirozenému právu, a proto těžce hřeší, kdo svobodného člověka v otroctví neb nevolnictví uvádí. Církev nikdy ani otroctví ani nevolnictví neschvalovala, nýbrž dle možnosti potírala, a kde je odstraniti nemohla, alespoň je ulehčovala.

Násilí tělesné děje se žalářováním, vězněním, poutáním, svazováním, zavíráním, odloučením od společnosti lidské, a vůbec každým omezováním svobodného pohybu.

Těžce hřeší soukromník, který osobní svobodu svéprávného člověka bezdůvodně obmezuje.

Díme: „soukromník," neboť zákonité vrchnosti a bezpečnostním úřadům (z důvodů péče o blaho veřejné a pořádek veřejný) přísluší právo, provinilce na svobodě trestati, podezřelé osoby zatýkati a ve vyšetřovací vazbě držeti; jí také přísluší právo provinilce v žaláři neb vězení uzavřené ku práci přidržovati. Díme: „svéprávného člověka," čímž líšíme násilí od domácí kázně; za příčinou domácí kázně a výchovy smí otec neb matka (a po případě ten, kdo jejich místo zastává) své nedorostlé děti neb svěřence uvázáním, zavíráním a p. trestati; samozřejmo však, že přednosta domácnosti nesmí podobně nakládati s ostatními členy rodiny, na př. s manželkou, sourozenci, příbuznými, čeledí atd., ba ani s dorostlými dětmi. Díme: „bezdůvodně," čímž vylučujeme případy, kdy z důvodů veřejné neb osobní bezpečnosti nezbývá než nebezpečné osoby (na př. blázny, zuřivce, zločince, osoby podezřelé a pod.) násilně zadržovati a po případě i poutati neb věznit, zvláště nelze-li na tu dobu přispění bezpečnostních orgánů se dovolati. Zákon však žádá, aby o každém takovémto případu byla ihned uvědoměna řádná vrchnost, která pak nařídí, co dále díti se má.

K tělesnému násilí náleží také únos; velmi pak se mu přibližuje vydírání a nebezpečné vyhrožování.

Únosem jest vinen, kdo jinou osobu proti její vůli jinám odvádí neb odnáší neb odváží. Díme: „proti její vůli," tedy na př. že osoba ta jest příliš slabá a brániti se nemůže, nebo že jsouc v bezvědomí neví, co se s ní děje, nebo že jsouc dítětem stav svůj řádně

posouditi nedovede. Každý únos jest ovšem těžkým hříchem; slouží obyčejně jinému těžkému hříchu jako prostředek účelu. Únosce povinen jest unesenému vrátiti svobodu, a neblahé následky únosu, pokud ještě možno, napraviti.

Vydíráním hřeší, kdo hrozbami nebo násilím vynutiti chce, co mu po právu a spravedlnosti nenáleží. Dosáhl-li svého účelu, zejména nabyl-li takto nespravedlivého majetku, jest nejen vyděračem, nýbrž i zlodějem či spíše loupežníkem, hřeší tedy proti pátému a sedmému přikázání.

Nebezpečným vyhrožováním hřeší, kdo z nepřátelství, záští, nenávisti, nevraživosti, pomsty atd. projevuje úmysl, že bližnímu něco zlého učiní. Vyhrožování jest hříchem těžkým, jednak pro svou příčinu (nepřátelství atd.), jednak pro účinek svůj, že bližního uvádí ve vážný strach; může však se zmírniti ve hřích pouze lehký, je-li předem jasno, že výhrůžce své výhrůžky nemíní upřímně, nebo hrozí-li zlem jen nepatrným, takže bližní nemá rozumného důvodu, proč by se lekal.

§ 16. **Týrání zvířat.**

Týrání zvířat spadá jen nepřímo pod přikázání páté. Toto přikázání chrání totiž přímo jen práva lidská. Zvíře jest tvorem nerozumným; jemu nelze ukládati ani povinností ani zodpovědnosti, ono však také nemůže žádných práv ani nabývati ani míti. Nemá-li pak zvíře žádných práv, nelze jich porušiti, a není žádných povinností ku zvířatům, nýbrž leda jen o zvířatech. Týráním zvířat neporušuje tedy člověk žádných zvířecích práv, a proto týrání zvířat nespadá přímo pod páté přikázání. Avšak týráním zvířat může člověk sobě nebo bližnímu uškoditi (jak ihned níže vyložíme), a proto může i týrání zvířat spadati pod páté přikázání, ovšem jen nepřímo.

Člověk jest dle vůle Boží pánem přírody potud, že jí smí (a má) užívati, aby cíle svého dosáhl; jest tedy i pánem zvířat, a smí jich ku svému prospěchu a pohodlí jakkoliv užívati, právě tak jako rostlin a ne-

rostů. Smí zvířata chytati, svobody zbavovati, ve stájích a klecích zavírati, k domu poutati, divoká krotiti, krocená ku práci přidržovati, z výrobků jejich užitek bráti; ba smí je i zabíjeti, a má-li k tomu rozumný důvod, smí jim i bolest působiti, tedy je týrati.

Člověk jest však své vlastní důstojnosti povinen, aby zbytečně zvířat nezabíjel a netrápil; smí ovšem, jak právě řečeno, zvířata i zabíjeti i trápiti, ale má míti k tomu dostatečný důvod. Smrt i bolest jest zvířeti zlem; ale bolestí liší se zvíře od rostliny a nerostů, ono cítí. Proto jest mu smrt zlem mnohem menším, než bolest (kdežto u člověka, rozumného tvora, jest právě naopak). Zabíjeti zvířata smíme tedy i z důvodů nepatrných, nejen pro užitek, nýbrž i pro pohodlí a zábavu nebo čistotu, ba i z rozmaru, jak zejména při malých zvířatech často se děje. Zabíti zvíře má po mravní stránce týž význam, jako utrhnouti rostlinu, ulomiti kus nerostu; ba i bezdůvodně (a bezbolestně) zabíti zvíře jest leda jen zbytečno, nikoliv však hříšno. Stejné pravidlo platí, působíme-li zvířeti nepatrnou, nebo třeba i značnou ale krátkou bolest. Avšak bolest krutá a dlouhotrvající jest zvířeti značným zlem; smíme ovšem zvířatům i kruté a dlouhotrvající bolesti působiti, tedy smíme je trápiti a týrati, ale máme jen z dostatečných důvodů tak činiti, tedy na př. že naše bezpečnost nebo náš prospěch tak žádá; nikoliv však pro pouhou jen zábavu nebo z pouhého jen rozmaru. Kdo bezdůvodně a zbytečně zvířata týrá a trápí, škodí často sobě i bližnímu. Škodí sobě, jelikož umrtvuje v sobě soucit se zvířetem a tak i soucit vůbec, stává se pozvolna bezcitným a surovým, a to nejen ke zvířatům, nýbrž i k lidem. Škodí bližnímu, jelikož jej ku stejnému týrání svádí a zvláště mladým lidem pohoršení dává. Proto dospíváme k výsledku: Odůvodněné trápení zvířat není žadným hříchem a proto dovoleno. Bezdůvodné nebo jen pro pouhou zábavu nebo z pouhého rozmaru prováděné a tedy zbytečné trápení a týrání zvířat jest hříchem lehkým. Ale děje-li se se značným pohoršením mládeže, a je-li obava, že by na její výchovu mohlo špatně působiti, může i na těžký hřích se zvrhnouti.

Opakem týrání zvířat jest přílišná a nepřiměřená láska ke zvířatům, jež se zvířaty se mazlí. I takováto láska jest člověka nedůstojna. Dostoupila-li té míry, že některé to zvíře cení tak jako člověka nebo snad i výše než člověka, jest hříchem lehkým; ale pro následky své může se i v těžký hřích zvrhnouti, jestliže člověk zaslepen láskou ke zvířeti dobro svého zvířete blahem nebo zdravím nebo snad i životem bližního vykupuje. Příkladem uvádíme krásnou a dojemnou pověst: „Jan za chrta dán.“

Řádný křesťan drží se cesty střední; se zvířetem se nemazlí, ale také je zbytečně netrápí; o domácí zvířata se stará; drží-li zvíře pro zábavu v zajetí, dbá také o to, aby dostalo, „co mu patří“.

XI. Šesté a deváté Boží přikázání.

§ 1.

Šesté přikázání Boží zní: „Nezcizoložíš," neboli v obecnějším překladu, v jakém je mají katechismy: „Nesesmilníš." Deváté pak přikázání zní: „Nepožádáš manželky bližního svého." Šesté přikázání zapovídá každé mimomanželské dráždění a ukájení pudu pohlavního, deváté pak přikázání zapovídá i snahu po takovémto hříchu. Obě přikázání přikazují čistotu čili cudnost, zazakazují veškerou chlipnost.

§ 2. Hříchy proti čistotě.

Prvním krokem ku chlipnosti bývá nezřízené hnutí pohlavní, které někdy přichází samoděk, někdy však dobrovolně bývá roznícено. Pohlavní hnutí samoděk a proti naší vůli vzešlé není žádným hříchem; když však se ozvalo, nesmíme při něm prodlévati, nýbrž máme ihned jemu odporovati a je zapuditi. K tomu účelu obrátíme myšlenky své jinam nebo posilníme se kratinkou (střelnou) modlitbičkou k Pánu Bohu, Panně Marii, sv. Andělu Strážci, svatým našim patronům. Kdybychom smyslnému hnutí neodporovali, snadno vzroste, a my jím již hřešíme, s počátku jen lehce, ale pak, když hnutí ve chlipnou myšlenku vzrostlo, již těžce. Nezřídka setkáváme se s míněním, jakoby chlipná myšlenka nebyla

hříchem, nebo snad jen hříchem lehkým. Tomu není tak. Každá dobrovolná chlipná myšlenka jest těžkým hříchem. Chlipná myšlenka jest však dobrovolná, jestliže byla dobrovolně vzbuzena, nebo jestliže přišla sice samoděk, ale my, majíce v ní zalíbení, jsme při ní dobrovolně setrvali.

Chlipné myšlenky jsou trojího druhu (IV, § 12, str. 57.) 1. chlipná žádost rozkoše pohlavní, 2. radost a potěšení z vykonaného chlipného skutku, 3. záliba na chlipných vidinách rozdrážděnou obrazivostí vyluzených. Je-li předmětem chlipných myšlenek jen pouhá smyslná rozkoš, stačí zpovídati se z chlipných myšlenek a udati počet hříchů nebo alespoň jak často se dály. Je-li však předmětem těchto myšlenek cizoložství nebo krvesmilstvo nebo chlipná svatokrádež, jest nutno i z toho se zpovídati.

Vedle hnutí smyslných skýtají příležitost ku chlipnosti: četba, řeči, pohledy, doteky. O jejich hříchu nebo nehříchu rozhoduje účel, za kterým se konají, a ovšem i nebezpečí, které v nich se skrývá. Obecně řečeno: četba, řeči, pohledy a doteky, dějí-li se z rozumného důvodu a bez vilné snahy, jsou bezhříšny; dějí-li se z vilnosti, jsou hříchy. Tuto zásadu podrobněji vykládáme.

Četba lékařských a odborných spisů o věcech pohlavních konaná k tomu cíli, abychom potřebného poučení nabyli, jest dovolena; a to i v tom případu, že z ní vznikají hnutí nezřízená, jen když na nich nemáme zalíbení. Těžce však hřeší, kdo čte o věcech pohlavních, aby smyslně se rozdráždil. To platí i o spisech vědeckých; ale mnohem více ještě o spisech oplzlých, jen na rozhárání smyslnosti vypočtených. Kdo podobné spisy čte jen ze zvědavosti, ale bez vilného úmyslu, s počátku hřeší jen lehce; ale pokračuje-li, seznav oplzlý obsah, vydává se v nebezpečí těžkého hříchu, a tím ovšem hřeší těžce.

Řeči a hovory o věcech pohlavních konané za příčinou nutného poučení jsou bezhříšny. Těžce však hřeší, kdo chtěje sebe nebo jiné osoby vilně rozdrážditi neb pobaviti, vede necudné a chlipné hovory, nebo jim se zálibou naslouchá. Vedou-li se podobné hovory jen z nedbalosti, rozpustilosti neb žertu, ale bez vilného úmyslu, jsou s počátku hříchy jen lehkými, a podobně

i poslouchání jich. Avšak pokračovati v nich bylo by vážným nebezpečím hříchu a proto samo hříchem. Od řečí necudných a chlipných buďtéž však dobře lišeny řeči neslušné a nestydaté, které příčí se sice stydlivosti a slušnosti, nikoliv však cudnosti. Takové hovory se ovšem ve slušné společnosti nevedou, ale hříchem nejsou.

Pohledy na tělo obnažené a údy pohlavní, konány-li z vážného důvodu a bez vilného úmyslu, jsou bezhříšny; jen toho dlužno dbáti, abychom nezřízených hnutí se varovali, nebo vzniknou-li, jim odporovali. Pohledy podobné, z vilného úmyslu a na rozdráždění nebo pokochání smyslnosti konané, jsou hříchy těžkými. Ale i zbytečné, ač bez vilného úmyslu konané pohledy snadno ku hříchu svádějí. Zbytečný pohled na vlastní obnažené tělo, je-li jen zběžný, není hříchem; je-li prodlévavý, jest hříchem lehkým. Podobně i zbytečný, ale bez vilného úmyslu konaný pohled na obnaženou osobu téhož pohlaví bývá pravidelně jen lehkým hříchem. Ale úmyslný a prodlévavý, ničím neodůvodněný pohled na obnaženou osobu různého pohlaví a zejména na její údy pohlavní, jest hříchem těžkým, pro silnou dráždivost svou; na lehký hřích mohl by se jen pro nepatrnou svou dráždivost umírniti, jako na př. je-li to pohled jen zběžný nebo ze značné vzdálenosti konaný, nebo je-li to pohled na tělo dětské, které dle okolností nedráždívá tak jako tělo osob dorostlých.

Obdobná pravidla platí při prohlížení obrazů a soch. Prohlížeti atlanty anatomické za příčinou poučení nebo díla umělecká (obrazy a sochy) se zájmem uměleckým, obojí ovšem bez vilného úmyslu, není hříchem, jen když toho dbáme, aby hnutí nezřízená snad vzniklá nám nebyla nebezpečná. Prohlížeti tytéž předměty s úmyslem vilným jest ovšem těžce hříšno. A rovněž těžce hřeší, kdo pozorně a bedlivě prohlíží obrazy oplzlé, na dráždění chtíčů pohlavních vypočtené, jelikož zbytečně vydává se v blízké nebezpečí hříchu.

Pohlavní údy zvířecí nedráždí v té míře, jako údy lidské, a proto netřeba nám při pohledu na ně býti úzkostlivými; ale ovšem i pohled na pohlavní údy jen zvířecí byl by hříchem, kdyby se dál s úmyslem vilným na rodráždění smyslnosti.

Ještě větší ostražitosti než při pohledech jest zapotřebí při dotecích, jelikož mohou po případě přejíti ve chlipnost dovršenou.

Potřebné doteky na vlastním těle a na vlastních údech pohlavních jsou bezhříšny. Zbytečné doteky takové, nekonají-li se z vilnosti, jsou hříchy jen lehkými, ale jen potud, pokud z nich nevzniká rozrušení pohlavní, neboť pak snadno přecházejí ve hřích těžký; to platí zejména o dotecích zbytečných a prodlévavých. Těžce však hřeší, kdo z vilnosti, t. j. na roznícení chlipných vášní nebo na ukojení jich dotýká se vlastních údů pohlavních nebo jakékoliv manipulace na nich provádí, i když tak jen po krátkou dobu činí. Hřích ten nazývá se sebeprzněním čili masturbací. *) Sebeprznitelé čili měkcí, zejména mladiství, snadno tomu hříchu přivykají a těžko odvykají; zvyk ten pak bývá nebezpečný a záhubný, neboť škodí nejen duši, nýbrž nezřídka i tělu. Přirozeným prostředkem vymaniti se z toho zvyku jest svazek manželský, jímž pokušení ku sebeprznění odpadne; kdo pak nemůže se oženiti nebo vdáti, užívejž prostředků duchovních, zejména utíkej se často pod ochranu Boží, vzývej svatou Matku Páně, svatého Anděla Strážce, svaté patrony a zvláště ony světce a světice, kteří čistotou se skvěli; modlitby ty buďtež kratinké, ale časté; dále přijímej často svaté svátosti, střežiž se úzkostlivě všeho, co smyslnost dráždí, a užívej prostředků zpovědníkem raděných.

Doteky na cizím těle a na cizích údech pohlavních nutno přísněji posuzovati. Jsou jen tehdy dovoleny, jestliže dějí se bez vilného úmyslu a vážný důvod je žádá. Nehřeší tedy lékař, ranhojič neb pomocnice ku porodu nebo ošetřovatel a ošetřovatelka nemocných při vykonávání svého povolání; nehřeší matka neb chůva atd. při ošetřování, umývání, čistění a oblékání dítek a pod. Ovšem i tyto potřebné doteky zvrhly by se ve hřích, kdyby vilný úmysl je doprovázel. Jinak však, mimo odůvodněnou potřebu, těžce hřeší, kdo zbytečně a úmyslně

*) V lidové mluvě hřích ten sluje onanií; název ten není správný, neboť onanie jest jiný hřích chlipnosti, o němž níže promluvíme.

dotýká se cizího těla na údech pohlavních nebo jim blízkých a neslušných, i když s počátku nemá úmyslu vilného, nýbrž jen z nezbednosti a pod. tak činí, neboť vilný úmysl při zbytečném doteku za krátko sám se dostaví. A doteky cizího těla z vilného úmyslu konané jsou těžce hříšny, i když nedějí se na místech necudných neb neslušných; v tom případě ovšem nikoliv pro svůj předmět, nýbrž pro hříšnou žádost. Ale nejen kdo sám doteky koná, nýbrž i ten těžce hřeší, kdo necudné doteky, zejména doteky na pohlavních údech svých trpí, ačkoliv by se jim ubrániti mohl.

Těžkým hříchem ovšem také jsou vzájemné doteky necudné, t. j. necudné doteky dvou osob, ať téhož, ať různého pohlaví, navzájem konané.

Doteky na pohlavních údech zvířecích dlužno posouditi dle úmyslu konatelova. Konány na rozdráždění nebo ukojení vlastní chlipné vášně jsou těžce hříšny; vrcholem jejich jest bestialita čili soulož člověka se zvířetem. Konány bez vilného úmyslu, ale přece zbytečně, na př. z nezbednosti neb uličnictví, jsou hříchy lehkými; při dostatečném důvodu jsou bezhříšny.

Smilstvo jest mimomanželská soulož muže a ženy. Díme: „mimomanželská," neboť manželé řádně oddaní mají manželské právo na manželskou soulož a všechno co s ní souvisí, řeči, pohledy, doteky. Ale mimomanželská soulož čili smilstvo jest dovršenou chlipností a těžkým hříchem.

Ke smilstvu řadí se dva jiné hříchy téhož druhu: souložnictví a nevěstkářství. Souložnictvím čili konkubinátem hřeší muž a žena, žijí-li společně po způsobu manželů, ač manželi nejsou. Nevěstkářství čili prostituce jest prodejné oddávání se ženštin ku chlipnosti a souloži. S prostitucí úzce jest spojeno kuplířství čili svádění a zaprodávání žen ke prostituci. Hřích ten příčí se nejen cudnosti, nýbrž i spravedlnosti, čelí tedy nejen proti šestému, ale i proti pátému přikázání. Jest to ovšem hřích těžký, tím těžší, jestliže kuplíř (neb kuplířka) užil lsti neb podvodu neb násilí, aby ženu prve čistou k prostituci svedl. Sem hledí ještě jiný hřích, vydržování nevěstinců. I když majitel

nevěstince sám nesvádí děvčata k prodejné chlipnosti, přece těžce hřeší, jelikož chlipnost vydatně podporuje.

Onanie může jen při souloži se díti; jmenuje se tak, poněvadž Onan (I Mojž. 38, 9) hříchem tím hřešil a od Hospodina přísně potrestán byl. Soulož pak stává se onanistickou, počínají-li si souložníci tak, že sémě mužské do dělohy ženské vniknouti nemůže; účelem onanie jest zameziti těhotenství, aby nebylo dětí. Onanií mění se i manželská soulož na těžký hřích; při nemanželské onanistické souloži dopouští se souložníci ovšem dvou hříchů.

Sodomie čili němý hřích jest soulož nepřirozená; nazývá se sodomií dle Sodomy, v níž hřích ten se pěstoval (jakož i v Gomoře, I Mojž. 19, 4); sluje němým, poněvadž dle slov apoštolových pro ohavnost svou mezi křesťany ani jmenován býti nemá. Sodomie jest pohlavní spojení muže a muže nebo ženy a ženy (homosexualita, paederastie), nebo soulož muže a ženy nepřirozeně konaná; obojí jest ovšem těžký hřích.

Ke hříchu vzájemných necudných doteků a ke hříchu smilstva mohou se někdy zvláštní okolnosti přidružiti, které hřích druhově mění. K úplnosti svaté zpovědi jest pak nezbytno, vyznati se nejen z chlipnosti neb smilstva, nýbrž také z tohoto druhově odlišného hříchu. Takovými hříchy jsou: chlipné znásilnění, cizoložství, krvesmilstvo, chlipná svatokrádež.

Chlipného znásilnění čili násilného smilstva dopouští se, kdo násilím nebo hrozbou přinucuje nějakou osobu proti její vůli k chlipnosti, nebo kdo osoby ve spánek neb bezvědomí pohřížené k chlipnosti zneužívá. Hřích ten příčí se nejen čistotě, nýbrž i spravedlnosti, an porušuje osobní svobodu.

Obcuje-li ženatý muž pohlavně s někým jiným než se svou manželkou, nebo vdaná žena s někým jiným než se svým manželem, mění se hřích jejich na cizoložství, kterýžto hřích příčí se nejen čistotě, nýbrž i spravedlnosti, jelikož porušuje cizí manželské právo. Cizoložstvím pak hřeší nejen manžel nevěrný nebo nevěrná manželka, nýbrž i jeho spoluvinice nebo její spoluviník

Krvesmilstvo jest chlipný hřích dvou osob. jež si pokrevenstvím nebo švakrovstvím příbuzny jsou.

Hřích ten příčí se nejen čistotě, nýbrž i povinné příbuzenské uctivosti.

Hřeší-li duchovní nebo řeholník nebo řeholnice chlipným hříchem, dopouští se chlipné svatokrádeže, jež příčí se nejen čistotě, nýbrž i nábožnosti Téhož hříchu dopouští se také, kdo s duchovním nebo řeholníkem nebo řeholnicí chlipně by hřešil. (Srv. VI, § 13. str. 93 svatokrádež osobní.).

§ 3. Čistota.

Čitota čili cudnost jest ctnost, která učí křesťana zdržovati se nedovolených rozkoší pohlavních; dle osoby čistě a cudně žijící lišíme čtvero druhů této cnosti 1. cudnost panickou a panenskou, 2. cudnost manželskou, 3. cudnost vdovskou, 4. cudnost kajícnou.

Cudnost panická a panenská čili panictví a panenství zdobí křesťana, který od dětství svého všech pohlavních rozkoší se zdržoval a zdržuje. Cudnost panická a panenská ztrácí se nejen souloží, nýbrž každým chlipným hříchem; pouhou chlipnou myšlenkou ztrácí se jen dočasně a lze jí pokáním opět nabýti; ale souloží (ať manželskou ať mimomanželskou) a chlipnými doteky ztrácí se navždy.

Cudnost manželská sluší manželům, kteří užívajíce svého dovoleného práva manželského věrni si zůstávají a všech jiných pohlavnich rozkoší se zdržují. Zemřel-li však jeden z obou manželů, tu pozůstalý vdovec nebo vdova zachovává cudnost vdovskou, žije-li na dále v pohlavní zdrželivosti.

Cudnost kajícná zbývá těm, kteří chlipným skutkem se provinivše pokáním vinu svou smazali a nadále každé chlipnosti bedlivě se střeží.

XII. Sedmé a desáté Boží přikázání.

§ 1.

Sedmé Boží přikázání zní: „Nepokradeš“. Desáté přikázání zní úplně: „Nepožádáš domu bližního svého ani pole ani služebníka ani služebné ani býka ani osla ani cožkoli jeho jest.“ Katechismy je však uvádějí ve znění zkráceném: „Nepožádáš statku bližního svého“. Sedmé i desáté přikázání chrání majetek a soukromé vlastnictví; sedmé přikázaní řídí skutky, desáté však zakazuje i hříšnou snahu po nepoctivém získání cizího majetku.

Vykládajíce povinnosti sem hledící promluvíme nejprve o nabývání majetku. Pak vyložíme hříchy proti cizímu majetku: nespravedlivé nabývání cizího majetku, nespravedlivé jeho poškozování, a nespravedlivé při obou těch hříších pomáhání; při každém tom hříchu promluvíme pak též o povinnosti náhrady.

§ 2. **Nabývání a užívání majetku.**

Způsoby nabývací čili způsoby, jimiž soukromého majetku nabýváme, jsou: přivlastnění čili zabrání věcí ničích, přírůstek, práce výrobní a výdělná, nález, dědictví, vydržení, různé smlouvy. V podstatě zakládají se všechny způsoby nabyvací na právu přirozeném. O podrobnostech však rozhoduje právo občanské, jemuž na zamezení nepořádku a možných sporů náleží stanoviti čeho třeba; příslušné zákony občanské jsou ovšem i ve svědomí

závazné. Jest úkolem věd právnických obšírněji vykládat o různých způsobech nabývacích po stránce právnické Zde vykládáme jen, čeho po stránce mravoučné vědět třeba.

Jako všech darů Bohem mu udělených, tak má křesťan i majetku svého dle vůle Boží užívati. Křesťan řídě se vůlí Boží, spravedlivě a poctivě majetku nabývá a nabytého rozumně a šetrně užívá, aby sobě a všem těm, o něž mu starati se jest, opatřil, čeho k slušnému a přiměřenému živobytí třeba. Křesťan nelpí na pozemském majetku, ale nerozhazuje ho zbytečně. Takovému řádnému užívání majetku příčí se marnotratnost a lakomství. Marnotratnost nešetří majetku, rozhazujíc jej na věci zbytečné. Jest hříchem jen lehkým; ale pro smutné následky může zvrhnouti se ve hřích těžký, na p. když marnotratník nerozumem svým rodinu svou uvádí v záhubu nebo vlastní vinou neschopným se stává platiti, co po právu platiti má, a tím bližního o značné peníze ochuzuje. Lakomství jest nezřízená žádost po majetku a nezřízené zalíbení v něm; lakomec lpí houževnatě na statku a penězích, a nechce jich ani na pořízení potřebných neb užitečných věcí užíti. I lakomství jest hříchem jen lehkým, ale nebezpečným, jelikož snadno svádí k jiným, a to někdy velmi těžkým hříchům, na p. k nepoctivosti, krádeži, podvodu, loupeži a p. Proto právem čítá se mezi hříchy hlavní.

§ 3. Nález.

Nález věcí ničích, t. j. věcí, které před tím neměly žádného pána a majitele, nebo měly ho sice, ale jím byly zahozeny a zanechány, dává nálezci právo přivlastniti si je. Avšak nález věcí ztracených nedává nálezci práva, prostě si je podržeti a přivlastniti, jelikož majitel věcí těch pouhou ztrátou majetku nepozbývá. Kdo tedy ztracenou věc nalezl*), má pátrati, komu věc

*) Nikdo není z důvodu spravedlnosti povinen zvednouti nalezenou věc nebo ujmouti se jí; může ji nechati, zejména nechce-li hledati majitele. Díme: „z důvodu spravedlnosti“; neboť někdy žádá láska bližeuská, abychom na-

náleží. Ví-li nebo pozná-li, čí věc jest, je povinen vrátiti ji majiteli nebo po případě oznámiti mu, kde jest, aby majitel sám si ji odnésti mohl. Neví-li nálezce, komu věc náleží, má při menším nálezu sám po majiteli pátrati; při větším však nálezu má oznámiti nález úřadu povolanému, který pak pátrání po majiteli zavede. Přihlásí-li se majitel, dostane svou věc zpět, ale nálezce má právo na nálezné, jež vyměřuje se desítinou ceny věci nalezené. Nepřihlásí-li se majitel, smí nálezce věci zatím užívati, a po uplynutí lhůty promlčovací (3 leta) si ji přivlastniti. Nálezce, který nešetří zákonů o nálezu vydaných, ztrácí právo na nálezné; zatají-li nález, dopustil se podvodu a propadá trestu.

Pokladem jsou peníze, skvosty a jiné věci drahocenné, které byly tak dlouho ukryty, že nyní již není možno vypátrati, komu náležejí neb náležely. I n á l e z p o k l a d u dlužno úřadům oznámiti. Z nalezeného pokladu náleží polovina nálezci a polovina majiteli půdy, v níž poklad nalezen byl.

§ 4. Smlouva.

S m l o u v a jest vzájemná a závazná dohoda dvou neb více osob. Předmětem smlouvy bývají práva, úkony a statky, vše ovšem jen potud, pokud smlouvající se strany o nich rozhodovati mohou. Smlouva jest spravedlivou, uzavírá-li se 1. svobodně, 2. upřímně a bezelstně, 3. o věci možné a dovolené.

1. Smlouva budiž s v o b o d n á, t. j. ani ta ani ona strana a nikdo jiný třetí nesmí smlouvu strachem neb násilím vynutiti. Násilník hřeší, a smlouva vynucená jest neplatná.

2. Smlouva budiž u p ř í m n á a b e z e l s t n á. Smlouva jest upřímná, má-li ta i ona strana upřímný úmysl smluviti se a pak ve smlouvě státi; hřeší, kdo hned předem má úmysl, smluviti se jen na oko, ale později

---

lezené věci se ujali, zejména, je-li to věc cenná, a je-li vážná obava, že by bez našeho zakročení věc pánu nadobro se ztratila.

nestáti ve smlouvě. Smlouva jest bezelstná, nechce-li ani ta ani ona strana podvodem neb lstí druhou stranu v omyl uváděti. Smlouva s omylem jest neplatná, zavládá-li omyl buď o podstatě věci, nebo o takové vlastnosti, ke které úmysl úmluvníkův byl zvlášť obrácen a označen. Zavládá-li však omyl jen o vlastnosti vedlejší, ke které úmysl ani jedné ani druhé strany nehleděl, smlouva jest platná; ale původce omylu jest povinen podvedenému nahraditi škodu z omylu vzniklou.

3. Smlouva budiž o věci možné a dovolené. Věc nemožná ovšem nemůže býti předmětem smlouvy. Byl-li předmět smlouvy s počátku možným, ale později nemožným, smlouva přestává; stal-li se však předmět z části možným a z části nemožným, zavazuje smlouva potud, pokud jest možná; leda že by bylo předem stanoveno, že platí buď jen celá smlouva nebo nic. Podobně nesmí býti nedovolený nebo hříšný čin předmětem smlouvy, poněvadž jest mravně nemožný. Byla-li smlouva o nějakém nedovoleném činu nebo hříchu sdělána, na p. zjednal-li někdo někoho k vraždě nebo škodě nebo křivému svědectví atd., tu smlouva před vykonáním činu jest neplatná; zjednanec není povinen a nesmí státi ve smlouvě, a zjednavatel nemá práva přidržovati ho, aby vykonal, co vykonati slíbil; byla-li mzda předem vyplacena, budiž vrácena. Byl-li však nedovolený čin nebo hřích přes to přece vykonán, tu smlouva nadále jest platná; zjednavatel jest povinen vyplatiti umluvenou mzdu, zjednanec pak jest oprávněn ji žádati a podržeti*) a byla-li mu odepřena, ji vymáhati nebo za ni tajně se odškodniti.

Smlouva uzavřená úmluvou a souhlasem obou stran jest již smlouvou hotovou a závaznou, a nepotřebuje k platnosti a závaznosti žádných obřadů nebo formalit. Obyčejně však lidé, znajíce vážnost a význam smlouvy, sami ji jakýmisi obřady a formalitami odívají, ač toho není třeba; na p. ruce si podávají, svědky přibírají, smlouvy spisují a p. Při některých důležitých smlouvách žádá

---

*) Kající nevěstka jest sice povinna zanechati chlípné živnosti své, ale smí si podržeti statek neb peníz chlípností získaný, a není povinna vzdáti se ho.

zákon občanský, aby dály se způsobem v zákoně zvlášť stanoveným, na p. písemně a se svědky, před soudem nebo před notářem a p. Účel zákona jest, právě těmito formalitami předejíti, aby osoby věci neznalé nebyly znásilněny nebo přelstěny, a aby osoby nepovolané nemohly se do jednání vmísiti.

Při výkladu sedmého a desátého přikázání jest zvlášť promluviti o smlouvě trhové a smlouvě námezdné.

§ 5. **Smlouva trhová.**

Smlouvou trhovou prodává a kupuje se věc nějaká za peníze. Smlouva trhová jest tedy s jedné strany prodejem, jímž prodavač nějakou věc prodává, s druhé strany koupí, kterou kupec tuto věc za peníze kupuje. Věc prodávanou a kupovanou nazýváme zbožím, peníz za zboží žádaný neb zaplacený nazýváme cenou. Spravedlnost žádá, aby zboži mělo náležitou jakost a kolikost a 2. aby cena odpovídala hodnotě zboží.

1. Zboží mějž náležitou jakost a kolikost. Hledě ku kolikosti čili kvantitě má prodavač poctivě měřiti a vážiti čili dávati spravedlivou míru a váhu; nečiní-li tak, šidí kupce a stává se zlodějem. Avšak i dle jakosti čili kvality má si vésti poctivě. Zboží ovšem bývá různé jakosti, některé jest lepší, jiné horší. Prodavač může i horší nebo vadné zboží prodávati, a obecně řečeno není povinen, aby sám kupci vady svého zboží vyjevil, jen když cenu přiměřeně dle jakosti zboží upraví. Přidáváme: „obecně řečeno," neboť někdy jest prodavač povinen kupci vady kupovaného zboží zřejmě vyjeviti, a to a) stíženo-li zboží podstatnými vadami, jakých dle účelu svého nebo dle obecného názoru míti nemá, nebo b) žádá-li kupec výslovně jen zboží určitých vlastností a jakostí nebo jen zboží prosté určitých vad, kdežto prodávané zboží tomuto požadavku nevyhovuje, nebo c) stíženo-li zboží vadami škodlivými neb nebezpečnými, jichž neznalostí by kupec nebo někdo jiný snadno ke škodě neb k úrazu přijíti mohl.

2. Kupní cena odpovídejž hodnotě zboží.

Hodnota zboží řídí se jednak jeho upotřebitelností, jednak výrobním nákladem. Někdy stanoví sám zákon cenu nějakého zboží, a to jest pak cena zákonná. Kde žádné zákonné ceny není, rozhoduje obecný trh, a tak vzniká cena obvyklá čili obecná čili tržní, t. j. cena, jakou prodavači obvykle žádají a kupci obvykle platí. Tržní cena ovšem kolísá, řídíc se nabídkou a poptávkou; stoupá při menší nabídce neb větší poptávce, a obráceně, klesá při větší nabídce a menší poptávce. Nemá-li však zboží ani ceny zákonné, ani tržní, nezbývá, než aby prodavač a kupec sami o ceně se shodli, a to pak jest cena smluvená. A právě o ceně smluvené platí podmínka výše vyslovená, aby cena ta odpovídala hodnotě zboží.

Jest přirozeno, že při smlouvání ceny prodavač snaží se vyhnati ji co nejvýše, kupec však snaží se stlačiti ji co nejníže. Oba jsou v právu, ač zůstávají-li v mezích ceny spravedlivé, která skutečné hodnotě věci alespoň přibližně odpovídá. Někdy jsou poměry prodavači neb kupci zvlášť příznivé, takže buď prodavač na škodu kupcovu cenu zboží libovolně zvýšiti, nebo kupec na škodu prodavačovu cenu zboží libovolně snížiti může. Ale ten i onen hřeší, jestliže na škodu druhého z mezí spravedlivé ceny vybočuje. V podrobnostech usuzujeme:

1. Hřeší kupec, který cenu nabízené věci pod spravedlivou míru snižuje, užívaje té okolnosti, že prodavač předmět buď jak buď prodati musí, poněvadž bída a nouze nebo jiná neblahá okolnost jej k tomu nutí. Jest sice přirozeno, že starší a opotřebovaná nebo dobrovolně ke koupi nabízená věc tím již v ceně klesá, jest tedy kupec v právu, chce-li jen za nižší cenu koupiti. Ale nesmí ubožáka tak utiskovati, aby i na cenu nespravedlivě nízkou přistoupiti musil.

2. Hřeší prodavač, který cenu hledaného zboží nad spravedlivou míru zvyšuje, užívaje té okolnosti, že kupec předmětu k vezdejšímu životu potřebuje a buď jak buď jej koupiti musí. Příčinou bývá někdy skutečný nedostatek hledaného zboží; někdy však také nedostatek uměle způsobený. Ziskuchtivý obchodník skupuje sám nebo ve spolku s jinými všechno zboží určitého nějakého druhu, a když byl takto uměle jeho nedostatek na trhu způsobil, pro-

dává je za cenu nepřiměřeně vysokou. Obecenstvu pak nezbývá, než přistoupiti na cenu žádanou. Hřích ten stává se větším a hnusnějším, jde-li o potřeby k vezdejšímu životu nezbytné, jako potraviny, topivo, svítivo, šatstvo a p., jelikož v takovém případě obecenstvo brániti se nemůže. Jinak však jest, jde-li o věci zbytečné, pouhému jen přepychu sloužící. Tu obchodník nehřeší, zvýší-li libovolně cenu třeba i nad míru spravedlivou, jelikož obecenstvo není nuceno kupovati, a proto proti nespravedlivému přehánění cen samo (nekupujíc) brániti se může.

§ 6. **Smlouva námezdná.**

Práci lidskou dlužno pozorovati s dvojího hlediska, mravního a hmotného. Ve světle hlediska mravního promluvili jsme o práci při výkladu pátého Božího přikázání (X. § 4. str. 141. a § 11. str. 159.). Nyní posuzujeme práci jen s hlediska hmotného. Po té stránce jest užitečná práce kapitálem, který vyrábí nové hodnoty. Jest pramenem příjmů, a nemajetnému člověku jest jediným pramenem příjmů, jimiž hradí, čeho on a rodina k životu potřebuje. Užitečná práce jest jakýmsi zbožím, jež dělník nabízí a prodává, zaměstnavatel hledá a platí. Za práci dostává dělník mzdu; smlouva o práci a mzdu jest smlouvou pracovní a námezdnou. Dodáváme, že pojem „práce“ vykládáme v nejširším významu o každé užitečné, ať tělesné ať duševní práci, dělníkem pak rozumíme každého, kdo tělesně nebo duševně pracuje (tedy také úředníka, zřízence, čeledína atd.), zaměstnavatelem každého, kdo cizích služeb potřebuje a je platí, a mzdou všechno to, co dělník nebo najatec za práci dostává.

Na otázku, jaká mzda dělníku po právu a spravedlnosti náleží, odpovídáme s papežem Lvem XIII. (encyklika o dělnické otázce ze dne 17. května 1891): Mzda budiž alespoň taková, aby zní střídmý a rozšafný dělník mohl sebe a svou rodinu slušně a stavu přiměřeně živiti mohl. A tento příkaz práva a spravedlnosti snadno dokážeme. Dělník jakožto člověk, z vůle Boží na této zemi jsoucí a obecnému

blahu sloužící, má nesporné právo na skromné sice, ale při tom slušné, stavu jeho přiměřené a člověka důstojné živobytí. V tom kromě potřebných pokrmů a nápojů spolu zahrnut jest jednoduchý, dostatečný šat, který by ho proti zimě a nehodám chránil, a třeba malý, jen když zdravý byt, kde by přebýval. Poněvadž pak dělník by nemohl pracovati, kdyby neměl svou domácnost, a poněvadž dělníka nelze nutiti k celibátu, náleží ovšem k potřebné výživě nejen to, co dělník sám pro sebe, nýbrž i to, co pro rodinu svou, manželku a děti potřebuje. K tomu přistupuje ještě ten důvod, že dělníků vůbec jest ku blahu obecnému nezbytně třeba, a společnost lidská by bez dělníků nemohla býti. Má-li však dělník pracovati, jest třeba aby byl zdráv a silen; ale zachovati zdraví a sílu dělník by nemohl, kdyby se mu dostatečné výživy nedostávalo. Té pak má mu skýtati mzda.

Tím jsme ovšem označili nejmenší míru spravedlivé mzdy, na kterou průměrný, prací svou se živící dělník dle přirozeného práva nárok má, a kterou mu platiti povinen jest, kdo jeho služeb potřebuje nebo užívá. Pravíme: „průměrný.“ Dělníci totiž nejsou si všichni rovni, někteří jsou dovednější a zručnější, jiní pak méně dovední a méně zruční. Je-li pak práce jakýmsi nabízeným a hledaným zbožím, jest pochopitelno, že lepší práce má větší cenu než práce méně dobrá. Jest tedy rovněž příkazem práva a spravedlnosti: Dělník vynikající svou zručností a dovedností má právo na větší mzdu, přiměřenou lepší jakosti a upotřebitelnosti jeho práce.

Při některých pracích zákon nebo ustálený obyčej stanoví dělníkovu mzdu. Při jiných pracích zaměstnavatel s dělníkem mzdu ujednává. Tu jest přirozeno, že dělník snaží se vyjednati mzdu co nejvyšší, zaměstnavatel pak z úsporných důvodů snaží se vyjednati mzdu nižší. Proti této jejich snaze nelze ani tomu ani onomu ničeho namítati, jsou-li jen obě strany svobodny, takže ten i onen námezdní smlouvu uzavříti může, ale nemusí. Umluvenou mzdu dlužno pokládati za spravedlivou. Vždyť dělník ví, mnoho-li k živobytí potřebuje a jakou cenu jeho práce má. Zdá-li se mu mzda příliš nízkou, nepřijme

práci a vyhledává si jiného zaměstnavatele, který lépe plati. A zaměstnavatel umí posouditi, zda-li dělníkovy práce potřebuje a jaký prospěch z ní má. Zdá-li se mu mzda příliš vysokou, nepřijme dělníka do práce; buď vyhledá si dělníka, který laciněji pracuje, nebo dělníků vůbec nenajímá. Ovšem dlužno pomněti, že i cena práce, jako každého zboží, řídí se nabídkou a poptávkou. Je-li dělníků nazbyt, klesá mzda; a je-li dělníků nedostatek, stoupá mzda.

V právu tedy jest dělník nebo najatec, který při nedostatku dělnických sil žádá za výkon svůj vyšší mzdu. Není-li zaměstnavatel srozuměn, může jiného dělníka hledati; nenajde-li nikoho, kdo by za nižší mzdu pracoval, jest to důkazem, že práce v ceně stoupla. Ale vydíráním a hříchem by bylo, kdyby dělník nebo najatec žádal nespravedlivou a přemrštěně vysokou mzdu, zneužívaje okamžité tísně najímatelovy, kde týž jeho výkonu nezbytně potřebuje a buď jak buď na každý jeho požadavek přistoupiti musí. Uvedeme příklad. Nešťastník zlomiv si na cestě nohu, prosí kolem jedoucího vozku, aby jej na vůz přijal a do nejbližší osady dovezl, že mu to rád zaplatí. Vozka pak, vida že nešťastník bez jeho pomoci obejíti se nemůže, žádá plat nestydatě vysoký a nechce z něho sleviti. Vozka ovšem vinen jest vydíráním.

V právu také jest zaměstnavatel nebo podnikatel, krerý při nadbytku dělnických sil nabízí nižší mzdu, jen když nabízí alespoň tolik. aby dělník i při této nižší mzdě mohl slušně býti živ. Nechce-li dělník za nižší mzdu pracovati, nemusí práce přijímati a může si ji jinde hledati; nenalezne-li zaměstnavatele, který by více platil, jest to důkazem, že dělnický výkon (toho druhu nebo vůbec) v ceně klesl. Ale proti spravedlnosti a proti lásce bližeńské hřeší zaměstnavatel, který zneužívaje nadbytku dělnických sil, a věda, že by děluíci jinde práce nedostali, že tedy buď jak buď na nižší mzdu přistoupiti musí, ze zištnosti snižuje mzdu tak, že dělníci z ní sebe a své rodiny živiti nemohou, Jest to do nebe volající hřích: ujímání mzdy dělníkům. Přidáváme: „ze zištnosti," a přídavek ten jest významný. Neboť ovšem nehřeší zaměstnavatel nebo podnikatel, který jen proto nabízí menší mzdu,

že bez vlastní škody více dáti nemůže, nebo že dělníky jichž ani nepotřebuje, jen zaměstnává, aby alespoň něco si vydělali; v tomto posledním případě spíše dlužno chváliti jeho lidumilnost.

Při vyjednávání mzdy bývá jednotlivý dělník, zvláště dělník průmyslový, oproti svému zaměstnavateli, zejména má-li týž větší počet dělníků, obyčejně v jakési nevýhodě; zaměstnavatel snadno nalezne jiného dělníka, dělník však těžko jiného zaměstnavatele. Proto také ve vzniklém sporu spíše vítězí zaměstnavatel. Chtíce nevýhodu tu vyrovnati a i jiných svých stavovských zájmů uhájiti, dělníci se organisují. Pak nevystupuje již jednotlivý dělník se žádosti svou, nýbrž celý dělnický sbor; zbraní jeho jest *stávka*, při níž všichni dělníci určitého nějakého podniku nebo odboru, nebo alespoň většina jich ze společného ujednání práci zastavují.

Stávka sama o sobě jakožto nejzažší prostředek sebeobrany nepříčí se spravedlnosti. Ale velmi často příčí se spravedlnosti to, co stávku doprovází. Oprávněnou jest stávka, žádá-li zvýšení nedostatečné mzdy nebo příznivější pracovní poměry nebo vůbec něco, co dělnictvu po právu náleží a co zaměstnavatel po dobrém povoliti nechce, ač by to povoliti mohl. Ale neoprávněnou jest stávka, žádají-li dělníci odstranění nenáviděného dozorce nebo vyloučení dělníka neorganisovaného nebo politicky neb náboženský jinak smýšlejícího. Ale i když důvod stávky jest oprávněn, přece mají dělníci, kteří na stávce se usnesli, dáti řádnou výpověď, což obyčejně se neděje. A nemají práva terorismem a zastrašováním jiné soudruhy ke stávce nutiti, nebo dělníkům, kteří na jejich místo nastoupiti jsou ochotni, překážeti. Netřeba přidávati, že v průběhu stávky nesmějí se žádných násilností dopouštěti.

Hlavní zodpovědnost za stávku spadá na vůdce a organisatory stávky. Zodpovědnost jednotlivých dělníků bývá menší, jestliže sami žádných násilností se nedopouštějí, zejména náleží-li k organisaci, neboť těm zpravidla nezbývá, než přidati se ku stávce organisované.

Proti organisacím dělnickým a možným jejich přehmatům organisují se i zaměstnavatelé; jejich pak zbraní jest *výluka* čili hromadné propouštění dělníků. Ani vý-

luka sama o sobě nepříčí se spravedlnosti, jelikož zaměstnavatel může třeba i bez důvodu dělníka propustiti, jen když mu dá řádnou výpověď a řádně zaplatí případnou mzdu. Ale i výluka má se díti jen z vážných důvodů a na obranu proti hrozícím nebo již provedeným přehmatům dělnictva. Neodůvodněnou výlukou hřeší zaměstnavatel proti lásce bližeňské, jelikož odnímá pracovitým dělníkům chléb; a hřeší i proti spravedlnosti, chce-li výlukou mzdu snížiti pod spravedlivou míru.

§ 7. **Nepoctivé nabývání cizího majetku.**

Nepoctivě nabývá majetku: zloděj, podvodník, loupežník, vyděrač, lichvář a každý, kdo podobných hříchů se dopouští. Pohnutkou, která jej k těmto hříchům vede, jest *zištnost* a *nezřízená touha po statku*; nemoha pak (nebo snad nechtě) statku dobývati způsobem poctivým, uchyluje se k nepoctivosti a hřeší proti sedmému přikázání. O jednotlivých těchto a jim podobných hříších promluvíme podrobněji.

1. *Krádež* jest tajné, bezprávné, bez vědomí majitelova vykonané odnětí cizího majetku. Kdo krade, jest *zlodějem*. Není tedy krádeží, dal-li majitel předem svolení své k tomu, abychom statků jeho užívali nebo si je přivlastniti neb spotřebovali. Také nebývá krádeží, užíváme-li majitelova statku bez jeho vědomí, nemohouce si právě nyní jeho souhlasu opatřiti, ale přesvědčeni jsouce, že by nám jej jistě dal; ovšem v tom případu povinni jsme dodatečně souhlasu jeho si vyžádati, a kdyby jej odepřel, jemu, co jeho jest, vrátiti nebo nahraditi. Vyměřujíce pojem krádeže pravíme: „tajné odnětí," ačkoliv tajnost není nezbytným znakem jejím; krádež jest krádeží, i když veřejně se děje; zloděj však krade tajně, aby snáze vyhnul se zodpovědnosti.

Vypočítáváme některé krádeže podrobněji.

Zlodějem jest, kdo krade cizí peníze, zboží, potraviny, šatstvo, a vůbec věci přenosné; nepadá na váhu, zda jsou to věci střežené nebo nestřežené, zda uzavřené nebo volné. Jest také zlodějem, kdo z polí, zahrad, vinic, lesů,

luk krade obilí, polní plodiny, ovoce, dříví; zlodějem jest pytlák, který v cizích lesích zvěř honí nebo do sítí chytá, nebo v cizích vodách ryby loví. Krádeží vinen jest, kdo věci nalezené, vypůjčené, svěřené, omylem nebo nedopatřením dodané atd. zadržuje a nevrací. Zlodějem jest, kdo do pole sousedova přeorává nebo mezníky přenáší. Zlodějem jest, kdo po vykonané práci vyjednanou mzdu platiti nechce; úředník neb zřízenec, který placenou službu nedbale zastává; kdo neplatí nebo nedává co by dle smlouvy neb z povinnosti platiti neb dávati měl; syn, který nedává rodičům ujednaný výměnek. Zlodějem jest, kdo lehkomyslně dluhy dělá, věda, že mu nebude možno je zaplatiti atd.

Zvláštní zmínky vyžadují krádeže rodinné a domácí. Rodinnou krádeží hřeší děti, kradou-li rodičům; hřeší nejen proti sedmému, nýbrž i proti čtvrtému přikázání, a ještě více proti čtvrtému, než proti sedmému. Domácí krádeží vinen jest čeledín nebo příslušník domácnosti; zloba jeho skutku roste tou okolností, že domácí zloděj klame důvěru v něj skládanou (hřeší tedy spolu proti věrnosti), a že těžko jest statku proti němu uhlídati. Sem hledí též zpronevěra, které dopouští se, kdo věci jemu svěřené bezprávně si přivlastňuje; zpronevěřilec klame důvěru veň složenou.

Je-li předmětem krádeže věc posvátná (na p. svaté ostatky) nebo svěcená nebo žehnaná (na příklad kalich, ornát atd.) nebo majetek církevní, mění se krádež ve svatokrádež, a jest nutno, tuto okolnost ve svaté zpovědi označiti; svatokrádež příčí se nejen sedmému, nýbrž i prvnímu přikázání. Srv. IV. § 13. str. 94 svatokrádež věcná.

2. Podvodu dopouští se, kdo klamem, šálením, šizením, lží, lstí a jinými podobnými nepoctivými prostředky usiluje dosíci výhod a prospěchů, kterých by poctivě docíliti nemohl. Od krádeže liší se podvod způsobem svého provedení. Při krádeži poškozený neví, co se děje, a proto nemůže škodě se ubrániti. Při podvodu poškozený ví, co se děje, ale neví, že se to děje neprávem a že přichází do škody. Podvodník těží z nevědomosti a neznalosti podvedeného, nebo po případě uvádí jej v omyl,

aby z tohoto omylu těžiti mohl. Není možno vyjmenovati všechny ty různé a rozmanité způsoby podvodů. Zločinecká zištnost jest vynalezavá, a den co den vyskytují se nové způsoby nepoctivosti, které však všechny to mají společno, že bližního na jeho škodu klamou. Proto uvádíme jen některé příklady podvodů.

Podvádí, kdo při obchodu užívá nespravedlivých měr a vah, kdo špatné nebo méněcenné zboží prodává za dobré a cenné, kdo podstatné nebo nebezpečné vady prodávaného zboží zamlčuje, kdo kupujícímu lživě předstírá, že zboží prodávané má ty vlastnosti, které kupující výslovně hledá neb žádá. Podvádí, kdo uzavírá smlouvu, s úmyslem nedodržeti jí, nebo dodržeti jen potud, pokud by to bylo výhodné; kdo při uzavírání smlouvy lstivě a neupřímně si počíná; kdo druhou stranu úmyslně v omyl uvádí; kdo v ujednané smlouvě nestojí. Podvádí, kdo falešnými penězi platí, kdo při hře o peníze falešně hraje; kdo sází se o věci, jež bezpečně a neklamně zná; kdo při dražbě jiné koupě chtivé lstí nebo klamem neb násilím od vydražení vzdaluje; kdo na burse nepoctivými machinacemi vyděláva; kdo chatrné stavení vysoko si pojišťuje a pak sám vypaluje nedo vypáliti dává. Podvádí, kdo nepravdivými a padělanými listinami nebo křivou výpovědí nebo uplacenými svědky snaží se dojíti hmotných výhod, které mu po právu nenáleží atd.

3. Loupež jest bezprávné a násilné zabírání cizího majetku; od krádeže a podvodu liší se tím, že poškozený vidí a ví že se mu děje křivda, ale znasilněn jsa proti ní brániti se nemůže. Loupež příčí se nejen sedmému, nýbrž i pátému Božímu přikázání, jelikož ohrožuje nejen majetek nýbrž i svobodu, a proto nutno jest, ji ve svaté zpovědi jakožto loupež označiti.

Loupeži podobá se vydírání a lichva.

Vyděrač snaží se hrozbami nebo těžením z neblahých okolností přinutiti bližního, aby některého svého práva se vzdal nebo platil, co platiti není povinen. O vydírání hrozbami promluvili jsme v části X., § 15. a o vydírání těžením z neblahých okolností byla řeč výše v § 5. a § 6. Vydírá, kdo věci z nouze prodávané příliš lacino kupuje; kdo řemeslníku za odvedený výrobek z ceny

žádané „strhuje," t. j. méně nabízí, než řemeslník žádá, věda že on, aby nemusel výrobek bráti zpět, raději na svou škodu sleví; kdo potraviny a věci k životu potřebné za cenu přemrštěně vysokou prodává; kdo za nezbytně potřebnou službu žádá mzdu nestydatě vysokou. Vydírá, kdo hrozí smrti nebo zmrzačením nebo pronásledováním nebo udáním nebo vypálením nebo jinou škodou, nebude-li mu nespravedlivě žádaný peníz vyplacen atd.

Lichva jest buď peněžní nebo obchodní.

Lichvář peněžní žádá ze zápůjčky vyšší úrok, než by dle zákona nebo pravoplatného obyčeje žádati směl. Lichva působí dlužníku ohromnou škodu a jest nezřídka příčinou jeho hospodářské zkázy.

Lichvář obchodní hromadí v příhodné době zásoby, aby je v době nedostatku s nepřiměřeným ziskem prodávati mohl; nebo skupováním všech zásob nebo jinými nekalými prostředky působí umělý nedostatek předmětů k živobytí potřebných, aby pak za vzniklé tím drahoty co nejvíce těžiti mohl. (Viz výše, § 5. str. 181.)

Do obchodní lichvy zabíhá někdy trust čili kartel jímž vyrabitelé určitého některého předmětu se umluví, že předmět jen za tu a tu cenu prodávati budou. Mají-li k tomu dostatečné důvody a je-li cena ta přiměřena, nelze jim toho vytýkati, zejména, jde-li o předměty přepychové; ale trust a kartel zvrhá se v lichvu, jde-li o předměty potřebné k živobytí, a je-li cena jejich nepřiměřeně vysoká.

§ 8. **Krádež hříchem.**

Hříchy v § 7. jmenované liší se sice způsobem svého provedení; shodují se však vesměs v tom, že všechny vyplývají ze zištnosti a směřují k bezprávému odnětí nebo zabrání cizího majetku. Lidová mluva mezi nimi mnoho neliší a ráda je označuje obecným názvem krádež, každého pak, kdo jimi se provinil, nazývá zlodějem. Lze tedy krádež vykládati nejen ve smyslu užším, jako výše se stalo, nýbrž i ve smyslu širším jakožto bezprávné nabývání cizího majetku. Každá pak takováto krádež jest hříchem; zakazuje ji zá-

kon božský, přirozený i zjevený (v sedmém a desátém přikázání), zakazuje a trestá ji i zákon lidský, zejména zákony občanské. Zbývá nám tedy jen rozhodnouti, jakým hříchem krádež jest, zda těžkým či lehkým. Odpověď řídí se dle uzmutého předmětu, zda-li jest to předmět značný či jen nepatrný, a odpovídáme: Krádež značného předmětu čili veliká krádež jest hříchem těžkým; krádež nepatrného předmětu čili malá krádež jest hříchem jen lehkým.

Pojem značného předmětu není pojmem určitým, a dle různých majetkových poměrů různě se měří. Bohatec na př. pokládá za předmět nepatrný, co chudému člověku jest předmětem značným. Proto posuzujíce hřích krádeže hledíme předně k tomu, mnoho-li bylo ukradeno; ale pak také k tomu, komu to bylo ukradeno, a jakou měrou okradený škodu krádeží způsobenou cíti. Tu pak obvykle za značný předmět čítá se onen peníz, kterým by mohl okradený průměrnou jednodenní výživu pro sebe a rodinu svou opatřiti; neboť postrádati po celý den výživy bylo by zajisté značným svízelem, a ztráta peníze k tomu potřebného jest ztrátou citelnou. Touto úvahou vedeni soudíme,*) že značným předmětem jest

chudému člověku asi 1 Kč nebo třeba několik jen haléřů; nádeníku nebo skrovně placenému dělníku asi 2 Kč;

lépe placenému, dělníku, malému živnostníku, malému úředníku asi 6 Kč;

člověku poněkud zámožnému nebo dobře placenému asi 10 Kč;

člověku bohatému asi 20 Kč;

člověku velmi bohatému asi 30 až 50 Kč.

Krádež přesahující 50 Kč jest za každých okolností již těžkým hříchem, i kdyby byl okradený tak bohat, že ztrátu 50 Kč ani „necítí," neboť peníz 50 Kč obecně pokládá se za značný.

Hledíc tedy k majetkovým poměrům okradeného a ke škodě učiněné snadno poznáme, kdy krádež stává

*) Níže uvedená výměra hledí k normálním, pravidelným poměrům; za poměrů mimořádných ovšem se mění.

se hříchem těžkým. Neví-li však zloděj, koho okradl, nebo nezná-li jeho majetkové poměry, hledíme k tomu jeké asi jsou majetkové poměry průměrem, a pokládáme za značný peníz asi 6 Kč.

Nedosahuje-li předmět krádeže té výše, jaká ku předmětu značnému se vyžaduje, nazýváme jej předmětem nepatrným; krádež předmětu nepatrného čili malá krádež jest hříchem lehkým, tím lehčím, čím menší jest škoda okradeného

Avšak i malá krádež může zvrhnouti se na hřích těžký, nebo s jinými malými krádežemi srůsti na hřích těžký, působí-li okradenému škodu citelnou. To pak se stává:

1. Má-li malá nebo nepatrná krádež vážné následky, na př. ukraden-li řemeslníku nástroj laciný sice, ale právě nyní potřebný a nenahraditelný, takže řemeslník ve výrobě své zdržován značnou škodu trpí; nebo ukradena-li někomu věc nepatrná, ale významná a nenahraditelná, n. pod. rodinná památka, čímž se mu působí značný zármutek.

2. Děje-li se krádež ze vzájemné dohody zlodějů podílných, takže jednotlivec krade sice málo, ale všichni dohromady mnoho; na př. zřízenci jednoho závodu kradou umluvivše se nebo alespoň předpokládajíce, že jeden druhého neprozradí; tak vlastně každý z nich jest vlivnou příčinou celé škody.*)

3) Krade-li zloděj po malých částech, s úmyslem dosíci většího obnosu; na př. zřízenec obchodní, nemoha najednou vzíti více (snad aby se neprozradil), odnáší po částech a častěji.

4. I když zloděj nemá toho úmyslu, přece srůstají malé jeho krádeže častějším opakováním v jeden celek a mohou dorůsti na předmět značný a tím i na hřích těžký, jelikož okradený pán i malými, ale často opakovanými krádežemi trpí značnou škodu.

Kdo měl v úmyslu ukrásti předmět značný, hřeší těžce, i když omylem nebo z jiné příčiny ukradl jen

---

*) Proto také povinni jsou hraditi rukou nedílnou. Viz níže § 13.

předmět nepatrný. Obráceně: kdo měl v umyslu, ukrásti předmět jen nepatrný, hřeší lehce, i když omylem nebo z jiné příčiny skutečně ukradl předmět značný. Zloděj však má povinnost vrátiti statek ukradený (viz níže § 10), a ovšem tedy povinen jest vrátiti to, co skutečně ukradl, bez ohledu na úmysl.

Zásady o značném a nepatrném předmětu při krádeži platí také o značném a nepatrném předmětu při škodě neprávem způsobené (viz níže, § 11.). Což snadno pochopíme, jelikož majitele stejně na majetku dotýká se i krádež i škoda způsobená.

§ 9. **Bezhříšné odnětí cizího majetku.**

Odnětí cizího majetku jest krádeží a hříchem, děje-li se proti právu. Děje-li se však po právu, není ani krádeží ani hříchem, ačkoliv jinak zdánlivě krádeži se podobá. Dvě pak jsou okolnosti, které dovoluji bezhříšně zmocniti se cizího majetku: 1. tíseň svrchovaná nebo alespoň veleváżná, 2. právo na tajné odškození.

1. Tíseň svrchovaná a veleváżná.

V tísni svrchované vězí člověk, jemuž jde o život. Nemůže-li pak jinak života svého uchrániti než užije-li nebo zmocní-li se cizího majetku, nebo poškodí-li jej, tu ovšem sám zákon přirozený mu toto právo dává. Vždyť život mnohem více váží než majetek, jenž později nahraditi se dá; a sám majitel v takovém případě lásky bližénské byl by povinen vzdáti se majetku, aby život bližního zachránil (X, § 5. str. 144.). Smí tedy člověk hladem jižjiž hynoucí vzíti chléb a potraviny nebo po případě peníze na zakoupení jich potřebné, kde je najde; smí uprchlík nepřítelem pronásledovaný užíti cizího koně nebo cizí loďky; komu hrozí záhuba z požáru neb živelní pohromy, smí cizí dveře vypáčiti nebo okno vyraziti, aby se zachránil a pod. Podobné právo přísluší i tomu, kdo vězí v tísni veleváżné, kde nehrozí mu sice smrt, ale přece jiné, smrti blízké zlo, na př. ztráta zraku nebo

sluchu nebo značné zkomolení tělesné nebo vážná nemoc a pod. I tu smí stísněný užíti cizího majetku, aby tísně se zbavil.

Není však dovoleno užíti cizího majetku bez svolení majitelova, vězí-li někdo jen v tísni vážné nebo snad jen obyčejné. V tísni vážné vězí, kdo sice zle na tom jest, ale přece sám si pomoci může, byť jen se značnou námahou a s napjetím všech sil; a v tísni obyčejné vězí, kdo přiměřenou námahou snadno se může vyprostiti. Tu ovšem jest na něm, aby sám si pomohl, a není mu dovoleno, aby bez svolení majitelova zabíral k tomu cizí majetek.

Když však v tísni svrchované nebo velevážné užíváme cizího majetku, smíme tak činiti jen do té míry, do které nezbytnost toho žádá, a nic více. Kdo tedy hladem již již hyne, smí sice vzíti chléb kde ho najde, ale smí ho vzíti jen tolik, co potřebuje k ukojení hladu; nesmí však vzíti více, než potřebuje. Potom pak ještě dlužno dobře uvážiti, zda-li pomáhajíce sobě neuvrhujeme tím bližního v tíseň podobnou. Smí tedy hladem hynoucí vzíti chléb, kde ho najde, ale nesmí hladovému odníti poslední skývu. Konečně užívajíce cizího statku nebo zabírajíce jej musíme to pokládati za jakousi půjčku nebo zápůjčku, z nezbytu bez svolení majitelova učiněnou. Proto arciť máme povinnost, abychom později poškozenému majiteli nahradili, čeho bezděčnou půjčkou neb zápůjčkou pozbyl. Kdybychom tak neučinili, prohřešili bychom se na cizím majetku; ne sice nyní, v době tísně, ale později mohouce vrátiti ale nevracejíce, co obranému majiteli náleží.

Svépomoc ve svrchované nebo velevážné tísni jest sice dle zákona Božího dovolena; ale zákon občanský jí nepřipouští jakožto důvod omluvný. Tato různost vysvětluje se různou povahou obou zákonů. Zákon Boží zavazuje před Bohem, a Bůh vševědoucí ví, zda-li byl dodržán či porušen. Nikdo neoklame Boha, předstíraje tísně, kde by jí nebylo. Jinak jest před soudem lidským. Tu soudí soudce člověk, který nejsa vševědoucím nemůže prozkoumati, zda uchvatitel skutečně v tísni vězel, či nevězel, a jaká jeho tíseň byla. Tu by pak snadno

státi se mohlo, že by zloděj neb škůdce vymlouval se tísní svrchovanou, ve které nebyl; a kdyby důvod ten měl platiti, nezřídka nezbylo by soudci než jej propustiti. Proto ovšem občanský zákon nemůže uznati tíseň jakožto omluvný důvod krádeže neb škody. Ale přes to i občanský zákon uznává nouzi za okolnost polehčující; nebo po případě soud uzná, že ubožák, jenž ve svrchované tísni sáhl po cizím majetku, jednal pod neodolatelným nátlakem, a propustí ho z obžaloby.

II. Právo na tajné odškození.

Tajné odškození jest tajné odnětí věcí neb peněz nám po právu náležitých, ale nesprávně zadržovaných: nebo po případě rovnomocniny jejich. Nazýváme je tajným, poněvadž z pravidla děje se bez vědomí a proti vůli držitele, jenž věcí neb peněz nám po právu náležitých (buď ze zlomyslnosti nebo z nevědomosti) vydati nechce; abychom netrpěli škody, sami zabíráme co nám po právu náleží. Tajné odškození zevně podobá se krádeži; v podstatě ovšem se liší, jelikož zloděj zabírá, co mu nepatří, kdo však tajně se odškozuje, zabírá jen to, co mu patří.

Právo tajného odškození zakládá se na právu přirozeném, jež dovoluje každému hlásiti se k svému majetku a hájiti práva svého. V užívání jeho jest však veliké opatrnosti třeba, abychom při něm nehřešili a se zákony občanskými se nestřetli.

Před Bohem a ve svědomí jest tajné odškození dovoleno a bezhříšno, sbíhají-li se při něm všechny následující podmínky:

1. Požadavek náš budiž jistý a zakládejž se na přísném právu. Nestačí tedy jen domýšleti se, že by to neb ono nám náleželo, nýbrž musí býti jisto, že nám to náleží. A požadavek náš musí se zakládati na přísném právu, takže by před řádným soudem mohl se vymáhati, kdybychom jej dokázati mohli. Smíme tedy tajně se odškodniti, jestliže odpůrce nám něco nespravedlivě odňal nebo nespravedlivě zadržuje, co nám po přísném právu náleží, nebo co on nám dluhuje. Avšak pouhý

jen slib nebo povinná vděčnost nebo naše zásluha a pod. nedává nám práva tajně se odškodniti.

2. Při tajném odškození dlužno toho dbáti, abychom si přivlastnili jen to a tolik, co nám po přísném právu náleží, nic více; abychom to brali jen z majetku dlužníkova; abychom při tom nepoškozovali nikoho jiného, a také nikoho neuváděli v podezření.

3. Tajné odškození má místo jen tehdy, kdy svého jistého a spravedlivého požadavku nemůžeme dojíti cestou zákonitou, tedy dovolávajíce se soudu neb úřadu.

Sbíhají-li se při tajném odškození všechny tyto tři zde vyložené podmínky, jest tajné odškození bezhříšno a před Bohem dovoleno. Zákon občanský ovšem je neuznává, a i zde vysvětluje se tato různost různou povahou obou zákonů. Bůh jest vševědoucí; před Bohem a ve svědomí platí důvod, který skutečně existuje, i když se nedá listinami neb svědky dokázati. Ale lidský soudce, který není vševědoucí, soudí jen dle dodaných průkazů; zákon občanský nemůže a nesmí uznávati, co se po lidsku dokázati nedá; sic jinak by sám si podrýval půdu, jelikož pak by snad každý zloděj se vymlouval, že nekradl, nýbrž že užíval svého práva na tajné odškození, že však toho práva dokázati nemůže.

Proto výše jsme řekli, že při užívání práva na tajné odškození jest veliké opatrnosti třeba, jednak abychom nepřišli do rozporu se zákonem Božím (jak výše vyloženo), a jednak, abychom věděli, že jednání naše před zákonem občanským obhájiti se nedá.

Chtíce nauku o tajném odškození podrobněji vyložiti, uvádíme příklady.

Petr zapůjčil kdysi Pavlovi bez úpisu a beze svědků 200 K. Po smrti Pavlově upomíná Petr syna a dědice jeho Ondřeje o zaplacení dluhu. Ondřej však (ať ze zlomyslnosti ať z nedůvěry) nechce zaplatiti. Soudní žaloba byla by marná, jelikož Petr svého práva ani listinami ani svědky dokázati nemůže. Po nějakém čase nalezl Petr obálku a v ní 180 K; dle adresy na obálce poznává, že peníze ty ztratil Ondřej; ale nevrací jich Ondřejovi, nýbrž ponechává si je jakožto odškození za upíraný dluh. Ondřej nevěda ani, kde peníze ztratil,

ovšem neví kdo je nalezl a nikoho nemůže míti v podezření. Jednal Petr správně? Odpovídáme: ano! Nehřešil, ponechav si nález, neboť požadavek jeho zakládá se na jistém a přísném právu, nevzal více, než co mu náleží, nikdo třetí netrpěl škodu, a nikdo nepřišel v podezření. Petr nehřešil, a před Bohem a dle svědomí jednal správně; ale kdyby se to prozradilo, že nalezené peníze si podržel, byl by občanským soudem ze zatajení nálezu viněn a trestán.

Jiný příklad: Služka Dorota věrně sloužila paní své; ošetřovala ji i v poslední nemoci, a paní častěji jí slibovala, že se jí odmění a něco jí odkáže; smrt však schvátila paní dříve, než mohla závěť pořídíti. Smí Dorota z pozůstalosti paniny tajně se odškodniti? Odpovídáme záporně: nesmí, neboť pouhý slib nedává ještě přísného práva. Kdyby byla však s paní ujednala, že za četnější a obtížnější služby mimo obvyklou mzdu ještě ten a takový peníz dostane, byla by měla na peníz ten jisté a přísné právo; mohla by jej právem na dědicích žádati; a kdyby se domnívala, že by dědici jejího práva neuznávali, směla by se tajně odškodniti. Ovšem i ona byla by v nebezpečí, že by v případě prozrazení mohla býti viněna z domácí krádeže.

Promluvíme ještě o tajném odškození domácí čeledi a zjednaných dělníků. Nepoctivý domácí čeledín rád kryje se výmluvou, že pracuje více než povinen jest, nebo že mzda jest příliš malá. Avšak ani jedna ani druhá výmluva nestačí. Pracuje-li čeledín více než povinen jest, odpovídáme, že povinnosti domácí čeledi nedají se do nejmenších podrobností vyměřiti a že v každé snad domácnosti někdy bývá více, za to však jindy zase méně práce. A dostává-li malou mzdu, může hospodáře žádati o mzdu slušnou a nedostane-li jí, ze služby vystoupiti. Má-li však čeledín s pánem neb hospodářem ujednáno, že pán mu vedle mzdy dá také úplnou výživu, a nedostává-li čeledín tolik, co by k nasycení jeho stačilo, smí z pánových zásob bráti, čeho k nasycení svému potřebuje; ovšem i v tom případu lépe učiní, vyloží-li pánu otevřeně stesk svůj a doloží-li, že by za těch poměrů ve službě zůstati nemohl. Obdobnými dů-

vody vymlouvají se zemědělští a jiní dělníci, zaměstnaní na velkostatcích a dvorcích, odnášejí-li plodiny polní a pod. ze statku hospodářova; stěžují si, že mzda jejich jest příliš malá a že nemohou z ní sebe a rodinu svou uživiti. Ale ani tento důvod nestačí, jelikož dělník dobrovolně přistoupil na mzdu pánem nabízenou. Zdála-li se mu nedostatečnou, nemusil práci přijímati. Jinak ovšem jest, kde pán nesvědomitě užívaje nezaměstnanosti a bídy dělníků, a věda, že by jinde práci nedostali, přinutil je přistoupiti na mzdu tak nízkou, že nelze z ní nutné potřeby krýti. Tu by dělník nehřešil, kdyby ze statku pánova doplnil, čeho se mu k živobytí nedostává. Ale i ten důvod by odpadl, jakmile by dělník jinde nalezl službu dostatečně placenou.

§ 10. Navrácení statku nespravedlivě nabytého.

Spravedlnost žádá, aby statek nespravedlivě nabytý majiteli byl vrácen. Tou povinností vázán jest držitel statku nespravedlivě nabytého, a to při značném předmětu pod hříchem těžkým, při nepatrném předmětu pod hříchem lehkým.

Jest nám zde blíže vyložiti názvy: majitel a držitel. Majitelem věci jest ten, komu věc ta po právu náleží, tedy její pán. Držitelem věci jest ten, kdo jí právě nyní drží, kdo jí vládne. Po právu a spravedlnosti má majitel býti spolu i držitelem. Avšak krádeží a hříchy podobnými stává se, že věc majiteli uzmutá přechází z držení jeho v držení někoho jiného, k držení neoprávněného, který pak jest držitelem nepravým, poněvadž drží věc, která mu po právu nenáleží. Nepravý držitel jest buď držitelem obmyslným nebo bezelstným, dle toho zda ví nebo neví, že neprávem drží věc cizí.

Držitelem obmyslným čili nepoctivým jest zloděj sám; po něm však také každý, kdo uzmuté věci darem, koupí, směnou, odkazem nebo jakýmkoliv jiným způsobem nabyl, věda, že nabývá věci, která byla majiteli neprávem odcizena.

Zloděj jest povinen uzmutou věc majiteli čili pánu vrátiti. Má-li ji ještě neporušenou

a nepoškozenou, vrátí ji, jak jest. Je-li věc poškozena nebo porušena, buď postará se o její nápravu nebo doplní v penězích nebo jinak, čeho na hodnotě pozbyla. Spotřeboval-li ji, nahradí pánu celou cenu věci. Přešla-li uzmutá věc do jiných rukou, postará se o to, aby přišla pánu zpět; a není-li to možno, nahradí cenu věci ztracené. Mimo to však také povinen jest hraditi všechnu škodu, která pánu uzmutím věci vzešla, a všechen zisk, který mu takto ušel. Ukradl-li peníze, vrátí co ukradl, i s příslušným úrokem.

Stejnou povinností vázán jest také každý jiný obmyslný držitel věci uzmuté. Nekradl sice sám, ale nabyl, věda že nabývá věci kradené nebo cizí. Proto povinen jest vrátiti jí pánu, i kdyby při tom sám škodu trpěl, na př. kdyby oželeti musil, co při koupi neb směně zloději za ni dal. Ale v takovém případě, kde kradenou věc od zloděje koupil, smí na uvarování vlastní škody zloději věc vrátiti a zaplacenou cenu zpět žádati, a tak povinnost náhrady se sebe na zloděje opět uvaliti. Nechce-li zloděj, nezbývá než věc vrátiti pánu a oželeti kupní cenu za ni zaplacenou.

Zanikla-li věc u zloděje nebo obmyslného držitele z příčiny, ze které by byla také u pána zanikla, není ani zloděj ani obmyslný držitel náhradou vázán, *) jelikož pán byl by věci tak jak tak pozbyl; na př. ukradl-li zloděj zvíře nemocné, které pak u něho zcepenělo, není zloděj vázán hraditi, než leda jen cenu zvířete zcepenělého. Pravíme: „zanikla-li“. Proto není zloděj povinnosti náhrady prost, ukradl-li pánu věc, která by byla zahynula, ale u zloděje se zachovala. Příklad: když u souseda Filipa hořelo, zachránil Jakub něco z jeho statku, ale podržel si to vymlouvaje se, že by byl Filip věci zachráněné stejně pozbyl, ať požárem ať krádeží. Výmluva ta neplatí; ba naopak, hřích Jakubův stává se větším, jelikož Jakub sousedova neštěstí ku krádeži zneužívá; a ovšem také povinen jest, ukradenou věc vrátiti.

*) Mluvíme zde pouze o povinné náhradě, nikoliv však o hříchu; jest jasno, že zloděj krádeží hřešil, ať věc pak zanikla nebo nezanikla.

Držitelem bezelstným jest, kdo nevěda drží věc cizí. I bezelstný držitel drží, co mu po právu nenáleží; ale příčinou toho není nepoctivost, nýbrž nevědomost. Proto křižují se tu dva zájmy, zájem majitelův, aby na svém statku škody netrpěl, a zájem bezelstného držitele, aby pro bezelstnost svou byl pokud možno šetřen. Jest pak úkolem občanského práva ustanoviti, kdy vítězí zajem majitelův a kdy zájem bezelstného držitele. Podle dosud u nás platného práva občanského, které v té věci ovšem i ve svědomí platí, stává se nepravý ale bezelstný držitel také majitelem buď z důvodu zákonité koupě nebo z důvodu vydržení.

Koupě jest zákonitá, jestliže držitel bezelstně koupil věc ve veřejné dražbě, nebo od živnostníka neb obchodníka, který dle živnostenského řádu má právo, takovýmito věcmi obchodovati; nebo od toho, komu ji byl majitel sám svěřil. Takovouto zákonitou koupí stává se bezelstný držitel hned po koupi pánem věci koupené, ať dříve náležela komukoliv.

Druhý důvod, který bezelstného držitele chrání, jest vydržení. Bezelstný držitel nabývá pořádným, bezelstným a pravým vydržením po uplynutí lhůty vydržovací práva vlastnického věcí movitých i nemovitých. Držení jest pořádné, zakládá-li se na právním důvodu, na př. na odkazu, darování, prodeji, směně a pod. Držení jest bezelstné, je-li držitel přesvědčen, že věc jím nabytá neb držená jest skutečně jeho; obmyslný držitel nikdy nemůže vydržeti, i kdyby sebe déle v držení byl. Držení jest pravé, je-li prosto násilí a lsti. Vydržovací lhůta, po které bezelstný držitel stává se pravým a nesporným majitelem, jest u různých věcí různá. Nejmenší jest tříletá, jíž nabývá se vlastnictví věcí movitých, a oněch věcí nemovitých, které na jméno držitelovo ve knihách veřejných zapsány jsou; proti fisku a proti majetku veřejným právem chráněnému jest třeba delší lhůty. Kdo drží nějakou věc bezelstně po 30 nebo 40 let, nepotřebuje vykazovati se právním důvodem. Kdo od pořádného a bezelstného držitele nějakou věc bezelstně přejímá, pokračuje jako nástupce v držení bezelstném a může si vydržovací léta svého předchůdce do vydržení svého

započítati. Poznámkou přidáváme, že s vydržením majetku úzce souvisí promlčení majetku, jímž dosavádní majitel majetku svého pozbývá; lhůta vydržovací jest spolu lhůtou promlčovací.

Nemůže-li se však bezelstný držitel ani zákonitou koupí ani vydržením krýti, vítězí právo majitelovo. Seznal-li tedy v takovémto případě držitel, že věc jím držená náleží někomu jinému, jest povinen dbáti práv majitelových. Koupil-li věc od zloděje může ji ovšem zloději vrátiti a zaplacenou cenu zpět žádati; nechce-li však zloděj, nezbývá i bezelstnému držiteli nic jiného než vrátiti věc pánu a oželeti, co za ni dal;*) může však na zloději se hojiti. Tím spíše ovšem povinen jest věc vrátiti pánu, získal-li ji zadarmo. Zanikla-li věc způsobem přirozeným, držitel bezelstný není ničím již povinen. Spotřeboval-li věc nebo daroval-li ji bezelstně někomu jinému, povinen pak jest tím, co na vlastním statku ušetřil; jestliže ji však spotřeboval neb daroval jen proto že ji měl, a jinak by jí byl neužil a nedaroval, není ničím povinen.

§ 11. Škoda způsobená na cizím majetku.**)

Pojem škody vykládáme někdy ve smyslu užším, někdy širším. Škodou ve smyslu užším čili vzešlou škodou nazýváme každé umenšení statku způsobené jeho ničením, hubením, kažením, poškozením atd. Škoda v širším slova smyslu zahrnuje však vedle této vzešlé škody také ušlý zisk, při němž statku sice neubývá, ale nedostavuje se přírůstek, který dle obvyklého běhu věcí dostaviti se měl a za jiných okolností byl by se dostavil. Přikázání sedmé zakazujíc bližnímu škoditi, zaka-

*) Bezelstnému držiteli jest to ovšem trpké; ale jest to spolu jakýmsi trestem za jeho neopatrnost Není radno, kupovati od lidí k prodeji neoprávněných a neznámých, zejména jestliže nápadná láce nebo věc sama nebo osoba prodávající jsou podezřelé.

**) Pravidla v § 11. a § 12. uvedená hledí ke škodě na majetku způsobeném; platí však dle hříchu o každé škodě vůbec, a dle náhrady také o škodě způsobené na životě, těle a zdraví, pokud penězi oceniti se dá.

zuje nejen vše, čím se jeho statek umenšuje, i výbrž i také každé nespravedlivé zkrácení jeho zisku.

Škoda na cizím statku děje se buď právem nebo neprávem. Právem děje se škoda: při souhlasu majitelově, nebo z rozkazu zákonité vrchnosti, nebo v nutném zájmu obecného blaha, nebo při nutné a nezaviněné sebeobraně, neb ve svrchované a velevážné tísni. Takováto právem způsobená škoda nepříčí se sedmému přikázání a proto k ní tuto nehledíme. Mluvíme jen o škodě neprávem způsobené; takovou pak jest každá škoda způsobená bližnímu proti jeho vůli a bez dostatečného omluvného důvodu.

Škůdce páše škodu buď úmyslně nebo bezděčně; dle toho pak jest buď zlomyslným nebo bezděčným škůdcem.

Zlomyslný škůdce páše škodu vědomě a úmyslně. Páše jí ze zlomyslnosti, záští, nenávisti, msty, škodolibosti a pod. Tím právě liší se od zloděje, podvodníka, loupežníka, lichváře a jiných uchvatitelů cizího statku. Zloděj atd. puzen zištností a touhou po statku chce se obohatiti. Zlomyslný škůdce nemá z činu svého žádného zisku; ba někdy spíše i škodu trpí, jen aby spolu i bližní škodu měl. Zlomyslný škůdce hřeší, ať jde o škodu vzešlou, ať o ušlý zisk. Hřích jeho jest hříchem těžkým nebo lehkým, dle toho, jakou škodu způsobiti chtěl. Těžce hřeší, kdo činem svým bližnímu značnou škodu způsobiti chce; lehce hřeší, kdo činem svým bližnímu jen nepatrnou škodu způsobiti chce. Která škoda pak jest značná a která jest nepatrná, poznáváme dle pravidel výše v § 8. str. 190 pro krádež daných. Několik malých a nepatrných škod, které způsobil týž škůdce témuž poškozenému v době poměrně krátké, srůstá v jeden celek, podobně jako malé a nepatrné krádeže; mohou tedy i nepatrné škody, opakují-li se, zvrhnouti se v těžký hřích.

O hříchu škůdcově rozhoduje jeho úmysl, a to i v tom případě, kdy nestalo se dle úmyslu škůdcova. Těžce hřeší tedy, kdo chtěje vypáliti souseda, oheň na jeho statku založil, i když nenadálý dešť úmysl jeho překazil, takže buď vůbec ke škodě ani nedošlo, nebo

škoda jen nepatrná se stala. Podobně, lehce hřeší, kdo chtěl bližnímu způsobiti jen malou a nepatrnou škodu, ale neblahou shodou okolností mimovolně a bezděky značnou škodu způsobil. Pravíme: „o hříchu rozhoduje úmysl“, neboť o povinné náhradě rozhoduje škoda skutečně vzešlá nebo po případě zisk skutečně ušlý, jak níže vyložíme.

Bezděčným škůdcem jest, kdo nemaje úmyslu škoditi, přece škodí. Způsobená škoda pak někdy jest zaviněná, někdy nezaviněná.

Bezděčná škoda jest zaviněná, t. j. škůdce, ač jí způsobiti nechtěl, přece škodou jest vinen, sbíhají-li se tyto tři podmínky: a) jestliže škůdce věděl nebo alespoň tušil, že a jaká škoda by z jeho jednání vzniknouti mohla; b) jestliže patřičnou opatrností a ostražitostí škodě zabrániti mohl, a c) jestliže bylo jeho povinností býti opatrným a ostražitým, aby žádná škoda se nestala. Sbíhají-li se v činu tyto tři okolnosti, jest škoda zaviněná, škůdce jest škodou vinen a hřešil, tu těžce, tu lehce, dle toho jaká škoda z jeho neopatrnosti vzniknouti mohla a jakou měrou k opatrnosti zavázán byl. Dodáváme ještě, že lehkomyslník hřeší již pouhou neopatrností svou, i když ku možné škodě nedošlo. Příklady: nerozvážný mladík chtěje někoho polekati, namíří naň střelnou zbraň; neopatrný kuřák odhodí hořící sirku, nedbaje kam dopadne, ač ví, že by snadno zapáliti mohl.

Díme, že bezděčná škoda jest zaviněná, sbíhají-li se při činu všechny tři výše uvedené podmínky. Není však žádné viny a tedy také žádného hříchu, kde třeba jen jedna z těchto podmínek schází, kde na př. bezděčný škůdce možnost škody neznal nebo snad ani tušiti nemohl; nebo kde možnost škody sice znal, ale z důvodů vážných nucen byl, přece tak konati, a vše učinil, co opatrnost kázala. Vznikla-li škoda přece, jest to škoda nezaviněná.

§ 12. **Náhrada škody způsobené.**

Škůdce povinen jest náhradou, t. j. povinen je napraviti škodu vzešlou a nahraditi ušlý zisk,

jestliže čin jeho jest 1. hříchem, 2. hříchem proti spravedlnosti, 3. skutečnou a vlivnou příčinou škody. Povinnost náhrady jej váže, sbíhají-li se v činu jeho všechny tyto tři zde uvedené podmínky; kdyby však jedna z nich scházela, přestává povinnost náhrady. Je-li škůdce náhradou povinen, váže jej tato povinnost při značné škodě pod hříchem těžkým, při nepatrné jen škodě pod hříchem jen lehkým. Nezbytné podmínky povinnosti náhrady podrobněji vykládáme.

1. Je-li čin škůdcův hříchem. Náhradou tedy jest pouze onen škůdce povinen, který hříchem svým bližnímu škodu způsobil. Náhradu tedy ukládá škoda úmyslná a škoda zaviněná. Škoda nezaviněná však žádné náhrady neukládá. Výminečně může býti někdo i při škodě nezaviněné náhradou vázán; to však není z důvodu viny, nýbrž z nějakého jiného důvodu, na př. z důvodu ručení za každou, i nezaviněnou škodu.

2. Je-li čin škůdcův hříchem proti spravedlnosti. Škůdce totiž čině škodu hřeší buď proti lásce bližeńské nebo proti spravedlnosti (viz X, § 1. pozn. str. 137). Avšak jen hřích proti spravedlnosti ukládá povinnost náhrady, kdežto hřích čelící jen proti lásce bližeńské, nikoliv však proti spravedlnosti, takovéto náhrady neukládá, i když bližnímu škodí. Vzešlá škoda příčí se spravedlnosti, měl-li poškozený právo, aby se majetku jeho šetřilo. Ušlý zisk příčí se spravedlnosti, měl-li poškozený přísné právo právě na tento zisk, takže zisk takřka předem již mu náležel; nebo i když takového přísného práva neměl, tedy měl-li právo oň se ucházeti, ale bylo-li mu v tom nespravedlivými prostředky zabráněno. Příklad: Petr chtěl Pavlovi něco v závěti odkázati, ale Ondřej ho přemluvil, aby Pavlovi nic neodkazoval. Pavel tím přišel o odkaz a ušlým ziskem byl poškozen. Jelikož však Pavel žádného práva na odkaz neměl, a jelikož Ondřej žádných protiprávných prostředků neužil, víme předem, že Ondřejův čin nepříčí se spravedlnosti; zda-li však lásce bližeńské? Učinil-li Ondřej tak ze záští proti Pavlovi, hřešil proti lásce bližeńské, ale náhradou povinen není; učinil-li tak z rozumného důvodu na př. že zámožný Ondřej odkazu nepotřebuje, a že by bylo lépe užití

odkazu účelněji, Ondřej vůbec nehřešil. Byl-li však Petr Pavlovi po právu něco dlužen (snad za věrné služby a pod.) nebo běželo-li o odkaz povinný, tu ovšem Ondřej zkrátil Pavla na jeho právu, hřešil proti spravedlnosti a jest náhradou povinen.

3. Je-li čin škůdcův skutečnou a vlivnou příčinou škody. Tato podmínka vyžaduje dvojí: a) aby škoda skutečně se stala, a b) aby škůdcův čin byl její vlivnou příčinou.

a) Kdežto hřích škůdcův měří se dle jeho úmyslu (jak v § 11. vyloženo), měří se náhrada dle škody skutečně způsobené. Doplňujeme příklad v § 11. uvedený. Žhář založil oheň na statku sousedově, ale nenadálý dešť úmysl jeho překazil, takže vznikla škoda jen nepatrná: žhář hřešil těžce, ale jest povinen hraditi jen škodu nepatrnou, skutečně způsobenou. Obráceně, kdo žertem chtěl bližnímu způsobiti škodu jen nepatrnou, ale neblahou shodou okolností způsobil škodu značnou, jest povinen hraditi tuto značnou škodu, ač jestliže možnost její předvídal.

b) Povinnost náhrady zakládá se na tom, že škůdce škodu způsobil; není tedy škůdce povinen náhradou, jestliže škoda nevznikla z jeho činu, nýbrž jen při jeho činu, ale z nějaké jiné neblahé příčiny. Tak na př. výše uvedený žhář chtěl na statku sousedově založiti oheň; právě však, když se k tomu chystal, udeřil blesk do stavení a zapálil; stavení lehlo popelem. Jest nesporno, že hřích žhářův se tím nemění; ale povinnost náhrady mu nepřipadá, jelikož nezapálil on, nýbrž blesk.

Chtíce pravidla v § 11. a § 12. lépe objasniti, přidáváme několik příkladů.

1. Kdo dle smlouvy nebo z úřadu svého (strážce, hlídač, čeledín atd.) povinen jest střežiti cizí majetek a jej proti škodě hájiti, jest zodpovědén za škodu, která jeho nedbalostí nebo nedostatečným dozorem vznikla. Pozoruje-li, že na statku jemu svěřeném škoda se děje nebo hrozí, ať od lidí ať od živlů nebo z jakékoliv jiné příčiny, jest povinen dle možnosti statek brániti a škodu odvrátiti. Nečiní-li tak, provinil se proti své povinnosti a proti spravedlnosti; škoda, které brániti mohl a ne-

bránil, jest škodou zaviněnou, on pak sám povinen jest náhradou. Kdo však není ani smlouvou ani úřadem vázán cizí majetek hlídati, nemá podobných povinností. Láska bližeńská ovšem i jemu přikazuje, aby škodu bližního dle možnosti zamezil; vidí-li tedy nebo ví-li, že na cizím statku značná škoda se děje nebo hrozí, a může-li pohodlně škodu tu zameziti, jest k tomu z lásky bližeńské povinen; neučiní-li tak, hřešil snad proti lásce bližeńské, ale náhradou povinen není. Ale ani láska bližeńská mu podobných povinností neukládá, jde-li o škodu jen nepatrnou, nebo jde-li sice o škodu značnou, ale jsou-li tu jiní, kteří pomoci mohou a mají, nebo je-li zamezení škody spojeno s námahou nebo značným nepohodlím.

2. Kdo podniká něco, co při dostatečné opatrnosti nebezpečno nebývá, ale při nedostatečně opatrnosti nebezpečno býti může, jest povinen jednati s takovou opatrností, s jakou rozumní lidé při takovém a podobném zaměstnání jednají. Vede-li si s náležitou opatrností, a přihodí-li se přes tuto opatrnost nějaká nehoda neb škoda, není jí vinen; tedy nehřeší a také náhradou povinen není. Nevede-li si však s náležitou opatrností, hřeší již touto neopatrností; a vznikla-li z ní nějaká škoda, jest povinen náhradou. Příklad: střelba při honu.

3. Kdo nechtě nebo nevědomky, vůbec nezaviněně způsobil něco, z čeho bližnímu škoda vzniknouti může nebo již vzniká, jest ze spravedlnosti povinen ihned přičiniti se, aby škodě zabránil. Na př. neopatrný kuřák zahodil hořící sirku, a pozoruje, že padla do slámy, a že sláma chytla; jest povinen zameziti škodu hrozící, tedy buď sám plamen uhasí, nebo nemůže-li již, zavolá pomoc atd. Neučiní-li tak, jest za vzniklou škodu zodpověden a náhradou povinen.

4. Žhář vypáliv statek bližního těžce hřešil a jest povinen pohořelému nahraditi všechnu vzniklou škodu; byl-li však pohořelý pojištěn, a dostal-li něco od pojišťovny, jest žhář povinen hraditi pojišťovně co vyplatila, a pohořelému škodu nad to utrpěnou. Kdo záludně se proti požáru pojistil a potom sebe sama vypálil nebo někým jiným vypáliti dal, nesmí na pojišťovně náhradu

škody žádati. Kdyby přece tak učinil, byl by podvodníkem a zlodějem, a povinen vrátiti, co dostal. V obou těchto případech pojišťovna byla poškozena. Ovšem není možno, přímo hraditi pojišťovně, poněvadž by žhář tím sebe sama prozradil, k čemuž povinen není; proto musí náhrada díti se jiným způsobem, o čemž promluvíme v § 14.

5. Tážeme se, zda hřeší a náhradou povinen jest, kdo špatnou radou způsobil, že bližní škodu utrpěl? Odpovídajíce lišíme, zda špatná rada dána byla ze zlomyslnosti nebo z nevědomosti. Dána-li špatná rada ze zlomyslnosti, s úmyslem, aby bližní do škody přišel, tu zlomyslný rádce jest vlastně zlomyslný škůdce; hřeší a za škodu z jeho rady vzniklou jest povinen náhradou. Dána-li však špatná rada z nevědomosti, opět lišíme, kdo ji dal, zda odborník či neodborník. Odborník na př. lékař, advokát, stavitel atd. jest povinen nabýti takových vědomostí, jakých ku vykonávání svého úřadu potřebuje, zejména, dává-li si za radu svou platiti. Nezískal-li si těch vědomostí, nemá vykonávati úřad svůj. Dal-li však špatnou radu ve věci, kterou dle povolání svého znáti má, jest zodpověden za škodu z toho vzniklou, a tedy i náhradou povinen. Zodpovědnost jeho zakládá se na smlouvě, dle níž tazatel táže se o radu a za ní platí. Dal-li však neodborník z nevědomosti špatnou radu, nespadá naň žádná vina, a proto také žádná zodpovědnost za škodu z jeho rady vzniklou; tu spíše vinen jest sám tazatel, že nejednal rozumně, řídě se radou člověka věci neznalého.

6. Kdo škodu dělati poručil nebo k udělání škody někoho zjednal, jest sám původce škody té; proto hřeší, a sám v první řadě povinen jest hraditi škodu z jeho rozkazu způsobenou. Vedle něho hřeší ovšem také, kdo jeho rozkazu poslechl nebo jím se najmouti dal; k náhradě však povinen jest teprve v druhé řadě, t. j. kdyby rozkazovatel nebo najímatel škodu hraditi nemohl nebo nechtěl, spadá povinnost ta na vykonavatele; ten však může v tom případě na rozkazovateli nebo najímateli se hojiti (na př. tajným odškozením).

§ 13. **Spoluvinník hříchů na cizím majetku spáchaných.**

Spoluvinníkem hříchů na cizím majetku spáchaných stává se, kdo zloděje neb škůdce ke hříchu svádí, s ním spolu krade neb škodí, jemu pomáhá, jej chrání, od něho kořist kupuje neb přijímá. (Srv. X, § 10. str. 197.)

1. Kdo zloděje neb škůdce ku hříchu svádí. Svůdce hřeší již pouhým pokusem, jímž bližního ku krádeži nebo škůdnictví svésti chce; hřeší pak těžce nebo lehce, dle toho, zda k těžkémuneb lehkému hříchu svádí; hřeší, i když pokus se nezdařil. Pachatel sám jest v první řadě povinen ukradenou věc vrátiti nebo škodu hraditi; kdyby tak učiniti nemohl nebo nechtěl, spadá povinnost v druhé řadě na svůdce, který pak povinen jest poškozenému celou škodu hraditi, ale za to na pachateli hojiti se může.

2. Kdo se zlodějem krade, se škůdcem škodí. Účast v hříchu jest buď nahodilá nebo vzájemná. Při nahodilé účasti kradě nebo škodí každý účastník nezávisle na ostatních jen na svou pěst a jest jen za to zodpověden, co sám učinil; vrací tedy jen to, co sám ukradl a hradí jen to, co sám poškodil. Při vzájemné účasti však jsou účastníci na sebe vespolek a na vzájemnou pomoc odkázáni, takže jeden bez druhého nebo bez ostatních by ani krásti ani škoditi nemohl. Tu pak každý účastník jest vlastně vinen celou krádeží nebo celou škodou, poněvadž ku zdaru celku přispěl. Povinnost náhrady váže všechny účastníky rukou nedílnou. Každý účastník především povinen jest vrátiti, co sám ukradl, a hraditi, co sám poškodil, nebo co naň dle poměru jeho činnosti připadá. Kdyby však někdo z nich té povinnosti nedostál, jsou ostatní povinni místo něho hraditi; po případě jest každý z nich povinen doplniti, co ostatní soudruzi neučinili; může ovšem potom na nich se hojiti.

3. Kdo zloději neb škůdci při činu jeho pomáhá. Pomocník sám sice nekrade a neškodí, ale pomáhá zloději neb škůdci při jeho činu, a tím hřeší. Náhradou povinen jest v první řadě zloděj neb škůdce

sám; kdyby však týž hraditi nechtěl neb nemohl, spadá tato povinnost v druhé řadě na pomocníka.

4. Kdo zloděje neb škůdce chrání, jim přístřeší skýtá, je a jejich nástroje ukrývá, nebo kdo okradenému neb poškozenému stíhání zlodějů neb škůdců znemožňnje nebo stěžuje, vůbec ochránce zlodějů a škůdců, jest vydatným jejich pomocníkem, jelikož zlosynové spoléhajíce na slíbenou nebo často již skýtanou pomoc nevracejí a nehradí, co by vrátiti neb hraditi měli, a pro budoucnost nabývají odvahy k novým zločinům. Každý takovýto nepoctivý ochránce hřeší, a nehradí-li zloděj neb škůdce sám, jest nepoctivý ochránce v druhé řadě povinen hraditi.

5. Kdo ze zištnosti kradené věci kupuje nebo darem přijímá, stává se obmyslným držitelem cizího statku a jest povinen vrátiti jej majiteli (viz výše § 10. strana 197).

§ 14. **Podrobnější okolnosti povinné náhrady.**

V předešlých paragrafech bylo již vyloženo, kdo náhradou povinen jest; nyní ještě přidáváme některé podrobnosti: komu, kdy, kde a jak se má hraditi a které důvody dovolují náhradu odložiti nebo ji nekonati.

1. Komu má se hraditi.

Spravedlnost žádá, aby okradenému nebo poškozenému dostalo se, což jeho jest. Ví-li tedy zloděj, koho okradl, nebo obmyslný držitel, komu věc náleží, nebo škůdce, koho poškodil, nahradí okradenému a poškozenému, ač je-li to možno. Učiněna-li škoda pánu, nahradí pánu; učiněna-li škoda někomu jinému (který za věc pánu ručil), hradí tomu, kdo skutečně poškozen byl. Zemřel-li okradený neb poškozený, náhrada náleží dědicům.

Neví-li zloděj přesně, koho okradl, ale ví-li, že to byl jeden z několika málo osob, rozdělí náhradu mezi tyto osoby, buď stejným dílem, nebo dle poměru pravděpodobnosti utrpené škody; tak se dostane pánovi alespoň značná část utrpené škody.

Neví-li vůbec zloděj nebo škůdce, koho okradl neb poškodil, nebo je-li poškozených neznámých více neb mnoho, roztroušených ve velkém množství, ovšem nemůže poškozeným přímo hraditi; musí však učiniti tak alespoň nepřímo, a to tím způsobem, že obnos náhradě propadlý věnuje na almužny nebo na zbožné a dobročinné účely, zejména té obce neb krajiny, ze které poškození jsou. Nazýváme to náhradou nepřímo učiněnou, jelikož obci a občanům náleží péče chudinská a dobročinná, a almužnami atd. se jí ulehčí. Nikdy však nesmí zloděj neb škůdce (může-li vůbec hraditi) ponechati si obnos náhradě propadlý.

Ví-li zloděj neb škůdce, koho okradl neb poškodil, ale nemůže-li mu pro nepřekonatelné překážky hraditi, snad že neví, kde poškozenec bydlí, nebo že týž bydlí v krajině velmi vzdálené, nebo jsou-li poměry takové, že by škůdce konaje náhradu sebe sama prozraditi musil, jest povinen obnos náhradě propadlý za blaho poškozencovo věnovati na almužny a jiné zbožné a dobročinné skutky.

Stejné pravidlo platí, byla-li pojišťovna poškozena, nemůže-li té žhář hraditi, aniž by sebe sama prozradil a v ruce soudu vydal;*) není k náhradě povinen. Peníz vyplacený ovšem podržeti nesmí; ale jest povinen věnovati jej na veřejné dobročinné účely. V podobném případu nejspíše se doporučuje podporovati hasičské sbory, kupovati jim potřebné náčiní atd. jelikož takto se šíření požárů mírní a pojišťovnám ulehčuje.

Je-li předmět povinné náhrady nepatrný, a je-li zloději neb škůdci nepohodlno přímo vraceti neb hraditi (na př. že se stydí neb ostýchá přiznati se ku krádeži neb škodě, a tajně hraditi nemůže), smí provinilec zhostiti se své povinnosti nepřímo, dá-li náhradu chudým nebo na zbožné neb dobročinné účely.

Opakujeme obecnou zásadu: Je-li možno poškozenému přímo hraditi, staniž se tak, aby pán přišel ku svému majetku; a v tom případu by nevyhověl (nebě-

*) Předpokládáme, že žhář zůstal neznámý; neboť kdyby se vědělo, kdo zapálil, pojišťovna sama si soudně náhrady dobude.

ží-li právě o peníz nepatrný), kdo by místo náhrady peníz věnoval účelům zbožným neb dobročinným. Není-li však možno přímo hraditi, přece nesmí zloděj neb obmyslný držitel neb zlomyslný škůdce peníz náhrady si podržeti, nýbrž jest povinen věnovati jej na almužny nebo zbožné neb dobročinné účely.

2. Kdy a kde se má hraditi. Povinná náhrada má se díti co nejdříve, jelikož odkladem jejím škoda pánova roste. Odkaz při značném předmětu byl by hříchem těžkým nebo setrvání ve hříchu těžkém. Nemůže-li však zloděj neb škůdce hraditi ihned nebo v době nejbližší, snad že teď nemá, odkud by hradil, smí náhradu odložiti na dobu pozdější.

Náhrada má se díti tak, aby pán věc svou měl, pokud možno, tam, kde by ji byl bez krádeže nebo poškození měl; nezáleží však právě na místě, stačí hraditi kdekoliv.

3. Jak se má hraditi. Povinnost náhrady vyžaduje jen tolik, aby pán dostal, co mu náleží, a netrpěl škody. Způsob náhrady ponechán jest provinilci. Může tedy hraditi sám nebo voliti prostředníka; může hraditi bez vědomí pánova, na př. tajným rozmnožením jeho majetku, nebo líčeným darem nebo bezejmenou zásilkou; může tak učiniti najednou nebo po částech, z jednoho místa nebo z různých mist a v různých dobách atd.

4. Povinnost náhrady přestává, jestliže okradený nebo poškozený náhradu odpustil, nebo na statcích škůdcových se již odškodnil, nebo škůdci stejnou škodu způsobil.

XIII. Osmé Boží přikázání.

§ 1.

Osmé Boží přikázání zní: „Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému“. Přikazuje upřímnost v pospolitém životě, zakazuje zneužívání řeči na oklamání bližního a ničení jeho cti a dobrého jména. Vykládajíce povinnosti osmého přikázání a hříchy proti němu, promluvíme nejprve o pravdomluvnosti a věrnosti, a pak o povinném šetření cti a dobrého jména bližního.

§ 2. **Příkaz pravdomluvnosti.**

Řeč dána jest člověku jakožto prostředek dorozumívací, jímž může projeviti, co si myslí. Díme-li: „řeč“, míníme tím každý prostředek dorozumívací, tedy ovšem také písmo, posunky a vůbec všechny úkony, pokud řeč zastupují a k dorozumívání slouží.

Člověk m ů ž e myšlenky své projeviti. Dle okolností někdy jest povinen, aby řekl něco, co ví, někdy něco říci nesmí, a jindy zase jest mu na vůli ponecháno, co říci a co zamlčeti chce.

J s m e p o v i n n i v n i t ř n í p ř e s v ě d č e n í s v é n a v e n e k p r o j e v i t i, a po případě to, co víme, vyjeviti,

1. žádá-li čest a sláva Boží, abychom mluvili, na př. abychom víru svou vyznávali;

2. má-li bližní přísné právo, poznati plnou a nezkalenou pravdu, na př. při smlouvách;

3. táže-li se při soudu nebo jiném úředním jednání oprávněná církevní neb světská vrchnost;

4. vyžaduje-li veřejné neb soukromé blaho, abychom pravdu zřejmě a nepokrytě vyjevili.

Jsme povinni mlčeti,

1. máme-li nějaké tajemství zachovati,

2. máme-li cti a dobrého jména bližního šetřiti.

Mimo případy tuto uvedené smíme dle libosti buď mluviti nebo mlčeti. Mluvíme-li však, jsme povinni vystříhati se rozporu mezi vnitřním přesvědčením a řečí, čili jinak řečeno: nesmíme lháti.

§ 3. Lež.

Lže, kdo vědomě a úmyslně za pravdu vydává, co sám za pravdu nepokládá. Liší se tedy lež a omyl. Při omylu vykládáme za pravdu, co pravdou není; ale nečiníme tak vědomě a úmyslně, poněvadž sami nevíme, že se mýlíme. Zloba lži neleží v omylu (neboť v omylu býti není hříchem), nýbrž v tom, že lhoucí úmyslně tvrdí něco, co s jeho přesvědčením nesouhlasí. Proto také lže, kdo nevědomky mluví pravdu, domnívaje se, že není pravdou, co povídá. Kdo často lže, jest lhář.

Lež jest hříchem, a proto nikdy a za žádných okolností není dovoleno lháti. Lež sama o sobě jest hříchem jen lehkým. Někdy však ku lži přidružuje se nějaká okolnost, která ji mění ve hřích těžký. Těžce hřeší:

1. kdo lží svou bližnímu značnou škodu působí,

2. kdo lež přísahou stvrzuje,

3. kdo při svaté zpovědi v závažné věci lže*)

Mění-li se lež nějakou okolností na hřích těžký, jest při svaté zpovědi nutno i o této okolnosti se zmíniti.

---

*) O lži ve svaté zpovědi promluvíme podrobněji při výkladu čtvrtého církevního přikázání.

Dle účelu svého jest lež buď zlomyslná nebo úslužná nebo žertovná.

1. Zlomyslná čili škodlivá lež bližnímu škodí nebo ubližuje, a to buď na jeho statku nebo na jeho cti a dobrém jménu. V tom i v onom směru jest škoda buď značná nebo nepatrná. Těžce hřeší, kdo lže, chtěje bližnímu lží značnou škodu způsobiti; lehce jen hřeší, kdo jen nepatrnou škodu na mysli měl.

2. Úslužnou lží čili lží z nouze chceme sobě nebo někomu jinému prospěti nebo v tísni pomoci. Účel této lži snad jest dobrý; avšak účel neposvěcuje prostředků (IV, § 5. a 6. str. 45) a proto i taková lež jest hříchem; ovšem, dokud jen prospěti chce, hříchem jen lehkým. Zvrhá se však hřích těžký a stává se škodlivou lží, jestliže „vymlouvajíce se“ tím někoho jiného nevinného obviňujeme nebo ve vážné podezření uvádíme.

3. Žertovná lež směřuje k žertu, veselí a zábavě. Jest hříchem jen lehkým; ba někdy i hříchu prosta, vědí-li posluchači předem, že neběží o pravdu, nýbrž jen o žert. Ale i při žertovné lži dlužno toho dbáti, aby se nezvrhla v hřích těžký, což by snadno se stalo, kdyby urážela lásku bližénskou nebo nešetřila cti a dobrého jména bližního.

Mohli bychom na čtvrtém místě uvésti ještě zdvořilou lež, čili různé zdvořilé proslovy, jichž v obecném životě užíváme, ač snad někdy se na pravdě nezakládají. Ale nelze je zváti lží, jelikož rozumný člověk nevykládá jich doslovně, věda, že to jsou pouhé zdvořilosti.

Podobně nelze zváti lží, líčí-li básníci, románopisci, novellisté, povídkáři, spisovatelé, herci atd. věci, které ovšem nejsou pravdivy, jelikož čtenář ví, že čte výmysly.

§ 4. **Přetvářka a pokrytectví.**

Přetvařuje se, kdo skutky svými předstírá co není, nebo zastírá, co jest. Přetvářka podobá se lži; není však lží, v podstatě se přetvářka a lež liší. K projevení myšlenek má sloužiti řeč, nikoliv však skutky. Kdo

lže, maří účel řeči; kdo se přetvařuje, nemaří tím účel skutků. Proto také pouhá jen přetvářka, není-li spojena se lží, není žádným hříchem. Tak na př. nehřešíme, tváříme-li se při návštěvě, jako bychom již chtěli jíti, čekajíce výzvu, abychom zůstali; vždyť i Spasitel (Luk. 24, 28.) „dělal se, jakoby chtěl dále jíti," chtěje oba Emauzské učedníky k tomu přiměti, aby Jej k zůstání vybídli. Ovšem nesmíme při přetvářce užívati skutků, které slovům se rovnají nebo je zastupují, na př. hlavou přikývnouti k něčemu, co nepokládáme za pravdu; to by bylo lží.

Zvláštní odrůdou přetvářky jest pokrytectví čili snaha zdáti se lepšími, než jsme. Pokrytcem na př. jest hříšník, který chce se zdáti svatým. Ani pokrytectví samo o sobě není žádným hříchem; neboť jsme-li i hříšníky, přece nemáme žádné povinnosti, abychom se z toho každému přiznávali a vnitřní stav svůj obecenstvu odhalovali. Pokrytec zasluhuje jen té výtky, že dobrým býti se pouze zdá, že jím však není, ač by jím býti měl. Avšak pokrytec zřídka kdy zůstává při pouhém ukrývání hříchů svých; často chce býti účasten uznání a předností, jež jen dobrým a ctnostným lidem náleží, a to ovšem již není správné. A nad to pokrytectví má i to nebezpečí v sobě, že pokrytec zůstává jen při vnějších úkonech, avšak vnitřní své posvěcení zanedbává.

§ 5. Zámlka a obojatost.

Velmi často velí nám povinnost nebo prospěch, abychom zamlčeli, co víme; ale okolnosti nás nutí mluviti, snad proto, že jsme přímo tázáni, a z úcty nebo zdvořilosti odpověď odepříti nemůžeme, nebo snad proto, že mlčení bylo by výmluvnějším, než sama řeč. V takovém případě pomáháme si zámlkou a obojatostí. Zámlkou projevujeme jenom část pravdy, ponechávajíce bližního v domněnce, že již zná pravdu celou, a tak zdaří se nám mlčením zachrániti, co říci nesmíme neb nechceme. Obojatosti užíváme slov a obratů, které dají se ve dvojím

nebo několikerém smyslu vykládati, nepřipojujíce, v jakém smyslu my slovo neb obrat míníme, a ponechávajíce bližnímu, jak on mu rozuměti chce; tak se stává, že my řeč svou jinak míníme, a bližní jí jinak rozumí, při čemž však i náš i bližního výklad jest oprávněn. Výsledkem zámlky a obojatosti jest, že neuvádíme bližního v omyl (jako při lži), ale také jeho omylu neopravujeme.

Zámlky a obojatosti užíti někdy smíme, někdy nesmíme.

Jsme-li z nějakého důvodu povinni, říci úplnou a nezkalenou pravdu (viz výše, § 2. str. 211.) nesmíme ani zámlky ani obojatosti užíti; neboť tytéž důvody, které nám přikazují říci holou pravdu, spolu velí zabrániti možnému omylu bližního, a po případě pozorujeme-li, že v omylu vězí, opraviti omyl jeho.

Nemáme-li však žádné povinnosti, povědĕti, co víme, a máme-li dostatečný důvod zatajiti pravdu, tu smíme užíti poznatelné a oprávněné zámlky neb obojatosti. Dostatečným důvodem jest, káže-li nám povinnost něco smlčeti, nebo vyžaduje-li toho náš prospěch, abychom takto se vyhnuli nebezpečí, pohromě, zahanbení, škodě, nepříjemnostem, a jsou-li okolnosti takové, že mlčeti nemůžeme. Zámlka a obojatost jest poznatelná, je-li vůbec možno poznati, že řeč naše dva neb více výkladů připouští. A konečně zámlka a obojatost jest oprávněna, jestliže z těch různých možných výkladů jeden našim myšlenkám přiléhá. Dovolenosti zámlky a obojatosti nevadí, že posluchač na jiný možný výklad přichází. Avšak lhali bychom, kdybychom užívali zámlky neb obojatosti nepoznatelné neb neoprávněné, t. j. kdybychom užívali slov a obratů, jež se v tom smyslu, ve kterém my je vykládáme, vyložiti nemohou a obvykle nevykládají.

Poněvadž poznatelná a oprávněná zámlka neb obojatost pravdě se nepříčí, nelze přísahu s poznatelnou a oprávněnou zámlkou neb obojatostí pokládati za křivou přísahu. Užíváme-li zámlk neb obojatostí v obecné řeči způsobem nedovoleným, upadáme v lež a hřešíme, ale hřešíme jen lehce. Avšak užíváme-li v přísaze zámlky neb obojatosti způsobem nepřípustným, upadáme v kři-

vou přísahu, a hřešíme těžce. Proto ovšem podmínky pro dovolenost přísahy se zámlkou neb obojatostí, byť i poznatelnou a oprávněnou, jsou mnohem přísnější. Smíme tedy s poznatelnou a oprávněnou zámlkou a obojatostí přísahati jen když 1. jsme ku přísaze násilím nebo nespravedlivě nuceni (na př. lupičem), a když 2. máme vážný důvod k zatajení pravdy (na př. že by nám neb někomu jinému v vyjevení pravdy hrozila značná škoda neb pohroma). Při tom budiž přísežný výrok opatrně vypracován, aby se nepříčil pravdě a přece ji tajil. Káže-li nám však oprávněná vrchnost církevní neb občanská nebo oprávněný úřad, abychom přisahali, nebo nabízíme-li dobrovolně přísahu svou, nesmíme při ní ani zámlky ani obojatosti, byť i poznatelné a oprávněné, užíti; kdybychom jí přece užili, těžce bychom hřešili.

Abychom lépe vysvětlili, co zámlka a obojatost jest, uvedeme několik příkladů.

Sv. Athanasius prchaje před svými nepřáteli, kteří ho lapiti a usmrtiti chtěli, plul loďkou po Nilu; na útěku však nepozorovaně loďku obrátil, a plul přímo vstříc pronásledovatelům (kteří ho osobně neznali), doufaje, že na loďce plující opáčným směrem oběť svou hledati nebudou. Na jejich otázku, jak daleko asi již je Athanasius, odpověděl: „Daleko není, před chvíli tady byl.“ Athanasius nelhal, mluvil pravdu; ale pronásledovatelé si slova jeho jinak vykládali, a spěchali, aby ho dohonili. Athanasius jim takto ušel a skryl se v bezpečí.

Někdo hřešil nějakým hříchem, ale vyzpovídal se z něho. Kdyby se ho dotěravý zvědavec tázal, zda-li tím hříchem hřešil, může mu po pravdě říci: „Mé svědomí jest čisté;“ nebo: „Tímto hříchem nejsem vinen,“ nebo podobně; ovšem lhal by, kdyby řekl; „Neučinil jsem toho“.

Žádá-li nás někdo o peněžitou zápůjčku, můžeme mu říci; „Nemohu“, neb „Nemám“, ovšem v tom smyslu, že nemáme peněz nazbyt, nebo že při jeho liknavosti v placení nemůžeme čekati, až by platiti chtěl nebo snad nechtěl.

Služebník tázán po pánu může říci: „Není doma“, rozuměj: „Pro nevítané návštěvy není doma;“ ostatně jest to zdvořilá fráse, které každý rozumí, a která znamená, že pán jest zaměstnán, nebo že si návštěvy nepřeje.

Úředník, advokát, lékař, tajemník, a vůbec každý, komu tajemství svěřeno jest, tázán po tomto tajemství smí odpověditi: „Nemohu říci, nemohu posloužiti“. Po případě může i dáti odpověď: „Nevím,“ jednak že to, co ví, neví tak, aby to každému říci směl, a jednak, že jest známo, že úřední osoby takovouto odpovědí odkazují tazatele do příslušných mezí.

Mnohý Čech, který z hranic království českého nevykročil, přece může se honositi, že byl v Polsku (u Vyšehradu), v Srbsku (u Berouna), v Uhersku (u Chocně), v Americe (letohrádek v Praze), v Jerusalemě (u Příbramě), v Emauzích (Pražském klášteře), že se koupal v Jordáně (u Tábora) a pod.

Tu byly příklady zámlk a obojatostí dovolených; nyní ještě příklad zámlky a obojatosti nedovolené.

Arius, bludař IV. století, maje se na Nicejském sněmu zodpovídati ze svých bludů, podal biskupům napsané vyznání víry, a přisahal, že věří, jak to zde napsal. Biskupové prozkoumali podané vyznání a shledali, že jest pravověrným. Arius však při své přísaze slovem „zde“ nemyslil vyznání podané, nýbrž jiné, které měl pod svým šatem ukryté a které ovšem bylo bludařské.

§ 6. **Obžalovaný před soudem.**

Nikdo není povinen, aby sebe sama ze spáchaného zločinu neb nedovoleného skutku udával, nebo soudu se vydával, nebo při soudním výslechu se přiznával, netrpí-li zaň někdo jiný, nevinně nařknutý.

Kdo nějaký zločin nebo nedovolený skutek spáchal nebo vůbec hřešil, jest povinen činiti pokání, a škodlivé následky činu svého dle možnosti napraviti. Hřešil-li však tajně, není nikterak povinen, aby sebe sama udával

nebo ku potrestání v ruce soudu nebo zákonité vrchnosti vydával. A i když obecně známo jest, že zločin se stal, ale neví se, kdo ho spáchal, pachatel není povinen, vydávati se pátrající spravedlnosti. Přidáváme však: „netrpí-li zaň nevinný“. Neboť v tom případě pachatel z lásky bližeňské jest povinen, uvésti soud na pravou stopu. A zakládá-li se podezření, jímž nevinný trpí, na okolnostech samým pachatelem nastrojených, na př. oblékl-li se Petr do šatů Pavlových nebo užil-li nástrojů Pavlových, aby podezření na Pavla se obrátilo, tu pachatel nejen z lásky bližeňské, nýbrž i ze spravedlnosti povinen jest nevinně nařknutého očistiti a jemu všechnu z nařknutí vzešlou škodu nahraditi. Avšak ani v tomto případě není povinen vydávati se soudu; on může tedy uchýliti se v bezpečí (na př. do cizozemska) nebo skrýti se, a z dálí nebo z úkrytu učiniti povinné přiznání.

Byl-li pachatel postižen a před soudem obžalován, přece není povinen, při soudním výslechu se přiznati, ani když soudce přímo se ho táže; nehřeší tedy, nepřizná-li se. Ovšem lháti nesmí; ale zámlk a obojatostí užívati smí. Kdyby přece lhal, hřešil by; lže-li jen, aby se „vysekal“, hřeší lehce; obrací-li však lží svou podezření na nevinného, hřeší těžce.

§ 7. **Svědek před soudem.**

Z lásky bližeňské jsme povinni nabídnouti bližnímu své svědectví nebo po případě při soudu za svědka se přihlásiti, je-li našeho svědectví nezbytně třeba, aby bližní v civilním soudu nepřišel do nespravedlivé škody nebo v trestním soudu nebyl nevinně odsouzen. Nedbáme-li té povinnosti, hřešíme, a to těžce nebo lehce, dle škody, která se tím bližnímu stala. Přidáváme: „je-li našeho svědectví nezbytně třeba“; neboť nehřešíme, nehlásíce se ku svědectví, není-li našeho svědectví třeba, nebo je-li tolik důkazného materiálu po ruce, že naše svědectví na věci nic nezmění.

Volá-li nás soud ku svědectví, jsme povinni, do-

staviti se a svědčiti. Některým osobám, zejména blízkým příbuzným obžalovaného, poskytuje zákon té výhody, že mohou svědectví se vzdáti, ač chtějí-li. Nechtějí-li však výhody té užíti, mohou svědčiti; ale jsou povinni svědčiti dle pravdy.

Ať však svědek sám svědectví své nabídl nebo ať soudem ku svědectví byl povolán, nebo ať konečně maje nárok na osvobození, prohlásil, že přece svědčiti bude, zkrátka v každém případě svědek soudem vyslýchaný povinen jest vypovídati a na dané otázky odpovídati, vůbec vše uvésti, co po jeho zdání k poznání a dotvrzení pravdy sloužiti může. Zvláště důležito jest, aby nejen vypověděl, co ví, nýbrž také, aby udal, odkud to ví. Nesmí obžalovanému ani nadlehčovati, ani přitěžovati, nýbrž prostě jen pravdu vypovídati, bez zámlky a obojatosti. Co neví určitě, o tom pomlčí, nebo tázán řekne, že to určitě tvrditi nemůže. Pozoruje-li, že soud jeho výrokům špatně rozumí, jest povinen rozplašiti vzniklý omyl. Výroky jeho buďtež tak uspořádány, aby je odpřisáhnouti mohl. Žádá-li soud na něm přísahu, ať před vypovídáním, ať po něm, jest ovšem povinen přisahati. Lže-li svědek, vypovídaje pod přísahou, dopouští se křivé přísahy a ovšem těžce hřeší. Lže-li, nejsa vzat do přísahy, nedopustil se sice křivé přísahy; ale lež jeho nesmí se pokládati za lež jen úslužnou, nýbrž za lež škodlivou, která ač snad obžalovanému prospívá, přece obecnému blahu škodí. A proto lhal-li svědek ve věci důležité, hřešil těžce; lhal-li ve věci nepatrné, hřešil lehce.

Svědek nesmí za své svědectví ani úplaty žádati ani jí přijímati, a to ani před svědectvím ani po něm. Kdyby přece něco žádal nebo přijal, bral by, co není jeho, a byl by povinen vrátiti to. Má však právo, žádati náhradu za vydání skutečně učiněná, a za škodu ztrátou času vzniklou. O výši této náhrady a spolu o povinnosti, kdo ji má platiti, rozhoduje soud.

Co má činiti svědek, když se při svém svědectví bezelstně zmýlil a v tomto bezelstném omylu nepravé svědectví vydal? Odpovídajíce lišíme dle okolností. Poznal-li svědek pravdu před vynesením roz-

sudku, jest jeho povinností, aby výrok svůj opravil n. př. udal-li v předběžném vyšetřování něco nesprávně jest povinen opraviti to při hlavním přelíčení. Poznal-l však pravdu teprve po rozsudku, hledíme k tomu, zda-li omylem svým obžalovanému škodil či neškodil. Jestliže omylem svým obžalovanému bezděčně uškodil, jest z lásky bližeńské povinen, škodu učiněnou dle možnosti napraviti; nejlépe učiní, upozorní-li odsouzeného nebo poškozeného, že omyl se stal, aby týž opravných prostředků užíti mohl; nebo upozorní-li (při civilním procesu) vítěze, aby týž věděl, že drží statek cizí. Vidí-li však svědek, že omyl jeho neměl žádných neblahých následků a že rozsudek přes omyl vypadl příznivě, není žádné opravy třeba.

Co má činiti svědek obmyslný? Obmyslný svědek vydav vědomě křivé svědectví hřešil, a osmé přikázání hledí obzvláště k němu. Ze spravedlnosti povinen jest, aby výrok svůj opravil,*) a to před vynesením rozsudku. Neučiní-li tak, jest vinen veškerou škodou, která z jeho křivého svědectví komukoliv vznikla, a proto jest povinen, tuto škodu napraviti a po případě nahraditi. Nemělo-li však jeho křivé svědectví žádných škodlivých následků, tu obmyslný svědek hřešil sice, ale dalších povinností již nemá.

§ 8. Věrnost.

Věrnost učí nás splniti bližnímu, co jsme mu slíbili. Nejsme povinni slibovati, ale když jsme něco slíbili, jsme z věrnosti povinni dostáti svému slibu.**)

Kdo nestojí ve slibu bližnímu daném, hřeší, a to obyčejně hříchem lehkým. Dle okolností však může nedodržení slibu někdy zvrhnouti se ve hřích těžký,

*) Nechce-li se ku své obmyslnosti přiznati, může užíti obojatosti a říci, že se zmýlil, nebo že teprve nyní si vzpomíná; zmýlil se, neboť každý hřích jest mravním omylem; teprve nyní si vzpomíná, rozuměj: na svou povinnost.

**) Mluvíme zde o slibech člověku učiněných, nikoliv však o slibech Bohu učiněných, o nichž již byla řeč VII., § 4. str. 108 při výkladu o druhém Božím přikázání.

a jindy zase může býti úplně bezhříšným; ba někdy ani nesmíme slibu danému dostáti.

Nedodržení slibu stává se výminečně hříchem těžkým, jestliže právě toto nedodržení uvrhlo bližního ve značnou škodu. Příklad: Petr má během týdne něco zaplatiti; nezaplatí-li, utrpí značnou škodu. Peněz okamžitě nemá, ale do čtyř týdnů je dostane; hledá tudíž zápůjčku, a prosí Pavla o ni. Pavel mu žádanou zápůjčku ochotně slibuje; když však nastává platební termín, Pavel v slibu nestojí, ač by snadno zapůjčiti mohl, a Petr nemoha hned jinde zápůjčku sehnati, trpí značnou škodu. Té škody byl by Petr neměl, kdyby se byl nespoléhal na Pavlův slib, jelikož byl by jinde snadno zápůjčku si zajistil. V tom případě Pavel nedodržením slibu způsobil Petrovi značnou škodu, a proto těžce hřešil.

Slibovatel není povinen dostáti danému slibu, stala-li se slíbená věc nemožnou nebo když okolnosti podstatně se změnily, zvláště lze-li právem za to míti, že slibovatel jistě nebyl by sliboval, kdyby tuto změnu byl předvídal. Ve vzájemném slibu jsou obě strany povinny dostáti danému slovu. Nedostojí-li však jedna strana, ovšem ani druhá není povinna dostáti slibu.

Danému slibu dostáti nesmíme, byla-li slíbená věc hned s počátku hříšnou neb nedovolenou, nebo stala-li se jí později.

Slibovatele ze závazku slibu sprostiti může ten, kdo slib ve svůj prospěch přijal, nebo po případě ten, kdo ze slibu prospěch má.

§ 9. **Tajemství.**

Tajemství jest věc neb okolnost, která širší veřejnosti není známa a z vážných důvodů neznámou zůstati má. Důvody tajení mohou býti různé, n. př. hmotná škoda nebo hanba nebo nepříjemnost, která by tajiteli nebo někomu jinému vzešla, kdyby tajemství obecně známo bylo. Nabudeme-li pak přes snahu tajitelovu přece vědomosti o jeho tajemství, velí nám láska kře-

sťanská a vzájemná pospolitost, abychom tajemství jeho šetřili a zbytečně nevynášeli. Vždyť i my si přejeme, aby jiní našich oprávněných zájmů a dobrého jména šetřili; a tak ovšem nesmíme sami činiti, co bychom nechtěli, aby se činilo nám.

Hřešíme, roznášíme-li zbytečně a bezdůvodně cizí tajemství. Hřích ten jest hříchem těžkým, jestliže z naší hovornosti postiženému tajiteli nebo jiným osobám hrozí hanba nebo vážná škoda nebo značné nepohodlí; lehce však jen hřešíme, dá-li se předem předvídati, že z naší hovornosti nevzniká žádná škoda nebo vzniká škoda jen nepatrná.

Díme „zbytečně a bezdůvodně"; nehřešíme tedy odhalujíce cizí tajemství, máme-li k tomu dostatečný důvod; ba po případě k tomu i přímo povinni jsme.

Jest dostatečným důvodem odhaliti cizí tajemství,

1. vypovídáme-li jako svědkové před oprávněným církevním neb občanským soudem;

2. má-li nevinný nespravedlivě a zbytečně trpěti, neodhalíme-li známého nám tajemství;

3. žádá-li toho blaho obecné, abychom udali, co víme;

4. žádá-li toho sám zájem tajitelův, abychom nešetřili jeho tajemství, na př. pomýšlí-li tajitel na sebevraždu.

5. žádá-li toho vlastní zájem náš, abychom předešli škodě nám chystané.

V prvních čtyřech případech jsme povinni odhaliti tajemství nám známé; v pátém pak případě nejsme sice povinni, ale přece oprávněni.

Zvláštní zmínky vyžaduje tajemství svěřené a tajemství úřední.

Tajemství svěřené čili důvěrné jest ono tajemství, které sám tajitel nám jakožto příteli neb důvěrníku svěřil. Bývá často potřebno, aby druh druha o radu neb pomoc požádal, nebo aby mu alespoň si postěžoval; svěřuje se mu, ovšem očekávaje nebo někdy i výslovně žádaje, aby o tajemství jeho se mlčelo. Proto jsme při svěřeném tajemství mnohem přísněji mlčelivostí vázáni, než při tajemstvích náhodou poznaných, zejména jestliže jsme se slibem nebo snad i přísahou

zavázali, že nikomu svěřené tajemství nevyzradíme. Avšak i takovýto slib, ba i přísaha má své meze, a proto i svěřené, ba i přísahou stvrzené tajemství smíme (a po případě i povinni jsme) odhaliti,

1. žádá-li toho vážný zájem obecného blaha,

2. zamýšlí-li tajitel někoho nevinného uvésti do vážné pohromy neb škody,

3. vyžaduje-li toho ve vážné míře samo blaho tajitelovo, jenž snad dosahu svého zamýšleného činu ani nezná,

4. vyžaduje-li toho ve vážné míře vlastní zájem náš.

Tajemství úřední váže ještě přísněji. Tajemstvím úředním jest věc neb okolnost širší veřejnosti neznámá, jejíž známosti jsme jako veřejní, ať církevní ať státní, úředníci nebo funkcionáři nabyli. Mimo veřejné úředníky a funkcionáře pak jsou úředním tajemstvím ještě ony osoby vázány, kterým zákon mlčelivost úřední ukládá: lékaři, ranhojiči, porodní pomocnice, lékárníci, obhájci. Vynášení úředního tajemství zasluhuje ostrého odsouzení, nejen pro soukromou škodu, která z toho vzniknouti může, nýbrž i proto, že lidé následkem povídavosti nesvědomitých nebo neopatrných úředníků pozbývají důvěry a vážnosti k úřadům. Vynášení úředních tajemství jest ostatně nezřídka i porušením úřední přísahy, kterou úředník při nastoupení úřadu svého skládá a jíž úřední mlčelivost slibuje. Proto těžce hřeší úředník nebo zřízenec úředním tajemstvím vázaný, prozrazuje-li věci vážného dosahu; hřeší alespoň lehce, prozrazuje-li věci méně důležité, za okolností neškodných. Hovor s osobami u téhož úřadu zaměstnanými ovšem nelze nazývati vynášením úředního tajemství, i když věc sama jest jim ještě neznáma.

Úřední mlčelivost zavazuje úředníka nejen vůči obecenstvu, nýbrž i vůči jiným úřadům. Ani před soudem nesmí úředník výpovědí svou porušiti úřední mlčelivosti, dokud svými představenými nebyl této povinnosti výslovně sproštěn.

Vyzvídá-li dotěravý tazatel na úředníku něco, co týž jen úředně ví, tu úředník jej dle poměrů buď zkrátka odbude, nebo užije nějaké zámlky neb obojatosti, nebo

řekne prostě: „Nevím“; to není lží, jelikož úředník zná tu věc jen jako úředník, nikoliv však jako občan; a nad to obecně známo jest, že úředníci tímto rčením dotěravé tazatele odkazují do příslušných mezí.

Je-li však předmětem úředního tajemství nějaká věc, kterou úředník zná nejen z úřadu, nýbrž i z jiných pramenů, smí o ní potud mluviti, pokud ji z těchto jiných pramenů zná; ale i tu jest opatrnosti třeba, aby nevzbudil podezření, že úřední věci vynáší.

Úřední tajemství prozrazuje se nejen slovem nebo písmem, nýbrž i jiným způsobem, n. př. dovoluje-li úředník neoprávněným osobám nahlížeti do úředních listin, nebo umožňuje-li nedbalostí svou cizím lidem přístup ku věcem úředně tajeným. I takové nedbání povinností jest hříchem, tu těžkým tu lehkým, dle možných následků.

Mezi tajemství náleží také tajemství zpovědní čili pečeť zpovědní. Podobá se tajemství úřednímu, stojí však mnohem výše. Všechna dosud uvedená tajemství smějí se alespoň za některých okolností odhaliti; avšak zpovědník nesmí za žádných okolností a nikdy a nikomu vyzraditi, co ze zpovědi ví. A této jeho povinnosti nemůže ho nikdo zbaviti, ani papež, ani biskup, ani světský vladař neb velmož. Tázán po věcech, které jen ze zpovědi zná, odpoví: „Nevím,“ a je-li toho třeba, i přísahou potvrdí, že neví. A správně tak jedná, neboť co ví ze zpovědi, ví jen jako zástupce Boží; ale jako člověk nic neví a věděti nesmí. O tajemství zpovědním promluvíme podrobněji ve výkladu čtvrtého církevního přikázání (XV., § 4).

§ 10. **Vyzvídání cizího tajemství.**

Bezdůvodné a neoprávněné vyzvídání cizího tajemství uráží lásku bližénskou, vzájemnost pospolitou, a někdy i spravedlnost. Vtírajíce se do cizích tajemství, ztěžujeme bližnímu povinnost mlčelivosti, nebo zkracujeme jeho právo pomlčeti o věcech, které vyjeviti není povinen a nechce. Zajisté bychom sami velmi nelibě

nesli, kdyby někdo do našich tajemství se vtíral; i nesluší se, abychom jiným činili, co nám nepříjemno jest. Proto hřeší, kdo bezdůvodně a neoprávněně cizí tajemství vyzvídá; hřích jeho jest tu těžký tu lehký, dle toho jakým úmyslem vyzvídatel je veden, jakých prostředků užívá, jaké následky jeho vyzvídání má. Těžce hřeší vyzvídatel, má-li úmysl vetříti se v cizí tajemství, aby bližnímu uškodil, n. př. jeho vynález si osvojil nebo jej v hanbu uvedl; nebo užívá-li těžce hříšných prostředků, n. př. vniká-li násilím do uzavřených místností nebo otvírá-li násilím zavřené skříně, jež otvírati není oprávněn; nebo ví-li, že tajitel bude dotěravostí jeho velmi nelibě dotčen, nebo že podezření z vyzvídání stihne nevinného. Lehce jen hřeší, kdo z pouhé zvědavosti nenásilnými prostředky snaží se seznati cizí tajemství, věda nebo domnívaje se, že z toho ani tajiteli ani komukoliv jinému nevznikne žádná škoda nebo nepříjemnost. Ať však hřeší těžce, ať jen lehce, vždy jest vyzvídatel vázán mlčelivostí, dle zásad v předešlém paragrafu vyložených.

Pravíme: hřeší, kdo bezdůvodně a neoprávněně cizí tajemství vyzvídá. Nehřeší tedy, kdo k vyzvídání má dostatečný důvod a proto i oprávněnost.

Ve veřejném životě jest to zákon, který některým osobám nejen dovoluje, nýbrž i nařizuje, aby v zájmu obecného blaha z moci úřední (ale ovšem v mezich zákona) po věcech tajených pátrali a zejména v případě podezření domácí prohlídky prováděli, dopisy zabavovali a otvírali, zavazadla prohlíželi atd. Tito veřejní úředníci a zřízenci jsou pak ovšem úřední mlčelivostí vázáni a smí výzpytů svých jen k úředním jednáním užíti.

V soukromém životě opravňuje nás ku vyzvídání buď svolení tajitelovo nebo povinnost nebo opatrnost.

Svolení tajitelovo někdy jest výslovné, a tu není žádné pochyby; někdy však jest jen předpokládané, jsou-li dvě osoby, n. př. manželé, přátelé, příbuzní a p. k sobě v tom poměru, že jeden před druhým „žádných tajemství nemá," takže jeden druhému věci otvírati a dopisy čísti smí. Nejsou-li v tak důvěrném poměru, nesmí jeden vnikati v tajemství druhého.

Povinnost nás opravňuje k vyzvídání, nemůžeme-li jí jinak vyhověti, zejména jde-li o věci nám neprávem tajené. Tak n. př. rodiče a pěstouni mají nepopíratelné právo, žádati od dětí a svěřenců pod pravomocí jejich postavených, aby jim ničeho netajili, a jsou oprávněni prohlížeti i uzavřené skříně nebo zásuvky svých dětí nebo čísti jejich deníky, nebo dopisy jim došlé otvírati a p.

Opatrnost a právo nutné sebeobrany dovoluje nám zkoumati věci tajené, víme-li zcela určitě (pouhé jen podezření nestačí), že nepřítel nám nebo naší rodině nebo jiným nám blízkým osobám strojí tajné úklady.

Jest nám ještě zvlášť promluviti o tajemství dopisním čili listovním. Jest nezbytným požadavkem veřejného řádu, zákon přirozený je velí, každý poctivý člověk ho šetří, a ve státech kulturních chrání je zákon občanský. Dopisování jest důležitou součástí veřejného života; pozbývalo by své ceny, kdyby obsah dopisu i nepovolaným přístupen býti měl. Hřeší tedy, kdo bezdůvodně a neoprávněně cizí listy zachycuje, zadržuje, otvírá, čte a p. Vyzvídatel hřeší těžce, jde-li o listy obsahem svým důležité, nebo ví-li předem, že odesílatel nebo adresát takovýmto porušením listovního tajemství těžce dotčeni budou. Vyzvídatel hřeší pouze lehce, ví-li předem, že list jest obsahu všedního a nedůležitého, a že ani odesílatel ani adresát tím nebudou nepříjemně dotčeni. Nehřeší vůbec, svědčí-li mu některý výše uvedený důvod. Stejné pravidlo platí též o telegramech; úředníci telegrafní jsou úřední mlčelivostí vázáni.

Mnohem mírnější však pravidlo platí o dopisnicích, pohlednicích, tiskopisech a otevřených zásilkách, dokud se nedostaly do rukou adresátových; neboť tím, že odesílatel užil otevřeného dopisu, spolu osvědčil, že mu na zatajení obsahu nezáleží. Proto nehřeší, kdo je en ze zvědavosti čte, ač to není slušné. Když však dopisnice atd. došla do rukou adresátových, jest jeho majetkem, a chce-li pak obsah její tajiti, jest jeho tajemstvím.

§ 11. Čest a dobré jméno.

Čest a dobré jméno čili dobrá pověst jest příznivý úsudek jiných o nás. Čest a dobré jméno jest drahocenným statkem vezdejším; potřebujeme ho ucházejíce se o důvěru svých spoluobčanů; překáží nám jeho nedostatek. Dobré jméno nezřídka nás chrání před pádem a hříchem, jehož se zdržujeme, abychom cti a dobrého jména nepozbyli. Jest nám konečně i útěchou v neštěstí, neboť snáze snášíme škodu a ztrátu na jmění, jen když dobré jméno zůstalo nedotčeno. Proto každý člověk povinen jest pečovati o své dobré jméno a zachovati si je; a bylo-li pošpiněno nebo snad i ztraceno, je očistiti a opět nabýti.

Ceníme-li však vysoko své dobré jméno, nesmíme přehlédnouti, že i bližní své dobré jméno vysoko cení. Tak jako jeho života, zdraví a jmění, tak jsme povinni šetřiti i jeho dobrého jména.

Ubližujeme bližnímu na jeho cti a dobrém jménu: křivým podezříváním, opovážlivým posuzováním, na cti utrháním, pomluvou, sočením, neoprávněnou denunciací, očerněním, pohanou a potupou.

§ 12. Podezřívání a posuzování.

Křivě podezřívá, kdo bezdůvodně o bližním něčeho zlého sě domýšlí. Opovážlivě posuzuje, kdo bezdůvodně o bližním něco zlého za jistou pravdu pokládá. I křivé podezřívání i opovážlivé posuzování jest hříchem; těžkým, jestliže poklesky neb vady bližnímu přisuzované jeho dobrého jména zvlášť těžce se dotýkají; jinak jest hříchem jen lehkým. Hříšno jest ovšem jen bezdůvodné podezřívání a posuzování, které veškerých rozumných důvodů postrádá. Odůvodněné však podezřívání a posuzování není hříchem. Vůbec nežádá se, abychom každého hned předem pokládali za člověka dobrého, ba nebylo by ani moudré ani opatrné, kdybychom slepě důvěřovali člověku neznámému nebo nedostatečně prozkoumanému.

Křivé podezřívání a opovážlivé posuzování zůstává jen v myšlenkách. Kdo tedy křivým podezříváním nebo opovážlivým posuzováním bližnímu ukřivdil, jest sice povinen, aby křivdivých myšlenek se vzdal; jinak však (jelikož křivdil jen v myšlenkách) žádnou nápravou povinen není.

§ 13. **Na cti utrhání.**

Bližnímu svému na cti utrhá, kdo skutečné jeho chyby nebo vady za jeho nepřítomnosti bez dostatečného důvodu vyjevuje nebo rozhlašuje. Díme: „za jeho nepřítomnosti," čímž na cti utrhání liší se od pohany a potupy, jež se děje přítomnému. Díme: „skutečné," t. j. chyby a vady, jež bližní skutečně na sobě má, čímž se na cti utrhání liší od pomluvy, jež chyby a vady vymýšlí. Díme konečně: „bez dostatečného důvodu"; níže totiž vyložíme důvody, jež dovolují chyby a vady bližního vyjevovati.

Utrhači mívají různé výmluvy pro povídavost svou, ale výmluvy jen jalové. Mnozí, utrhají-li, ospravedňují se důvodem, že pravdou jest, co povídají; zapomínají ovšem, že nesmí se povídati vše, co pravda jest, a že k příkazu pravdomluvnosti pojí se příkaz případné mlčelivosti. Jiní zase ničíce dobré jméno bližního vymlouvají se, že týž pro chyby a vady své není dobrého jména hoden; zapomínají, že nepřísluší nám rozhodovati, zda-li ten či onen toho neb onoho dobra hoden jest či není, nýbrž že nám jest říditi se mravním zákonem, sice jinak bychom musili připustiti, že dovoleno jest zabíjeti nebo krásti s výmluvou, že bližní není hoden, aby žil nebo bohat byl.

Na cti utrhání (ovšem bezdůvodné) jest hříchem, tu těžkým, tu lehkým, dle okolností. Těžkým hříchem jest, bezdůvodně vyjevovati, co bližnímu dle obecného názoru na jeho pověsti vážně škodí, zejména, vypravuje-li se to lidem, kteří to, co slyšeli, rádi roznášejí. Hřích mírní se na hřích lehký, vypravujeme-li, co bližnímu na jeho pověsti valně neškodí, nebo vypravujeme-li člověku mlčelivému, jenž neroznáší, co slyšel, nebo

v úzkém kruhu rodinném nebo přátelském, z něhož se nic nevynáší.

Jen bezdůvodné vyjevování chyb a vad bližního jest na cti utrháním. Není však na cti utrháním a ovšem také není hříchem, máme-li dostatečný důvod, abychom o chybách neb vadách bližního mluvili, a je, i když tajny jsou (nebo právě proto, že tajny jsou), vyjevovali. Takové důvody jsou:

1. Dobro bližního, jehož chyby nebo vady vyjevujeme, aby jeho rodiče, pěstouni nebo jiné povolané osoby jej napomenouti mohli.

2. Dobro vypravovatelovo, aby týž škodě se ubránil nebo pomoci si vyprosil nebo rady si vyžádal, nebo alespoň si postěžoval, zejména jestliže bližní sám před tím o vypravovateli různé věci roznášel.

3. Dobro veřejné, vyžaduje-li toho, aby ty které chyby neb vady bližního v širší známost uvedeny byly.

4. Soukromé dobro posluchačů a jiných osob, aby škodě se vyhnuli, nehodným lidem nedůvěřovali, před nepoctivci na pozoru se měli, neschopných lidí do služeb nebrali.

Utrhač hřeší, jelikož chyby a vady bližního dosud neznámé nebo jen několika málo mlčelivým osobám známé vyjevuje a tím bližnímu na jeho dobré (dosud zachované) pověsti škodí. Není tedy na cti utrháním, mluvíme-li o chybách a vadách obecně anebo alespoň posluchačům známých; nebo o poklescích, chybách a vadách, které dosud sice neznámy jsou, ale v krátké době v obecnou známost vejdou. Mluvíce o takových věcech nepoškozujeme dobrou pověst bližního; jen toho jest nám varovati se, abychom nejednali proti lásce bližeňské.

Utrhač, poškodiv bližního vážně a bezdůvodně na cti, stává se nespravedlivým škůdcem a jest povinen napraviti, pokud možno, škodlivé následky z utrhání vzešlé. Tato náprava bývá ovšem někdy těžká; nemůže odvolati, co řekl, jelikož by lhal. Někdy pomůže si výrazy obojetnými, přizná se na př. že bližnímu křivdil, že jej nesprávně posuzoval (rozuměj: když jej posuzovati neměl), že se mýlil (rozuměj: ne v chybách, ale

v tom, že pokládal za dovoleno o nich mluviti) a p. Ale lepší a vydatnější bývá náprava nepřímá, když dobré stránky bližního nenápadně uvádí a chválí a p.

Dlužno ještě přidati, že i posluchač může se státi spoluvinníkem utrhačovým. Hřeší, kdo bez dostatečného důvodu dotazováním nebo nadhazováním námětů vypravovatele k utrhání svádí. Posluchači pak mají utrhačným řečem brániti, mohou-li pohodlně tak učiniti; nelze-li brániti, mají alespoň významným mlčením svou nelibost na jevo dáti nebo řeč jinam obrátiti.

§ 14. **Pomluva. Sočení. Denunciace.**

Bližního pomlouvá, kdo o něm vymyšlené chyby a vady roznáší nebo skutečné jeho chyby a vady přehání. Tím tedy liší se na cti utrhání a pomluva, že utrhač povídá pravdu, kdežto pomluvač lže. Pomluvač tedy ani těch jalových důvodu, kterými utrhači se kryjí, nemůže uvésti; proto jest jeho zlomyslnost větší a ovšem i hřích. Lež jeho jest lež škůdná a hříšnost její měří se dle škody, jíž pomluvač bližnímu na jeho pověsti způsobil. Jest hříchem těžkým, uškodil-li mu vážně; jest hříchem lehkým, nalhal-li něco, čemu se obecně žádný význam nepřikládá.

Pomluvač povinen jest napraviti škodu učiněnou a to mnohem přísněji než utrhač. Nápravu pak obyčejně nelze jinak provésti, než mužným přiznáním nepravdy a odvoláním. Způsobena-li bližnímu ještě jiná škoda, na př. na statku nebo na příjmech, dlužno ovšem i tu hraditi.

Sočí čili donáší, kdo jednomu o druhém nechvalné (ať pravdivé ať vymyšlené) věci vypravuje, aby mezi oběma svár způsobil. Sočení a donášení jest tedy v podstatě své na cti utrháním nebo pomluvou (nebo obojím), ale liší se od obojího svým úmyslem, jenž jest: mezi oběma stranami způsobiti svár a nepřátelství. Proto také sočení jest hříchem těžkým, a to pro svůj těžce hříšný úmysl. Kdo sočil nebo donášel, povinen jest napraviti neblahé následky svého sočení; zejména

povinen jest, ze všech sil vynasnažiti se, aby rozvaděné osoby opět se smířily. Zdaří-li se mu to, jsou neblahé následky jeho činu zažehnány. Nezdaří-li se mu to, jest povinen nahraditi hmotnou škodu, která straně osočené nebo po případě oběma stranám vznikla.

Denunciantem jest, kdo chyby a vady bližního představeným jeho donáší, s úmyslem, aby mu uškodil. Tímto svým úmyslem liší se denunciace od oprávněného udání, jež v zájmu obecného blaha nebo na zabránění křivdy se děje. V podstatě své jest denunciace na cti utrháním; úmyslem však se od něho liší a stává se hříchem těžkým. Denunciant však obyčejně nezůstává při pouhé jen denunciaci, nýbrž postupuje ku očerňování, jímž černitel donáší představeným vymyšlené chyby a vady. V podstatě své jest tedy očerňování pomluvou, ovšem pro úmysl svůj těžce hříšnou. Povinnost nápravy, uložená každému utrhači a pomluvači, váže denuncianta a černitele v míře mnohem větší. Zvláště pak černitel jest pod těžkým hříchem vázán přiznati se, že lhal. Mimo to denunciant a černitel jakožto zlomyslný škůdce jest povinen hraditi bližnímu každou materielní škodu z denunciace neb očernění vzniklou.

§ 15. **Pohana a potupa.**

Pohana a potupa jest bezprávné zneuctění člověka přítomného. Díme: „zneuctění“, jež může státi se hanlivou řečí (nadáváním, spílánim, vyčítáním různých chyb a vad a pod.) nebo skutkem, který dle obecného mínění za pohanění se pokládá. Může však i úkonem se díti, odpíráme-li okázale a úmyslně bližnímu prokázati čest, která mu dle obecného názoru náleží. Díme: „člověka přítomného“, čímž pohana a potupa liší se od utrhání a pomluvy. Může pak býti někdo přítomen buď fysicky ve vlastní osobě své, nebo mravně, obrazem, sochou, nebo nějakým předmětem, který obzvláštním způsobem ho připomíná. Díme konečně „bezprávné“, neboť oprávněné hanění a tupení není hříchem, nýbrž pokáráním nebo i trestem. Rodiče, pěstouni, a všichni

kdož jejich místo zastávají, smějí děti a osoby pod jejich pravomoc postavené potupnými neb hanlivými slovy pokárati a potrestati. Podobné právo mají i představení; ovšem jen podobné, neboť smějí sice chyby vytýkati a kárati, ale nemají práva podřízené urážeti.

Úmyslná a bezprávná potupa jest hříchem, dle okolností tu těžkým tu lehkým. Jest těžkým hříchem, je-li to potupa, která dle obecného mínění za vážnou se pokládá a potupeného bolestně se dotýká. Z různých důvodů snadno se umírňuje na hřích pouze lehký, na př. nemá-li tupitel úmyslu vážně urážeti nebo tupí-li jen ze žertu. Přitěžující okolností potupy jest, děje-li se před svědky; polehčující okolností jest, děje-li se v soukromí, beze svědků. A potupa jest i hříchu prosta, víme-li na jisto, že dotčený naší řečí nebo naším skutkem se neurazí. Mnohé slovo, které mezi vzdělanými za těžkou urážku se pokládá, přijímá se mezi nevzdělanými snadno, nebo alespoň nečítá se vážně. Rovněž také mezi dobrými přáteli nebéře se každé slovo na vážku.

Vážná potupa neb pohana ukládá tupiteli povinnost, aby pokud možno cti bližního zadost učinil. Jakým způsobem se to státi má, nedá se obecně určiti. Hlavní věcí je, aby tupitel ukázal, že toho lituje, že se k urážce dal strhnouti. Při potupách méně vážných bývá nejlépe, nevzpomínati jich, zvláště byly-li vzájemné.

Netřeba dodávati, že nelze cti bližního zadost učiniti soubojem. Panuje ovšem v některých kruzích ještě tento převrácený, zpátečnický a nekřesťanský náhled, že urážku lze jen krví, tedy soubojem smazati. Rozumný člověk se tím mýliti nedá. (Víz X. § 13. 162.)

XIV. Třetí církevní přikázání.

§ 1.

Třetí církevní přikázání zní: „Ustanovené posty zachovávati.“ Člověk jest ovšem již přirozeným a zjeveným zákonem vázán, aby postem ze hříchů svých se kál a nezřízené žádosti krotil. Církvi však ponecháno jest, aby svým přikázáním určila, jakým způsobem a jakou měrou postiti se máme. Příkaz postu jest tedy v podstatě své zákonem Božím, v provedení svém však zákonem církevním. Jsou ovšem mnozí, kteří nemilujíce postů upírají církvi právo vydávati postní přikázání, a odvolávají se na slova Spasitelova (Mat. 15, 11), že neposkvrňuje člověka to, co vchází do úst, nýbrž to, co pochází ze srdce, že tedy nemůže člověka ten kousek požitého masa poskvrniti. Zapomínají, že skutečně neposkvrňuje člověka pokrm, nýbrž neposlušnost vůči Bohu a církvi, která ovšem pochází ze srdce. Hlavní věcí při postním přikázání jest poslušnost oproti Bohu a církvi.*) Proto nehřeší, kdo jí maso v pátek, nevěda, že to, co jí, jest pokrm masitý, nebo úplně zapomenuv, že dnes jest pátek; on právě není neposlušen. Naproti tomu hřeší, kdo v pátek požívá postních pokrmů, domnívaje se, že jsou to pokrmy masité, nebo kdo jí maso v den, který pokládá za postní, ač postním není; v obou těchto případech nechce poslouchati církve.

*) Svědomitého katolíka poznáme dle tří známek; jsou to: nedělní mše, páteční půst, velikonoční zpověď.

Postní zákony vyvíjely se během dob jednak zákonodárstvím, jednak pravoplatným obyčejem. V dřívějších dobách byly posty mnohem přísnější, než nyní jsou, a ve východní církvi jsou dosud přísnější, než v západní. Odkazujíce po té stránce k církevním dějinám, vykládáme postní přikázání dle řádu nyní platného a novým zákoníkem církevním roku 1918 zavedeného.

Nařízené posty jsou:

1. Každý pátek, na památku umučení a smrti Páně.

2. Čtyřicetidenní půst čili quadragesima, který zahrnuje všechny všední dny (tedy nikoliv neděle) od půlnoci popeleční středy až do poledne Bílé soboty; trvá tedy (nečítají-li se neděle) 40 dní, a odtud jeho jméno. Koná se po příkladu 40denního postu Spasitelova jakožto příprava na nastávající velikonoce.

3. Čtvero suchých dnů čili kvatembry (quatuor tempora = čtyři časy). Připadají na středu, pátek a sobotu a) po III. neděli adventní, b) po I. neděli čtyřicetidenního postu, c) v oktávě Svatodušní, d) po svátku Povýšení svatého Kříže, jenž se slaví 14. září. Konají se jednak na poděkování za všechna dobrodiní v posledním čtvrtletí přijatá, jednak na prosbu, aby Bůh poslal hodné dělníky na vinici Svou.

4. Svatvečery (předvečery) čili vigilie těchto čtyř svátků: hodu vánočního (24. prosince, Štědrý den), hodu Svatodušního, svátku Nanebevzetí Panny Marie (14. srpna), a svátku Všech Svatých (31. října).

Dle způsobu, jakým se postíme, známe trojí postní dny, a to 1. dny přísného postu čili zdrželivosti a újmy spolu, 2. dny pouhé zdrželivosti, 3. dny pouhé újmy.

1. Dny přísného postu čili zdrželivosti a újmy jsou:

a) Popeleční středa a všechny pátky a soboty čtyřicetidenního postu až do poledne Bílé soboty; polednem Bílé soboty přestává zdrželivost i újma;

b) středy, pátky a soboty čtvera suchých dnů;

c) svatvečery výše jmenovaných čtyř svátků.

2. Dny pouhé zdrželivosti (kdy není dovo-

leno požívati masitých pokrmů, ale dovoleno jest, vícekráte za den se nasytiti), jsou všechny ostatní pátky v roce, tedy pátky mimo čtyřicetidenní půst.

3. Dny pouhé újmy (kdy dovoleno jest požívati masitých pokrmů, ale není dovoleno vícekráte se úplně nasytiti, než jen jednou) jsou všechny ostatní všední dny čtyřicetidenního postu, tedy kvadragesimální pondělí, úterý, středa a čtvrtek.

Připadá-li mimo čtyřicetidenní půst některý zasvěcený svátek na nějaký postní den, nebo připadá-li vigilie výše jmenovaných čtyř svátků na neděli, odpadává ten den i zdrželivost i újma.

Tím vyložen obecní postní řád, obecně pro církev platný.

Poněvadž však v některých krajinách klimatické poměry posty ztěžují a opatření dostatečných postních pokrmů nezřídka s obtížemi spojeno jest, mají biskupové právo, že mohou obecný postní řád pro své diecése mírniti. Činí tak na počátku každého roku postním mandátem čili postním řádem pro tu kterou diecési vydaným a platným. Řád ten vyhlašuje se s kazatelen a vyvěšuje v kostelích, takže každý věřící snadno ho seznati nebo dle potřeby doň nahlédnouti může. Úlevami v něm obsaženými mění se některé dny přísného postu v dny pouhé újmy, a některé dny pouhé zdrželivosti pozbývají své závaznosti. V náhradu doporučují obyčejně biskupové věřícím některé dobré skutky, které však buď jsou jen pouhou radou nebo zavazují jen pod lehkým hříchem. Tohoto zmírněného postního řádu mohou pak všichni věřící této diecése užíti, a s nimi všichni, kdož v diecési meškají. Kdo však opustil diecési svou, nemůže již říditi se svým postním řádem. Nechce-li říditi se obecným řádem postním, může říditi se postním řádem té diecése, ve které právě meškâ.

Biskupové a farářové mohou v jednotlivých případech dispensovati i od zdrželivosti i od újmy. Osadníci mohou pak této osobní dispense nejen doma ve své farnosti a diecési, nýbrž i v cizině užívati. Jaká je pravomoc zpovědníků, lze poznati z postního mandátu.

§ 2 Postní zdrželivost.

Přikázání postní zdrželivosti zavazuje na všechny dny přísného postu s újmou, a na všechny ostatní pátky bez újmy. Zdrželivost počíná a končí půlnocí čili 12. hodinou v noci. Půlnoc pak můžeme počítati buď dle času slunečního, nebo středního, nebo středoevropského nebo jiného zákonem zavedeného (na př. letního), nebo také dle veřejných místních hodin, kterými se obyvatelé řídí. A je-li v místě více hodin, a nevíme-li, které z nich jdou správně, můžeme se říditi, kterými chceme.

Příkaz postní zdrželivosti zavazuje každého katolika, který dospěl sedmi let, a to pod těžkým hříchem. Zakazuje v den zdrželivosti, čili jak lidová mluva obecně dí, „v den postní“ požívati masa neb masitých pokrmů; smíme jen „postních pokrmů“ požívati. Kdo v takový den jí maso, hřeší těžce, a sice tolikrát, kolikrát je jedl; kdo tedy na př. v pátek má maso k obědu a k večeři, hřeší dvakráte. Vědomé a úmyslné požívání masa v den zdrželivosti, jest hříchem těžkým; mírní se však na hřích jen lehký, když z rozumného nějakého důvodu (na př. že ochutnáváme pokrm pro nemocného) požíváme jen malého kousku masa (několika gramů), nebo když neopatrností něco málo (nejvýš asi 6 dekagramů) postnímu pokrmu bylo přimíseno.

„Masem“ ve smyslu postní zdrželivosti rozumíme maso, krev, mozek, morek atd. zvířat teplokrevných, tedy ssavců a ptáků. Ale v některých krajinách pokládají se i některá teplokrevná zvířata za pokrm postní, zejména ona, která ve vodě neb na vodě žijí a jen rybami a p. se živí. U nás v Čechách jsou postními jídly také: bobr, vydra, lejska, slípka, potápka a zvířata jim podobná. „Masitými pokrmy“ jsou pokrmy z „masa“ upravené, i když se k nim (mimo maso) přibírají jiné látky; k masitým pokrmům náležejí též masité odvary a masité polévky. Ale dovoleno jest pokrmy sádlem, lojem a jiným zvířecím tukem mastiti

a připravovati.*) Vejce a mléko nespadají pod název „masa," a jsou tedy pokrmy postními, jakož i vše, co se z nich (bez masitých přísad) připravuje, tedy i máslo a sýr.**)

Omluvné důvody, které nám dovolují v pátek a v den zdrželivosti masa a masitých pokrmů požívati, čili jak lidová mluva dí, „nepostiti se," jsou dva: dispense a nemožnost.

Dispens postní čili úlevu postní uděluje: papež pro celou církev, biskup v diecési, farář ve farnosti, jak již v § 1. vyloženo bylo.

Nemožností omluveni jsou všichni, kdož ze zdravotních ohledů nuceni jsou i v postní den masa neb masitých pokrmů požívati; tedy těžce nemocní, kteří dle lékařova nařízení nebo dle rozumného (třeba i vlastního) uznání masité potravy potřebují; žaludkem churavící, kteří by postních pokrmů dobře nesnesli a nestrávili; rekonvalescenti, kterým by postní strava dobře nesloužila. Dále nemožností omluveni jsou chudí, kteří odkázáni na milodary musí jísti, co se jim dá; děti a osoby služebné, které při společném stole musí jísti, co se jim předloží; cestující, kteří na cestách nedostanou jiných než jen masitých pokrmů. Jiné ještě, a to značné úlevy skýtá diecésní postní řád.

Kdo v den přísného postu z některého tuto uvedeného důvodu nemůže postiti se zdrželivostí, ale může postiti se újmou, jest povinen, alespoň újmu dodržeti.

Co jest nám činiti, jestliže nezaviněným omylem bylo přehlédnuto, že dnes jest půst, a tudíž připraven masitý oběd; nebo jestliže nedopatřením ku přípravě postních pokrmů užito značné dávky***) masitých látek? Odpovídajíce lišíme dle okolností. Je-li

---

*) Dříve to nebylo dovoleno.

**) Za starších dob nebylo dovoleno ve čtyřicetidenním postě požívati vajec a mléka; v církvi východní dosud platí tento přísný půst.

***) Díme: „značné dávky"; neboť přimísení nepatrné jen dávky nedopatřením přidané, buď nevadí, nebo plodí jen lehký hřích.

možno připravená jídla bez značné škody na jiný nepostní den uschovati (aniž by se zkazila), a je-li možno jiná jídla opatřiti, ovšem jsme povinni učiniti tak. Kdyby však připravená jídla odložením se zkazila a tím značná škoda vznikla, nebo kdyby nebylo možno jiná jídla pro dnešní den podati, můžeme jísti, co tu jest.

§ 3. **Postní újma.**

Postní újma připadá na všechny dny přísného postu se zdrželivostí, a na všechny ostatní všední dny čtyřicetidenního postu a na dispensované dny bez zdrželivosti. Zavazuje všechny věřící od dokončeného 21. roku až ku započatému 60. roku. Důvodem tohoto obmezení jest, že dorůstající mladík potřebuje hojnější potravy a stárnoucímu člověku třeba mírnějšího, ale častějšího nasycení. U slabých osob přestává povinnost újmy dříve, na př. u žen, které několik dětí porodily a odkojily, při započatém 50. roce.

Postní újma jest jen újmou jídla, nikoliv však újmou nápojů. Smíme totiž v den újmy jen jednou při hlavním jídle (při obědě) úplně se nasytiti, a ráno a večer jen něco málo pojísti, nikoliv však pro nasycení, nýbrž jen pro občerstvení. Hlavní jídlo můžeme dle libosti položiti buď na poledne nebo na některou odpolední nebo večerní hodinu; nesmíme je však přespříliš protáhnouti. Občerstvení večerní (nebo položen-li oběd na odpoledne neb na večer, tedy občerstvení polední) nemá míti více, než asi čtvrt kilogramu; občerstvení ranní čili snídaně má býti skromné, asi takové, jak v našich domácnostech obvykle se snídává.

Vícekráte než jednou za den se nasytiti, jest hříchem těžkým. Nepatrné pojedení mezi dnem (mimo dovolená tři jídla), jest hříchem jen lehkým, dokud nedostupuje míry asi 10 dekagramů; ovšem je-li takových pojedení za den více, srůstají; a je-li jich dohromady více než asi osmina kilogramu, plodí těžký hřích.

Kdo v přikázaný den nedodržel újmy, má jeden hřích, i když vícekráte se nasytil. Pro číselné udání při

svaté zpovědi platí pravidlo: Tolik hříchů, kolik porušených dnů újmy.

Omluvné důvody, které nám dovolují v den újmy více pojísti, než zde vyměřeno, a po případě i vícekráte se nasytiti, jsou dva, dispense a nemožnost.

Dispens od újmy uděluje papež pro celou církev, biskup pro diecési, farář svým osadníkům, jak již v § 1. vyloženo bylo.

Nemožnost zachovávati újmu jest buď úplná nebo částečná. Úplná nemožnost dovoluje pojísti, kdykoliv chceme, a vícekráte nasytiti se. Částečná nemožnost neosvobozuje sice od újmy, ale přece dovoluje při občerstvení něco více pojísti, než zde vyměřeno, nebo mezi dnem něčeho požíti (na př. při přesnídavce neb svačině). Částečná nemožnost uvolňuje tedy újmu v poměru nemožnosti, a vždy působí alespoň tolik, že nedbání újmy již není hříchem těžkým, nýbrž jen lehkým. Úplnou nemožností, nebo po případě při neúplném důvodu alespoň částečnou nemožností omluveni jsou: nemocní, churaví, rekonvalescenti, lidé slabí, zvláště trpí-li chorobami žaludku nebo zažívacích ústrojí; ženy těhotné a kojící; dělníci a vůbec lidé tělesně pracující; lidé duševně pracující, je-li jejich práce spojena s fysickou námahou; ti, kdož pěšky cestují; ti, kdož nedostanou najednou tolik, aby se nasytiti mohli.

Kdo v den přísného postu z některého tuto uvedeného důvodu nemůže újmy dodržeti, ale masa zdržeti se může, jest povinen, alespoň zdrželivostí postiti se.

§ 4. **Střídmost.**

Člověk jakožto rozumný tvor má při jídle a pití zachovávati povinnou míru. Tomu přiučuje jej střídmost.*) Nestřídmostí snižuje se člověk pod zvíře,

*) Střídmost přikázána jest zákonem Božím, přirozeným i zjeveným; nestřídmost podkopává zdraví, a příčí se tudíž pátému Božímu přikázání, a mělo tam o ní se promluviti. Avšak pro podobnost předmětu střídmosti a postu mluvíme o ní zde.

které nepožívá více než k nasycení potřebuje. Střídmosti příčí se obžerství a opilství. Obžerstvím hřeší, kdo jí až do přesycení; zpravidla bývá jen lehkým hříchem. A jest to i řídký hřích, jelikož sama příroda se proti němu brání. Častějším však bývá opilství čili nemírné požívání opojných nápojů. Opojnými nápoji pak jsou ony, jež jsou s to, aby člověka opily, jako na př. víno, pivo, kořalka, líhové a alkoholické nápoje.

Nemírné požívání opojných nápojů jest hříchem těžkým, jestliže z něho následuje úplné opilství čili onen stav, ve kterém pijan již neví co činí a veškeré vlády nad svými činy pozbývá. Nemírné požívání jest hříchem jen lehkým, následuje-li z něho jen neúplné opilství, ve kterém rozum a vůle snad poněkud tíže pracuje, ale člověk přece ví, co činí a vlády nad svými činy nepozbývá, třeba by snad leccos dělal co by ve stavu střízlivém nedělal. V obojím tom případu však dlužno dodati, že pijan hřeší opilstvím již hned při nemírném požívání nápojů, tedy když požívá již tolik opojných nápojů, že dle zkušenosti své může neúplné nebo snad i úplné opilství předvídati.

Opojným nápojům podobají se účinkem svým některé narkotické prostředky, na př. opium, morfium, kokain, éter, hašiš atd. Hřeší, kdo jen pro rozkoš užívá narkotik, aby jimi v luzné opojení uspati se dal. Hřeší nejen pro nedovolenou rozkoš, nýbrž i proto, že zdraví své podkopává. Pravidelné užívání narkotik rovná se částečné sebevraždě. Nehřeší však, kdo narkotik užívá mírně, zejména děje-li se tak z rozkazu lékařova a pod lékařským dozorem, aby tím bolesti své umírnil nebo nespavost zapudil a pod., tedy z důvodů zdravotních. Ovšem také dovoleno jest pacienta narkotickými prostředky uspati, aby na něm chirurgická operace provésti se mohla. Není však dovoleno, umírajícího zbaviti vědomí, tak že ho již nenabude, i když bolestmi trpí; neboť uspati umírajícího znamená zkrátiti mu život a ubrati mu poslední chvíle, kterých snad ku spasení svému nutně potřebuje.

XV. Čtvrté církevní přikázání.

§ 1.

Čtvrté církevní přikázání zní: „Alespoň jednou do roka zřízenému knězi se zpovídati, a v čas velikonoční velebnou svátost oltářní přijímati.“ Máme tedy zde vlastně dvě samostatná přikázání, která také v některých katechismech odděleně se uvádějí, a to 1. o výroční zpovědi, 2. o velikonočním svatém přijímání. V našem katechismu obě ta přikázání stažena jsou v jedno, jelikož věřící obyčejně oběma v stejnou dobu vyhovují.

V prvotních dobách církve křesťanské nebylo podobných zákonů, jelikož křesťané obou těchto svátostí ochotně a horlivě užívali. První křesťané přistupovali při každé mši svaté ku stolu Páně, a bylo to těžkým trestem, byl-li někdo od svatého přijímání vyloučen; také často se zpovídali. Když však později horlivost věřících ochabovala a tím spása mnohých v nebezpečí se uváděla, církev byla nucena, aby nyní věřícím přikazovala, co k blahu jejich slouží a co tito dříve rádi a ochotně konali. A tak již r. 1215 na IV. sněmu Lateránském a později opět na sněmu Tridentském vydány oba zákony o výroční zpovědi a velikonočním sv. přijímání. Svědčí tedy jen o nevědomosti nebo snad i o zlomyslnosti, tvrdí-li někdo, že zpověď zavedena teprve ve století XIII. Zpověď ustanovena samým Spasitelem

a jest právě tak stará, jako sama katolická církev; ale příkaz výroční zpovědi vydán jest teprve ve století XIII.

Výroční zpověď. Dle církevního zákona máme alespoň jednou do roka se zpovídati. Rok můžeme čítati buď způsobem církevním (od I. neděle adventní do posledního týdne po sv. Duchu) nebo způsobem občanským (od 1. ledná do konce prosince); ale způsob počínání nepadá na váhu, jelikož výroční zpověď obvykle spojuje se s velikonočním sv. přijímáním. V církevním. přikázaní čteme slova: „zřízenému knězi", t. j. knězi, který jest ku slyšení zpovědí oprávněn; neboť zpověď, vykonaná u kněze, který ku slyšení zpovědí není oprávněn byla by neplatnou. Všichni kněží ustanovení ve správě duchovní jsou spolu oprávněni sv. zpovědi slyšeli.

Velikonoční sv. přijímání má se díti v čase velikonočním, který dle obecného zákona trvá od Květné neděle až do Bílé neděle (ovšem s výminkou Velkého pátku). V mnohých krajinách se však značně prodlužuje. U nás v Čechách trvá doba vyměřená pro velikonoční svaté přijímání od Popeleční středy (včetně) až do svátku nejsv. Trojice (včetně); a v některých poutních chrámích ještě déle, na př. na Svaté Hoře u Příbramě a ve Staré Boleslavi po celý rok.

Příkaz o výroční svaté zpovědi a velikonočním sv přijímání nazýváme zkrátka velikonočním příkazem čili velikonoční povinností. Kdo v době velikonoční přijal svaté svátosti, vyhověl příkazu velikonočnímu, i když naň právě nemyslil. Rovněž vyhověl příkazu velikonočnímu, kdo v době velikonoční nemocen jsa svatými svátostmi zaopatřen byl. Avšak svatokrádežná zpověď a svatokrádežné přijímání neplatí.

Kdo velikonočnímu příkazu nevyhověl, těžce hřešil; a zůstává mu povinnost, aby alespoň potom příkazu vyhověl. Kdo po několik let se nezpovídal, má tolik hříchů, kolik let uplynulo, a zpovídaje se pak jest ovšem povinen udati zpovědníku, kolik let se nezpovídal.

Za starších dob byly věřící povinni, aby velikonoční sv. přijímání ve svém farním chrámu vykonali. Dnes

takového příkazu není a dovoleno jest kdekoliv nejsvětější svátost oltářní přijmouti, i v čase velikonočním.

Při výkladu o výroční zpovědi a velikonočním sv. přijímání jest příhodná chvíle, abychom o zpovědi a sv. přijímání vůbec podrobněji promluvili. Učiníme tak ovšem jen s hlediska mravoučného, odkazujíce po stránce věroučné ku katechismu a učebnicím věroučným.

§ 2. **Svátost pokání.**

Přípravou ku zpovědi jest zpytování svědomí, neboť nelze zajisté ani litovati hříchů spáchaných ani zpovídati se z nich, neznáme-li jich. Proto si je před zpovědí uvádíme na paměť čili zpytujeme svědomí, rozpomínajíce se na hříchy od poslední zpovědi spáchané. Kdo se obává, že by snad na některý hřích zapomněl, užívá „zpovědního zrcadla“ z katechismu nebo některé modlitební knihy. Při volbě jeho buďme opatrni a volme si zrcadlo, které nám a našim povinnostem přiměřeno jest. Některá jsou příliš stručná, jiná příliš rozvláčná, ale všechna trpí stejnou vadou: neliší mezi hříchy těžkými a lehkými, což přece velmi důležito jest. Pilný čtenář této knihy nebude asi žádného zpovědního zrcadla potřebovati, upraví si své svědomí sám.

Zpytování svědomí dějž se s tou pílí, kterou věnujeme věcem důležitým. Povrchnost, lehkovážnost a nedbalost snadno zavinní, že zpověď naše bude neúplnou. Střežme se však také opačné výstřednosti a nebuďme při zpytování příliš úzkostliví; pamatujme si, že Bůh nežádá na nás, co by bylo přes naše síly. Jest pochopitelno, že méně času potřebuje, kdo často se zpovídá, zejména zpytuje-li každodenně svědomí své. Větší však píle a důkladnosti potřebuje, kdo jen jednou do roka se zpovídá nebo snad delší řadu let u zpovědi nebyl.

Podstatné části svátosti pokání jsou tři: lítost, zpověď, dostiučinění.

Zpytováním svědomí připraveni vzbudíme lítost. Lítost jest bol a ošklivost duše nad spáchanými hříchy, spojená s předsevzetím nehřešiti více. Dle pohnutky své

jest lítost buď přirozená nebo nadpřirozená, a tato druhá buď nedokonalá nebo dokonalá. S nadpřirozenou lítostí nezbytně spojeno jest předsevzetí nehřešiti více, neboť nelze říci, že by hříchu nadpřirozeně litoval, kdo nemá úmyslu napotom hříchu (alespoň těžkého) se vystříhati.

Lítost přirozená vzniká z pohnutek jen přirozených, na př. litujeme-li hříchů svých, že jsme jimi upadli do nemoci nebo v hanbu, nebo že jsme pro ně jmění svého pozbyli, nebo že hřích nějaký pro svou přirozenou ošklivost se nám hnusí. Lítost pouze přirozená nepřekáží sice lítosti svátostní; ale sama ku svátosti pokání nestačí.

Lítost nadpřirozená vzniká z pohnutek nadpřirozených; jest buď nedokonalá nebo dokonalá.

Lítost nadpřirozená nedokonalá lituje hříchu z toho důvodu, že jsme jím nebe ztratili a peklo zasloužili, nebo že poznáváme ošklivost hříchu ve světle víry. Je-li tato lítost alespoň s jakousi počáteční láskou k Bohu spojena, stačí ku svátosti pokání, a spojena se zpovědí působí odpuštění hříchů.

Lítost nadpřirozená dokonalá vzniká z dokonalé lásky k Bohu, a lituje hříchů, poněvadž jsme jimi urazili Boha, nejvyšší a nejdokonalejší dobro. Stačí ku svátosti pokání, ba působí i tolik, že docházíme ještě před zpovědí odpuštění hříchů. Srov. VI. § 9. str. 85.

Ku svátosti pokání jest třeba lítosti nadpřirozené, byť i jen nedokonalé, tu pak musíme vzbuditi před zpovědí, nebo alespoň před svátostním rozhřešením, nikoliv teprve po něm, neboť jinak by svátosti scházela podstatná část, a svátost byla by neplatná.

Předmětem lítosti a ošklivosti buďtež všechny naše dosud neodpuštěné těžké hříchy; jinak by nestačila. Není totiž možno, aby někdo z nadpřirozené pohnutky jednoho těžkého hříchu upřímně litoval a jej v ošklivosti měl, a při tom v některém jiném těžkém hříchu si liboval a k němu lnul, když přece ví, že každý těžký hřích milost posvěcující ničí, a že milost posvěcující s těžkým hříchem se nesrovnává. Není ovšem třeba, abychom při lítosti každý těžký hřích zvlášť měli na paměti, jen když žádný z lítosti nevylučujeme. Lehké

hříchy nemusí býti předmětem lítosti, jelikož nejsme povinni z nich se zpovídati. Jest však užitečno, i lehkých hříchů litovati; a zpovídáme-li se jen z lehkých hříchů, jest nezbytno, abychom alespoň jednoho z nich litovali.

K nadpřirozené lítosti náleží, jak již výše vyloženo. opravdové předsevzetí polepšiti se a napotom alespoň těžkých hříchů se vystříhati; v tom uzavřeno jest také předsevzetí užívati prostředků k tomu potřebných, a zejména blízké příležitosti ku těžkým hříchům se vystříhati. Lehké hříchy nemusí býti předmětem našeho předsevzetí; kdo však se zpovídá jen z lehkých hříchů, mějž alespoň úmysl počet jejich dle možnosti umenšiti.

Kdo nedovede, nebo myslí, že nedovede sám ze sebe vzbuditi lítost a předsevzetí, nalezne na konci katechismu a v dobrých modlitebních knihách příhodné vzorce, jichž užíti může. Ale mějmež na paměti, že lítost neleží ve slovích (na kterých vůbec mnoho nezáleží), nýbrž ve vnitřním citu. Kdo hřích má v ošklivosti a upřímně míní střežiti se ho, již vzbudil lítost, třeba ani o tom nevěda.

Druhou podstatnou částí svátosti pokání jest zpověď. V katechismech a modlitebních knihách nalezneme vzorce, jimiž můžeme zpověď započíti („Já bídný hříšník“) a po vyznání hříchů zakončiti („Těch a všech svých hříchů“). Jsou tam také jiné různé návody, co při zpovědi konati máme. Jest ovšem radno, říditi se jimi, ale není toho nezbytně třeba; nevadí na př. jestliže úvod a zakončení vynecháme a ihned bez úvodu ze hříchů svých se zpovídáme. Naproti tomu hlavní a nezbytnou věcí při každé zpovědi jest, aby zpověď byla 1. úplná, 2. upřímná.

Úplnost zpovědi vyžaduje, abychom zpovídali se ze všech těžkých dosud neodpuštěných hříchů, jak si je po bedlivém zpytování svědomí připomínáme, a to dle druhu, dle počtu a po případě i dle okolností, jestliže se jimi druh hříchu mění. Jednotlivá zde uvedená slova podrobněji vykládáme.

Ze všech těžkých hříchů. Nezbytno jest, zpovídati se ze hříchů těžkých; pilný čtenář této

knihy dobře rozpozná, kde hřešil těžce, a kde lehce jen. Dále nezbytno jest, zpovídati se ze v š e c h těžkých hříchů a nesmíme žádného těžkého hříchu vědomě vynechati, sic jinak byla by zpověď neplatná. Díme konečně: ze všech těžkých, dosud neodpuštěných hříchů, čili jinak řečeno: od poslední platné zpovědi; o tom promluvíme ještě níže. Z e h ř í c h ů l e h k ý c h nejsme povinni zpovídati se. Kdo tedy má hříchy těžké i lehké, může lehké hříchy úplně vynechati a jen z těžkých hříchů se zpovídati, a zpověď jest přece úplná a platná. Kdo však májen lehké hříchy, jmenujž alespoň jeden z nich, jelikož by jinak pro nedostatek látky nemohl býti rozhřešen. Odpuštění lehkých hříchů můžeme i jinými prostředky nabýti, na př. kajícími skutky; ale zpověď jest přece nejpohodlnějším a nejjistějším prostředkem k tomu cíli, a jest ustanovena pro všechny hříchy, tedy nejen pro těžké, nýbrž i pro lehké. Pročež ač není přikázáno a nezbytno zpovídati se ze hříchů lehkých, přece jest to radno a užitečno. Předmětem zpovědi mohou také býti hříchy již v předešlých zpovědích odpuštěné; chceme-li však takové hříchy do vyznání pojmouti, přidejme je teprve po výpočtu hříchů od posledni zpovědi spáchaných, a řekněme výslovně, že jsou to hříchy z minulých zpovědí opakované, aby to zpovědník věděl.

Pochybujeme-li při některém těžkém hříchu, zdali jsme se ho skutečně dopustili či nikoliv, nelze-li nám ani po bedlivém zpytování jistoty nabýti, nejsme (po přísném právu) povinni, z toho hříchu se zpovídati. Díme: po přísném právu nejsme povinni; ale pro jistotu vždy lépe učiníme, zpovídáme-li se přece z toho hříchu, ovšem s přídavkem, že nevíme určitě, zda-li jsme se toho hříchu skutečně dopustili čili nic. Víme-li však určitě, že jsme nějakým hříchem hřešili, a pochybujeme-li jen, zdali to hřích těžký nebo lehký, jsme povinni ze hříchu toho se zpovídati.

D l e d r u h u. Jsme povinni, každý těžký hřích označiti dle druhú, aby od každého jiného hříchu rozpoznati se mohl. Neúplně by se tedy zpovídal cizoložník nebo krvesmilník, kdyby se jen zpovídal, že hřešil smilstvem; nebo kdo by se zpovídal jen, že se nepostil, a nepřidal,

zdali nedodržel zdrželivosti nebo újmy; nebo kdo by odciziv věc posvěcenou, zpovídal se jen, že kradl a o svatokrádeži by pomlčel. Pilný čtenář této knihy ani po té stránce nebude na rozpacích.

Dle počtu. Známe-li přesně počet toho kterého hříchu, udáme jej číslovkou určitou (řekneme na př. pětkrát). Víme-li počet ten jen přibližně, udáme jej přibližně, přidávajíce slůvko „asi“ nebo podobné. Nelze-li nám počet ani přibližně určiti, pomáháme si jiným způsobem; při menším počtu číslovkou neurčitou („několikrát“), při větším počtu řekneme, kolikrát asi za týden nebo měsíc, nebo, zdali denně nebo zdali několikrát za den, při čemž ovšem nutno přidati dobu, po kterou jsme ve hříchu trvali. Kdo se nezpovídá častěji, snad jen jednou nebo dvakrát do roka, udej, kdy posledně ses zpovídal. Kdo se zpovídá častěji, zejména zpovídá-li se pravidelně u téhož zpovědníka, nepotřebuje udávati, kdy posledně se zpovídal.

Okolnosti. Některé okolnosti mění druh hříchu nebo ku hříchu stávajícímu nový hřích přidávají, na př. při smilstvu okolnost manželského svazku, nebo příbuzenství, při krádeži předmět a pod., jak v této knize všude s důstatek vyloženo. Všechny tyto okolnosti, které druh hříchu mění nebo ku hříchu stávajícímu nový hřích přidávají, nutno jest přidati, ovšem jen při hříších těžkých. Jiné okolnosti nemění sice druh hříchu, ale působí tolik, že hřích jinak těžký v tomto případě mírní se na hřích jen lehký, nebo obráceně hřích jinak lehký zvrhá se v případě na hřích těžký, což rovněž v této knize s důstatek vyloženo. I takovéto okolnosti, které tíži hříchu mění, musí ve zpovědi býti uvedeny. Vedle toho jsou ještě okolnosti, které ryze jen přitěžují nebo polehčují, aniž by však druh nebo tíži měnily (na př. trval-li hřích déle nebo krátce), a konečně okolnosti, které hříchu po mravní stránce vůbec se nedotýkají. O těch ovšem pomlčíme, jako vůbec jest nám chrániti se, abychom ve zpovědi nevypravovali věcí naprosto zbytečných.

Zpověď vědomě a úmyslně neúplná jest neplatná a svatokrádežná, zejména zamlčen-li vědomě a úmyslně nějaký těžký hřích, nebo zamlčena-li okolnost,

která udati se měla. Hříšník nejen nedosahuje odpuštění hříchu zamlčeného; on nedosahuje ani odpuštění hříchů vyjevených. Kdo na př. desíti těžkými hříchy obtížen, ve zpovědnici jeden těžký hřích zamlčel, odchází ze zpovědnice obtížen jedenácti hříchy; tím jedenáctým jest svatokrádež právě spáchaná. Zpovědí totiž chceme nabýti milosti posvěcující. Ta se nesnáší se žádným těžkým hříchem, a proto buď smaže všechny nebo žádný. Stejný účinek (či spíše neúčinek) má zpověď zaviněně neúplná, která jen proto jest neúplná, že jsme svědomí své jen povrchně a nedbale zpytovali nebo vůbec nezpytovali, kde tedy vynechání těžkého hříchu nebylo sice úmyslné, ale přece zaviněné. Ani takovou zpovědí nedocházíme odpuštění hříchu. Právě proto jest při zpytování takové píle třeba, jakou jiným důležitým věcem věnujeme, abychom svou vlastní vinou ničeho nevynechali. Kdo však ke zpovědi náležitě se připravil, a přece z lidské slabosti bez vlastní viny nějaký těžký hřích zapomněl, a teprve po dosaženém rozhřešení*) nebo později si naň vzpomněl, přece došel odpuštění hříchů svých, a to nejen vyznaných, nýbrž i zapomenutého. Není mu třeba, aby celou zpověď opakoval; ale jest povinen, při nejbližší zpovědi zpovídati se také z tohoto zapomenutého hříchu, s dodatkem, že jej v poslední zpovědi zapomněl.

Není-li možno, aby kajícník úplně se zpovídal (na př. na tonoucí lodi, v nebezpečí blízké smrti, vojín před bitvou, nemocný ležící těsně vedle jiných, kteří by celou jeho zpověď slyšeti musili a pod.), zpovídejž se tak, jak se zpovídati může a jak to zpovědník na něm žádá. Zpověď jeho jest platná a on dochází odpuštění všech svých hříchů, i těch, ze kterých se zpovídati nemohl; má však přísnou povinnost, vyznati se ze hříchů těch (jsou-li to hříchy těžké) při nejbližší zpovědi, při které úplně zpovídati se může.

Zpověd má býti nejen úplná, ale i upřímná.

---

*) Pravíme: „po dosaženém rozhřešení"; neboť kdyby kajícník si na ten hřích ještě před rozhřešením vzpoměl, má se z toho hříchu zpovídati; sic jinak by byla jeho zpověď neúplná a neplatná.

Upřímnost zpovědi vyžaduje, aby zpověď naše byla pravdivá, prosta lži a všeho zbytečného omlouvání. Nezapomínejme, že lež obecně jest hříchem jen lehkým že však ve zpovědi snadno může býti hříchem těžkým (XIII, § 3. str. 212), jde-li o věc; která ve zpovědi nezbytně přiznati se má. Těžce hřeší, zpověď svou maří a svatokrádeže se dopouští, kdo spáchaný a dosud neodpuštěný těžký hřích zamlčuje nebo (naň tázán) zapírá, nebo tak po tichu říká, že zpovědník ho neslyší; nebo kdo úmyslně užívá nejasných a dvojsmyslných slov, kterým zpovědník nerozumí; nebo kdo úmyslně vyhledává zpovědníka nedoslýchavého; nebo kdo zpovídá se z těžkého hříchu, kterého se nedopustil (leda že by tak činil z úzkostlivosti); nebo kdo na oprávněný dotaz zpovědníkův o hříšném zvyku nebo o hříšné příležitosti neodpovídá dle pravdy. Jiná lež, nedotýkající se věcí zde vytčených, jest hříchem jen lehkým a nemaří zpovědi; tedy lehce jen hřeší a platného rozhřešení ze hříchů těžkých dochází, kdo otázán zapírá lehký hřích, jehož se dopustil, nebo předstírá lehký hřích, jehož se nedopustil, nebo kdo lže o věcech ku svátosti nenáležitých, na př. lživě udává jméno nebo bydliště nebo zaměstnání a pod. Nehřeší však ani lehce, kdo ke zpovědi přistupuje přestrojen nebo zakuklen, s falešným vousem neb vlasem, nebo kdo ve zpovědi mění hlas svůj, aby ho zpovědník nebo po případě některý jiný pozorovatel nepoznal. Netřeba snad ani přidávati, že nikterak nehřeší, kdo stydě se známého zpovědníka vyhledává zpovědníka neznámého, jen když se tomuto neznámému zpovědníku úplně a upřímně zpovídá.

Třetí podstatná část svátosti pokání jest dostiučinění. Díme-li však: „podstatná část“, rozumí se tomu jinak než při lítosti a zpovědi. Lítost a zpověď jest ku platnosti rozhřešení nezbytná; pro dostiučinění však jen tolik nezbytno jest, aby kajícník měl vůli a úmysl, přijmouti a vykonati pokání zpovědníkem mu uložené. Kdyby této vůle neměl, rozhřešení by bylo neplatné; a na té neplatnosti by se nic nezměnilo, kdyby kajícník si to rozmyslil, a později přece pokání vykonal. Má-li však kajícník vůli a úmysl, přijmouti a vykonati pokání mu uložené, tu (při náležité lítosti a zpovědi)

rozhřešení jest platné, a zůstává platným, i kdyby kajícník později (ať zapomenuv, ať úmysl změniv) pokání nevykonal. Kdyby zpovědník zapomněl uložiti nám pokání, upozorníme jej, abychom svátosti nemařili. Kdybychom předvídali, že uložené pokání nám bude nemožné, nebo kdyby se nám zdálo přespříliš obtížným, požádejme zpovědníka ihned o jeho změnu. Později může týž zpovědník změniti uložené pokání i mimo zpověď, jiný zpovědník však jen ve zpovědi. Kajícník sám nemá práva měniti neb mírniti si pokání uložené; přidávati ovšem může, chce-li, ale není povinen.

Pokání budiž tak vykonáno, jak jej zpovědník uložil. Určil-li zpovědník dobu, kdy pokání vykonáno býti má, jest kajícník ovšem povinen poslechnouti; nedodržel-li kajícník doby ustanovené, hřešil, a jest povinen později doplniti, co zanedbal. Neurčil-li zpovědník žádné doby, budiž pokání vykonáno co nejdříve, nejlépe po zpovědi, aby se na ně nezapomnělo; ale kajícník může pokání na pohodlnější dobu posunouti, třeba i několik dní, jen když není žádného nebezpečí, že na pokání zapomene: Zapoměl-li kajícník, jaké dostal pokání a může-li zpovědníka se zeptati, zeptejž se; nemůže-li však již zpovědníka se zeptati, není ničím vázán.

Kajícník vyhověl povinnosti své, a vykonal pokání, jakmile vykonal to, co zpovědník mu uložil, třeba by při tom na pokání ani nemyslil. Jestliže tedy na př. zpovědník za pokání uložil nějaké modlitby (na př. několik otčenášů), kajícník vyhověl své povinnosti, jakmile (třeba ze zbožnosti) předepsané modlitby odříkal, ač právě nemyslil pomodliti se pokání.

Kdo vědomě a úmyslně pokání zanedbal, hřešil, a to při těžkém pokání těžce, při lehkém pokání lehce. Těžkým pokáním jest půst (zdrželivost neb újma), růženec, křížová cesta, značná almužna; lehkým pokáním jsou krátké modlitby, na. př. několik otčenášů.

§ 3. **Zpověď opakovaná. Zpověď generální.**

Neplatnou zpovědí nedochází kajícník odpuštění hříchů svých; naopak, přibyl mu ještě nový hřích svato-

krádeže. V tom případě mu nezbývá, než aby zpověď neplatně vykonanou napravil, a to novou, ale dobrou zpovědí. Zpovídá-li se kajícník u téhož zpovědníka, a pamatuje-li se týž ještě na jeho minulou zpověď, tu stačí doplniti, co bylo zamlčeno, a není třeba celou ostatní zpověď opakovati. Zpovídá-li se však kajícník u jiného zpovědníka, tu nezbývá než celou zpověď (alespoň těžké hříchy) znovu opakovati a zamlčeným hříchem doplniti. V obou případech ovšem kajícník musí udati, že tento hřích v předešlé zpovědi zamlčel, a přidati, které svátosti (na př. nejsv. svátost oltářní) v tom stavu přijal. Dokud kajícník této své povinnosti nevyhověl, jsou všechny jeho následující zpovědi neplatné, byť i úplny byly. Kdo tedy vědomě a úmyslně jednou nějaký hřích zapomněl, musí nejen tuto nýbrž i všechny následující zpovědi opakovati, a spolu přidati, kolik neplatných zpovědí vykonal. Připravujeme-li se tedy ku svátosti pokání, nestačí zpytovati se „od poslední zpovědi“, nýbrž „od poslední platné zpovědi.“

Nejlepším prostředkem, napraviti zpovědi neplatné, jest z p o v ě ď g e n e r á l n í, ve které opakujeme všechny zpovědi buď celého svého života, nebo některého období, na př. období uplynulého od poslední generální zpovědi. Generální zpověď jest n e z b y t n á všem těm, kdož některou předešlou zpověď neplatně vykonali nebo vůbec nedbale se zpovídali. Ale i těm, kteří se vždy platně zpovídají, bývá generální zpověď u ž i t e č n á, zejména počíná-li nové období v jejich životě, na př. při změně stavu, nebo při zvláštních příležitostech, při exerciciích, při svaté misii a p. Katechismus nám také radí vykonati generální zpověď v nebezpečné nemoci, abychom na smrt dobře se připravili. Poněvadž však generální zpověď vyžaduje důkladnější přípravy, která v nemoci těžko se daří, rozhodně lépe jest dříve tak učiniti. Křesťané, kteří upřímně o spásu svou pečují, konávají generální zpovědi v určitých kratších neb delších obdobích; kdo se častěji zpovídá, rád koná pak zpovědi výroční (opakuje zpovědi jednoho roku); kdo méně často se zpovídá, opakuje své zpovědi generálně alespoň vždy po několika letech. Přispívá to značně ke klidu

duševnímu; jestliže přes veškeru svědomitost přece někdy buď pro nedostatek lítosti neb pro nedostatek úplnosti nějaká chyba se stala, napraví se touto generální zpovědí. V těžké nemoci pak při takovém životě bývá generální zpověď snadná, jednak že koná se za období kratší, a jednak že takovému křesťanu není již ani novou ani neobvyklou.

Ovšem generální zpověď vyžaduje důkladnější přípravy než zpovědi jiné. Zvláště pečlivě zpytujme svědomí své; a jelikož běží zde o delší období, věnujme tomu více času. Je-li možno, obírejme se touto myšlenkou po několik dní, modleme se vroucně a zpytujme své svědomí častěji v době té. Tak si snáze uvedeme na paměť všechny hříchy posledního období. Při generální zpovědi stačí zůstati na hříších těžkých; ale neškodí, ba někdy i prospívá, opakovati některé lehké hříchy minulé.

Při generální zpovědi zpovídejme se nejprve obvyklým způsobem (jako při každé jiné zpovědi) ze hříchů od poslední svaté zpovědi spáchaných. Pak teprve připojme hříchy opakované, udávajíce spolu, že opakujeme hříchy ze zpovědi v posledním roce, v posledních tolika a tolika letech, v celém životě vykonaných. Jest to nutno, aby zpovědník věděl, které hříchy jsou nové, dosud neodpuštěné, a které jsou staré, již odpuštěné.

Řádně vykonaná generální zpověď nebudiž pak již nikdy opakována, leda že bychom o její neplatnosti byli přesvědčeni.

§ 4. **Pečeť zpovědní.**

Nezřídka bývá to stud, který mnohému kajícníku brání vyznati se úplně a upřímně ze hříchů svých. Ale jest to stud na nepravém místě, stud velmi nebezpečný a záhubný. Ubohý kajícník nechť uváží,

1. že dvé jen zbývá mu na výběr, buď ze hříchů svých úplně a upřímně se zpovídati, nebo nešťastně ve hříchu žíti a zemříti, a po smrti na věky v peklo uvrženu býti;

2. že platnou zpovědí hřích jeho se smaže, bez zpovědi však jednou celému světu znám bude;

3. že milosrdný Bůh mohl mnohem těžší podmínky na odpuštění hříchů uložiti, že však nežádá více než jen zpověď v soukromí;

4. že zpovědník jest pod těžkým hříchem a velmi přísnými tresty k naprosté mlčelivosti zavázán.

Povinnost naprosté mlčelivosti zvovědníku uložená sluje pečeť zpovědní čili tajemství zpovědní. Předmětem zpovědní pečeti jest všechno to, co zpovědník jen ze zpovědi zná, tedy nejen těžké, nýbrž i lehké hříchy, nejen vady, nýbrž i ctnosti a přednosti kajícníkovy. Povinnost ta váže zpovědníka, ať kajícník rozhřešení obdržel ať neobdržel. Přidáváme slůvko „jen“, neboť slyšel-li zpovědník něco ve zpovědi, co již odjinud ví, nebo později odjinud se dozví, smí ovšem o tom povídati, ale jen tak a potud, jak a pokud to právě odjinud ví, nikoliv však dle toho, co ve zpovědi slyšel; a i když to vypravuje tak, jak to odjinud ví, nesmí ani slůvkem označiti, že to zároveň ze zpovědi ví.

Povinnost zpovědní mlčelivosti jest naprostá. Zpovědník nesmí nic prozraditi, ani slovem ani znamením, ani úkonem, ba ani nekonem, vůbec ničím. Nesmí nic prozraditi, ani kdyby z prozrazení kynul jemu nebo komukoliv jinému sebe větší prospěch, ani kdyby ze zatajení hrozila jemu nebo komukoliv jinému sebe větší škoda neb záhuba, ba ani v tom případu nesměl by promluviti, kdyby ze zpovědi věděl, že místo zločince trpí nevinný, a snad i nevinně popraven býti má. A této přísné povinnosti nemůže ho nikdo zprostiti, ani papež, ani biskup, ani jakákoliv jiná vrchnost duchovní, a ovšem také žádná vrchnost světská. Jediný jen, kdo ho této povinnosti zprostiti smí, jest — kajícník sám; ale kajícníkovi nikdo nemůže přikazovati, aby zpovědníka zprostil, ani rodiče, ani představení, vůbec nikdo. Je-li potřeba, aby zpovědník po zpovědi nebo později s kajícníkem o obsahu zpovědi promluvil, smí tak učiniti v nejbližší nebo některé následující zpovědi; smí tak učiniti i mimo zpověď, ale pak jen v soukromí, a jen s výslovným svolením kajícníkovým, o něž ovšem kajícníka žádati musí, které však kajícník také odepříti může.

Katolíci a i mnozí jinověrci dobře vědí, jak zpovědní tajemství zavazuje; proto také zejména žádný katolík nebude na zpovědníku vyzvídati, co ve zpovědi slyšel. Kdyby přece někdo, ať úmyslně ať z nevědomosti tak učinil, zpovědník prostě jen odpoví: „Nevím," a po případě i odpřisáhne, že nic neví. Smí tak učiniti, ano i musí; není to žádná lež ani křivá přísaha. Co zpovědník ze zpovědi ví, to ví jen jako zástupce Boží na místě Božím; ale neví to jako člověk, vědomostí lidskou, a proto ovšem, tázán jako člověk a mluvě jako člověk, nic neví a věděti nesmí.

Příkaz zpovědní mlčelivosti váže však nejen zpovědníka, nýbrž z rozkazu Božího a církevního i každého jiného, kdo jakýmkoliv způsobem, ať dovoleným ať nedovoleným, ať náhodou ať úmyslně, ať s vědomím kajícníkovým ať bez něho, něco ze zpovědi se dozvěděl; na př. že stoje blízko u zpovědnice slyšel kajícníkovo vyznání nebo napsané jeho hříchy nalezl nebo z různých znamení něco uhodl a pod. Ačkoliv nestíhají jej ony přísné tresty, jež hrozí zpovědníku, přece těžce hřeší, kdo takto seznané tajemství někomu jinému prozrazuje. Ovšem hřeší již samým záludným, bez vědomí kajícníkova konaným vyzvídáním, úmyslným naslouchánímcizí zpovědi, nedovoleným čtením „cizích hříchů" (rozuměj napsaných) a pod. Ale nehřeší, kdo na výslovnou žádost kajícníkovu jeho napsané hříchy čte, když kajícník o radu žádá nebo pomoci potřebuje.

Stává se někdy, že v kostele nebo ve škole nebo jinde zejména po zpovědi dítek, nalezneme „hříchy", jež některé dítě si napsalo (aby je ve zpovědi četlo), a pak ztratilo. Poznáme-li dle rukopisu nebo jiných známek s neklamnou jistotou, komu hříchy náleží, vraťme mu je, ovšem nečtěné. Nevíme-li, komu náleží, nebo tušíme-li sice, komu náleží, ale nemáme-li o tom neklamnou jistotu, zničme je nečtěné, nebo odevzdejme je nečtěné knězi, který dítky zpovídal. Opakuji: „nečtěné". Nechci z těžkého hříchu viniti, kdo by nalezené hříchy četl; ale lehkého hříchu by nebyl prost; a ovšem byl by vázán mlčelivostí.

Zpovědní pečeť jest naprostá a svědomité její še-

tření jest svatou povinností každého zpovědníka, který spíše život svůj má obětovati, než by zpovědní tajemství vyzradil. Tak učinil sv. Jan Nepomucký, bl. Jan Sarkandr a mnozí jiní mučedníci zpovědního tajemství. Zdá se, jako by sám Bůh nad zpovědním tajemstvím bděl, neboť dosud není v dějinách žádný případ znám, že by byl některý katolický kněz zpovědní tajemství porušil; ba neučinili tak ani hříšní kněží a odpadlíci. Nepřátelé katolické církve a nepříznivci zpovědi, chtíce svůj odpor proti zpovědi omluviti, vymýšleli si příběhy, že prý někde nějaký kněz vyzradil zpovědní tajemství. Neudávali ani jmen ani míst, aby nebylo možno je ze lži usvědčiti. Když však přece udali nějaké hodně vzdálené místo nebo snad i jméno, bedlivější pátrání vždy snadno dokázalo, že lhou.

Pečeť zpovědní váže jen zpovědníka, a po případě i toho, kdo něco ze zpovědi se dozvěděl. Neváže však kajícníka, jelikož jen ku jeho prospěchu směřuje. Kajícník smí tedy vypravovati, z čeho se zpovídal, co mu zpovědník řekl, jaké mu uložil pokání, zdali je přísný či mírný a pod. Lépe však jest vystříhati se, zbytečných hovorů o zpovědi. Zejména nesluší se aby kajícník mluvil o vadách zpovědníkových, při zpovědi seznaných, nemá-li k tomu vážných důvodů.

§ 5. **Svaté přijímání.**

Hodné svaté přijímání vyžaduje přípravu duševní a přípravu tělesnou.

Příprava duševní velí, abychom všech těžkých hříchů byly prosti. Kdo tedy má nějaký těžký hřích na svědomí, musí se z něho napřed vyzpovídati, a potom teprve smí jíti ke stolu Páně. Kdyby přijímal ve stavu těžkého hříchu, dopustil by se svatokrádeže. Avšak lehké jen hříchy nevadí hodnému svatému přijímání, a právě sv. přijímáním nabýváme odpuštění jejich. Proto doporučuje se časté sv. přijímání. Kdo přijímá častěji, na př. denně nebo několikráte v týdnu, nemusí se před každým sv. přijímáním zpovídati (nemá-li těžkých hří-

chů); stačí, učiní-li tak občasně (na př. za týden), a přece získá všech odpustků, ku kterým se zpověď a sv. přijímání vyžaduje.

Příprava tělesná velí, abychom od půlnoci byli lačni. Půlnoc můžeme čítati buď dle času slunečního (dle hodin slunečních), nebo dle času středního (dle hodin správně jdoucích a pro ten který poledník sřízených), nebo dle času středoevropského, nebo dle jiného zákonem stanoveného času (na př. dle času letního), nebo dle místních hodin, kterými se obyvatelé obecně řídí; a je-li v místě více hodin, a nevíme-li, které z nich správně jdou, můžeme se říditi kterýmikoliv. Nevadí, volíme-li ono počítání, dle kterého půlnoc nejpozději nastává.

Lačen jest, kdo od půlnoci ničeho nejedl ani nepil; ani léků užívati není dovoleno. Kdo není lačen, t. j. kdo po půl noci něco jedl nebo pil, nesmí toho dne (ani ráno ani dopoledne ani odpoledne) přijímati. Kdyby (zdráv jsa) nelačen přijímal, dopusti by se těžkého hříchu. Lačnosti však neruší, spokl-li někdo slinu, nebo zbyteček pokrmu zůstalý mezi zuby, nebo krev nebo hnis z rány v ústech,*) nebo spolkl-li nedopatřením a bezúmyslně**) při dýchání mušku nebo vločku sněhu nebo dešťovou kapku, nebo při čistění úst několik kapek vody.

Zákon o lačnosti zavazuje jen zdravé osoby. Kdo v těžké nemoci svatými svátostmi zaopatřiti se dává, nemusí býti lačen, a může v téže nemoci i častěji nelačen přijímati. Úleva skýtá se také nemocným, kteří nejsou sice na smrt nebo těžce nemocní, ale již přes měsíc stůňou a nemají naděje na brzké uzdravení. Nedovoluje-li jim jejich nemoc, aby až do ranních hodin zůstali lačnými, mohou přece (dovolí-li zpovědník) jednou nebo dvakráte v týdnu přijímati, ač před tím něco tekutého nebo nějakého léku požili.

Při sv. přijímání nedržme sv. hostii déle v ústech, než třeba jest, nýbrž hned ji spolkněme. Kdyby

*) Vyssáti krev neb hnis z rány mimo ústa ruší lačnost.

**) Díme: „bezúmyslně“, neboť kdyby se tak stalo úmyslně, byla by lačnost porušena.

se nám v ústech na podlebí přilípla, nedotýkejme se jí prsty, nýbrž hleďme jazykem si pomoci, a kdyby to nešlo, napijme se trochu vody. Mimo tento případ neslušší se, hned po sv. přijímání něco jísti nebo píti, dokud sv. hostie není strávena; stráví se pak dosti rychle, již za několik minut. Střezme se také, abychom neplivali, dokud sv. hostie není spolknuta.

Jen kněz nebo jáhen smí se dotýkati Těla a Krve Páně a do rukou bráti nejsvětější svátost jakož i nádoby ji obsahující (kalich, ciborium, monstranci). Laik toho práva nemá, než jen v případech nezbytné potřeby, na př. běží-li o zachránění nejsv. svátosti, aby nebyla požárem neb povodní atd. zničena nebo nepřítelem znectěna.

XVI. Páté církevní přikázání.

§ 1.

Páté církevní přikázání zní: „V zapovězený čas svatebního veselí nedržeti“. Zapovězeným časem jest 1. advent (od 1. neděle adventní do Božího hodu vánočního včetně) a 2. půst (od popeleční středy do Božího hodu velikonočního včetně).

Svatby čili kopulace lze slaviti po celý rok; slaví-li se však svatba v čase zapověděném (v adventě nebo postě), mají svatebčané při svatbě přílišné nádhery se zdržeti, a po svatbě nemají se hlučné radovánky konati, jelikož se to kajícímu rázu církevní té doby příčí.

V zapověděném čase, tedy v adventě a postě zakazují se také z téhož důvodu všechny plesy, taneční zábavy, věnečky a jiné radovánky, při kterých veřejně se tančí. Těžce hřeší nejen kdo je pořádá, ale i kdo se jich účastní. Nezakazují se však tance soukromé doma konané nebo taneční hodiny, ač jestliže nedějí se za tím účelem, aby se jimi zákon církevní obcházel.

§ 2 **Překážky manželské.**

Církevními i státními zákony zakázáno jest uzavříti manželství, jemuž nějaká překážka v cestě stojí. Překážky jsou buď rušící nebo vadící. Překážky rušící čili prostě jen překážky působí tolik, že manželství s takovými překážkami uzavřené jest nejen nedovolené (tedy

těžce hříšné), nýbrž i neplatné. Snoubenci, kteří uzavřeli sňatek s překážkou rušící, těžce hřeší, (ač učinili-li to vědomě), a nejsou manželé, nýbrž souložníci. Překážky vadící čili závady nečiní sice manželství neplatným; snoubenci tedy stávají se skutečnými manželi; ale sňatkem těžce hřeší.

Církevní překážky ustanovuje církev, státní překážky ustanovuje stát. Stojí-li nějakému zamýšlenému manželství nějaká překážka v cestě, jest předem nutno, žádati o církevní nebo po případě o státní dispens. Církev z některých překážek dispensuje, z některých nedispensuje a dispensovati nemůže. Není naším úkolem vykládati o překážkách manželských, to náleží církevnímu právu; snoubence poučí farář, k němuž snoubenci, chtíce se vzíti, dostaviti se musí. Farář zavede s nimi snubní protokol, aby seznal, zda-li mezi nimi žádné překážky není; k tomu cíli předloží mu snoubenci potřebné listiny, a ovšem jsou povinni, na jeho otázky dle pravdy odpovídati. Lží by těžce hřešili a ničeho by nedocílili, jelikož při rušící překážce by manželství jejich bylo neplatné, a nad to by se vydávali v nebezpečí trestu. Aby stávající snad překážky snáze odhaleny býti mohly, ohlašuje se každý příští sňatek s kazatelny při službách Božích (prohlášky).

§ 3 **Smíšené manželství.**

Manželství smíšené jest ono manželství, kde jeden manžel jest vyznání katolického, druhý však vyznání nekatolického, ale křesťanského (na př. protestantského). Církev neschvaluje smíšených manželství, jelikož při tak úzkém svazku, jaký přirozeným způsobem mezi manželi jest a býti má, hrozí nebezpečí, že katolický manžel v náboženství zvlažní, že dítky z tohoto manželství zplozené nebudou po katolicku vychovávány atd. Proto byla různost vyznání zařazena mezi závady. Kdo nedbaje toho přece uzavírá sňatek s nekatolíkem, uzavírá sice sňatek platný (ač jestiže mu nic jiného nepřekáží), ale těžce hřeší. V katolickém kostele se sňatku jeho nepožehná.

A uzavírá-li katolík s nekatolíkem sňatek před nekatolickým duchovním v nekatolické modlitebně, množí se jeho hřích, a hřeší také katolíci, kteří při takovém sňatku jakožto svědkové nebo hosté přítomni jsou. *)

Je-li však vážný důvod, aby takovéto smíšené manželství přece uzavřeno bylo, možno dosíci církevního dispense; církev však před udělením této dispese žádá slib, že dítky z tohoto manželství zplozené po katolicku vychovány budou. Dána-li tato dispense, sňatek jest pak dovolený a koná se obvyklým způsobem ve chrámu katolickém. Ale i v tom případě přísně zakázáno jest, vedle katolického požehnání také ještě v nekatolické modlitebně a před nekatolickým duchovním sňatek uzavírati

*) Nehřeší však, kdo při sňatku dvou nekatolíků v nekatolické modlitebně jako host přítomen jest.

Rejstřík.

Almužna str. 145
americký souboj 162
amputace 140
apostasie 72.

Bázeň 13
bdělé svědomí 37
bestialita 173
blaženost 5, 6, 138
bližeňská láska 136, 143
blud 9
bludařství 71
bludné svědomí 32
bohopocta 87
bohoslužba 89, jinověrecká 74
boykot 149
Boží soudy (ordalie) 79
bráti jméno Boží nadarmo 103
bratrské napomenutí 147.

Cena 180
církevní zákon 19
cízí hříchy 62
cizoložství 174
ctění svatých 88
ctnost 50
cudnost 51, 175

Čáry 95, 98
čas velikonoční 65, zapovězený 258
časopisy 75, 76.
čeleď 132, 196
čest 161, 227
četba 75, 170
čin kladný 6, záporný 7
činy lidské 6, 42, mravně dobré 6, 41, mravně zlé 6, 41, vnější 7, vnitřní 7
čistota 19, 51, 169, 175
čtvero hříchů do nebe volajících 62
čtvrté Boží přikázání 123
čtvrté církevní přikázání 241

Dělník 62, 182, 196
denunciace 230
desáté Boží přikázání 176
desatero Božích přikázání 18, 63
devatero cizích hříchů 62
děti, povinnosti k rodičům 130, rodičů k nim 127
deváté Boží přikázání 169
dispense 121, 237
dobré jméno 227
dobro 5
dokonalá láska 80, 81, lítost 83
domácnost 132
donášeč 230
do nebe volající hříchy 62
dopis 226
dopisnice 226
doteky necudné 172
dozor rodičů 129
dozorci zodpovědní 155

druhé Boží přikázání 103
druhé církevní přikázání 113
druhy hříchů 60
držitel 197
duell 162

Ethika 6
evangelické rady 19

Farizejské pohoršení 154

Generální zpověď 250

Hádání pověrečné 95, 97
hájiti hříchu 62
herese 71
hlavní ctnosti 51, hříchy 61
hlídač 204
hněv 61, 151
hnutí nezřízené 58
homosexualita 174
hospodář a čeleď 132
hrdelní právo 161
hřích 6, 41, 52, cizí 62, 152, do nebe volající 62, hlavní 61, lehký 55, němý 62, 174, proti bohopoctě 93, proti Duchu sv. 61, proti lásce 87, 150, proti naději 78, proti víře 71, smrtelný 53, sodomský 62, 174, těžký 53, vnitřní 56, všední 55, z nevědomosti 12
hypnotismus 101

Chlipnost 169
chudoba dobrovolná 19
chudých utiskování 62

Index zakázaných knih 75
indifferentismus 73

Ješitnost 152
jisté svědomí 35
jinověrecké náboženské úkony 73, 260
jméno Boží nadarmo bráti 103
jméno dobré 227
Kacířství 71
kajícnost 51
kaple 117
karet vykládání 97
kartel 189
katechismus 10
kázání 11
kladný čin 6
klanění Bohu 88
klení 104
klid nedělní a sváteční 119
knihy 10, 75
komoliti sebe sama 140
konkubinát 173
koupě 181, 199
kouzla 95, 98
krádež 186, 189, domácí a rodinná 187, malá 191, v tísni 192, věcí posvátných viz svatokrádež, velká 190
krematorium 75,
krevní msta 162
krvesmilstvo 174
kuplířství 173
kvatembr 234

Lačnost 256
lakomství 61, 177
láska 80, bližeňská 136, 143, k Bohu 80, dětí k rodičům 130, dokonalá 81, rodičů k dětem 127, k nepřátelům 148, nezřízená k tvorům 168
laskavost 51
léčení lidové 98, sympatétické 98
lenost 61, 87, 141
lež 212
lhostejnost u víře 73
lidové léčení 98, pověry 97
lichva 189
listovní tajemství 226
lítost 245, dokonalá 83, 244, nadpřirozená 84, 244, přirozená 83, 244
loupež 188

Magnetismus 101
majetek soukromý 176
majitel 197
malomyslnost 78

manželé 124
manželská soulož 124
manželský soubyt 125
manželství smíšené 259
marnivost 152
marnotratnost 177
maso v postě 236
masturbace 172
mešní stipendia 95
milosrdenství 51, 145
mírnost 51
mlčelivost úřední 223, zpovědní 224
mlčeti ke hříchu 62
mléko v postě 237
modlářství 93
modlitba 77, 89
modlitebnice nekatolické 260
mravní řád 5
mravnost činů lidkých 41
mravouka 5
mrtvol spalování 74
mrzačení sebe 140
mše sv. 89, v neděli a ve svátek 65, 115
mučednictví 51
myšlenka hříšná 170
mzda 62, 182

Nábožnost 51
nabývání majetku 176, 186
naděje 76
nádoby bohoslužebné 257
nahotiny 171
náhrada 202, 208
nález 177
námezdná smlouva 182
napomenutí bratrské 147, spasitelné 61
násilí 13, tělesné 165, nemravné 160
následek činu 8
následné svědomí 29
nasycení v postě 238
navrácení statku nespravedlivě nabytého 197
návyk hříšný 60
nebezpečí hříchu 58, života 158
neděle 65
nedělní klid 119
nedílnou rukou 207
nedokonalá láska 80
nedovolený předmět smlouvy 179
nedůvěra 78
nekon 7
nelišnost činů lidských 5, 44
nemoc 142
nemožnost mši sv. slyšeti 117 vyhověti zákonu 26
němý hřích 62
nenávist proti Bohu 87, proti člověku 150
neopatrnost 205
nepoctivé nabývání majetku 186
nepozornost 9
nepravost 60
nepřátelství 151
nepřáti bližnímu milosti Boží 61
nepříčetnost 9, 14
nepřítel 148
nestřídmost 61
netečnost 87
netrestati hříchu 62
nevděk 147
nevědomost 9, 10, nepřekonatelná 11, překonatelná 12
nevěra 71
nevěstkářství 173
nevinnost panická a panenská 175
nevolnictví 165
nezaviněná sebeobrana 159
neznalost 9
nutiti ke hříchu 153

Občanské zákony 22
občerstvení v postě 238
oběť 89
obchod v neděli a ve svátek 122
obojatost 214
obrazy 171
obyčej 21
obžalovaný před soudem 217
obžerství 240
odpadlík 72
odpírati poznané pravdě 61

odnětí cizího majetku 192
odpočinek 141
odškození tajné 194
ohněm pohřbívání 74
okolnosti 42
omyl 9
onanie 174
opatrnost 51
operace chirurgická 140
opilství 240
opovážlivé spoléhání 79
ordalie 79
osmé Boží přikázání 211
osobní svoboda 164
otroctví 164

Panenství 175
panictví 175
páté Boží přikázání 136
páté církevní přikázání 258
pátek 234, 236
patero církevních přikázání 65
péče křesťanská o vlastní dobra 137, o zdraví 140
pečeť zpovědní 252
pederastie 174
Písmo sv. 76
plesy v čase zapovězeném 258
plodu lidského usmrcení 163
pocta 88
počet hříchů 247
poddaní zákona církevního 22, poddaných povinnosti 135
podezřívání křivé 227
podíl bráti na hříchu 62
podplácení 135
podstata činu 42
podvod 187
pohana 231
pohlavní hnutí 169
pohledy necudné 171
pohlednice 226
pohnutka 43
pohoršení 152
pohřbívání ohněm 74
pochybné svědomí 35
pochybnost 35
pochybování u víře 73
pokání (svátost) 245
pokárání 231
poklad 178
poklona 87
pokora 51
pokoušení Boha 79
pokrytectví 213
pokušení 59
pomáhati ke hříchu 155
poměr mezi církví a státem 23
pomluva 230
ponoukati ke hříchu 62
poprava 161
poroba 164
porotce 135
poslední vůle 142
poslušnost pod představeným duchovním 19, oproti rodičům a představeným 51, 131, vrchnosti 23
posuzování opovážlivé 227
poškození bezprávné 220
potrat plodu 164
potřeba nezbytná 121
potupa 231
pověra 95
pověrečné modlitby 99
pověry lidové 97
povinnost 5, 63, povinností spor 25
povolání, volba pov. 129
pozornost při modlitbě 92, při mši sv. 116
práce 141, 182, v neděli a ve svátek 120
pravdomluvnost 51, 211
pravdy základní věděti a věřiti 69
prodej 181
proklínání 104
promlčovací lhůta 173
promlčení 178, 200
prostituce 173
první Boží přikázání 68
první církevní přikázání 113
přebytečný majetek 146
předmět činu 42, lásky 80, naděje 77, víry 69
předchozí svědomí 29
předsevzetí 245
představení 155
překážky manželské 258

přetvářka 213
příčetnost 7
přijímání sv. 255, velikonoční 65, 242
příkaz 24, p. lásky 83, velikonoční 242
přikázání 15, Boží 63, církevní 65, mravní, 18, 19, obřadní 18, 19
příklad zlý 153
příležitost ke hříchu 59
příprava k sv. přijímání 256
přirozený zákon 16
přísaha 104
přítomnost při mši sv. 115
přívětivost 51
půlnoc (jak se počítá) 256
půst 65, 233
pýcha 61, 152

Řád lásky bližeňské 137
řád mravní 5

Rada špatná 153, 206
raditi ke hříchu 62, 153
radost hříšná 57
rady evangelické 19
redukce svátků 114
rodiče 127
rodina 124
rouhání 104
rozkol 72
rozluka manželství 126
roztržitost 9
rozum 7, 28
rozumu užívání 22
rozvod 129
rukou nedílnou 207

Samovražda 138
sbory zákonodárné a samosprávné 133
sebeláska křesťanká 137
sebemrzačení 140
sebeobrana 159
sebeprznění 172
sebevražda 138
sedmé Boží přikázání 176
sedmero hlavních hříchů 61
sedmero skutků milosrdenství 145
sen, vykládáni snů 97
setrvalost 51
schisma 72
simonie 94
sirotka utiskování 62
skrupulosní svědomí 38
skutky milosrdenství 145, zásložné 47
slib 108
slušnost 51
smilstvo 61, 173, násilné 174
smíšené manželství 259
smlouva 178, s. námezdná 182, s. trhová 180
sňatek smíšený 259
snídaně v postě 238
sobectví 137
sočení 230
sodomský hřích 62, 174
sochy 171
solidární náhrada 207
soud 217
souboj 162, 232
soubyt manželský 125
soudce 135
soukromé vlastnictví 176
soulož manželská 125, smilná 173
souložnictví 173
spalování mrtvol 74
spiritismus 99
spoléhání opovážlivé 79
spor povinností 25
spravedlnost 51
stát 23
statečnost 51
stav, volba stavu 129
stávka 185
stěžejné ctnosti 51
stipendia mešní 95
strach 13
strhovati na ceně 181
střídmost 51, 239
střízlivost 239
suché dny 234
svádění ke hříchu 153
sváteční klid 119
svátek a půst 235

svátky světiti 65
svátky zasvěcené 114
svatokrádež 93, 175, 187
svatokupectví 94
svatvečery postní 234
svědek před soudem 218
svědomí 28, bdělé 37, bludné 32, dobré 30, dřímající 38, dokonalé 31, farizejské 38, jisté 35, následné 29, pochybné 35, pravdivé 32, předchozí 29, široké 38, útlé 37, úzkostlivé 38, vadné 31, volné 38, zatvrzelé 38, zmatené 34
svědomitost 37
svépomoc 193
svoboda osobní 164
svobodná vůle 7
svoliti ke hříchů 62
sympatétické léčení 98.

Šesté Boží přikázání 169
šestero pravd základních 69
šetrnost 177
škoda 200
škodolibost 151
školy jinověrecké 74
štolové poplatky 95

Tajemství 221, dopisní 226, zpovědní 255
tajná chyby a vady bližního 229
tajné odškození 194
tanec v čase zapovězeném 258
tichost 51
tíseň 192
touha nezřízená 186
trest smrti 161
trestání děti 129
trhová smlova 180
trpělivost 51
trust 189
třetí Boží přikázání 113
třetí církevní přikázání 233
týrání zvířat 166

Uctivost 51, dětí k rodičům 130
účel 43; „Účel posvěcuje prostředky“ 45
udávací povinnost 217
udavač 231
udávati sebe sama 217
ujímání mzdy 62
újma postní 238
úkon 6
úmysl dobrý 48
úmyslně setrvávati v nevědomosti náboženské 10
únos 165
úplatnost 135
úrok 189
úřední jednání v neděli a ve svátek 122
úřední tajemství 223
úředník 134
utiskování chudých, vdov a sirotků 62
útlé svědomí 37
útok bezprávný 159
utracení plodu lidského 163
utrhání na cti 228
úzkostlivé svědomí 38
užívání majetku 176

Válka 161
vděčnost 51, 147
vdov utiskování 62
vědění lidské 9
vědomosti povinné 10
vejce v postě 237
veleti hřích 62, 153
velikonoční čas 65
velikonoční přijímání 242
věrnost 51, 220
veselí svatební v zapovězeném čase 65, 258
vigilie postní 234,
víra 68
vladař 22, 133
vlastnictví 176
vlažnost 87
vnitřní činy 7, hříchy 56
voliči 134
volba stavu a povolání 129
vražda 7, 62, 156
vrchnost světská 133
vůle svobodná 7
vydírání 166, 188

vydržení 199
vyhnání plodu 163
vyhrožování 166
výchova dětí 127
vychvalovati hřích 62, 153
výluka 185
výměnek 130
výpovědi před soudem 217, 218
vyznání víry 71
vyzvídání cizího tajemství 224
vzbuzování lásky 82, naděje 71, víry 70.

Zábava 141
zabití 156
zadržování mzdy 62
zákaz 24
základní pravdy 69
zákon 15, Boží 20, církevní 19, Kristův 19, občanský 22, obecný 21, předkřesťanský 18, přirozený 15, 16, světský 22, údělný 21, zjevený 15, 18
záliba hříšná 58
záměna slibu 111
zaměstnavatel 159
zámlka 214
zapírání víry 72
zapomenutí 9, 12
zapovězený čas 63, 258
záporný čin 7
záslužnost skutků lidských 47
záští 150
zatvrzelost 60, 61
závaznost zákona 22
závist 61, 151
zboží 180
zdraví 140, z. bližního 156
zdrželivost postní 236
zdvořilost 51
zisk ušlý 200
zištnost 186
zjevený zákon 18
zkomolení sebe sama 140
zlo 5
zloděj 186
zlý příklad 153
zmatené svědomí 34
zmrzačení 140
znalost víry 69
znásilnění 174
zodpovědnost 8, 13
zoufalství 61, 78
zpověď 38, 65, 242, 245, generální 251, opakovaná 250
zpovědní tajemství 255
zpovědník 39
zpronevěra 187
zpytování svědomí 37, 245
zřízenec veřejný 134
zůmyslně na milosrdenství Boží hřešiti 61
zvířata 166.

Žádost hříšná 57
žádostivost nezřízená 58
žhář 205, 209
život bližního 156, nekající 61, veřejný 133.

OBSAH.

Strana

I. **Činy lidské** 5

§ 1. Mravouka 5
§ 2. Činy lidské 6
§ 3. Příčetnost činů lidských a jejich následků 7
§ 4. Nevědomost . 9
§ 5. Násilí a strach . 13

II. **Přikázání** 15

§ 1. Výměr a rozvrh přikázání 15
§ 2. Zákon přirozený 16
§ 3. Zákon zjevený 18
§ 4. Zákon církevní 19
§ 5. Zákony světské čili občanské 23
§ 6. Příkaz a zákaz 24
§ 7. Spor povinností . . . 25
§ 8. Nemožnost vyhověti zákonu 26

III. **Svědomí** 28

§ 1. Výměr a rozvrh svědomí 28
§ 2. Svědomí předchozí . 29
§ 3. Svědomí následné . 29
§ 4. Svědomí dokonalé a svědomí vadné 31
§ 5. Svědomí pravdivé a bludné 32
§ 6. Svědomí jisté a pochybné . . . 35
§ 7. Svědomí bdělé a útlé. Vady opačné 37
§ 8. Svědomí úzkostlivé 38

IV. **Mravnost činů lidských** 41

§ 1. Výměr mravnosti . 41
§ 2. Čin v podstatě své 42
§ 3. Okolnosti 42

Strana

§ 4. Účel čili pohnutka 43
§ 5. Mravnost poznána z činu a účelu 44
§ 6. Co jest nám souditi o hesle, že účel posvěcuje prostředky . 45
§ 7. Skutky záslužné 47
§ 8. Ctnost 50
§ 9. Hřích 52
§ 10. Těžký neb smrtelný hřích 53
§ 11. Lehký neb všední hřích 55
§ 12. Hříchy vnitřní 56
§ 13. Nebezpečí hříchu 58
§ 14. Druhy hříchů 60

V. **Desatero Božích a patero církevních přikázání** 63

§ 1. Přehled povinností . 63
§ 2. Desatero Božích přikázání . 63
§ 3. Patero církevních přikázání 65

VI. **První Boží přikázání** 67

§ 1. První Boží přikázání 67
§ 2. Víra . 68
§ 3. Příkaz víry . 69
§ 4. Hříchy proti víře 71
§ 5. Naděje 76
§ 6. Hříchy proti naději 78
§ 7. Láska 80
§ 8. Láska dokonalá 81
§ 9. Lítost dokonalá 82
§ 10. Hříchy proti lásce 87
§ 11. Bohopocta 87
§ 12. Modlitba 89
§ 13. Hříchy proti bohopoctě 93
§ 14. Pověra 95
§ 15. Spiritismus . . . 99
§ 16. Magnetismus a hypnotismus . 101

VII. **Druhé Boží přikázání** 103

§ 1. Druhé Boží přikázání 103
§ 2. Hříchy proti druhému Božímu přikázání 103
§ 3. Přísaha 104
§ 4. Slib 108

VIII. **Třetí Boží a první a druhé církevní přikázání** 113

§ 1. Třetí Boží a první a druhé církevní přikázání 113
§ 2. Nedělní a sváteční mše svatá 115
§ 3. Důvody omluvné . . . 117
§ 4. Nedělní a sváteční klid 119

Strana

IX. **Čtvrté Boží přikázání** 124

§ 1. Čtvrté Boží přikázání 124
§ 2. Manželé 124
§ 3. Práva a povinnosti rodičů . 127
§ 4. Povinnosti dětí k rodičům . . 130
§ 5. Domácnost. Hospodář a čeleď 132
§ 6. Život veřejný 133

X. **Páté Boží přikázání** . 136

§ 1. Páté Boží přikázání 136
§ 2. Křesťanská sebeláska. Péče o vlastní věčnou blaženost 137
§ 3. Sebevražda 138
§ 4. Povinná péče o zdraví 140
§ 5. Láska bližeňská 143
§ 6. Milosrdenství . . 145
§ 7. Láska k nepřátelům . . 148
§ 8. Hříchy proti lásce bližeňské 150
§ 9. Nenávist, hněv, závist, škodolibost, pýcha 150
§ 10. Pohoršení a cizí hřích 152
§ 11. Hříchy prcti životu a zdraví bližního 156
§ 12. Nezaviněná sebeobrana 159
§ 13. Souboj 162
§ 14. Usmrcení plodu lidského . 163
§ 15. Hříchy proti osobní svobodě . 164
§ 16. Týrání zvířat 166

XI. **Šesté a deváté Boží přikázání** 169

§ 1. Šesté a deváté Boží přikázání 169
§ 2. Hříchy proti čistotě 169
§ 3. Čistota 175

XII. **Sedmé a desáté Boží přikázání** . 176

§ 1. Sedmé a desáté Boží přikázání 176
§ 2. Nabývání a užívání cizího majetku 176
§ 3. Nález 177
§ 4. Smlouva . 178
§ 5. Smlouva trhová . . 180
§ 6. Smlouva námezdná . . 182
§ 7. Nepoctivé nabývání cizího majetku 186
§ 8. Krádež hříchem 189
§ 9. Bezhříšné odnětí cizího majetku . 192
§ 10. Navrácení statku nespravedlivě nabytého . 197
§ 11. Škoda způsobená na cizím majetku 200
§ 12. Náhrada škody způsobené . . . 202
§ 13. Spoluvinník hříchů na cizím majetku spáchaných . 207
§ 14. Podrobnější okolnosti povinné náhrady 208

Strana

XIII. **Osmé Boží přikázání** . 211

§ 1. Osmé Boží přikázání . . 211
§ 2. Příkaz pravdomluvnosti . 211
§ 3. Lež 212
§ 4. Přetvářka a pokrytectví . 213
§ 5. Zámlka a obojatost . 217
§ 6. Obžalovaný před soudem . 217
§ 7. Svědek před soudem 218
§ 8. Věrnost 220
§ 9. Tajemství 221
§ 10. Vyzvídání cizího tajemství 224
§ 11. Čest a dobré jméno . 227
§ 12. Podezřívání a posuzování 227
§ 13. Na cti utrhání . 228
§ 14. Pomluva. Sočení. Denunciace . 230
§ 15. Pohana a potupa 231

XIV. **Třetí církevní přikázání** . 233

§ 1. Třetí církevní přikázání 233
§ 2. Postní zdrželivost 236
§ 3. Postní újma 238
§ 4. Střídmost 239

XV. **Čtvrté církevní přikázání** 241

§ 1. Čtvrté církevní přiházání 241
§ 2. Svátost pokání . . 245
§ 3. Zpověď opakovaná. Zpověď generální . 250
§ 4. Pečeť zpovědní 252
§ 5. Svaté přijímání 255

XVI. **Páté církevní přikázání** 258

§ 1. Páté církevní přikázání 258
§ 2. Překážky manželské 258
§ 3. Smíšené manželství 259

Chyby tisku.

Str. 9 čti § 4. místo § 5.
Str. 13 čti § 5. místo § 6.
Str. 14 ř. poslední čti § 3. místo § 4.
Str. 63 čti § 2. místo § 3.